

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
realizovaného v rámci projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128),
který je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky.

NEWTON College, a. s.
Brno, 6. května 2011

OBSAH

Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
pořádaného
dne 6. května 2011 v Moravském zemském muzeu v Brně
vysokou školou NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář byl realizován
jako klíčová aktivita projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128),
který je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím
Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Vydalo Vzdělávací středisko na podporu demokracie,
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Vytiskla tiskárna
SV, spol. s r. o., Na Louži 1/947, Praha 10

1. vydání, Praha 2011

ISBN 978-80-904281-6-4

Předmluva 7

**MINULOST, PŘÍTOMNOST A BUDOUCNOST
STRATEGIÍ KONKURENCESCHOPNOSTI EU** 9
(výkladový text k tématu vědeckopopularizačního semináře)

**VYHODNOCENÍ LISABONSKÉ STRATEGIE:
VLIV NA KONKURENCESCHOPNOST EU
A ČLENSKÝCH STÁTŮ** 67
(záznam přednášek a diskuse z vědeckopopularizačního semináře)

PŘEDMLUVA

Hodnocení konkurenceschopnosti národních ekonomik je předmětem značné pozornosti a zájmu ze strany mezinárodních organizací, ekonomických institucí i vlád národních států. Na základě řady kritérií jsou sestavována různá pořadí či žebříčky konkurenceschopnosti států, jednotlivé země usilují o dosažení co nejvyšší konkurenceschopnosti. Také Evropská unie přijala v roce 2000 první desetiletou strategii zvyšování konkurenceschopnosti svých členských zemí i EU jako celku nazvanou Lisabonská strategie. V roce 2010 pak přijala novou desetiletou strategii s názvem Evropa 2020.

Lisabonská strategie si vytkla značně ambiciózní cíl učinit z Evropské unie do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa. Tento cíl však zůstal nenaplněn, stejně jako celá řada dílčích záměrů Lisabonské strategie. Problémy s plněním cílů a priorit Lisabonské strategie se projevovaly od samého začátku její implementace a v závěru byly ještě zesíleny probíhající globální finanční a ekonomickou krizí. Neúspěch v plnění cílů a záměrů Lisabonské strategie několikrát přiznala i Evropská komise, například počátkem roku 2010, nedlouho před přijetím nové desetileté strategie Evropa 2020.

Nad potížemi s plněním Lisabonské strategie se odehrávala řada diskusí. Některé názory viděly hlavní příčinu nenaplnění Lisabonské strategie v nedostatečném úsilí řady členských států EU v zavádění opatření, která měla k cílům Lisabonské strategie vést. Jiné pohledy naopak viděly příčinu neúspěchu v samotném nastavení priorit, cílů a opatření Lisabonské strategie, které byly mnohdy navzájem neslučitelné a nerespektovaly odlišnou situaci různých členských zemí. Některé hlasy dokonce zpochybňují samotný koncept hodnocení konkurenceschopnosti národních států, který je podle nich založen na vzájemně konfliktních požadavcích na národní ekonomiky ze strany hodnotících institucí a na příliš velké míře sledovaných měkkých kritérií, což činí z hodnocení konkurenceschopnosti zemí zájmově snadno ovlivnitelný produkt.

Přes uvedené rozpory začala v roce 2010 implementace nové strategie Evropa 2020. Ta se sice oprostila od nejambicióznějšího cíle Lisabonské strategie, kterým byla snaha učinit z Evropské unie nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa, přesto však na Lisabonskou strategii do značné míry navazuje. Důraz na udržitelný růst založený na znalostech a inovacích a podporující sociální začlenění, který je základem strategie Evropa 2020, se objevoval i v předcházející Lisabonské strategii. K těmto dlouhodobým prioritám ale strategie Evropa 2020 připojuje i řadu dalších opatření, která reagují na příčiny a důsledky proběhnuvší globální finanční a ekonomické krize. Strategie Evropa 2020 má tedy

širší tematický záběr než její předchůdkyně. Teprve budoucnost však ukáže, zda bude i úspěšnější.

Výše uvedenými otázkami a problémy se zabýval jednodenní vědeckopopularizační seminář na téma „Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států“, který se uskutečnil dne 6. května 2011 v Moravském zemském muzeu v Brně a který pořádala vysoká škola NEWTON College. Vědeckopopularizační seminář byl realizován jako klíčová aktivita projektu Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace (reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Nositelem uvedeného projektu je NEWTON College. Po odborné stránce realizaci projektu zajišťují ředitel Institutu evropské integrace NEWTON College PhDr. Jiří Malý, Ph.D. a vědeckí pracovníci Institutu evropské integrace NEWTON College Ing. Karel Mráček, CSc., Mgr. Ing. Petr Wawrosz a Ing. Ivana Dostálová. Jiří Malý v rámci projektu působí jako manažer a vědecký pracovník, Karel Mráček jako věcný manažer a vědecký pracovník, Petr Wawrosz jako odborný pracovník a Ivana Dostálová jako lektor.

Výše uvedení členové realizačního týmu projektu a další přednášející na vědeckopopularizačním semináři prezentovali výsledky domácího, zahraničního i svého vlastního výzkumu týkajícího se probírané problematiky. S jejich poznatky a závěry se můžete seznámit prostřednictvím předkládané publikace. Její první část tvoří výkladový text, který je úvodem do tématu probíraného na vědeckopopularizačním semináři. V druhé části publikace jsou pak zaznamenány přednášky a diskuse v dopoledním a odpoledním bloku vědeckopopularizačního semináře. Obsah přednášek a diskusí tematicky navazuje na výkladový text, rozvíjí ho a doplňuje ho o další problémové okruhy.

Další informace o projektu a jednotlivých seminářích můžete najít na webových stránkách www.eu-vyzkum.eu.

PhDr. Jiří Malý, Ph.D.
manažer projektu

Minulost, přítomnost a budoucnost strategií konkurenceschopnosti EU

Výkladový text k tématu
vědeckopopularizačního semináře

OBSAH VÝKLADOVÉHO TEXTU

Od Lisabonské strategie ke strategii Evropa 2020: podobnosti a rozdíly, očekávání a skutečnost	13
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Role výzkumu, vývoje, inovací a vzdělávání ve strategiích konkurenceschopnosti EU	41
<i>Ing. Karel Mráček, CSc.</i> , Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.	

OD LISABONSKÉ STRATEGIE KE STRATEGII EVROPA 2020: PODOBNOSTI A ROZDÍLY, OČEKÁVÁNÍ A SKUTEČNOST

PhDr. Jiří Malý, Ph.D. – ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.

1. Od konkurenceschopnosti podniku ke konkurenceschopnosti státu

Hodnocení konkurenceschopnosti národních ekonomik je věnována ekonomickými institucemi, vládami i mezinárodními organizacemi značná pozornost. Na základě řady kritérií jsou sestavována různá pořadí či žebříčky konkurenceschopnosti států, jednotlivé země usilují o dosažení co nejvyšší konkurenceschopnosti. Také Evropská unie přijala v roce 2000 první desetiletou strategii zvyšování konkurenceschopnosti svých členských zemí i EU jako celku nazvanou Lisabonská strategie. V roce 2010 pak přijala novou desetiletou strategii s názvem Evropa 2020.

Pojem konkurenceschopnost národní ekonomiky, respektive národního státu je však relativně nový. Začal se používat od 80. let minulého století, v mnohem větším a rostoucím rozsahu se pak používá od 90. let minulého století, kdy začala být různými mezinárodními ekonomickými organizacemi a institucemi sestavována a prováděna různá hodnocení konkurenceschopnosti států na multikriteriálním základě.

Ještě na počátku 80. let minulého století se pojem konkurenceschopnost používal téměř výlučně na podnikové úrovni. Definice konkurenceschopnosti podniku je celkem jednoznačná. Podnik je považován za konkurenceschopný tehdy, jestliže je schopen dosahovat růstu celého spektra svých výsledků, udržet svůj podíl na trhu, respektive svůj podíl na trhu dále zvyšovat. Současně musí být podnik schopen udržet svou finanční stabilitu a plnit své závazky vůči svému okolí: platit svým zaměstnancům mzdu, akcionářům vyplácet dividendy, státu řádně odvádět daně, bankám splácet úvěr, dodavatelům platit za suroviny, materiál, polotovary, stroje a zařízení. Svou konkurenceschopnost může podnik zakládat především na nižších nákladech, a tedy i nižších cenách než jeho rivalové (cenová konkurence) nebo na vyšší kvalitě než oni (konkurence kvalitou). Dalším možným zdrojem konkurenceschopnosti podniku je jeho postavení na trhu a schopnost ovlivňovat podmínky, za nichž svůj produkt nebo své produkty nabízí (tržní síla, monopolní postavení). V okamžiku, kdy o výrobky nebo služby podniku přestane být na trhu zájem nebo kdy podnik není schopen dostát svým povinnostem, ztrácí svou konkurenceschopnost a musí trh opustit. V posledních více než deseti letech se konkurenceschopnost podniku stále více spojuje s jeho inovačními aktivitami.

Od 80. let minulého století nastává postupný posun pojmu konkurenceschopnost na nadpodnikovou úroveň. Konkurenceschopnost se stává žádoucím cílem nejen

podniků, ale i celých odvětví, národních ekonomik, zemí a světových regionů, integračních seskupení. Nepředpokládá se, že mezi konkurenceschopností podniku a nadpodnikového celku mohou být jakékoli zásadnější rozdíly. Poměrně častá je tautologická definice konkurenceschopnosti: konkurenceschopnost je schopnost konkurovat, obstát v konkurenci, čelit jí, přežít její tlaky.

Růst konkurenceschopnosti národních států a integračních seskupení se již více než deset let objevuje na předních místech mezi cíli sledovanými národními vládami a nadnárodními seskupeními, pokud se mu nedostává přímo místa prvního. V osmdesátých letech minulého století začaly vznikat ve Spojených státech četné analytické studie bijící na poplach kvůli nižší produktivitě výrobních faktorů a rizikům technologické mezery vůči Japonsku, a tím i ztrátě konkurenceschopnosti USA ve vztahu k Japonsku, a volající po přijetí opatření ve směru obnovy a posílení konkurenceschopnosti americké ekonomiky. Na téma mezery v oblasti konkurenceschopnosti byly ve Spojených státech publikovány v daném období mnohé monografie. K nejznámějším a nejpoblábnějším patří zejména publikace Laury D'Andrey Tyson, předsedkyně Rady ekonomických poradců prezidenta Billa Clintona, *Who's Bashing Whom*, v níž se autorka detailně zabývá technologickou mezerou a způsoby jejího odstranění, ale v níž také vytvořila svou známou definici konkurenceschopnosti: „*Konkurenceschopnost je naše schopnost produkovat zboží a služby, které jsou schopny úspěšně projít testem mezinárodní konkurence, přičemž se naši občané budou moci těšit z rostoucí a dlouhodobě udržitelné životní úrovně.*“ Výrok jejího šéfa, prezidenta Billa Clintona, že „*každá země se podobá velké korporaci soutěžící na globálním trhu*“, se stal velmi populárním, byl často citován a podnítil vytváření sofistikovaných metod hodnocení konkurenceschopnosti národních států.

Rovněž v evropských podmínkách se stal růst konkurenceschopnosti prvořadým cílem, a to jak na úrovni jednotlivých členských zemí Evropské unie, tak na úrovni EU jako celku. Definice konkurenceschopnosti používaná Evropskou unií se liší od definice používané v USA za Billa Clintonu. Klade důraz na potřeby občanů, na růst jejich životní úrovně a na růst zaměstnanosti. Podle této definice „*konkurenceschopnost je schopnost země poskytovat svým občanům vysokou a stále rostoucí životní úroveň a zaměstnanost všem, kdo chtějí pracovat*“.

Již v roce 1985 země Evropských společenství založily program EUREKA, který byl reakcí na technologickou mezeru západní Evropy vůči USA a Japonsku. Na kodaňském summitu EU v roce 1993 byla jako příčina vysoké nezaměstnanosti v zemích Evropské unie označena nedostatečná konkurenceschopnost ve vztahu k USA a k Japonsku a jako řešení problému bylo navrženo zvýšení investic do infrastruktury a špičkových technologií.

V roce 2000 Evropská unie schválila desetiletou Lisabonskou strategii zvyšování své konkurenceschopnosti, v níž si vytyčila cíl stát se do roku 2010 nejkonecneschopnějším regionem světa. EU měla usilovat o rychlý ekonomický růst založený na znalostech, výzkumu, vývoji a inovacích, zároveň pak o ekonomický růst

ohleduplný k životnímu prostředí a o dosahování sociální soudržnosti. V roce 2005 Evropská unie zrevidovala obsah Lisabonské strategie, protože podle názoru jejích představitelů konkurenceschopnost nerostla dostatečně rychle a nebylo možné dosáhnout cílů vytyčených v původní Lisabonské strategii. Ani revize Lisabonské strategie a větší důraz na ekonomický růst mezi jejími cíli však nakonec nevedly k naplnění cílů Lisabonské strategie, i když částečně svou úlohu sehrála i globální finanční a ekonomická krize z let 2008–2009.

V červnu 2010 pak Evropská unie přijala novou desetiletou strategii s názvem Evropa 2020, jejímiž prioritami jsou inteligentní, udržitelný a začlenění podporující ekonomický růst. Horizont působení této strategie je rok 2020. Ekonomický růst by podle ní měl být opět založen na znalostech, výzkumu, vývoji a inovacích, měl by podporovat hospodářskou, sociální a územní soudržnost, neměl by být náročný na zdroje a energie a neměl by ohrožovat klima. Tato nová strategie si však již nevytkla za cíl učinit z Evropské unie nejkonecneschopnější ekonomiku světa, jako to požadovala předchozí Lisabonská strategie.

Posilováním konkurenceschopnosti a konvergence ekonomik zemí eurozóny a dalších států Evropské unie se zabývá také nový Pakt euro plus, schválený v březnu 2011, který byl přijat jako jeden z nástrojů řešení turbulencí a nerovnováh uvnitř evropské měnové unie. Zvyšování konkurenceschopnosti podle Paktu euro plus není cílem samo o sobě, ale je prostředkem k dosažení cílů dalších, zejména větší ekonomické konvergence členských zemí eurozóny a hladšího fungování měnové unie.

Sledování vývoje konkurenceschopnosti na úrovni národních ekonomik, zemí, světových regionů a integračních seskupení vedlo ke vzniku a rozvoji metod hodnocení konkurenceschopnosti zejména na úrovni národních ekonomik, respektive národních států. V těchto hodnoceních se uplatňuje benchmarking, který se původně uplatňoval v podnikové sféře při porovnávání firmy s jejími konkurenty. Hodnocení konkurenceschopnosti na úrovni národních ekonomik jsou prováděna na multi-kriteriálním základě a postupně při jejich vývoji docházelo ke zvyšování počtu hodnocených zemí i vyhodnocovaných kritérií či faktorů konkurenceschopnosti. Hodnocení jsou jak dílčí za určité oblasti, tak souhrnná, která jsou však také konstruována na základě dílčích kritérií. Mezi nejznámější souhrnná hodnocení konkurenceschopnosti zemí patří Global Competitiveness Index konstruovaný a každoročně vydávaný World Economic Forum (WEF) a World Competitiveness Scoreboard konstruovaný a každoročně vydávaný International Institute for Management Development (IMD). Podrobnější hodnocení prováděná World Economic Forum jsou každoročně publikována v Global Competitiveness Report, podrobnější hodnocení realizovaná IMD jsou zveřejňována v IMD World Competitiveness Yearbook. Pro ilustraci rozsahu hodnocení konkurenceschopnosti může sloužit fakt, že v roce 2010 IMD hodnotil 58 zemí na základě 327 kritérií, World Economic Forum pak posuzovalo 139 zemí na základě 112 kritérií. Při prvním hodnocení konkurenceschopnosti v roce 1979 přitom World Economic Forum posuzovalo jen 16 zemí, a to pouze evropských. Konkurenceschopnost národních ekonomik či

národních států i světových regionů přitom v současné době hodnotí také další instituce, například Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Světová banka nebo Mezinárodní měnový fond, a – jak bylo uvedeno výše – rovněž Evropská unie.

Konkurenceschopnost se stala předmětem ekonomického výzkumu i politiky, ideologií, módou i modlou současného globalizovaného světa. Přenos sledování konkurenceschopnosti z úrovně podniků na úroveň národních ekonomik, národních států, světových regionů či integračních seskupení není příliš zpochybňován. Například ředitel projektu IMD World Competitiveness Yearbook S. Garelli v roce 2001 v IMD World Competitiveness Yearbook napsal: „*Někteří vědci tvrdí, že soutěžit nemají státy, nýbrž podniky. Není pochybnosti o tom, že konkurenceschopné podniky jsou hlavním motorem konkurenceschopnosti země. Ale za posledních dvacet let vzrostla ekonomická odpovědnost vlád – ať již k lepšímu, či horšímu – do té míry, že je prostě nemožné ignorovat vliv, který mají státy na moderní ekonomiky. Státy mění prostředí, v nichž podniky působí, a ovlivňují tak jejich konkurenceschopnost. Významná část konkurenceschopnosti určitých zemí dnes plyne z agresivních incentívních politik, uskutečňovaných s cílem přilákání zahraničních investorů...*“

Národní státy nemohou multikriteriální hodnocení konkurenceschopnosti ignorovat, protože tato hodnocení vyúsťují v sestavování pořadí či žebříčků zemí – celkového, podle skupin kritérií a podle jednotlivých kritérií. Tato pořadí či žebříčky zemí podle jejich konkurenceschopnosti pak vybízejí národní státy k soutěži o nejlepší umístění v takových žebříčcích a k dosahování co nejvyšší konkurenceschopnosti. Umístění země v dílčích i souhrnných žebříčcích je významné – je vizitkou její pověsti, kredibility, vstřícnosti k podnikatelskému sektoru či k zahraničním investorům. To vede k soutěži mezi národními státy o co nejvyšší konkurenceschopnost, a to i v rámci integračních seskupení, jako je Evropská unie. V současné době se vedou odborné diskuse o tom, jestli podobné soutěžení států o co nejvyšší konkurenceschopnost v rámci Evropské unie vede spíše k pozitivním výsledkům v podobě celkového zvyšování konkurenceschopnosti EU, nebo spíše ke zvětšování rozdílů mezi státy uvnitř EU, a tedy k oslabování vazeb mezi členy integračního seskupení. Rovněž se vedou diskuse o různých cestách ke zvyšování konkurenceschopnosti členských zemí EU a o jejich důsledcích pro postavení zemí EU v evropské a světové ekonomice a pro posilování konvergenčních, nebo naopak divergenčních tendencí mezi nimi.

2. Lisabonská strategie a strategie Evropa 2020: cíle versus realita

Jak již bylo uvedeno výše, v roce 2000 Evropská unie přijala Lisabonskou strategii, která si vytkla za cíl učinit z Evropské unie do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa založenou na znalostech, schopnou

dosahovat udržitelného ekonomického růstu, vytvářet početnější a lepší pracovní místa a zajišťovat větší sociální soudržnost. Tento základní cíl Lisabonské strategie se nepodařilo v celé jeho šíři naplnit, realizace Lisabonské strategie přinesla pouze dílčí úspěchy.

Nedostatečný pokrok v dosahování cílů Lisabonské strategie byl patrný již v průběhu prvních pěti let její implementace, proto byla v roce 2005 přijata revizovaná podoba Lisabonské strategie, která se měla ještě více než její původní verze zaměřit na posilování ekonomického růstu a vytváření nových pracovních míst v zemích Evropské unie. Ani tato revize a z ní vyplývající opatření však nepřinesly očekávané výsledky.

V červnu 2010 pak Evropská unie přijala novou strategii zvyšování své konkurenceschopnosti s názvem Evropa 2020. Její podoba je již ovlivněna proběhnuvší globální finanční a ekonomickou krizí. Obsahuje komplex návrhů opatření hospodářské politiky a institucionálních změn, které by měly členským zemím EU pomoci překonat důsledky finanční a ekonomické krize, vrátit je na dráhu udržitelného ekonomického růstu, obnovit finanční stabilitu a makroekonomickou rovnováhu, zajistit vysokou míru zaměstnanosti a sociální soudržnost a celkově obnovit vysokou míru konkurenceschopnosti členských zemí EU v mezinárodním srovnání. Pokouší se definovat cesty k posílení ekonomiky EU a zachování modelu evropské sociálně tržní ekonomiky i v pokrizovém období.

První dva odstavce strategie Evropa 2020 zní následovně:

„Evropa prochází dobou plnou změn. Krize zcela znehodnotila léta hospodářského a sociálního pokroku a odhalila strukturální nedostatky v evropském hospodářství. Mezitím se svět rychle pohybuje a dlouhodobé problémy, jako je globalizace, tlak na zdroje a stárnoucí populace, se prohlubují. Evropská unie se nyní musí postarat o svou budoucnost.

Evropa může uspět pouze tehdy, bude-li jednat kolektivně – jako Unie. Potřebujeme strategii, která by přispěla k tomu, abychom z krize vyšli posílení, a která by z EU učinila inteligentní a udržitelnou ekonomiku podporující začlenění a vykazující vysokou úroveň zaměstnanosti, produktivity a sociální soudržnosti. Evropa 2020 stanoví vizi evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století.“

Je však otázkou, jestli tyto základní cíle strategie Evropa 2020 budou nakonec naplněny, jestli podobně jako v případě přecházející Lisabonské strategie nebude také implementaci strategie Evropa 2020 provázet disproporce mezi vyhlášenými cíli a reálnými výsledky. Proto v dalším textu porovnáme cíle Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020, nástroje a opatření v obou strategiích obsažené i jejich předpokládané a nepředpokládané účinky – v případě Lisabonské strategie skutečné, v případě strategie Evropa 2020 zamýšlené. Budeme hledat odpovědi na otázky, jestli Lisabonská strategie a strategie Evropa 2020 správně identifikují ta nejproblématictější místa v ekonomikách členských zemí Evropské unie, která ohrožují jejich konkurenceschopnost, ekonomický růst, zaměstnanost a sociální soudržnost, nebo jestli lze najít i jiné významné faktory, které pro ekonomiky členů

EU mohou představovat nezanedbatelnou hrozbu, jestli nástroje a opatření strategie Evropa 2020 jsou adekvátní cíli, k němuž mají vést, nebo jestli jejich realizace může přinést i vedlejší negativní efekty.

3. Hodnocení stavu evropských ekonomik podle Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020

Lisabonská strategie i strategie Evropa 2020 vycházejí z identifikace slabých a silných stránek ekonomik členských zemí Evropské unie.

3.1 Původní Lisabonská strategie:

dobrý ekonomický výhled s několika riziky

Původní Lisabonská strategie v roce 2000 jako nejvýznamnější negativa stavu a vývoje evropských ekonomik uváděla 15 milionů nezaměstnaných v Evropské unii, nízkou míru zaměstnanosti, nedostatečné zapojení žen a starších osob do trhů práce, přetrvávající dlouhodobou strukturální nezaměstnanost a regionálně vysokou nezaměstnanost v některých oblastech Unie, nedostatečnou rozvinutost sektoru služeb, zejména v oblasti telekomunikací a internetu, nedostatečné znalosti a schopnosti části obyvatelstva v oblasti informačních a komunikačních technologií. Slabé stránky ekonomik členů EU tedy Lisabonská strategie viděla především ve třech směrech – na trhu práce, v nedostatečné rozvinutosti sektoru služeb a v oblasti informačních a komunikačních technologií. Rizika ekonomického vývoje Evropské unie byla podle Lisabonské strategie umocněna postupující globalizací a tehdy připravovaným východním rozšířením EU. Tato rizika měla být potlačena právě odstraněním slabých stránek ekonomik členských zemí Unie.

Na druhé straně Lisabonská strategie vyjmenovávala celou řadu silných stránek ekonomik členů EU – podle ní se v roce 2000 Unie těšila nejlepšímu makroekonomickému výhledu za poslední generaci, což bylo výsledkem na stabilitu orientované měnové politiky podporované správně prováděnou fiskální politikou a mzdovou zdrženlivostí. Inflace a úrokové sazby byly nízké, rozpočtové deficity byly významně sníženy, platební bilance EU byla zdravá. Úspěšně odstartoval projekt jednotné měny euro, měnová unie měla přinášet očekávané příznivé efekty. Vnitřní trh EU byl téměř dokončen a hmatatelný prospěch z něho měli jak spotřebitelé, tak podniky. V roce 2000 teprve připravované východní rozšíření Evropské unie mělo podle Lisabonské strategie přinést nové příležitosti pro ekonomický růst a zaměstnanost. Unie disponovala dobře vzdělanou pracovní silou a propracovaným systémem sociální ochrany. Ekonomický růst a tvorba pracovních míst tak mohly pokračovat.

Je vidět, že Lisabonská strategie z roku 2000 stavěla proti sobě na jedné straně sadu slabých stránek a rizik a na druhé straně ještě větší sadu silných stránek a pří-

ležitostí, které byly charakteristické pro ekonomiky členských zemí EU. Protože základ evropských ekonomik se jevil jako víceméně zdravý, mělo k dalšímu úspěšnému ekonomickému vývoji podle Lisabonské strategie stačit odstranit výše zmiňované slabé stránky.

3.2 Revidovaná Lisabonská strategie:

větší důraz na slabé stránky evropských ekonomik

Revidovaná Lisabonská strategie z roku 2005, která reagovala na nedostatečný pokrok při plnění původní Lisabonské strategie, mezi největší slabiny evropských ekonomik opět řadila situaci na trzích práce a oblast informačních a komunikačních technologií, avšak dále k nim přiřadila zpomalení růstu produktivity v EU, nedostatečné investice do výzkumu, vývoje a inovací a zhoršující se ukazatele ekonomického růstu v EU v porovnání s jejími hospodářskými partnery. Rovněž více položila důraz na vnější rizika vyplývající z nejistoty v globální ekonomice.

Mezi silné stránky ekonomik členů EU podle Lisabonské strategie z roku 2005 patřila dosažená vysoká úroveň ekonomické vyspělosti, jednotná měna, která podporuje ekonomickou stabilitu a prohlubuje ekonomickou integraci, jedinečný participační sociální model, vysoká úroveň základního školství, rozvinutá vědecká základna, existence dynamických, inovativních a velmi konkurenceschopných společností na evropském trhu a schopnost jít po cestě k udržitelnému rozvoji. Jako přínos pro ekonomiky členů EU viděla rovněž možnost jednat společně v integrovaném celku a možnost širší a hlubší ekonomické integrace v rámci rozšířené Unie. Je zřejmé, že výčet silných stránek ekonomik EU se v revidované Lisabonské strategii zúžil, seznam slabých stránek se naopak rozšířil.

3.3 Strategie Evropa 2020:

nejistý ekonomický výhled, převážně negativní hodnocení

V porovnání s původní i revidovanou Lisabonskou strategií je v nové strategii Evropa 2020 výčet slabých stránek evropských ekonomik ještě mnohem rozsáhlejší, výčet stránek silných je naopak skromnější. Strategie Evropa 2020 tvrdí, že proběhnuvší globální krize zcela znehodnotila léta hospodářského a sociálního pokroku a odhalila nedostatky v evropském hospodářství. Byly zmařeny výsledky stabilního ekonomického růstu a zvyšování počtu pracovních míst v posledním desetiletí – v roce 2009 se snížil reálný HDP o 4 %, průmyslová výroba poklesla na úroveň dosahovanou v 90. letech minulého století a počet nezaměstnaných v EU dosáhl 23 milionů.

Krize podle strategie Evropa 2020 také významně zkomplikovala cesty k dosažení ekonomického růstu v budoucnosti, zejména kvůli silnému zásahu, který utrpěl finanční systém. Dva roky krize rovněž zmařily dvacet let fiskální konsolidace, když v roce 2009 v průměru EU dosahoval schodek veřejných rozpočtů 7 % HDP a veřejný dluh byl vyšší než 70 % HDP. Strategie Evropa 2020 uvádí, že růstový potenciál EU během krize poklesl na polovinu, a neanalytickou řečí poměrně emo-

cionálně dodává, že mnoho investičních plánů, talentů a nápadů může přijít nazmar kvůli nejistotě, stagnující poptávce a nedostatku finančních prostředků.

Podle strategie Evropa 2020 byla již před příchodem krize průměrná úroveň ekonomického růstu v EU strukturálně nižší než u hlavních hospodářských partnerů, nebyly dostatečné investice do výzkumu, vývoje a inovací, byla patrná neochota částí společnosti přijímat inovace, nebyly dostatečně využívány informační a komunikační technologie a celkově v EU existovalo méně dynamické podnikatelské prostředí než u hlavních ekonomických partnerů. Navzdory nárůstu zaměstnanosti v posledním desetiletí je její míra stále nedostatečná, zejména u žen a starších osob. Pracovní doba je v EU o 10 % kratší než ve Spojených státech a Japonsku. Prohlubuje se rovněž problém stárnutí populace, což dále zatíží sociální systémy v EU. Krize pak problémy Unie dále prohloubila a zúžila její manévrovací prostor.

Strategie Evropa 2020 upozorňuje rovněž na tlak vnějšího prostředí, který může zhoršovat ekonomické problémy EU. V první řadě se jedná o sílící konkurenci velkých rozvíjejících se ekonomik, jako jsou Čína a Indie, jejichž ekonomická a politická moc roste. Dále jde o slabost světového finančního systému v důsledku krize. Nakonec jsou zmiňovány problémy související s rostoucí světovou populací a klimatickými změnami, které vytvářejí tlak na zdroje, ať už jde o paliva a další nerostné suroviny, vodu či zemědělské produkty.

Výčet silných stránek evropských ekonomik je v podání strategie Evropa 2020 skromnější, obecnější a více zaměřený do minulosti než u obou verzí Lisabonské strategie. Mezi výhody řadí strategie Evropa 2020 propojenost ekonomik členů Evropské unie, což z ní vytváří největší obchodní blok na světě, a možnost společného postupu Unie jako celku v globálním prostředí, který má potenciál efektivněji řešit problémy než samostatné jednání členských států. Evropská unie tak představuje v globálním měřítku přidanou hodnotu, avšak pouze za předpokladu, že je společný postup využíván. Výhodou je podle strategie Evropa 2020 rovněž vysoká otevřenost evropských ekonomik, která je sice na jedné straně vystavuje ostré mezinárodní konkurenci, na straně druhé však vytváří příležitosti pro evropské podniky na rostoucích trzích velkých rozvíjejících se ekonomik, jako jsou Čína a Indie.

Silnou stránkou ekonomik členů EU jsou podle strategie Evropa 2020 také v minulosti dosažené výsledky v průmyslu, zemědělství i odvětví služeb, jednotný trh a společná měna, snaha o dosahování hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Výhled evropských ekonomik však ve výčtu silných stránek chybí.

3.4 Porovnání

Z porovnání výše uvedených strategií vyplývá, že nová strategie Evropa 2020 zmiňuje podobně jako Lisabonská strategie z roku 2000 a 2005 mezi slabými stránkami evropských ekonomik trh práce, zejména vysokou nezaměstnanost (absolutní počet nezaměstnaných vzrostl) a nedostatečnou míru zaměstnanosti, především žen a starších osob, dále nedostatečné investice do výzkumu, vývoje

a inovací, nedostatečné využívání informačních a komunikačních technologií a vnější tlak globalizace na evropské ekonomiky. V některých oblastech strategie Evropa 2020 zmiňuje pokrok dosažený v uplynulém desetiletí, avšak považuje ho za nedostatečný, nebo za znehodnocený účinky globální krize.

Vývoj a výhled některých ekonomických indikátorů, které Lisabonská strategie v roce 2000 mohla považovat za silné stránky evropských ekonomik, se v důsledku krize prudce změnil a strategie Evropa 2020 je již zahrnula mezi stránky slabé. Zatímco Lisabonská strategie v roce 2000 hovořila o nejlepším makroekonomickém výhledu EU za poslední generaci, strategie Evropa 2020 mluví o komplikovaných cestách k budoucímu ekonomickému růstu. Zatímco Lisabonská strategie v roce 2000 hovořila o dobré fiskální politice a výrazně snížených rozpočtových deficitech, strategie Evropa 2020 mluví o zmařených dvaceti letech fiskální konsolidace a rychlém nárůstu rozpočtového deficitu a veřejného dluhu v EU. Zatímco Lisabonská strategie v roce 2000 hovořila o propracovaném systému sociální ochrany, nová strategie Evropa 2020 mluví o zatížených sociálních systémech v EU.

V porovnání s Lisabonskou strategií zdůrazňuje nová strategie Evropa 2020 rizika plynoucí ze slabosti světového finančního systému, globalizace, nástupu nových tržních ekonomik a tlaku na přírodní zdroje.

Ze silných stránek evropských ekonomik zůstaly ve strategii Evropa 2020 pouze v minulosti dosažené výsledky, propojenost ekonomik členů EU, jednotný trh a společná měna, možnost společného postupu v globálním prostředí a také otevřenost evropských ekonomik, která jim v globalizované ekonomice s rostoucími novými trhy nabízí příležitosti, i když pro ně zároveň představuje i riziko.

4. Priority a cíle Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020

Dále se podíváme, jak se rozdíly v hodnocení ekonomik členských zemí EU, obsažené v obou verzích Lisabonské strategie a ve strategii Evropa 2020, promítly do formulace priorit a cílů těchto strategií.

4.1 Původní Lisabonská strategie:

ambice stát se nejkonkurenceschopnější ekonomikou světa

Jak už bylo uvedeno výše, základním cílem Lisabonské strategie z roku 2000 bylo učinit z Evropské unie do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa založenou na znalostech, schopnou dosahovat udržitelného ekonomického růstu, vytvářet početnější a lepší pracovní místa a zajišťovat větší sociální soudržnost. K dosažení tohoto základního cíle se měla EU zaměřit na tři následující priority:

- připravovat se na přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech prostřednictvím lepších politik na podporu informační společnosti a výzkumu

a vývoje, vystupňováním strukturálních reforem podporujících konkurenceschopnost a inovace a dotvořením vnitřního trhu;

- modernizovat evropský sociální model, investovat do lidských zdrojů a bojovat proti vyloučením, zvýšit v EU míru zaměstnanosti z počátečních 62 % k 70 % v roce 2010 a míru zaměstnanosti žen z počátečních 53 % na více než 60 % v roce 2010;

- udržovat zdravý ekonomický výhled a možnost dosahování budoucího ekonomického růstu prostřednictvím vhodného mixu hospodářských politik.

4.2 Revidovaná Lisabonská strategie: méně vzletné cíle v podobě zvýšení ekonomického růstu a zaměstnanosti

Revidovaná Lisabonská strategie z roku 2005, která reagovala na nedostatky v plnění původní Lisabonské strategie, již svůj základní, strategický cíl formulovala méně ambiciózně. Základním cílem bylo dosáhnout vyššího a trvalého ekonomického růstu a vytvářet početnější a lepší pracovní místa. V rámci tohoto základního cíle pak revidovaná Lisabonská strategie akcentovala dosažení a udržení vyššího ekonomického růstu, protože:

- dynamické hospodářství slouží jako základna k dosažení širších cílů v sociální oblasti a v oblasti životního prostředí;

- ekonomický růst je nezbytný pro dosažení prosperity, plné zaměstnanosti a sociální spravedlnosti;

- ekonomický růst je klíčový pro postavení EU ve světě a schopnost Unie mobilizovat zdroje, které jí umožní čelit množství různých globálních problémů.

K dosažení základního cíle podle revidované Lisabonské strategie mělo být pro Evropskou unii a její členské státy prioritou:

- zvýšit přitažlivost EU pro investory a pracovníky;
- podporovat znalosti, výzkum, vývoj a inovace, aby byly motorem evropského ekonomického růstu, zvýšit výdaje na výzkum a vývoj v EU na 3 % HDP do roku 2010;
- vytvářet prostředí, které podnikům umožní generovat početnější a lepší pracovní místa.

Revidovaná Lisabonská strategie z roku 2005 tedy již nepožadovala, aby se z EU do roku 2010 stala nejkonekurenceschopnější ekonomika světa, jak uváděla původní verze Lisabonské strategie, avšak i nadále jejím cílem bylo dosažení a udržení dynamického ekonomického růstu, podpora výzkumu, vývoje a inovací a zlepšení situace na trhu práce.

4.3 Strategie Evropa 2020: opět nárůst ambicí, více kvantifikovaných cílů

Nová strategie Evropa 2020 však jde dál a opět nabízí ambicióznější program. Jako základní cíl si vytkla stanovit vizi evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století. Jádrem pro realizaci této vize jsou, jak se ve strategii Evropa 2020 výslovně uvádí, tři vzájemně se posilující priority:

- inteligentní růst, tj. rozvoj ekonomiky založené na znalostech a inovacích;
- udržitelný růst, tj. podpora konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje;
- růst podporující začlenění, tj. podpora ekonomiky s vysokou zaměstnaností a hospodářskou, sociální a územní soudržností.

Aby bylo možné vyhodnocovat naplňování základního cíle a priorit strategie Evropa 2020, je v ní dále vymezeno pět dílčích hlavních cílů, které jsou, jak strategie uvádí, ve vzájemném vztahu a kterých by Evropská unie měla dosáhnout do roku 2020. Protože hlavní cíle mají sloužit jako měřítko úspěšnosti realizace strategie Evropa 2020, jsou přesně definovány a kvantifikovány. Do roku 2020 by podle těchto hlavních cílů Evropská unie měla:

- zvýšit míru zaměstnanosti osob ve věku 20–64 let na alespoň 75 % (ze současných 69 %);

- zvýšit investice do výzkumu a vývoje na 3 % HDP Evropské unie;

- v oblasti energetiky a ochrany klimatu dosáhnout cíle 20-20-20, tj. snížit emise skleníkových plynů o 20 % oproti úrovni z roku 1990 nebo o 30 %, pokud pro to budou příznivé podmínky, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie na konečné spotřebě energie na 20 % a zvýšit energetickou účinnost o 20 %;

- v oblasti vzdělávání snížit podíl dětí, které předčasně ukončí školní docházku, pod 10 % (ze současných 15 %) a zvýšit podíl osob ve věku 30–34 let s dosaženým terciárním vzděláním na alespoň 40 % (ze současných 31 %);

- snížit počet obyvatel EU, kteří žijí pod vnitrostátní hranicí chudoby, o 20 milionů, tj. o 25 %.

4.4 Porovnání

Z porovnání priorit a cílů výše uvedených strategií plyne, že největší ambice si kladla původní Lisabonská strategie z roku 2000, která chtěla z EU učinit nejkonekurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa. Revidovaná Lisabonská strategie z roku 2005 se již vyhnula stanovení náročných cílů v mezinárodním srovnání, chtěla pouze do roku 2010 zlepšit parametry evropských ekonomik v porovnání s jejich vývojem v letech 2000–2005 – posílit dynamiku ekonomického růstu, zvýšit výdaje na výzkum, vývoj a inovace, zlepšit situaci na trhu práce.

Strategie Evropa 2020 je v porovnání s revidovanou Lisabonskou strategií z roku 2005 opět ambicióznější. Jejím charakteristickým znakem je kvantifikace jejích cílů – z revidované Lisabonské strategie přejímá cíl zvýšení investic do výzkumu a vývoje na 3 % HDP Evropské unie, i když o deset let posouvá časový horizont jeho dosažení (z roku 2010 na rok 2020), k němu pak přidává další čtyři kvantifikované cíle v oblasti zaměstnanosti, vzdělání, boje proti chudobě a energetiky a ochrany klimatu.

Ve strategii Evropa 2020 již není jako prvořadý cíl zmiňován rychlý nebo dynamický ekonomický růst (jako tomu bylo v obou verzích Lisabonské strate-

gie), ale růst obohacený o různé přívlasky – růst inteligentní, udržitelný, podporující začlenění. Strategie Evropa 2020 sice porovnává různé scénáře budoucího ekonomického růstu EU a jeho tempo považuje za důležité, avšak v rámci svých priorit vnímá ekonomický růst především jako prostředek k dosažení dalších vytyčených cílů (v oblasti zaměstnanosti, sociálního začleňování a udržitelného rozvoje) a zdůrazňuje kvalitu růstu (růst založený na znalostech a inovacích).

Přes výše uvedené rozdíly se však strategie Evropa 2020 svým zaměřením na podporu rozvoje ekonomiky založené na znalostech, na podporu výzkumu, vývoje a inovací, na zlepšení situace na trhu práce, na boj proti sociálním vyloučením a na dosahování udržitelného rozvoje do značné míry podobá jedné či oběma verzím Lisabonské strategie.

5. Opatření Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020

Dále budeme zjišťovat, jak se shody a rozdíly v prioritách a cílech původní a revidované Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020 projeví ve výběru opatření k jejich realizaci. V původní i revidované podobě Lisabonské strategie i ve strategii Evropa 2020 je definováno několik skupin opatření (hlavní oblasti činnosti, stěžejní iniciativy) a v jejich rámci jsou pak konkrétní opatření uvedena.

5.1 Původní Lisabonská strategie:

opatření v deseti hlavních oblastech na deset let

V původní podobě Lisabonské strategie z roku 2000 bylo vymezeno 10 níže uvedených hlavních oblastí činnosti, každá z nich zahrnovala několik opatření.

Informační společnost pro všechny

- v roce 2000 schválit připravené legislativní návrhy v oblasti elektronického obchodování, autorských a souvisejících práv, elektronických peněz, prodeje finančních služeb na dálku a návrhy posilující vymahatelnost práva v těchto oblastech
- podporovat důvěru spotřebitelů v elektronické obchodování
- do roku 2001 dokončit propojení a liberalizaci telekomunikačních trhů a přijmout příslušnou regulační legislativu
- zavést větší konkurenci v sítích místního připojení s cílem podstatně snížit náklady na používání internetu
- zajistit přístup všech škol k internetu a multimediálním zdrojům do roku 2001 a zajistit vyškolení potřebných učitelů do roku 2002
- zajistit všeobecný elektronický přístup k základním veřejným službám do roku 2003
- zajistit levné vysokorychlostní vzájemně propojené sítě pro přístup k internetu

Vytvoření Evropského výzkumného prostoru

- propojovat národní a společné výzkumné programy na základě dobrovolnosti, do roku 2001 zmapovat přednosti jednotlivých členských států ve výzkumu a vývoji a tím podporovat šíření vynikajících výsledků
- zlepšovat prostředí pro soukromé investice do výzkumu a pro partnerství v oblasti výzkumu a vývoje s využitím daňové politiky, rizikového kapitálu a podpory Evropské investiční banky
- do června 2000 vytvořit indikátory k vyhodnocování výkonnosti v různých oblastech výzkumu, zejména s ohledem na rozvoj lidských zdrojů, do června 2001 zavést Evropský inovační zpravodaj
- do roku 2001 vytvořit vysokorychlostní transevropskou síť pro vědeckou elektronickou komunikaci, která propojí výzkumné ústavy, univerzity, vědecké knihovny, vědecká centra a postupně také školy
- do roku 2002 odstranit překážky mobility výzkumných pracovníků v Evropě, přitáhnout a udržet výzkumné talenty v EU
- zajistit přijetí patentu Společenství do roku 2001

Vytvoření příznivého prostředí pro vznik a rozvoj inovativních podniků, zejména malých a středních podniků

- do června 2000 vyhodnotit dobu a náklady nutné k založení firmy v členských státech, objem investovaného rizikového kapitálu, počet absolventů obchodních a přírodovědných vysokých škol, první výsledky zveřejnit do prosince 2000
- vypracovat program na podporu podniků a podnikání na období 2001–2005
- vypracovat Evropskou chartu pro malé podniky, aby se členské státy mohly zaměřit na podporu malých podniků a reagovat na jejich zvláštní potřeby, a podpořily je tak jako hlavní motor vytváření pracovních míst
- přesměrovat prostředky Evropské investiční banky na podporu nových i existujících firem využívajících vysoké technologie, mikropodniků a rizikového kapitálu

Ekonomické reformy k dokončení plně funkčního vnitřního trhu

- v roce 2000 vypracovat strategii odstranění překážek volného pohybu služeb
- urychlit liberalizaci trhu plynu, elektrické energie, poštovních služeb a dopravy, dosáhnout plně funkčního vnitřního trhu v těchto oblastech
- do roku 2002 dokončit aktualizaci pravidel pro veřejné zakázky, zvláště aby byly dosažitelné pro malé a střední podniky, do roku 2003 zajistit možnost on-line zadávání veřejných zakázek
- do roku 2001 vypracovat strategii pro zjednodušení regulačního prostředí na národní i komunitární úrovni a pro zvýšení výkonnosti veřejné správy
- posilovat konkurenci a redukovat poskytované státní podpory, posunout se od podpory jednotlivých podniků nebo odvětví k podpoře průřezových témat jako zaměstnanost, regionální rozvoj, životní prostředí, odborná příprava nebo výzkum

Efektivní a integrované finanční trhy

- do roku 2005 implementovat Akční plán pro finanční služby s následujícími prioritami: co nejširší přístup k investičnímu kapitálu v EU, a to i pro malé a střední podniky, „jednotný pas“ pro emitenty cenných papírů, odstranění překážek investování v penzijních fondech, podpora další integrace a lepšího fungování trhů s vládními dluhopisy, intenzivnější spolupráce regulátorů finančních trhů v EU
- zajistit plnou implementaci Akčního plánu pro rizikový kapitál do roku 2003
- urychlit přípravu návrhů týkajících se nabídek na převzetí, restrukturalizace a likvidace úvěrových institucí a pojišťoven ke zlepšení fungování a stability evropského finančního trhu
- dokončit projednávaný balíček daňových předpisů

Koordinace makroekonomických politik:***fiskální konsolidace, kvalita a udržitelnost veřejných financí***

- zmírnit zdanění práce, zvláště málo placené a málo kvalifikované, zlepšit podporný vliv daňového a dávkového systému na zaměstnanost a odbornou přípravu
- přeměřovat veřejné výdaje ke zvýšení relativního významu akumulace kapitálu (fyzického i lidského) a k podpoře výzkumu a vývoje, inovací a informačních technologií
- zajistit dlouhodobou udržitelnost veřejných financí, prověřovat různé scénáře jejich vývoje včetně dopadů stárnutí populace

Vzdělání a odborná příprava pro život a práci ve znalostní společnosti

- podstatný nárůst investic do lidských zdrojů v přepočtu na obyvatele
- počet osob ve věku 18–24 let s nižším sekundárním vzděláním a bez zapojení do dalšího vzdělávání a odborné přípravy snížit na polovinu do roku 2010
- všechny školy a centra odborné přípravy napojit na internet a rozvinout je do podoby víceúčelových lokálních vzdělávacích center přístupných pro všechny, mezi školami, centry odborné přípravy, firmami a výzkumnými institucemi vytvářet partnerství ve výuce
- definovat rámec nových základních dovedností poskytovaných v procesu celoživotního vzdělávání (informační technologie, cizí jazyky, technologická kultura, podnikatelské a sociální dovednosti), pro zvyšování digitální gramotnosti zavést evropský diplom základních dovedností v informačních technologiích
- definovat opatření k posílení mobility studentů, učitelů a výzkumných pracovníků využitím existujících programů Společenství (Socrates, Leonardo, Youth) a odstraněním překážek v uznávání kvalifikací a v mobilitě učitelů

Početnější a lepší pracovní místa pro Evropu:***rozvoj aktivní politiky zaměstnanosti***

- zlepšovat zaměstnatelnost a zmenšovat mezery v dovednostech využitím služeb zaměstnanosti včetně celoevropské databáze pracovních míst a možností vzdě-

lávání a podporou speciálních programů umožňujících nezaměstnaným doplnit své dovednosti

- klást větší důraz na celoživotní vzdělávání jako na základní složku evropského sociálního modelu, za tím účelem podporovat dohody mezi sociálními partnery o inovacích a celoživotním vzdělávání, využívat pružné systémy pracovní doby a zavést evropskou cenu pro zvláště progresivní firmy
- zvýšení zaměstnanosti ve službách, včetně osobních služeb, hledání řešení pro nejvíce znevýhodněné skupiny osob na trhu práce
- všestranná podpora rovných příležitostí, usnadnění sladování pracovního a rodinného života, zejména zlepšením péče o děti

Modernizace sociální ochrany

- posílit spolupráci mezi členskými státy výměnou zkušeností a případů nejlepší praxe
- připravit studii o budoucím dlouhodobém vývoji sociální ochrany, zvláště s přihlédnutím k udržitelnosti penzijních systémů do roku 2020 i v dalším období

Podpora sociálního začleňování

- zlepšit porozumění problému sociálního vyloučení výměnou informací a případů nejlepší praxe, k tomu vytvořit společné indikátory
- podpora začleňování v politikách členských států v oblasti zaměstnanosti, vzdělávání a odborné přípravy, zdraví a bydlení, které mohou být doplněny akcemi na úrovni Společenství financovanými ze strukturálních fondů
- rozvoj opatření zaměřených na zvláštní cílové skupiny (menšiny, děti, starší a invalidní osoby)

5.2 Revidovaná Lisabonská strategie: méně opatření ve třech hlavních oblastech na pět let

Revidovaná verze Lisabonské strategie z roku 2005 vymezovala pouze tři níže uvedené hlavní oblasti činnosti, z nichž každá obsahovala sadu příslušných opatření.

Přitažlivější Evropa pro investory a pracovníky

- rozšíření a prohloubení vnitřního trhu
- dobudování vnitřního trhu reformami v oblasti finančních služeb i služeb obecně, vytvořením společného konsolidovaného základu daně z příjmu právnických osob, přijetím systému REACH a evropského patentu
- zajištění otevřeného a konkurenčního prostředí na trzích v Evropě i mimo ni
- skutečné otevření trhů telekomunikací, energetiky a dopravy v EU
- vyhodnocení překážek hospodářské soutěže v odvětvích energetiky, telekomunikací a finančních služeb
- zlepšení evropských a vnitrostátních právních předpisů

- zlepšení provádění stávajících právních předpisů EU
- rozšíření a zlepšení evropské infrastruktury

Znalosti a inovace: cesta k růstu

- zvýšení a zlepšení investic veřejného i soukromého sektoru do výzkumu a vývoje
  - usnadnění a podpora inovací, zavádění informačních a komunikačních technologií a udržitelného využívání zdrojů
  - podpora výzkumu a inovací v případě malých a středních podniků z EU
  - podpora informační společnosti, biotechnologií a ekologických inovací v oblastech jako udržitelné využívání zdrojů, změna klimatu a energetická účinnost
  - přijetí nového rámcového programu pro výzkum a nového programu na podporu konkurenceschopnosti a inovací
    - podpora inovačních středisek
    - založení Evropského technologického institutu
    - podpora vysoce kvalitního vzdělávacího systému, dobudování Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání
    - přispět k vytvoření silné evropské průmyslové základny

Vytváření většího počtu a lepších pracovních míst

- podpora vstupu většího množství osob na trh práce a modernizace systémů sociální ochrany
  - zvýšit úroveň zaměstnanosti prostřednictvím aktivní politiky zaměstnanosti, rozvíjením politiky aktivního stárnutí, aby pracovníci neodcházel příliš brzy do důchodu, a modernizací systémů sociální ochrany, aby nadále podporovaly obyvatele při vyrovnávání se se změnami
    - podpora vstupu mladých lidí na trh práce
    - stanovení priorit pro řešení demografického problému Evropy
    - zvýšení přizpůsobivosti pracovníků a podniků a pružnosti trhů práce
    - zvýšení mobility pracovní síly
    - urychlit odstraňování všech omezení mobility pracovníků z nových členských zemí EU
      - promyšlený přístup k legálnímu přistěhovalectví
      - vyšší investice do lidského kapitálu prostřednictvím lepšího vzdělávání a kvalifikace
        - více investic a lepší investice do vzdělávání a odborné přípravy
        - zaměřit se na zvyšování kvalifikace a celoživotní vzdělávání, přijetí programu celoživotního vzdělávání a rámce pro odborné kvalifikace
        - zjednodušení vzájemného uznávání kvalifikací

5.3 Strategie Evropa 2020: opatření v sedmi stěžejních iniciativách ke splnění dlouhodobých cílů

Opatření strategie Evropa 2020 můžeme rozdělit na dvě základní části. První část zahrnuje taková opatření, která by měla vést ke splnění priorit a dlouhodobých cílů této strategie týkajících se inteligentního, udržitelného a začlenění podporujícího ekonomického růstu. Za tím účelem strategie Evropa 2020 definuje sedm níže uvedených stěžejních iniciativ, ke každé z nich je pak přiřazena série relevantních opatření.

Unie inovací

- dokončit Evropský výzkumný prostor, výzkum zaměřit na oblasti jako zabezpečení dodávek energie, doprava, změna klimatu a účinné využívání zdrojů, zdraví a stárnutí obyvatelstva, výrobní postupy a hospodaření s půdou šetrné k životnímu prostředí
  - zlepšit rámcové podmínky pro inovace v podnicích, tj. vytvořit jednotný patent EU a zvláštní soud pro patenty, modernizovat rámec v oblasti ochrany autorských práv a ochranných známek, zlepšit přístup malých a středních podniků k ochraně duševního vlastnictví, zlepšit dostupnost kapitálu, plně využívat politiky orientované na poptávku
    - zahájit program evropských inovačních partnerství mezi úrovní EU a členských států
    - posílit a rozvíjet nástroje EU na podporu inovací, např. strukturální fondy, fondy pro rozvoj venkova, rámcový program výzkumu a vývoje
    - podporovat partnerství založená na znalostech a posílit vazby mezi univerzitami, podniky, výzkumem a inovacemi, mimo jiné prostřednictvím Evropského technologického institutu, napomáhat začínajícím inovačním společnostem
      - zajistit rozšíření technologií po celém území EU
      - zajistit dostatečný počet absolventů přírodovědných, matematických a technických oborů a zaměřit vzdělávací programy na kreativitu, inovace a podnikání
        - klást důraz na investice do znalostí, mimo jiné používáním daňových pobídek a dalších nástrojů na podporu větších soukromých investic do výzkumu a vývoje

Mládež v pohybu

- integrovat a zdokonalit programy EU pro mobilitu, univerzity a vědce (Erasmus, Erasmus Mundus, Tempus a Marie Curie) a propojit je s vnitrostátními programy a zdroji
  - modernizovat vysoké školství, porovnávat výsledky univerzit v celosvětovém kontextu
    - podpora podnikání pomocí programů mobility pro mladé odborníky
      - rámcové politiky pro zaměstnanost mládeže, zaměřené na snížení nezaměstnanosti mladých lidí a podporu jejich vstupu na trh práce prostřednictvím odborného vzdělávání, stáží a dalších forem odborné praxe

- účinné investice do systémů vzdělávání a odborné přípravy na všech úrovních (od předškolní po vysokoškolskou)
- zlepšit výsledky vzdělávání na všech úrovních (od předškolní po vysokoškolskou)
- vytvořit národní rámce kvalifikací a lépe zacílit výsledky vzdělávání na potřeby pracovního trhu

Digitální program pro Evropu

- zajistit stabilní právní rámec stimulující investice do otevřené a konkurenceschopné infrastruktury pro vysokorychlostní internet
- usnadnit využívání strukturálních fondů EU v této oblasti
- vytvořit jednotný trh pro internetové služby a digitální obsah a vyvážený regulační rámec v této oblasti, mít vliv na utváření globální správy internetu
- reformovat fondy určené pro výzkum a inovace, zvýšit podporu v oblasti ICT, stimulovat inovace v ICT ve všech odvětvích podnikání
- podpora přístupu k internetu a jeho používání všemi evropskými občany, podpora počítačové gramotnosti
- podporovat využívání moderních služeb na internetu (e-government, zdravotnické služby on-line, inteligentní domácnost)

Evropa méně náročná na zdroje

- více propojit financování ze zdrojů EU, členských států a soukromých subjektů v této oblasti
- zdokonalit rámec pro využívání nástrojů v této oblasti (obchodování s emisemi, revize zdanění energie, rámec státní podpory, podpora většího zadávání ekologických veřejných zakázek)
- modernizace dopravy a snížení produkce uhlíku v tomto sektoru za pomoci inteligentního řízení provozu, lepší logistiky, snížení emisí CO₂ v silniční, letecké a námořní dopravě a evropské iniciativy pro ekologické automobily včetně elektromobilů a hybridních automobilů
- zaměřit se na městskou dopravu, kde vzniká značná část dopravního přetížení a emisí
- dokončit vytvoření vnitřního trhu s energiemi, podporovat obnovitelné zdroje energie na jednotném trhu
- modernizovat evropské sítě
- koordinovat projekty v oblasti infrastruktury ke zvýšení účinnosti celkového dopravního systému EU
- zavést revidovaný akční plán energetické účinnosti
- představit vizi strukturálních a technologických změn nezbytných pro přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku méně náročnou na zdroje a odolnější vůči změnám klimatu do roku 2050

- rozšiřovat tržně orientované nástroje, jako jsou daňové pobídky a veřejné zakázky, k přizpůsobení výrobních postupů a spotřebitelského chování
- používat regulační nástroje, normy energetické náročnosti budov a nástroje jako daně, dotace a veřejné zakázky ke snižování spotřeby energie a zdrojů, využívat strukturální fondy k investicím do energetické účinnosti ve veřejných budovách a do účinnější recyklace
- přestat používat dotace škodlivé pro životní prostředí

Průmyslová politika pro éru globalizace

- vytvořit průmyslovou politiku pro udržení a rozvoj silné, konkurenceschopné a diverzifikované průmyslové základny v Evropě
- zlepšit evropské normy, aby přispívaly k dlouhodobé konkurenceschopnosti evropského průmyslu, snížit administrativní zátěž společností a zlepšit kvalitu právních předpisů upravujících podnikání
- obnovit strategii EU pro podporu společenské odpovědnosti podniků
- podporovat přesun výrobních odvětví k větší účinnosti využívání energie a zdrojů
- zlepšit podnikatelské prostředí, zejména pro malé a střední podniky, mimo jiné snížením transakčních nákladů na podnikání v Evropě, podporou klastrů a zlepšením dostupnosti finančních prostředků, podpořit restrukturalizaci problémových odvětví
- podpořit internacionalizaci malých a středních podniků
- zajistit efektivní přístup průmyslu v EU k jednotnému trhu a k mezinárodnímu trhu za hranicemi EU prostřednictvím dopravních a logistických sítí
- vypracovat účinnou kosmickou politiku, dokončení programů Galileo a GMES
- zvýšit konkurenceschopnost evropského odvětví cestovního ruchu
- zlepšit podmínky pro prosazování práv duševního vlastnictví

Program pro nové dovednosti a pracovní místa

- stanovit a provádět druhou fázi programu flexikurity
- přizpůsobit legislativní rámec měnícím se formám práce a novým zdravotním a bezpečnostním rizikům na pracovišti
- podpořit mobilitu pracovních sil v EU a lépe vyrovnat nabídku a poptávku na trhu práce za pomoci prostředků strukturálních fondů, zejména Evropského sociálního fondu
- plně využívat potenciál sociálního dialogu na všech úrovních (EU, stát, region, odvětví, podnik), podpořit spolupráci mezi orgány trhu práce včetně služeb zaměstnanosti členských států
- podporovat a kontrolovat efektivní provádění výsledků sociálního dialogu
- připravit Evropský rámec dovedností, schopností a pracovních míst
- snížit segmentaci trhu práce, napomáhat sladění pracovního a rodinného života

- konstruovat systém daní a dávek tak, aby se vyplatilo pracovat (se zaměřením na osoby s nízkou kvalifikací), zrušit opatření odrazující od výkonu samostatné výdělečné činnosti

- podporovat politiky aktivního stárnutí, zvýšit rovnost žen a mužů
- zapojit sociální partnery do vytváření plánů vzdělávání a odborné přípravy

Evropská platforma pro boj proti chudobě

- vytvořit platformu pro spolupráci, hodnocení a výměnu osvědčených postupů v oblasti boje proti sociálnímu vyloučení, přijmout konkrétní opatření podporovaná ze strukturálních fondů, zejména z Evropského sociálního fondu
- podporovat kolektivní i individuální zodpovědnost v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení
- provádět opatření zaměřená na specifické podmínky zvláště ohrožených skupin (neúplné rodiny, starší ženy, menšiny, zdravotně postižení, lidé bez domova)
- provádět programy nabízející inovační a odborné vzdělávání a pracovní příležitosti pro nejohroženější skupiny, boj proti diskriminaci (např. zdravotně postižených), nový program pro integraci přistěhovalců
- posoudit udržitelnost systémů sociálního zabezpečení a důchodových systémů, zajistit lepší přístup k systémům zdravotní péče

5.4 Strategie Evropa 2020:

opatření ve čtyřech hlavních oblastech k překonání důsledků krize

Strategie Evropa 2020 obsahuje ještě druhou část opatření, která by měla v prvním období její realizace pomoci překonat důsledky krize. Tato opatření jsou seskupena do čtyř hlavních oblastí činnosti, jak je uvedeno níže.

Určit věrohodnou strategii překonání krize

- ukončovat dočasná stimulační fiskální opatření, až bude mít hospodářské oživení pevný základ a bude obnovena finanční stabilita
- koordinovat proces ukončování dočasných protikrizových opatření na evropské úrovni, aby byly zohledněny různé termíny opouštění fiskální stimulace v různých zemích a jejich možné negativní účinky na další členské státy
- ukončovat podporu finančního sektoru v závislosti na celkovém stavu hospodářství a na stabilitě finančního systému
- brzy ukončit režimy sektorové podpory, protože značně zatěžují rozpočet, zhruba splnily svůj účel a mají deformující vliv na jednotný trh
- pokračovat v podpoře přístupu podniků k finančním prostředkům až do doby návratu podmínek financování podniků do obvyklého stavu
- po ukončení dočasné protikrizové státní podpory obnovit dodržování pravidel poskytování státní podpory

Reforma finančního systému

- obnovit pevný, stabilní a zdravý finanční systém schopný financovat reálnou ekonomiku
- provést schválené reformy dohledu nad finančním sektorem
- vyplnit mezery v právních předpisech, posílit transparentnost, stabilitu a odpovědnost, zejména u derivátů a tržní infrastruktury
- posílit obezřetnostní a účetní pravidla a ochranu spotřebitelů prostřednictvím jednotných evropských pravidel, která se budou vztahovat na všechny finanční aktéry a trhy
- posílit řízení finančních institucí k odstranění nedostatků v oblasti zjišťování a řízení rizik
- zahájit politiku umožňující v budoucnu lépe předcházet eventuální finanční krizi, případně ji lépe zvládat, přezkoumat dostatečnost příspěvků finančního sektoru k řešení krizí

Rozpočtová konsolidace pro dlouhodobý růst

- po ukončení dočasných stimulačních fiskálních opatření provést střednědobé a dlouhodobé reformy podporující udržitelnost veřejných financí a zvyšující potenciální ekonomický růst
- ukončit proces snižování rozpočtových schodků pod úroveň 3 % HDP zpravidla do roku 2013, v některých zemích dříve
- v případě reformy příjmové strany rozpočtu přesunout daňové zatížení z pracovní síly na energetické a ekologické zdanění
- provést reformy systémů důchodové a zdravotní péče, sociálního zabezpečení a vzdělávacího systému
- zajistit co nejúčinnější využívání veřejných financí v oblasti veřejných zakázek

Koordinace v rámci hospodářské a měnové unie

- vytvořit rámec pro podrobnější a širší rozpočtový a ekonomický dohled v zemích eurozóny k posílení rozpočtové kázně a k prevenci a řešení makroekonomických nerovnováh
- vytvořit rámec pro řešení bezprostředních ohrožení finanční stability eurozóny jako celku
- zajistit odpovídající vnější zastoupení eurozóny umožňující účinněji bojovat s ekonomickými a finančními problémy

5.5 Porovnání

Rozsah a podoba opatření obsažených v původní a revidované Lisabonské strategii a ve strategii Evropa 2020 se odvíjí od priorit a cílů, které jsou v těchto strategiích vymezeny, a od hodnocení evropských ekonomik uvedených v těchto strategiích. Nejpriznivější výhled ekonomik členů EU a nejambicióznější cíle byly stanoveny v původní Lisabonské strategii z roku 2000, tomu také odpovídal velký

rozsah a zaměření jejích opatření. Byla seskupena do deseti hlavních oblastí a zacílena na dosahování co největší konkurenceschopnosti a dynamiky ekonomického růstu, vytváření příznivého podnikatelského prostředí (zvláště pro malé a střední podniky), dotvoření plně funkčního vnitřního trhu, podporu vzdělávání a odborné přípravy, výzkumu a vývoje, inovací, informačních a komunikačních technologií, vytváření nových pracovních míst a sociálního začleňování. Vzhledem k tehdejšímu příznivému ekonomickému výhledu původní Lisabonská strategie nevěnovala příliš velkou pozornost opatřením v oblasti fiskální konsolidace či regulace finančních trhů.

Revize Lisabonské strategie z roku 2005, která vycházela z horšího hodnocení evropských ekonomik a přinesla zaměření na užší a méně ambiciózní spektrum cílů, k jejichž naplnění již zbývalo méně času, se odrazila i v menším rozsahu požadovaných opatření seskupených pouze do tří hlavních oblastí. Opatření se zaměřovala na dobudování vnitřního trhu, podporu vzdělávání, výzkumu a vývoje, inovací, informačních a komunikačních technologií, vytváření nových pracovních míst a nově i pružnosti trhu práce. Ani opatření revidované Lisabonské strategie se navzdory zhoršenému hodnocení evropských ekonomik příliš nevěnovala fiskální oblasti či regulaci finančních trhů.

Nová strategie Evropa 2020 přinesla značné rozšíření spektra navrhovaných opatření. Lze je rozdělit na dvě základní skupiny. První skupinu tvoří opatření zaměřená na plnění priorit a dlouhodobých cílů této strategie, které se týkají inteligentního a udržitelného ekonomického růstu podporujícího začlenění. Tato opatření strategie Evropa 2020 jsou rozdělena do sedmi stěžejních iniciativ. Některá opatření jsou zacílena na shodné či podobné oblasti jako v případě Lisabonské strategie, tedy na podporu konkurenceschopnosti, vytváření příznivého podnikatelského prostředí, dotvoření vnitřního trhu s energiemi, na podporu vzdělávání a odborné přípravy, výzkumu a vývoje, inovací, informačních a komunikačních technologií a vytváření nových pracovních míst. Další opatření se mnohem výrazněji než Lisabonská strategie věnují podpoře pružnosti trhu práce, sociálního začleňování a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje. A konečně zde najdeme opatření zacílená do oblastí, kterými se Lisabonská strategie zabývala pouze okrajově, jako je podpora udržení a rozvoje silné průmyslové základny v EU.

Druhá základní skupina opatření strategie Evropa 2020 se zaměřuje na to, aby v prvním období její realizace přispěla k překonání důsledků finanční a ekonomické krize. Tato opatření strategie Evropa 2020 jsou rozdělena do čtyř hlavních oblastí a jsou zacílena na problémy, kterými se Lisabonská strategie zabývala méně intenzivně nebo se jimi nezabývala vůbec, protože se objevily nebo zesílily v souvislosti s krizí. Tato opatření jsou zaměřena na reformu a regulaci finančního systému, provádění a opouštění vládních stimulačních protikrizových programů, fiskální konsolidaci a koordinaci hospodářských politik.

6. Hodnocení Lisabonské strategie podle Evropské komise: přínosy, neúspěchy, opomíjené oblasti

Jak plyne z výše uvedených skutečností, nová strategie Evropa 2020 v mnoha oblastech na končící Lisabonskou strategii navazuje, avšak v některých směrech se od ní odklání a řadu oblastí zahrnuje mezi své úkoly nově. Tyto shody a rozdíly mezi strategií Evropa 2020 a Lisabonskou strategií odrážejí jednak důsledky finanční a ekonomické krize, které potvrdily potřebu v některých směrech Lisabonské strategie pokračovat a naopak nutnost jiné směry či opatření doplnit, jednak hodnocení průběhu a úspěšnosti realizace Lisabonské strategie, které také dalo podněty k formulaci priorit, cílů a opatření nové strategie Evropa 2020.

Vyhodnocení končící Lisabonské strategie provedla Evropská komise ve svém pracovním dokumentu ze dne 2. února 2010 s názvem Hodnocení Lisabonské strategie. Uvádí se v něm, že Lisabonská strategie přinesla řadu pozitivních efektů, avšak nepodařilo se splnit její hlavní cíle. To dokládají i statistická data. Evropská unie není v roce 2010 ani nejkonečnější, ani nejdynamičtější ekonomika světa, jak požadovala původní Lisabonská strategie. Po roce 2005 až do nástupu globální krize se dařilo zvyšovat tempo ekonomického růstu i míru zaměstnanosti, jak vytyčovala revidovaná Lisabonská strategie z roku 2005, avšak nástup krize znehodnotil dosažený pokrok.

Roční tempo růstu reálného HDP Evropské unie i eurozóny se podle údajů Eurostatu zrychlilo na zhruba 3 % v letech 2006 a 2007 oproti 1–2 % dosahovaným v období 2001–2005. Avšak v důsledku globální krize se v roce 2008 ekonomický růst prudce zpomalil a v roce 2009 reálný HDP Evropské unie i eurozóny poklesl o 4 %.

Naplnit se nepodařilo ani cíle v oblasti zaměstnanosti, i když její míra oproti úrovním dosahovaným v letech 2000 a 2005 vzrostla a cílovým hodnotám se přiblížila. Lisabonská strategie předpokládala zvýšení celkové míry zaměstnanosti k 70 % a míry zaměstnanosti žen na více než 60 % v roce 2010. Podle údajů Eurostatu do roku 2008 celková míra zaměstnanosti vzrostla na 65,9 % u osob ve věku 15–64 let a na 70,5 % ve skupině obyvatel ve věku 20–64 let, míra zaměstnanosti žen se pak zvýšila na 59,1 % ve věkové skupině 15–64 let a na 63 % ve věkové skupině 20–64 let. Krize však přinesla opětovný pokles těchto ukazatelů. V roce 2009 činila celková míra zaměstnanosti ve věkové skupině 15–64 let 64,6 % a ve věkové skupině 20–64 let 69,1 %, míra zaměstnanosti žen ve věku 15–64 let dosahovala 58,6 %, ve věku 20–64 let pak 62,5 %.

Téměř žádný pokrok se nedostavil v případě sledovaných celkových výdajů na výzkum a vývoj vyjádřených v poměru k HDP. Lisabonská strategie požadovala jejich nárůst na 3 % HDP Evropské unie do roku 2010. Avšak ve skutečnosti se podle údajů Eurostatu celkové výdaje na výzkum a vývoj v Evropské unii zvýšily pouze nepatrně z 1,85 % HDP v roce 2000 na 1,9 % HDP v roce 2008.

Pokud se týká výše uvedených kvantifikovaných cílů, největšího pokroku tedy Lisabonská strategie dosáhla při zvyšování míry zaměstnanosti, i když krize tento ukazatel opět zhoršila. V předkrizovém období rovněž vzrostlo tempo ekonomického růstu, avšak krize přinesla obrat a znehodnocení tohoto pokroku. Téměř žádného úspěchu nebylo dosaženo při snaze zvýšit celkové výdaje na výzkum a vývoj v poměru k HDP.

Hodnocení Lisabonské strategie provedené Evropskou komisí uvádí, že Lisabonské strategii se podařilo nastolit agendu v oblastech podpory výzkumu a vývoje, inovací a investic do lidského kapitálu, modernizace trhu práce nebo zlepšení podnikatelského prostředí nejen na evropské úrovni, ale i na úrovni členských států, v nichž stálo řešení těchto otázek na prvním místě. Podle názoru Evropské komise Lisabonská strategie také projevila svou pružnost, když dokázala reagovat na skutečný vývoj a změněné podmínky a v důsledku toho nastolovat novou agendu, například v oblasti energetické politiky a boje proti změně klimatu. Když však porovnáme tato tvrzení se skutečnými výsledky, vidíme, že pouhé nastolení politické agendy ještě není zárukou řešení příslušného problému. Například soustředěná pozornost věnovaná modernizaci trhu práce přinesla alespoň částečné naplnění cílů Lisabonské strategie při zvyšování zaměstnanosti, avšak podobně intenzivní pozornost věnovaná podpoře výzkumu a vývoje se prakticky vůbec nepromítla do zvýšení výdajů na výzkum a vývoj v poměru k HDP, což také bylo cílem Lisabonské strategie.

V dokumentu Hodnocení Lisabonské strategie Evropská komise dále vyzdvihuje, že většina zemí Evropské unie od roku 2000 do propuknutí krize dosáhla pokroku při konsolidaci veřejných financí, když klesaly rozpočtové deficity i úroveň veřejného zadlužení a zlepšila se dlouhodobá udržitelnost veřejných financí. Tato fiskální konsolidace pak podle názoru Evropské komise vytvořila prostor pro koordinovaný fiskální stimul po vypuknutí krize a pomohla stabilizovat hospodářství tím, že umožnila přetnout začarovaný kruh klesající poptávky a investic a zvyšující se nezaměstnanosti. Na druhé straně, jak vyplývá z údajů Eurostatu, dopady krize a používání fiskálních stimulů vedly v roce 2009 v průměru EU k rychlému nárůstu schodku veřejných rozpočtů na 7 % HDP a veřejného dluhu na více než 70 % HDP, což znehodnotilo předchozí období fiskální konsolidace.

Podle hodnocení Komise reformy a aktivní politiky trhu práce, realizované v rámci priorit Lisabonské strategie, přispěly po propuknutí krize k ochraně pracovních míst a zmírnění růstu nezaměstnanosti. Zdůraznění střednědobých a dlouhodobých strukturálních reforem v Lisabonské strategii podle Komise také usnadnilo vypracování a spuštění Plánu evropské hospodářské obnovy na konci roku 2008 jako reakce Evropské unie na krizi.

Evropská komise ve svém Hodnocení Lisabonské strategie dále přiznává, že při zpětném pohledu a při znalostech důsledků globální krize je zřejmé, že Lisabonská strategie příliš nevnímala a neakcentovala problémy, které nakonec pomohly krizi

odstartovat. Lisabonská strategie se podle Komise nezaměřovala na kritické oblasti, které hrály zásadní roli při vzniku krize, jako je dohled nad finančními trhy, sledování a vyhodnocování systémového rizika na finančních trzích, vznik spekulativních bublin (například na trzích s nemovitostmi), konzumní způsob života spojený s nadměrným poskytováním úvěrů nebo nárůst schodků běžného účtu platební bilance. Makroekonomická nerovnováha a problémy s konkurenceschopností stály podle hodnocení Komise u vzniku krize a nebyly adekvátně řešeny v rámci rozpočtového a hospodářského dohledu v EU prováděného na základě Paktu stability a růstu a Lisabonské strategie.

Podle názoru Evropské komise se eurozóna ukázala být příspěvkem pro udržení makroekonomické stability v období krize, avšak především v těch členských zemích, které i před krizí měly stabilnější a zdravější ekonomiky. Země, které se před propuknutím krize potýkaly s většími ekonomickými nerovnováhami, vnesly do eurozóny v době krize nežádoucí turbulence a problémy. Evropská komise přiznává, že Lisabonská strategie podcenila význam vzájemné závislosti ekonomik členských zemí v úzce integrované eurozóně a že krize tuto vzájemnou závislost zviditelnila. Rozdíly v rozsahu a tempu provádění opatření Lisabonské strategie mezi různými zeměmi měly podíl na vzniku pnutí uvnitř eurozóny a negativních vedlejších účinků u některých zemí.

Komise ve svém hodnocení rovněž připouští, že Lisabonská strategie se více orientuje na to, jak Evropskou unii připravit na globalizaci, místo toho, aby sama načrtla podobu globalizace. Evropská unie je pak v roli toho, kdo se přizpůsobuje vnějšímu, globálnímu prostředí, nikoli toho, kdo podobu globálního prostředí vytváří.

Dokument Hodnocení Lisabonské strategie také přiznává, že při pohledu zpět na celé období realizace Lisabonské strategie je patrné, že svět prošel změnami, kterých bylo více a které proběhly jinak, než při vzniku Lisabonské strategie předvídali analytici a tvůrci politik. To lze zřejmě vnímat jako jistou polehčující okolnost skutečnosti, že se Lisabonskou strategií podařilo naplnit pouze částečně.

Hodnocení úspěchů a neúspěchů v realizaci Lisabonské strategie bylo podnětem při přípravě nové strategie Evropa 2020. Silné stránky a podnětné prvky Lisabonské strategie byly převzaty i do strategie nové, slabým stránkám Lisabonské strategie se nová strategie Evropa 2020 snaží vyhnout a je doplněna o nové oblasti, kterým se Lisabonská strategie nevěnovala nebo se jich dotýkala jen okrajově.

7. Možnosti a meze evropských strategií konkurenceschopnosti

Jak lze tedy hodnotit novou strategii Evropa 2020, která již může vycházet z poznání příčin a důsledků globální finanční a ekonomické krize a z úspěchů a neúspěchů Lisabonské strategie? Je možné očekávat, že naplňování strategie Evropa 2020 bude úspěšnější, než tomu bylo v případě její předchůdkyně?

Strategie Evropa 2020 vychází z mnohem nepříznivějšího hodnocení stavu i výhledu evropských ekonomik než obě verze Lisabonské strategie a větší váhu klade i na rizika plynoucí z vývoje vnějšího, globálního prostředí. Mezi své priority a dlouhodobé cíle, které chce sledovat do roku 2020, z Lisabonské strategie přebírá podporu výzkumu a vývoje, inovací, informačních a komunikačních technologií a vzdělávání. Přijímá cíl Lisabonské strategie zvýšit investice do výzkumu a vývoje na 3 % HDP Evropské unie, avšak posouvá horizont jeho dosažení z roku 2010 na rok 2020, protože Lisabonská strategie v tomto případě nepřinesla téměř žádný pokrok. Vytýčuje nový kvantifikovaný cíl v oblasti vzdělávání.

Strategie Evropa 2020 se také jako Lisabonská strategie bude zaměřovat na podporu zaměstnanosti a zlepšení situace na trhu práce a nově důrazněji i na podporu sociálního začleňování a dosahování hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Pro rok 2020 vytýčuje cíl zvýšit míru zaměstnanosti v EU na alespoň 75 %, což je ambicióznější záměr, než jaký byl stanoven v Lisabonské strategii, zřejmě z toho důvodu, že ve zvyšování zaměstnanosti byla Lisabonská strategie do určité míry úspěšná. Nově strategie Evropa 2020 také definuje kvantifikovaný cíl v oblasti boje proti chudobě.

Dále se strategie Evropa 2020 bude ve větší míře než Lisabonská strategie soustřeďovat na podporu ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje, včetně boje proti změně klimatu. Za tím účelem přijímá již dříve schválený cíl 20-20-20 a stanovuje další opatření do roku 2020.

Strategie Evropa 2020 se také jako Lisabonská strategie zaměřuje na podporu konkurenceschopnosti a příznivého podnikatelského prostředí. Nově klade značný důraz na udržení a rozvoj silné, konkurenceschopné a diverzifikované průmyslové základny v EU.

Aby však výše uvedené priority a dlouhodobé cíle strategie Evropa 2020 mohly dojít svého naplnění, je nejprve nutné překonat důsledky proběhnuvší finanční a ekonomické krize. Proto strategie Evropa 2020 stanovuje rovněž sadu opatření k překonání důsledků krize. Ta se zaměřují na reformu a regulaci finančního systému, na provádění a opouštění vládních stimulačních protikrizových programů, na nutnost fiskální konsolidace po ukončení stimulačních programů a na koordinaci hospodářských politik, zejména v rámci eurozóny.

Z porovnání priorit a dlouhodobých cílů strategie Evropa 2020, které se týkají inteligentního a udržitelného ekonomického růstu podporujícího začlenění, a opatření této strategie zaměřených na překonání důsledků krize je zřejmé, že v některých případech a za určitých podmínek se jejich naplňování nemusí vzájemně doplňovat, ale vylučovat. Například nutnost fiskální konsolidace po ukončení stimulačních protikrizových programů může být v rozporu se snahou zvyšovat výdaje na výzkum a vývoj i s potřebou výdajů na další priority a dlouhodobé cíle strategie Evropa 2020, ať už se jedná o podporu ekologičtější ekonomiky, vzdělávání, zaměstnanosti, sociálního začleňování, hospodářské, sociální a územní soudržnosti.

Otázkou také je, jak rychlá bude cesta Evropské unie z krize, jestli se podaří nastartovat dostatečně dynamický ekonomický růst. Dosavadní model, kdy tempo ekonomického růstu bylo uměle nafukováno nadměrnou likviditou, spekulativními bublinami na trzích či vysokou spotřebou podporovanou nadměrným poskytováním úvěrů, není udržitelný. Budou se muset hledat nové zdroje ekonomického růstu, strategie Evropa 2020 je nachází v postupu k ekologičtější ekonomice a v rozvoji ekonomiky založené na znalostech a inovacích. Není však jasné, nakolik budou moci být tyto nové zdroje ekonomického růstu podpořeny z veřejných rozpočtů, protože ty jsou vyčerpány sanací finančního sektoru, podporou některých výrobních odvětví a dalšími stimulačními protikrizovými opatřeními.

Rychlost překonání důsledků krize přitom nebude záviset jen na opatřeních, která bude uplatňovat Evropská unie, ale i na opatřeních přijímaných dalšími velkými ekonomikami světa a na ekonomickém vývoji mimo Evropskou unii. Jestliže se zhorší ekonomický výhled jiných velkých ekonomik světa a zvýší se rizika na globálních trzích, může to prodloužit cestu z krize i v členských zemích Evropské unie. To by však dále komplikovalo vyhlídky na dosažení dlouhodobých cílů strategie Evropa 2020.

Z pohledu České republiky jako malé otevřené ekonomiky, v jejíž struktuře má navíc významné zastoupení průmysl, se strategie Evropa 2020 jeví jako přínosnější než Lisabonská strategie. Lisabonská strategie akcentovala mimo jiné otevřenost a deregulaci, což pro malou otevřenou ekonomiku může na jedné straně znamenat příležitosti, avšak na druhé straně i zvýšená rizika v případě zhoršených globálních ekonomických vyhlídek či turbulencí na světových trzích, protože do malé otevřené ekonomiky, kterou ještě více otevřeme a deregulujeme, se tyto negativní jevy přenáší snadněji. Se strukturou české ekonomiky také nebyl příliš v souladu důraz kladený Lisabonskou strategií na sektor služeb.

Zaměření strategie Evropa 2020 mimo jiné na reformu a regulaci finančních trhů a na větší koordinaci hospodářských politik v EU může malé otevřené ekonomice, jako je česká, naopak přinést stabilnější ekonomické prostředí, určitou ochranu vůči rizikům a turbulencím v globální ekonomice a lepší ukotvení ve větším ekonomickém celku typu EU. Z hlediska významného zastoupení průmyslu ve struktuře české ekonomiky je důležitý také důraz kladený strategií Evropa 2020 na udržení a rozvoj silné, konkurenceschopné a diverzifikované průmyslové základny v EU.

Pro Evropskou unii i Českou republiku by bylo přínosné, kdyby se priority a cíle strategie Evropa 2020 podařilo naplnit. Jestli se to podaří a jestli strategie Evropa 2020 bude úspěšnější než její předchůdkyně, však ukáže až budoucnost. Na cestě k cílům vytyčeným ve strategii Evropa 2020 totiž stojí řada překážek a rizik, z nichž mnohé leží mimo dosah vlivu Evropské unie a jejích členských států.

Literatura a prameny

1. *Doing Business 2011. Making a difference for entrepreneurs.* World Bank, 2010
2. *Doing Business in 2004. Understanding Regulation.* World Bank, 2004
3. *Ernst & Young's 2010 European Attractiveness Survey.* Ernst & Young, 2010
4. *2005 European Attractiveness Survey.* Ernst & Young, 2005
5. *European Competitiveness Report 2010.* European Commission, Brussels, 2010
6. *European Competitiveness Report 2004.* European Commission, Luxembourg, 2004
7. *Evropa 2020. Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.* Sdělení Komise, KOM(2010) 2020 v konečném znění, Brusel, 3. 3. 2010
8. Garelli, S.: *Competitiveness of Nations: The Fundamentals.* In: The IMD World Competitiveness Yearbook 2001. IMD, Lausanne, 2001
9. Garelli, S.: *Top Class Competitors (How nations, firms, and individuals succeed in the new world of competitiveness).* John Wiley & Sons, 2006
10. Gelauff, G. M. M., Lejour, A. M.: *The new Lisbon Strategy. An estimation of the economic impact of reaching five Lisbon Targets.* European Commission, Brussels, January 2006
11. *Hodnocení Lisabonské strategie.* Pracovní dokument útvarů Komise, SEK(2010) 114 v konečném znění, Brusel, 2. 2. 2010
12. Klvačová, E.: *Dostihy národních států v konkurenceschopnosti jako forma dobývání renty a jeho vliv na české veřejné finance.* Professional Publishing, Praha, 2008, s. 40–65
13. Klvačová, E.: *Konkurenceschopnost, nebo přitažlivost?* In: Klvačová, E., Malý, J., Mráček, K.: *Různé cesty ke konkurenceschopnosti: EU versus USA.* Professional Publishing, Praha, 2008, s. 11–25
14. Krugman, P.: *A Country Is Not a Company.* Harvard Business Review, January–February 1996
15. *Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency Conclusions.* European Parliament, 2000, http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
16. *Střednědobá revize Lisabonské strategie. Usnesení Evropského parlamentu o střednědobé revizi Lisabonské strategie.* Úřední věstník Evropské unie, 2005/C 320 E/03, 15. 12. 2005
17. Porter, M. E.: *Measuring the Microeconomic Foundations of Economic Development.* In: The Global Competitiveness Report. World Economic Forum, Geneva, 1998
18. *Společně k růstu a zaměstnanosti. Nový začátek Lisabonské strategie.* Sdělení Komise jarnímu zasedání Evropské rady, KOM(2005) 24 v konečném znění, Brusel, 2. 2. 2005
19. *The Global Competitiveness Report 2010–2011.* World Economic Forum, Geneva, 2010
20. *The Global Competitiveness Report 2004–2005.* World Economic Forum, Geneva, 2004
21. *The IMD World Competitiveness Yearbook 2010.* IMD, Lausanne, 2010
22. *The IMD World Competitiveness Yearbook 2004.* IMD, Lausanne, 2004
23. *Závěry Evropské rady, 25. a 26. března 2010.* Evropská rada, EUCO 7/10, Brusel, 26. 3. 2010
24. *Závěry Evropské rady, 17. června 2010.* Evropská rada, EUCO 13/10, Brusel, 17. 6. 2010
25. *Závěry Evropské rady, 24. a 25. března 2011.* Evropská rada, EUCO 10/11, Brusel, 25. 3. 2011
26. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, Government finance statistics (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
27. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, National accounts (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
28. Eurostat, Statistics by theme – Population and social conditions, Labour market (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
29. Eurostat, Statistics by theme – Science and technology, Science, technology and innovation (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

ROLE VÝZKUMU, VÝVOJE, INOVACÍ A VZDĚLÁVÁNÍ VE STRATEGIÍCH KONKURENCESCHOPNOSTI EU

Ing. Karel Mráček, CSc. – Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Potřeba vyjít z proběhnuvší globální finanční a ekonomické krize v neoslabené konkurenční pozici a zajistit nové základy budoucího růstu a konkurenceschopnosti ekonomiky zaměřuje pozornost řady vlád také k investicím s dopadem ve střednědobém až dlouhodobém horizontu. K těmto investicím patří podpora výzkumu a vývoje, podpora inovací a podnikání (s orientací zejména na malé a střední podniky, rizikový kapitál apod.), investice do lidského kapitálu, vzdělávání a školení, investice do environmentálních technologií a inovací se zřetelem ke snížení energetické náročnosti a dosažení udržitelného ekonomického růstu a do zlepšení infrastruktury (např. investice do dopravní infrastruktury, informačních a komunikačních technologií apod.). Především investice do vzdělávání, výzkumu, vývoje a inovací zaujímají v kontextu přijímaných opatření dlouhodobého růstu významné místo a lze dokonce říci, že jsou v nich obvykle prioritou.

Problematické inovační výkonnosti a jejího zvyšování v určité firmě či zemi se v posledních letech věnuje rostoucí pozornost v těsné souvislosti se zvyšováním konkurenceschopnosti a řadou faktorů, které ho ovlivňují. Přitom konkurenční prostředí je pro inovační aktivity ve své podstatě nenahraditelné a nezastupitelné a jeho absence, resp. oslabování vyvolává negativní účinky na nabídku invencí a inovací. Současně se ale ukazuje, že podnikatelské subjekty řeší problém své konkurenceschopnosti inovační aktivitou často tehdy a jen tehdy, jestliže jim zůstávají uzavřeny cesty jiné, mnohdy méně náročné na finanční a další zdroje. Nicméně jakákoli koncepce inovací, aby byla reálná, musí vycházet především z toho, že mezi inovací jako primárně podnikatelským jevem a udržením konkurenceschopnosti firmy existuje vždy těsná vazba. V tomto kontextu je nutno respektovat i potřebné rovné podmínky hospodářské soutěže. Na inovační prostředí je pak nutno pohlížet jako na organickou součást vytvořeného podnikatelského prostředí s celkovým rámcovým vlivem a regulačními institucionálními opatřeními ze strany státu. Ke konkrétním opatřením státu na podporu výzkumu, vývoje a inovací lze tedy přistoupit především jako ke snaze o nápravu některých selhání trhu v této oblasti.

Význam znalostí, výzkumu a inovací pro vytvoření konkurenceschopné Evropy byl zdůrazněn již v Lisabonské strategii a v návaznosti na to byla přijímána četná prohlášení i opatření. Přestože výsledky dosažené Lisabonskou strategií nebyly v oblasti výzkumu, inovací a vzdělávání (a nejen v ní) dosud dostatečně hluboce analyzovány, rozvíjí se už řetězec nových politických aktivit a iniciativ v tomto směru v rámci strategie Evropa 2020.

1. Priority a cíle strategie Evropa 2020: klíčové místo znalostí a inovací

V prvé řadě je vhodné si uvědomit, že strategie tohoto typu – na úrovni celé EU – přináší také svá dobová hesla. Ta zde můžeme zřetelně identifikovat zejména ve spojení s vizí budoucí Evropy a jejím postupným naplňováním v rovině strategických cílů, prostředků a nástrojů. Vizí Evropy v roce 2020 charakterizují tři vzájemně se podporující priority, které se staly i strategickým jádrem v procesu tvorby nové strategie EU a její uvažované implementace. Budoucí Evropa by měla být založena na inteligentním růstu, udržitelném růstu a růstu podporujícím začlenění. Inteligentní růst má znamenat vývoj ekonomiky založený na znalostech a inovacích. Udržitelný růst vychází z podpory konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje. V případě růstu podporujícího začlenění jde pak o podporu ekonomiky s vysokou zaměstnaností, přičemž se tato ekonomika bude vyznačovat hospodářskou, sociální a územní soudržností. Uvedené širší pojetí soudržnosti vychází již z přijaté Lisabonské smlouvy. Inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění je v podstatě upravenou vizí evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století.

Ve srovnání s Lisabonskou strategií jde o vizí, která v jistém smyslu vyznívá méně ambiciózně. Podle Lisabonské strategie se měla EU stát „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností“. V poloce implementace Lisabonské strategie s ohledem na její omezené výsledky a s tím související rostoucí kritické hlasy byla však provedena její revize s tím, že větší důraz byl položen na růst a zaměstnanost a členské státy prostřednictvím národních akčních plánů získaly více odpovědnosti. V posledních letech byly ale stále intenzivněji nastolovány otázky týkající se životního prostředí a občanů EU (důsledky změn klimatu, stárnoucí evropská populace, rozšiřující se sociální exkluze). To se nakonec odrazilo i v koncepčním přístupu ke strategii Evropa 2020 a jejím stanoveným cílům. Ovšem již ve fázi konzultací se objevily – se zřetelem na dopady globální finanční a ekonomické krize – požadavky řady zemí na primární zaměření této strategie na zvyšování konkurenceschopnosti a vytváření pracovních míst. Rezervovaný postoj k některým cílům strategie však přetrvává dosud.

Jistým posunem je, že si tvůrci strategie Evropa 2020 uvědomili potřebu omezenějšího počtu hlavních cílů, což podporuje větší sevřenost strategie jako takové a její akčnost. Svou roli sehrál také požadavek na měřitelnost cílů, který je běžně nastolován v podnikatelských (zejména amerických) strategiích podle hlediska „co je měřitelné, je kontrolovatelné“. Měřitelnost musí být ale založena na dostatečně spolehlivých údajích. Při stanovení cílů se vycházelo i z jejich schopnosti odrážet rozmanitou situaci členských zemí EU. Pokud jde o níže uvedené číselné údaje, mají to být celoevropské průměry; národní cíle se vyjednávají individuálně a mohou se tedy od unijních odlišovat.

EU má stanoveno těchto pět hlavních cílů [1]:

- zvýšit míru zaměstnanosti u osob ve věku 20–64 let ze současných 69 % na nejméně 75 %, mimo jiné prostřednictvím aktivnějšího zapojení žen, starších pracovníků a větší integrace migrujících pracovních sil;
- dosáhnout výdajů na výzkum a vývoj ve výši 3 % HDP (v podstatě pokračování cíle z Lisabonské strategie);
- zvýšit podíl osob ve věku 30–34 let s ukončeným terciárním vzděláním z 31 % na 40 % v roce 2020, současně snížit podíl dětí s předčasně ukončenou školní docházkou ze současných 15 % pod 10 %;
- snížit emise skleníkových plynů nejméně o 20 % oproti úrovni v roce 1990, v případě příznivých podmínek mezinárodního konsensu v této oblasti až o 30 %, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie v konečné spotřebě energie na 20 % a zvýšit energetickou účinnost o 20 %;
- snížit počet Evropanů žijících pod vnitrostátní hranicí chudoby o 25 %, což by v absolutní hodnotě mělo znamenat více než 20 milionů lidí vyvedených z chudoby (stanovenou vnitrostátní hranicí chudoby je 60% úroveň průměrného disponibilního příjmu v daném členském státě).

Ze stanovených priorit a cílů je tedy zřejmá evropská orientace na sociálně tržní hospodářství a ekologické aspekty ekonomického rozvoje. Ve srovnání s Lisabonskou strategií lze hovořit dokonce o větším směřování k sociálním a ekologickým cílům. Tyto cíle jsou rovněž chápány jako vzájemně související a doplňující se. Předpokládá se, že růst vzdělanosti lidí v EU přispěje k růstu jejich zaměstnatelnosti a se zvyšováním míry zaměstnanosti by se měl snižovat i rozsah chudoby. Vyšší kapacity pro výzkum a vývoj a na ně navazující růst inovací a navíc v kombinaci s efektivnějším využíváním energetických zdrojů by měly být cestami ke zlepšení konkurenceschopnosti ekonomiky a tvorbě nových pracovních míst. Investice do čistších nízkouhlíkových technologií umožní nejen přispět ke zlepšení životního prostředí, ale i k tvorbě nových obchodních a pracovních příležitostí. Přestože orgány EU považují výše uvedené hlavní cíle za reprezentativní a relevantní pro všechny členské země, jsou si zároveň vědomy potřeby přizpůsobit tyto cíle a strategii Evropa 2020 konkrétní situaci a ambicím jednotlivých členských zemí cestou převodu do podoby vnitrostátních cílů a směrů. Ve srovnání s rokem 2000, kdy vznikla a odstartovala Lisabonská strategie, je přece jen současná EU svou strukturou mnohem rozmanitější a vykazuje větší rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, mimo jiné právě v reálných parametrech stanovených cílů. Splnění těchto cílů – i v rámci očekávaného všeobecného úsilí na úrovni EU i členských zemí – tak může být dokonce mnohem složitější a náročnější v konfrontaci s nepříliš úspěšným průběhem Lisabonské strategie.

Hybnými silami dalšího růstu ekonomiky jsou podle strategie Evropa 2020 znalosti a inovace (tzv. inteligentní růst). Důraz má být položen na posílení výzkumného úsilí, na přeměnu invencí v produktové a procesní inovace, na transfer technologií a znalostí po celém území EU, na plné využívání informačních

a komunikačních technologií a na celkové zlepšení kvality vzdělávacích procesů. V díkci uvedené strategie má jít o nový růst, který přinese i kvalitní pracovní místa a přispěje k řešení evropských i celosvětových společenských problémů. Ve srovnání s předchozí Lisabonskou strategií nejde až o tak výrazné změny; opět se akcentuje úloha výzkumu, vývoje a inovací a také vzdělání v růstu konkurenceschopnosti EU a členských států a zejména odbourání určité mezery ve vztahu k USA.

Výdaje na výzkum a vývoj jsou opět stanoveny jako cíl ve výši 3 % HDP, jako tomu bylo v Lisabonské strategii. Není už ale určeno jejich striktní členění ve výši 1 % HDP z veřejných prostředků a 2 % HDP ze soukromých zdrojů. Potřeba nárůstu investic soukromého sektoru do výzkumu a vývoje v EU, jejichž úroveň je stále nižší ve srovnání s USA, se však nadále požaduje. Soupeření v investicích do výzkumu a vývoje ve světovém měřítku je ostatně již dlouholetou záležitostí a odpovídá i situaci globalizované ekonomiky. Přitom požadavek 3% podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP má již také svou určitou tradici ve světovém měřítku (viz box č. 1).

Box 1 Investice do výzkumu a vývoje v historickém kontextu

Od druhé poloviny 20. století se setkáváme ve vyspělých ekonomikách s tím, že úspěch v mezinárodní soutěži je spojován s podporou a rozvojem vědy a technologií, výzkumem a vývojem apod. Věda a technologie jsou opakovaně považovány za prostředky k dosažení velmocenských cílů, jsou předpokládánou cestou k realizaci koncepcí ekonomického růstu, dosažení společnosti blahobytu či rostoucí životní úrovně. O tom vypovídají různé dokumenty OECD, USA, Japonska, ale i tehdejšího Sovětského svazu a ostatních bývalých socialistických zemí. S požadavky na rostoucí podporu výzkumu jsme se tak již mohli v určité podobě setkávat v celé druhé polovině 20. století.

Počátkem 60. let se mezi ekonomy a politiky prosadilo mínění, že je nutno investovat ve zvýšené míře jak z veřejných, tak soukromých prostředků do výzkumu a vývoje a touto cestou zajistit další růst HDP. Vzorem se stal americký 3% podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP. S ním se bylo nutno srovnat, a tak v tomto duchu – „radikálně zvýšit výdaje na vědu a výzkum“ – tehdejší zprávy OECD mobilizovaly vyspělé ekonomiky [2]. Tento přístup korespondoval i s převládajícím science-push modelem inovačního chování. Počátkem 70. let však začal zaznívat i zcela jiný, odlišný tón. Ve zprávě OECD zpracované pod vedením prof. H. Brookse z Harvard University se hovoří o ztroskotaných nadějích, o potřebě úplného přebudování výzkumných politik a zejména o „sociálním selhání“ vědy a techniky [3]. Ekonomický růst se stále více dostává do konfrontace se sociálními a ekologickými problémy; věda a technika se pak kritizují, že k jejich řešení nepřispívají. Od počátku 70. let jsme tak svědky postupného vytváření

nových institucí, zejména zakládajících předpoklady pro široký konsensus ve společnosti (technology assessment apod.). Pozornost se také začíná stále výrazněji přesouvat k problematice transferu výzkumných výsledků do praxe; jako dominantní explanační model inovačního procesu se v té době prosazuje demand-pull. S rozvíjejícím se procesem globalizace v 80. a zejména 90. letech sílí pak orientace k zajištění potřeb konkurenceschopnosti, do popředí se dostává podnikatelská kultura a formuje se inovační politika.

Průvodním jevem globalizace se stávají rostoucí a zosťující se konkurenční tlaky. Naskýtají se proto otázky, v jaké míře budou jednotlivé podnikatelské subjekty, regiony a země schopny těmto tlakům odolat a být konkurenceschopnými. K výzvám a příležitostem, jak danou situaci nového prostředí v jednadvacátém století zvládnout, patří zejména přechod k ekonomice a společnosti znalostí (knowledge-based economy), stále více vyzdvižovaný jak v odborné literatuře, tak v politických dokumentech (EU, OECD). Znamená to též uznání znalostí (věděni) jako strategického aktiva. K charakteristickým rysům posunu k ekonomice a společnosti založené stále více na tvorbě, difúzi a využití nových znalostí patří pak zejména intenzivní rozvoj výzkumných aktivit a struktur, provázený současně rostoucím tlakem na inovační dimenzi výzkumu a na stále rychlejší praktické využití jeho výsledků, intenzifikace produkce, šíření a implementace produktových, procesních, organizačních a sociálních inovací a zvyšující se požadavky na vzdělanost a růst kvalifikace lidí. V EU patří proto oblasti výzkumu, vývoje a inovací k prioritám a jsou stále více považovány za klíč k růstu evropské konkurenceschopnosti v podmínkách globalizované ekonomiky.

Lisabonská strategie EU přijatá v roce 2000 spojila ekonomický růst a konkurenceschopnost se sociální kohezí a udržitelným rozvojem a jako předpoklad k souběžnému splnění těchto cílů vytyčila právě přechod ke znalostní společnosti. Orientovala pak rovněž k „magickému“ 3% podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP, což byl podíl výdajů zhruba srovnatelný se stávající úrovní USA a Japonska, ale vytyčila ho ve zcela jiných podmínkách a v podstatě s jinými výchozími záměry. Na jarním zasedání Evropské rady v roce 2002 v Barceloně byly v návaznosti na Lisabonskou strategii schváleny cíle podpory výzkumu a vývoje motivující členské země EU k dosažení podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP ve výši 3 % do roku 2010 v členění na 1% podíl z veřejných zdrojů a 2% podíl ze soukromých zdrojů. Realizace těchto cílů však není jednoduchou záležitostí, jak ukazuje dosavadní vývoj.

Podle posledních dostupných a srovnatelných údajů nedosahují celkové investice do výzkumu a vývoje v Evropské unii ani 2 % HDP, zatímco v USA je to 2,7 % HDP a v Japonsku 3,4 % HDP [4]. Potvrzují se tak plně již v první polovině minulých dekad často uváděné obavy, že řada členských zemí EU včetně nově přistupujících

i EU jako celek nedosáhnou v roce 2010 stanovených cílů u těchto výdajů ve výši 3 % HDP. Navíc nejsou zatím k dispozici úplné statistické údaje, ze kterých by byly zřejmé celkové dopady krize na oblast výzkumu a vývoje. Podle některých dílčích šetření a prováděných odhadů by ale nemělo dojít k výraznějšímu propadu v podnikovém výzkumu a vývoji, zvláště velké (hlavně americké) firmy investovaly stabilně do výzkumu i v období recese. Porovnání EU s USA a Japonskem v tomto směru tak nevyznívá pro Evropu stále dobře. Poměrně stabilní situace odstupu EU ve financování výzkumu za USA a Japonskem trvá přitom řadu let. Svůj vliv mají značné rozdíly mezi jednotlivými členskými zeměmi EU v intenzitě výzkumu a vývoje, především pak mezi severními zeměmi Unie na jedné straně a jižními zeměmi Unie a nově přistoupivšími členskými zeměmi na straně druhé. Příčiny tohoto investičního gapu jsou ale především v úrovni prostředků vynakládaných ze soukromých zdrojů na výzkum a vývoj. I přes určité větší snahy o hledání a využívání nástrojů stimulujících podnikovou sféru k investicím do výzkumu a vývoje se zde nepodařilo v rámci EU dosáhnout výraznějšího zvratu.

Nicméně výše uvedený analyzovaný cíl se týká vstupů do výzkumu a vývoje, větší pozornost však bude nutno zaměřit také na výstupy a důsledky požadovaných investic, kde Evropa v řadě ukazatelů rovněž zaostává za USA a Japonskem. Zejména se jedná o oblast inovací, kam má směřovat také jedna ze stěžejních iniciativ strategie Evropa 2020. I v tomto směru se vlastně ve velké míře pokračuje v tom, co již požadovala Lisabonská strategie. Komise navrhuje věnovat se ale také vytvoření nového ukazatele, který by v daných souvislostech lépe vyjadřoval intenzitu výzkumu, vývoje a inovací. Inovační výkonnost, se kterou se v současné době operuje, je v podstatě založena na souboru celé řady vybraných ukazatelů vstupů a výstupů inovačních aktivit, které jsou používány pro benchmarking jednotlivých zemí.

2. Stěžejní iniciativa k podpoře inovací

K podpoře vytyčených cílů je stanoveno ve strategii Evropa 2020 těchto sedm stěžejních iniciativ [1]:

- Unie inovací;
- Mládež v pohybu;
- Digitální program pro Evropu;
- Evropa méně náročná na zdroje;
- Průmyslová politika pro éru globalizace;
- Program pro nové dovednosti a pracovní místa;
- Evropská platforma pro boj proti chudobě.

K prioritě inteligentního růstu se vztahují první tři stěžejní iniciativy, přičemž jedna z nich se výslovně zaměřuje na inovace jako zdroj dalšího růstu a zvyšování konkurenceschopnosti. Cílem této iniciativy nazvané Unie inovací (Innovation Union) je zaměřit výzkumnou a inovační politiku na výzvy, jimž čelí současná

evropská společnost (např. změna klimatu, zdraví, demografické změny, účinné nakládání se zdroji a energií). V této souvislosti se akcentuje posílení každého článku inovačního procesu, a to od základního výzkumu až po komercializaci. K tomuto účelu si Evropská komise vymezuje řadu záměrů, na nichž by měla na úrovni EU pracovat. K nim má patřit:

- dokončení realizace Evropského výzkumného prostoru;
  - vytvoření strategického programu pro výzkum zaměřený na aktuální celoevropské výzvy, jako jsou potřeby zabezpečení energií, potřeby v oblasti dopravy, změny klimatu a účinné využívání zdrojů, zdraví a stárnutí obyvatelstva, potřeby změn výrobních postupů a hospodaření s půdou zajišťujících větší šetrnost k životnímu prostředí a rovněž zlepšení společného plánování s členskými státy a regiony;
  - vytvoření lepších rámcových podmínek pro inovace v podnikové sféře, k čemuž má náležet mimo jiné řada opatření v oblasti ochrany práv duševního vlastnictví (např. jednotný patent EU a zvláštní patentový soud, zlepšení přístupu malých a středních podniků k ochraně práv duševního vlastnictví apod.), ve zvýšení dostupnosti kapitálu pro malé a střední podniky a ve větším využívání politik orientovaných na poptávku po inovacích (např. prostřednictvím public procurement);
  - zahájení programu „Evropská inovační partnerství“ mezi EU a členskými státy se záměrem urychlit vývoj a využívání technologií nezbytných ke splnění stanovených cílů, přičemž první partnerství budou zaměřena na „vytvoření bioekonomiky do roku 2020“, na „klíčové technologie pro vytvoření evropské průmyslové budoucnosti“ a na „technologie umožňující starším lidem žít nezávislý život a být aktivní ve společnosti“;
  - posílení a další rozvoj úlohy nástrojů EU na podporu inovací (např. strukturální fondy, rámcový program výzkumu a vývoje, rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace (CIP) apod.) včetně využití těsnější spolupráce s Evropskou investiční bankou a dále celkové zvýšení účinnosti postupů usnadňujících přístup malých a středních firem k finančním prostředkům;
  - podpora partnerství v oblasti znalostí se záměrem vytvoření silnějších vazeb mezi vzděláváním a podnikáním, výzkumem a inovacemi (i s využitím Evropského technologického institutu) a podpora inovativních firem při startu.
- Na úrovni jednotlivých členských zemí se pak v rámci strategie Evropa 2020 požadují tyto aktivity:
- provést reformy národních a regionálních systémů výzkumu, vývoje a inovací s cílem urychlit dosahování špičkových výsledků a zajistit vhodnou specializaci;
  - posílit spolupráci mezi univerzitami, výzkumnými ústavami a podniky, zlepšit přeshraniční spolupráci v oblastech s přidávanou hodnotou pro EU a upravit národní postupy financování tak, aby byla podpořena difúze technologií po celém území EU;
  - usilovat o zajištění dostatečného počtu absolventů přírodovědných, matematických a technických studijních oborů;
  - zaměřit školní vzdělávání ke kreativitě, inovacím a podnikání;

- položit důraz na investice do znalostí a využít k tomuto účelu daňových pobídek i dalších nástrojů financování určených na podporu soukromých investic do výzkumu a vývoje.

Podíváme-li se blíže na tyto záměry stěžejní iniciativy k podpoře inovací a budeme-li je konfrontovat s Lisabonskou strategií, lze konstatovat, že ve velké míře dochází k pokračování v jejích záměrech, které se nepodařilo z různých příčin realizovat v uplynulé dekádě. S problematikou inovací v uvedené iniciativě pak také poměrně těsně souvisí iniciativa Průmyslová politika pro éru globalizace, která má podpořit zlepšení podnikatelského prostředí, zejména pro malé a střední podniky, a podpořit rozvoj silné a udržitelné evropské průmyslové základny tak, aby byla konkurenceschopná v celosvětovém měřítku. Dosažené výsledky při realizaci stěžejní iniciativy Unie inovací mají být průběžně sledovány a každoročně hodnoceny a k tomuto účelu bude mimo jiné také používán nový Unijní inovační zpravodaj (Innovation Union Scoreboard – IUS).

3. Multikriteriální hodnocení inovační výkonnosti v EU

V podmínkách globalizované ekonomiky vzrostla pozornost věnovaná vytváření různých hodnotících žebříčků, umožňujících mezinárodní porovnání konkurenceschopnosti a inovační výkonnosti. Využívají se přitom nejen jednotlivé indikátory, ale i souhrnné indexy založené na různých vybraných faktorech ekonomického i sociálního vývoje. K nejvíce respektovaným každoročním hodnocením konkurenceschopnosti zemí patří zejména Global Competitiveness Index publikovaný Světovým ekonomickým fórem a World Competitiveness Scoreboard uváděný v IMD World Competitiveness Yearbook. V těchto hodnoceních, která jsou založena na multikriteriálním přístupu, je obsažena i situace jednotlivých srovnávaných zemí v oblasti výzkumu, vývoje a inovací. V rámci EU bylo pak v souvislosti s Lisabonskou strategií zahájeno speciální hodnocení orientované na růst inovační výkonnosti členských zemí.

Hodnocení inovační výkonnosti, se kterým se v současné době v EU operuje, je v podstatě založeno na souboru celé řady vybraných ukazatelů vstupů a výstupů inovačních aktivit a na použití komplexního ukazatele mezinárodního hodnocení inovační výkonnosti, tzv. souhrnného inovačního indexu (Summary Innovation Index – SII), který je neváženým průměrem standardizovaných hodnot všech ukazatelů používaných pro porovnání jednotlivých zemí. Pracuje se také s dynamikou růstu inovační výkonnosti měřenou změnami jednotlivých ukazatelů a SII. Výsledky hodnocení byly v uplynulé dekádě každoročně s podporou Evropské komise publikovány v Evropském inovačním zpravodaji (European Innovation Scoreboard – EIS). Tento zpravodaj byl spolu s metodikou hodnocení připraven na základě požadavku Evropské rady z jarního zasedání v roce 2000 v Lisabonu.

Jeho úkolem bylo přispět k tzv. otevřené metodě koordinace národních politik v rámci EU. Cílem tohoto hodnocení inovační výkonnosti nebylo stanovit pouhé pořadí zemí, ale hledat příčiny úspěchů i zaostávání a cesty pro uplatnění nejlepších postupů (best practices) při respektování specifík jednotlivých zemí. Proto začal být Evropský inovační zpravodaj (EIS) se svými ukazateli považován za účinný nástroj pro benchmarking inovačních politik jednotlivých zemí a celků.

V průběhu jeho používání se však metodika hodnocení postupně upravovala a měnila. K nejvýraznějším změnám došlo v roce 2005, kdy byl EIS zcela revidován, a dále v roce 2008, kdy byla podstatně změněna struktura jeho ukazatelů a zavedena řada nových ukazatelů. Ukazatele byly od tohoto roku také zařazeny do skupin a bloků. Hodnocení bylo prováděno jak podle jednotlivých ukazatelů včetně jejich trendů, tak na základě souhrnného inovačního indexu a jeho trendů. Hodnocení EIS zahrnuje kromě členských zemí EU postupně i některé další evropské země. Pozornost se věnuje i porovnání EU a jejích členských zemí s USA a Japonskem a v poslední době i se zeměmi BRIC, zejména s Čínou. V posledním vydání EIS byla pak použita struktura tří bloků (zdroje, podnikové aktivity a výstupy) a sedmi skupin ukazatelů s celkem 29 jednotlivými hodnotícími ukazateli včetně uvedení jejich zdrojů dat a referenčního roku [5].

Na dosavadní EIS navazuje výše zmíněný nový Unijní inovační zpravodaj (Innovation Union Scoreboard – IUS), jehož účelem je průběžně sledovat a každoročně hodnotit dosažené výsledky při realizaci stěžejní iniciativy Unie inovací stanovené ve strategii Evropa 2020 [6]. Údaje budou nadále každoročně publikovány za jednotlivé členské země EU, za EU-27 a za další evropské země, které nejsou členy EU, a také za hlavní konkurenty EU, a to s využitím posledních dostupných statistik. U členských zemí EU se má usilovat rovněž o zpřístupnění údajů na regionální úrovni. U některých ukazatelů se zvažuje použití i členění podle pohlaví (např. v oblasti lidských zdrojů). Toto hodnocení inovační výkonnosti má probíhat po celou dobu implementace strategie Evropa 2020, přičemž se předpokládá, že bude pravidelně přezkoumáváno v závislosti na dostupnosti nových datových zdrojů nebo na nové orientaci politik. Komise také naznačila, že bude zřejmě hledat i další výkonnostní ukazatele v oblasti znalostí a inovací.

Unijní inovační zpravodaj (IUS) má tedy jako nástroj monitoringu implementace stěžejní iniciativy Unie inovací pokračovat v multikriteriálním hodnocení a porovnávání inovační výkonnosti členských zemí EU-27 a ukazovat na relativně silné a slabé stránky jejich výzkumných a inovačních systémů. Původních 29 ukazatelů v EIS bylo nahrazeno souborem 25 ukazatelů, které mají údajně lépe zachytit výkonnost celých národních systémů výzkumu a inovací. Pokud jde o nově vytvořený soubor ukazatelů v IUS, 19 indikátorů bylo převzato z původního EIS s tím, že z nich pouze 12 nebylo změněno, 2 indikátory byly spojeny a 5 bylo částečně změněno na základě širší nebo užší definice nebo odlišným pojmenováním. Lze tedy říci, že 18 indikátorů je v podstatě ekvivalentních

k EIS 2009 a dalších 7 indikátorů bylo nově zavedeno do tohoto systému hodnocení inovační výkonnosti. K těmto novým indikátorům patří mezinárodní společné vědecké publikace, vědecké publikace řazené mezi 10 % nejvíce citovaných publikací na světě, studenti-doktorandi ze zemí mimo EU, přihlášky vynálezů v rámci Smlouvy o patentové spolupráci, přihlášky vynálezů v rámci Smlouvy o patentové spolupráci, týkající se společenských výzev, rychle rostoucí inovující podniky a zaměstnanost v činnostech náročných na znalosti (zpracovatelský průmysl a služby). Celkové srovnání změn v použitých ukazatelích poskytuje tabulka č. 1.

Tabulka 1 Porovnání použitých ukazatelů hodnocení inovační výkonnosti v EIS 2009 a IUS 2010

EIS 2009	IUS 2010	Změny
ZDROJE (předpoklady)	ZDROJE (předpoklady)	
Lidské zdroje	Lidské zdroje	
Absolventi přírodovědných, technických, společenskovedních a humanitních oborů vysokých škol (na 1000 obyvatel ve věku 20–29 let)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
Absolventi doktorského studia v přírodovědných, technických, společenskovedních a humanitních oborech (na 1000 obyvatel ve věku 25–34 let)	Noví absolventi doktorského studia (na 1000 obyvatel ve věku 25–34 let) podle mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 6 – terciární vzdělání, druhý stupeň	Změna definice oproti EIS 2009
Obyvatelstvo s terciárním vzděláním (na 100 obyvatel ve věku 25–64 let)	Procento populace ve věku 30–34 let s úplným terciárním vzděláním	Zúžení věkové skupiny oproti EIS 2009
Zapojení do celoživotního vzdělávání (na 100 obyvatel ve věku 25–64 let)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
Mládež se středním vzděláním (% populace ve věku 20–24 let)	Procento mládeže ve věku 20–24 let s alespoň úplným středním vzděláním	Obsahově identické, jiný název ukazatele
	Otevřené, excelentní a atraktivní výzkumné systémy	
	Mezinárodní společné vědecké publikace (na 1 milion obyvatel)	Nový ukazatel

Tabulka 1 (pokračování)

EIS 2009	IUS 2010	Změny
ZDROJE (předpoklady)	ZDROJE (předpoklady)	
	Otevřené, excelentní a atraktivní výzkumné systémy	
	Vědecké publikace, řazené mezi 10 % nejvíce citovaných publikací na světě (% všech vědeckých publikací v zemi)	Nový ukazatel
	Studenti-doktorandi ze zemí mimo EU (% z celkového počtu doktorandů v zemi)	Nový ukazatel
Finance a podpora	Finance a podpora	
Veřejné výdaje na výzkum a vývoj (% HDP)	Veřejné výdaje na výzkum a vývoj (% HDP)	Stejný ukazatel
Rizikový kapitál (% HDP)	Rizikový kapitál (% HDP)	Stejný ukazatel
Úvěry od soukromého sektoru (% HDP)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
Přístup firem k širokopásmové komunikační síti – broadband (% firem)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
PODNIKOVÉ AKTIVITY	PODNIKOVÉ AKTIVITY	
Výdaje podniků	Výdaje podniků	
Výdaje podnikové sféry na výzkum a vývoj (% HDP)	Výdaje podnikové sféry na výzkum a vývoj (% HDP)	Stejný ukazatel
Výdaje na IT (% HDP)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
Výdaje na inovace bez výdajů na výzkum a vývoj (% obratu)	Výdaje na inovace bez výdajů na výzkum a vývoj (% obratu)	Stejný ukazatel
Vazby a podnikání	Vazby a podnikání	
MSP s vlastními inovacemi (% z celkového počtu MSP)	MSP s vlastními inovacemi (% z celkového počtu MSP)	Stejný ukazatel
MSP se spoluprací na inovacích (% z celkového počtu MSP)	MSP se spoluprací na inovacích (% z celkového počtu MSP)	Stejný ukazatel
Obnova firem – vzniklé a zaniklé MSP (% z celkového počtu MSP)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
Společné public-private publikace (na 1 milion obyvatel)	Společné public-private publikace (na 1 milion obyvatel)	Stejný ukazatel

Tabulka 1 (pokračování)

EIS 2009	IUS 2010	Změny
PODNIKOVÉ AKTIVITY	PODNIKOVÉ AKTIVITY	
Výkonnost	Duševní (nehmotná) aktiva	
Příhlášky vynálezů u EPO (počet na 1 milion obyvatel)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
	Příhlášky vynálezů v rámci Smlouvy o patentové spolupráci (PCT) na 1 miliardu PPS HDP	Nový ukazatel
	Příhlášky vynálezů v rámci Smlouvy o patentové spolupráci, týkající se společenských výzev (zmírnění změny klimatu, zdraví aj.), na 1 miliardu PPS HDP	Nový ukazatel
Ochranné známky Společenství (počet na 1 milion obyvatel)	Ochranné známky Společenství na 1 miliardu PPS HDP	Změna jmenovatele
Průmyslové vzory Společenství (počet na 1 milion obyvatel)	Průmyslové vzory Společenství na 1 miliardu PPS HDP	Změna jmenovatele
Technologická platební bilance (% HDP)		Pokryto v ukazateli příjmů ve skupině ekonomických efektů
VÝSTUPY	VÝSTUPY	
Inovátoři	Inovátoři	
MSP zavádějící produktové nebo procesní inovace (% z celkového počtu MSP)	MSP zavádějící produktové nebo procesní inovace (% z celkového počtu MSP)	Stejný ukazatel
MSP zavádějící marketingové nebo organizační inovace (% z celkového počtu MSP)	MSP zavádějící marketingové nebo organizační inovace (% z celkového počtu MSP)	Stejný ukazatel
Efektivita zdrojů u inovátorů (snížení pracovních nákladů, nákladů na materiál a energii) jako % všech firem		Tento ukazatel nebude v IUS používán
	Rychle rostoucí inovující podniky	Nový ukazatel
Ekonomické efekty	Ekonomické efekty	
Zaměstnanost v medium-high-tech a high-tech zpracovatelském průmyslu (% celkové pracovní síly)		Tento ukazatel nebude v IUS používán

Tabulka 1 (dokončení)

EIS 2009	IUS 2010	Změny
VÝSTUPY	VÝSTUPY	
Ekonomické efekty	Ekonomické efekty	
Zaměstnanost ve znalostně intenzivních službách (% celkové pracovní síly)		Tento ukazatel nebude v IUS používán
	Zaměstnanost v činnostech náročných na znalosti (zpracovatelský průmysl a služby) jako % pracovní síly	Nový ukazatel
Export medium-high-tech a high-tech výrobků zpracovatelského průmyslu (% z celkového exportu výrobků)	Export medium-high-tech a high-tech výrobků zpracovatelského průmyslu (% z celkového exportu výrobků)	Stejný ukazatel
Export služeb náročných na znalosti (% z celkového exportu služeb)	Export služeb náročných na znalosti (% z celkového exportu služeb)	Stejný ukazatel
Prodej nových produktů z hlediska trhu (% z celkového obratu všech podniků)	Prodej nových produktů z hlediska trhu a nových produktů z hlediska firmy (jako % z celkového obratu všech podniků)	Spojení 2 původních ukazatelů EIS 2009 do 1 ukazatele
Prodej nových produktů z hlediska firmy (% z celkového obratu všech podniků)		
	Příjmy z licencí a patentů ze zahraničí (jako % HDP)	Část ukazatele technologické platební bilance z EIS 2009

Poznámka: MSP – malé a střední podniky

Ukazatele inovační výkonnosti a trendové analýzy jsou sledovány nejen za členské země EU-27, ale také za některé další evropské země (Švýcarsko, Norsko, Island, Chorvatsko, Srbsko, Makedonie a Turecko). Na redukovaném souboru 12 indikátorů jsou pak prováděna porovnání EU-27 též s USA, Japonskem a zeměmi BRIC (Brazílie, Rusko, Indie a Čína).

Pokud jde o používané zdroje dat, jsou jimi Eurostat a jiné mezinárodně uznávané zdroje (OECD, OHIM, EVCA, Thomson/Scopus) s ohledem na potřebnou srovnatelnost mezi zeměmi. Nicméně problémem zůstává rozdílná aktuálnost dat jednotlivých indikátorů (v případě IUS 2010 pro 10 ukazatelů jsou k dispozici data za rok 2009, u 10 ukazatelů za rok 2008 a u 4 ukazatelů poslední data dokonce za rok 2007). Data pro ukazatel rychle rostoucí inovující podniky (jako procento z celko-

vého počtu podniků) nejsou ještě v uspokojivé podobě zajištěna, jejich dostupnost je verifikována, a tudíž pro propočtení souhrnného ukazatele inovační výkonnosti bylo použito zatím 24 ukazatelů. V daném kontextu dostupnosti a rozdílné aktuálnosti dat pro jednotlivé ukazatele zpracovatelé IUS 2010 poukazují také na to, že nejsou zatím plně promítnuty dopady finanční a ekonomické krize na inovační výkonnost EU a jednotlivých členských zemí. Pro srovnání se zeměmi BRIC, které se (zvláště pak Čína) dynamicky rozvíjejí, jsou k dispozici srovnatelná data často až s několikaletým zpožděním, což snižuje jejich vypovídací hodnotu a omezuje možnosti prováděných hodnocení pro potřeby aktuální inovační politiky EU a jejich členských zemí.

Pro hodnocení celkového procesu dohánění se mají používat dva typy konvergence (v růstových analytických studiích), a to sigma konvergence a beta konvergence, které se opírají o regresní a korelační analýzu. O sigma konvergenci se hovoří, když se rozptyl inovační výkonnosti v dané skupině ekonomik zmenšuje (měřeno poměrem směrodatné odchylky a průměru výkonnosti členských států EU). V letech 2006–2010 docházelo sice k redukci tohoto rozptylu, ale zpomalujícím se tempem. Beta konvergence se používá v tom případě, jestliže chceme porovnávat růst sledovaných ukazatelů u zemí s různou inovační úrovní, a tedy s různou výchozí základnou. Může být měřena jako parciální korelace mezi růstem inovační výkonnosti v čase a její počáteční úrovní. Konvergence je nyní podle výsledků IUS 2010 dominantním jevem ve dvou výkonnostních skupinách, a to ve skupině zemí označovaných jako mírní inovátoři (moderate innovators) a ve skupině zemí zařazených pod hlavičkou slabší inovátoři (modest innovators). Podle publikovaných výsledků sigma konvergence a beta konvergence se pak potvrzuje celkový proces dohánění v rámci EU, což má znamenat, že dosud srovnatelně méně inovující země směřují k rychlejšímu růstu v ukazatelích inovační výkonnosti a že se rozptyl v inovační výkonnosti mezi jednotlivými zeměmi, resp. skupinami zemí zmenšuje. Problémem však zůstává interpretace tohoto přístupu k hodnocení a jeho výsledků s ohledem na konkurenceschopnost EU ve vztahu k jejím hlavním světovým konkurentům.

Podle údajů IUS 2010 je inovační výkonnost USA a Japonska stále vyšší než v případě EU-27 [6]. Mezera v inovační výkonnosti mezi USA a EU-27 se v období do roku 2007 podle dosavadního měření EIS sice zmenšovala, ale poslední tři roky se relativní vzestup EU-27 zpomalil, a tato mezera se tak podle výsledků IUS 2010 velmi pomalu zvyšovala. Celkově dosahuje průměr z ukazatelů inovační výkonnosti v případě USA hodnoty o 49 % vyšší než v případě EU-27 (podle IUS 2010). Pokud jde o mezeru inovační výkonnosti mezi Japonskem a EU-27, zůstala v období od roku 2008 zhruba stabilní. Tato mezera je zde ale o něco menší, japonská inovační výkonnost překračuje úroveň EU-27 o 40 % (viz graf č. 1). Ke srovnatelnému hodnocení EU-27 s USA a Japonskem bylo však použito pouze 12 ukazatelů z IUS: noví absolventi doktorského studia, terciární vzdělání, mezinárodní společné vědecké publikace, nejvíce citované publikace, veřejné výdaje na výzkum a vývoj, podnikové výdaje na výzkum a vývoj, společné public-private publikace, PCT patenty, patenty na základě společenských výzev, export medium-high-tech

a high-tech výrobků, export služeb náročných na znalosti a příjmy z licencí a patentů ze zahraničí.

USA vykazují lepší výsledky v 10 těchto ukazatelích použitých pro srovnání s EU-27, to znamená v jejich naprosté většině a celkově i za vytvářené bloky těchto ukazatelů (zdroje, podnikové aktivity a výstupy). Zejména mají USA převahu v příjmech z licencí a patentů ze zahraničí, ve společných public-private publikacích, v terciárním vzdělání a v podnikových výdajích na výzkum a vývoj. EU-27 dosahuje lepších výsledků pouze ve 2 ukazatelích použitých pro srovnání, a to ve veřejných výdajích na výzkum a vývoj a v exportu služeb náročných na znalosti. Pozitivním jevem ale je, že již ve většině ukazatelů (s výjimkou příjmů z licencí a patentů, nových absolventů doktorského studia, mezinárodních společných vědeckých publikací a výdajů podnikové sféry na výzkum a vývoj) vykazuje EU-27 o něco vyšší dynamiku.

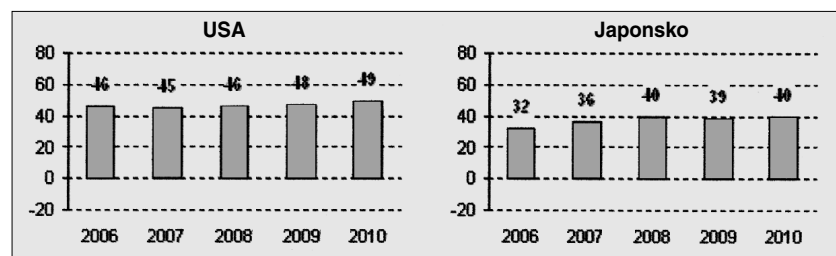
Stejně tak Japonsko vykazuje lepší výsledky než EU-27 v 7 ukazatelích a i celkově za jejich jednotlivé bloky. Mnohem lepší pozici má v příjmech z licencí a patentů ze zahraničí, v podnikových výdajích na výzkum a vývoj a v přihláškách vynálezů. EU-27 je pak ve srovnání s Japonskem aktivnější a výkonnější v počtu nových absolventů doktorského studia, nejvíce citovaných publikací, v exportu služeb náročných na znalosti, v mezinárodních společných vědeckých publikacích a ve veřejných výdajích na výzkum a vývoj.

Souhrnně se opoždění EU-27 za USA i Japonskem v inovační výkonnosti vysvětluje především menší konkurenceschopností v mezinárodních patentových aktivitách, méně efektivními vazbami veřejného výzkumu a soukromého sektoru, úrovní terciárního vzdělání, nižšími výdaji podnikové sféry na výzkum a vývoj a méně úspěšnou komercializací výzkumných výsledků.

Rostoucí pozornost se věnuje již i pozici EU-27 ve vztahu ke skupině zemí BRIC (Brazílie, Rusko, Indie, Čína). Celkově měla EU-27 na základě souboru použitých 12 ukazatelů (většinou s referenčními roky 2007 a 2008) vyšší inovační výkonnost ve srovnání s každou z těchto zemí. Rozdíl v inovační výkonnosti vůči Indii zůstal stabilní v průběhu posledních pěti let a vůči Rusku (ze zemí BRIC nejnižší vykazovaná mezera) se mírně zvýšil. Brazílie a zejména Čína se pak projevují jako země dohánějící postupně inovační výkonnost EU-27. Především v případě Číny je v posledních letech uplynulé dekády zřetelné další zlepšování ukazatelů inovační výkonnosti.

Na výše uvedené mezere v inovační výkonnosti ve vztahu k USA a Japonsku se zřejmě podílí i rozmanitost zemí, které jsou členy EU-27, jejich rozdílná úroveň v oblasti vědy, technologií a ekonomiky. To ukazuje jak v EIS 2009, tak v první publikaci IUS 2010 použité rozdělení členských zemí EU do čtyř skupin a jejich pořadí podle souhrnné inovační výkonnosti jako průměru stanoveného na základě daného souboru vybraných ukazatelů. Vzhledem k tomu, že IUS má být monitorovacím nástrojem po celé období realizace stěžejní iniciativy Unie inovací v rámci strategie Evropa 2020, lze předpokládat, že se bude nadále v kontextu stanoveného cíle konvergence operovat se skupinami členských zemí EU a jejich pořadím na

Graf 1 Rozdíl mezi inovační výkonností mimoevropských zemí a EU-27 (v %)

Pramen: IUS 2010

základě dosažené rozdílné úrovně inovační výkonnosti a jejího růstu u těchto zemí. IUS 2010 přináší změnu označení v případě poslední výkonnostní skupiny. Tato byla dosud prezentována jako skupina dohánějících zemí (catching-up countries) a nyní bylo použito jejich označení jako slabší inovátoři (modest innovators). Došlo i k určitému přesunu v zařazení některých zemí do skupin a ke změně jejich pořadí na škále inovační výkonnosti (zřejmě také vlivem změněného souboru sledovaných ukazatelů). Nicméně celková koncepce politiky zvyšování inovační výkonnosti v rámci EU založená na dohánění a konvergenci se v podstatě nemění. Členské státy EU jsou v IUS 2010 rozděleny do následujících 4 skupin (vnitřní členění je podle jejich celkového pořadí v dosažené inovační výkonnosti, viz graf č. 2):

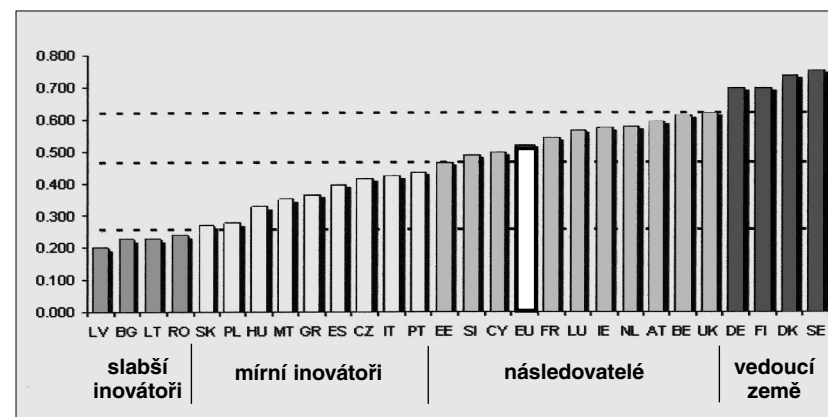
- **Vedoucí země** (Innovation leaders): Švédsko, Dánsko, Finsko a Německo, které dosahují značně vyšší inovační výkonnost, než je průměr EU-27, přičemž mezi nimi ale existují i určité rozdíly v dynamice. V EIS 2009 v této skupině zemí byla zařazena ještě Velká Británie.

- **Následovatelé** (země „ve druhém sledu“, Innovation followers): Velká Británie, Belgie, Rakousko, Nizozemsko, Irsko, Lucembursko, Francie, Kypr, Slovinsko a Estonsko, jejichž inovační výkonnost je nižší ve srovnání s inovačními lídry, ale vyšší nebo těsně blízká průměru EU-27. V EIS 2009 byly do skupiny těchto zemí nově zařazeny 3 země (Kypr, Slovinsko a Estonsko), u nichž došlo k výraznému zlepšení hodnocených parametrů, které však i nadále zůstávají těsně pod průměrem EU-27.

- **Mírní inovátoři** (Moderate innovators): Portugalsko, Itálie, Česká republika, Španělsko, Řecko, Malta, Maďarsko, Polsko a Slovensko, jejichž hodnota souhrnného inovačního indexu je nižší než průměr EU-27. V EIS 2009 bylo do skupiny těchto zemí nově zařazeno 5 členských zemí EU (Litva, Maďarsko, Malta, Polsko a Slovensko), z nichž byla nyní Litva přeřazena zpět do nejnižší výkonnostní skupiny.

- **Slabší inovátoři** (Modest innovators): Rumunsko, Litva, Bulharsko a Lotyšsko s inovační výkonností značně nižší oproti průměru EU-27. Poukazuje se sice, že

Graf 2 Souhrnný inovační index EU-27 (SII) 2010

Poznámka: Souhrnný inovační index (Summary Innovation Index – SII) 2010, který je neváženým průměrem standardizovaných hodnot všech 24 ukazatelů použitých pro porovnání jednotlivých členských zemí EU v intervalu výkonnosti od 0 do 1, vyjadřuje s ohledem na dostupnost dat výkonnost v letech 2008–2009. Průměr EU-27 dosáhl hodnoty 0,516. Inovační výkonnost vedoucích zemí je nejméně o 20 % vyšší než průměr EU-27, inovační následovatelé dosahují hodnoty inovační výkonnosti o méně než 20 % vyšší oproti průměru EU-27 nebo hodnoty do 10 % pod průměrem EU-27, mírní inovátoři se nacházejí v intervalu od 10 % do 50 % včetně pod průměrem EU-27 a slabší inovátoři vykazují hodnoty nižší než 50 % průměru EU-27.

Pramen: IUS 2010

Bulharsko a Rumunsko patří k zemím se srovnatelně nejvyšší dynamikou v inovační výkonnosti ze všech členských zemí EU, nicméně nelze přehlédnout jejich nízkou výchozí základnu.

Do výše prováděného porovnání jsou zařazeny i některé další evropské země, které nejsou členskými státy EU. Za pozornost přitom stojí, že nejvyšší inovační výkonnost v rámci všech evropských zemí vykazuje Švýcarsko.

Pokud jsou členské země Evropské unie posuzovány s ohledem na míru růstu své inovační výkonnosti, ukazuje se, že nejvyšší průměrný roční růst za období posledních pěti let (více než 5 %) dosahovalo Bulharsko, Estonsko, Malta, Rumunsko, Portugalsko a Slovinsko (viz tabulka č. 2). Průměrný roční růst EU-27 byl 0,85 %, přičemž byly značné rozdíly mezi jednotlivými ukazateli a skupinami ukazatelů vytvářejícími celkovou inovační výkonnost. Nejsilněji se v evropské sedmadvacítce tento růst projevoval ve skupině ukazatelů týkajících se vytváření tzv. otevřených, excelentních a atraktivních výzkumných systémů (zvláště v případě mezinárodních společných vědeckých publikací, a to na úrovni více než

6 %) a v aktivech duševního vlastnictví (zejména v případě ochranných známek, kde se pohyboval zhruba na úrovni 10 %). Naopak výkonnost se snížila ve skupinách ukazatelů finance a podpora, podnikové výdaje a inovátoři. Vůbec největší pokles zaznamenaly výdaje na inovace bez zahrnutí výdajů na výzkum a vývoj (o 9 %).

Tabulka 2 Růst inovační výkonnosti

Skupina zemí EU	Míra průměrného růstu (v %)*	Růstoví lídři	Mírně rostoucí země	Pomalou rostoucí země
Vedoucí země	1,6	Finsko, Německo		Dánsko, Švédsko
Následovatelé	2,6	Estonsko, Slovinsko	Belgie, Francie, Irsko, Lucembursko, Nizozemsko, Rakousko	Kypr, Velká Británie
Mírní inovátoři	3,5	Malta, Portugalsko	Česká republika, Itálie, Maďarsko, Polsko, Řecko, Slovensko, Španělsko	
Slabší inovátoři	3,3	Bulharsko, Rumunsko	Lotyšsko	Litva

* Míra průměrného ročního růstu je počítána za pětileté období

Pramen: IUS 2010

Celkově zřetelná je i zde dlouhodobá snaha orgánů EU o konvergenci členských zemí v dosahované inovační výkonnosti, která vyplývá i ze zaměření a výsledků jednotlivých EIS v předchozích letech. Při posledním posuzování vývoje inovační výkonnosti nebyly však s ohledem na dostupná data ještě patřičně vyhodnoceny dopady ekonomické krize, ale dílčí průzkumy a šetření potvrzují obavy z určitého zpomalení, resp. narušení konvergenčních procesů v inovační výkonnosti mezi zeměmi EU-27. Poměrně rychlý vzestup inovační výkonnosti probíhající ve srovnatelně slabších ekonomikách zřejmě nebude udržen, a to alespoň krátkodobě s ohledem na odlišnou hloubku průběhu a dopadů krize v jednotlivých zemích [7].

Pokud jde o srovnatelnou pozici České republiky v rámci EU-27, zařadila se obdobně jako v EIS 2009 do skupiny zemí označovaných jako mírní inovátoři. Podle souhrnného ukazatele inovační výkonnosti (s hodnotou 0,415) v hodnocení EIS 2009 to bylo dokonce první místo v této skupině zemí relativně těsně pod průměrem zemí EU-27 (0,478). Podle pořadí se pak Česká republika v této databázi EIS umístila mezi členskými státy EU-27 na 15. místě (z nových členských zemí za Estonskem a Slovinskem). Podle IUS 2010 zaznamenala však pokles o 2 místa

na 17. pozici, když byla ještě předstížena Portugalskem a Itálií. Hodnota její inovační výkonnosti se ale v podstatě nezměnila (0,414). Nicméně se zvýšil odstup České republiky oproti průměru EU-27, který dosáhl hodnoty 0,516.

Podle dynamiky inovační výkonnosti, která je vypočítávána na základě vývoje jednotlivých ukazatelů tvořících SII, patří Česká republika podle hodnocení IUS 2010 s průměrným ročním růstem 2,57 % v pětiletém období mezi mírně rostoucí země ve skupině mírných inovátorů. V zemích EU-27 dosahoval tento průměrný roční růst 0,85 %. Mírní inovátoři, mezi něž byla Česká republika přeřazena ze skupiny dohánějících zemí (catching-up countries) již v EIS 2007, vykazují sice nižší inovační výkonnost než průměr zemí EU-27, ale mají vyšší růstové tendence. U České republiky se v těchto souvislostech očekává, že by mohla dosáhnout průměru EU podle souhrnného inovačního indexu v průběhu následujících 10 let.

Některé příznivé růstové trendy v oblasti inovační výkonnosti České republiky v posledních letech lze označit za pozitivní skutečnosti. Nicméně situace v řadě oblastí není stále ještě uspokojivá a také odstup za inovačně vyspělými zeměmi je dosud výrazný (viz graf č. 3). Relativně slabé stránky České republiky (zaostávání za průměrem EU-27) lze identifikovat především:

- v oblasti práv duševního a průmyslového vlastnictví jako určitého mezivýstupu inovačního procesu, kde horší výsledky než Česká republika vykazuje pouze 5 zemí EU. Česká republika dosáhla v přihláškách vynálezů zhruba jen 25% úroveň průměru EU-27, přičemž právě patentové aktivity byly dlouhodobě relativně nejhorsšími výsledky České republiky také v rámci dosud používaných srovnání EIS. Zaostávání je stále zřetelné i v případě komunitárních průmyslových vzorů (48% úroveň průměru EU-27) a ochranných známek (45% úroveň průměru EU-27);

- ve skupině ukazatelů finance a podpora, kde je zaostávání způsobeno zejména velmi nízkými investicemi rizikového kapitálu, které dosahují 10 % průměru EU-27;

- ve skupině ukazatelů otevřené, excelentní a atraktivní výzkumné systémy, kde se sice Česká republika pohybuje výrazně nad průměrem EU-27 v účasti na mezinárodních společných vědeckých publikacích, ale současně značně zaostává v nejvíce citovaných publikacích (45 % průměru EU-27) a zejména v počtu studentů-doktorandů ze zemí mimo EU (16 % průměru EU-27);

- ve společných public-private publikacích (68 % průměru EU-27), což prokazuje i dosud neuspokojivou spolupráci veřejného a soukromého sektoru ve výzkumu;

- v relativně nízkém podílu populace s úplným terciárním vzděláním ve věku 30–34 let na celkové populaci (54 % průměru EU-27). Ve skupině ukazatelů lidské zdroje se naopak nad průměrem EU-27 nachází Česká republika v případě mládeže se středoškolským vzděláním, kde zaujímá dokonce spolu se Slovenskem dlouhodobě čelní pozici v rámci EU. V počtu nových doktorandů se pak nachází Česká republika na úrovni průměru EU-27.

Mírně nad průměrem EU-27 se nachází Česká republika ve skupině ukazatelů podnikových investic do výzkumu, vývoje a inovací (v tomto případě však zcela

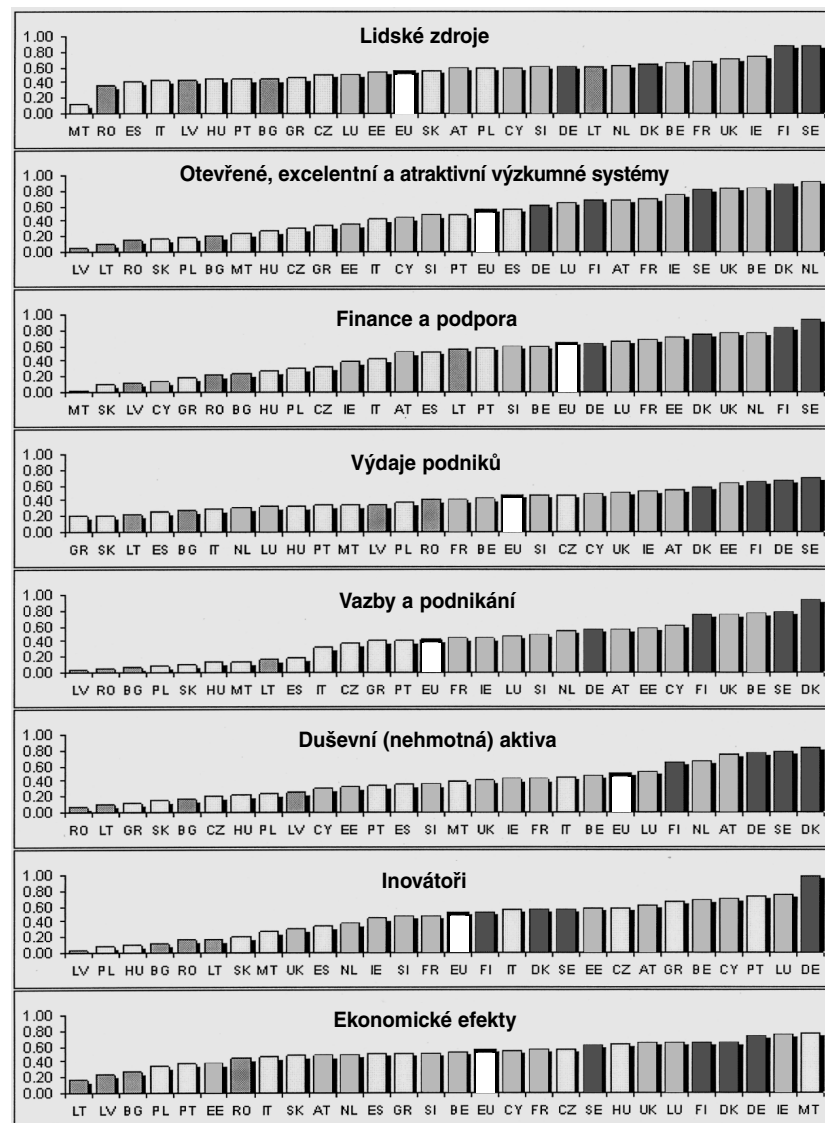
vlivem výdajů na inovace s vyloučením intramulárních a extramulárních výdajů na výzkum a vývoj), dále ve skupině ukazatelů inovátoři (především v důsledku zvýšené aktivity u organizačních a marketingových inovací) a ve skupině ukazatelů charakterizujících ekonomické efekty inovací (zejména vlivem exportu medium-high-tech a high-tech výrobků zpracovatelského průmyslu a prodeje nových produktů z hlediska trhu a nových produktů z hlediska firmy při současně velmi výrazném zaostávání za průměrem zemí EU-27 v příjmech z licencí a patentů ze zahraničí).

Novým speciálním tématem v IUS jsou inovace veřejného sektoru. Podle provedeného průzkumu na vzorku 4000 organizací ve veřejné správě bylo zjištěno, že inovace ve veřejných službách vzrostly (viz European Public Sector Innovation Scoreboard, The 2010 Innobarometer). Zhruba dvě třetiny organizací v sektoru veřejné správy zavedly v průběhu 3 let novou nebo významně zlepšenou službu. Pozitivní efekty plynoucí z těchto inovací se týkají lepšího přístupu uživatelů veřejných služeb k informacím, vyšší spokojenosti uživatelů těchto služeb, jejich rychlejšího a cílenějšího poskytování, zjednodušení administrativy, zlepšení pracovních podmínek a spokojenosti zaměstnanců sektoru veřejné správy a také snížení nákladů dosaženého zavedením inovace. Z průzkumu dále vyplynulo, že nejvýznamnějším hybným faktorem těchto inovací v EU bylo přijetí nových zákonů a regulačních mechanismů (podle 48 % respondentů), následované novými politickými prioritami a nařízenými implementacemi online poskytovaných služeb. Pravděpodobnost inovace služeb by se pak podle získaných poznatků měla zvyšovat s růstem velikosti instituce. Třemi hlavními informačními zdroji podnětů pro inovace podle průzkumu byly nápady zaměstnanců, managementu a klientů, resp. uživatelů. Nejvýznamnější pak byly tuzemské zdroje inovací. V rozvíjení inovací sehrával převažující roli top-down přístup. Bariéry pro inovace ve veřejném sektoru spočívaly především v nedostatku finančních a lidských zdrojů, což je obdobné zjištěním o bariérách inovačních aktivit v soukromém sektoru. Více než polovina respondentů dále uvedla, že veřejné zakázky přispěly k inovačnímu řešení služeb. Snížení nákladů na služby bez provedené inovace bylo pak méně častým řešením, stejně jako redukce dopadů na životní prostředí na základě řešení získaných cestou veřejných zakázek.

4. Konceptní, metodologické a datové problémy současného hodnocení inovační výkonnosti

Přes poměrné rozšíření a využívání inovačních zpravodajů pro benchmarking v současných inovačních politikách je nutno konstatovat, že stávající sledování inovační výkonnosti má dosud i některé konceptní, metodologické a datové problémy. Pokud jde o *konceptní přístup*, stále chybí především odpovídající zohlednění různých specifíků národních inovačních systémů. Proto k interpretaci výsledků souhrn-

Graf 3 Inovační výkonnost členských zemí EU podle skupin ukazatelů

Pramen: IUS 2010

ného ukazatele inovační výkonnosti (SII) a případně i dalších vytvořených souhrnných ukazatelů tohoto typu je třeba přistupovat spíše obezřetně a především by měly být určitým východiskem hlubších analýz v jednotlivých zemích, regionech a oblastech. Na zřeteli musíme také mít, že v používaných ukazatelích hodnocení, na nichž je založen souhrnný inovační index, převládají ekonomické pohledy a přístupy. Otázkou v daném kontextu právě je, zda zvládnutí tradičních ekonomických faktorů lze pokládat za postačující pro cestu k vyšší inovační výkonnosti. Ukazuje se, že poznání v oblasti inovační výkonnosti firem a zemí nemůže vystačit jen se sledováním a porovnáním současných vybraných indikátorů vstupů a výstupů inovačního procesu a s jejich případnou interpretací v duchu principů dohánění a imitace, ale vyžaduje hlubší rozbor příčin a důsledků nedostatečných inovačních aktivit v evropských zemích. Výsledky tohoto rozboru by měly přispět i k řešení aktuálního evropského problému spojeného s nedostatečným transferem poznatků a jejich přeměnou na inovace.

Snaha o konvergenční proces a aktuální podmínky globalizované ekonomiky silně ovlivňují soudobé výzkumné a inovační politiky v evropských zemích. V daném kontextu jsou v těchto politikách obsaženy reakce na signály určité pozice či odstupeku ve vybraných sledovaných parametrech podpory a využití výzkumu, vývoje a inovací, které přinášejí hodnocení používaná EU (EIS, nyní IUS), zprávy a statistiky OECD či mezinárodně uznávané hodnotící zprávy konkurenceschopnosti zemí (Global Competitiveness Report, IMD World Competitiveness Yearbook). Hodnotící postupy s využitím různých žebříčků inovační výkonnosti nabízejí zdánlivě schůdnou cestu dohánění (catching-up) a vyrovnání jako přístup k tvorbě národních politik v oblasti výzkumu a inovací. Např. v případě nových členských zemí EU se cíleně projevila snaha dostat se postupně na úroveň průměru zemí EU a dosáhnout u některých sledovaných indikátorů i vyšších hodnot, zejména ale sblížit se v těchto hodnotách co nejvíce se zeměmi původní EU-15. Vedle dohánění na národní úrovni je rostoucí pozornost věnována i dohánění na úrovni regionální ve spojení s naplňováním principů kohezní politiky. V poslední době se však začíná poukazovat také na různé metodologické a metodické nedostatky a omezení používaných hodnocení (žebříčků).

Přístup k formulaci národních výzkumných a inovačních politik založený na dohánění a vyrovnání je pak obvykle logicky doprovázen imitačním přístupem jako další zdánlivě schůdnou cestou ke stanovení těchto národních politik. Jde vlastně o přenesení použití cílů a opatření na podporu výzkumu, vývoje a inovací, které jsou určeny a realizovány v jiných evropských či mimoevropských zemích, přičemž se především vychází z úspěšného vlivu těchto opatření v dané zemi na její inovační výkonnost. Méně se již respektují odlišné podmínky a prostředí jednotlivých zemí. Nicméně oba přístupy našly již své místo i ve formulaci české národní výzkumné a inovační politiky. Na druhou stranu nelze popírat, že pro malou ekonomiku je v podmínkách globalizace velmi obtížné jít vlastní a originální cestou a vyhnout se vůbec přístupům v podobě dohánění a napodobování.

Úskalí dohánění a imitace spočívají především v omezených prostředcích státního rozpočtu a často i v nedostatečných zdrojích (podkapitalizaci) podnikové sféry. Řada možných nástrojů a opatření je finančně dostupná skutečně jen velkým a bohatým ekonomikám. Cesta dohánění a vyrovnání v oblasti inovační výkonnosti znamená mimo jiné zvyšovat výdaje na výzkum a vývoj, zajistit růst počtu absolutně přírodních a technických studijních programů na vysokých školách, dosáhnout vyššího počtu patentů atd. Přitom skutečnost samotného růstu hodnot těchto faktorů nemusí ještě ve svém důsledku znamenat růst inovačních aktivit a zvyšování inovační výkonnosti, zejména pak vznik inovací vyšších řádů. Stejně tak růst počtu přihlášených a udělených patentů s sebou nepřináší automaticky růst jejich celkové ekonomické hodnoty. Navíc jednotlivé faktory se vzájemně podmiňují a kombinují. Např. existence disponibilních prostředků pro výzkum a vývoj je nepostačující podmínkou pro dosažení efektu bez dostatečně kvalitního lidského potenciálu v této oblasti a bez efektivní alokace těchto prostředků, bez odpovídající absorpční kapacity průmyslu a splnění dalších faktorů. Při transferu příslušných nástrojů a opatření výzkumné či inovační politiky z jiné země je nutno vzít v úvahu i sociální a ekonomické prostředí a problémy dané země a případnou odlišnou kulturní a historickou tradici. Na první pohled schůdné a lákavé cesty tvorby výzkumné a inovační politiky na základě pouhého dohánění a imitace, resp. přenosu příslušných nástrojů a opatření nemusejí tedy vést nakonec k úspěchu.

V kontextu dohánění a imitace je při hodnocení inovačních aktivit obvykle věnována větší pozornost slabým stránkám. Stal se z toho již poměrně tradiční úhel pohledu, který je navíc z různých institucí a firem posilován snahou získat určitou podporu z veřejných zdrojů. Avšak úspěch v silícím konkurenčním prostředí vyžaduje také a často především cílevědomé a intenzivnější využití a zhodnocení silných stránek pro dosažení vyšší inovační výkonnosti. Rovněž pak identifikaci a hlubší poznání faktorů, které jsou sice opomíjeny, ale v daných ekonomických a sociálních podmínkách mohou sehrát významnou roli. Jejich problémem však může být obtížná kvantifikace či měřitelnost a s tím spojený problém nalezení vhodného vyhovujícího ukazatele.

Metodologické a datové problémy sledování a hodnocení inovační výkonnosti jsou pak spojeny zejména s tím, že v průběhu používání EIS a nyní s přechodem na IUS se měnila metodika a byly také měněny a doplňovány používané ukazatele. Tyto různé změny a zavádění nových indikátorů omezují možnosti delšího časového srovnání. Navíc v případě všech používaných ukazatelů se pracuje s jejich stejnou vahou, a vystupují tak v prováděném srovnání inovační výkonnosti jako stejně významné. Obtíže jsou rovněž v získávání dat u některých ukazatelů za jednotlivé členské země tak, aby bylo zajištěno srovnání pro stejné období. Kromě toho dostupná data v době zpracování inovačních zpravodajů referují většinou k situaci v dané oblasti s jednoletým až dvouletým zpožděním, někdy i větším. V neposlední řadě se ukazuje také potřeba celkového zvýšení kvality dat.

Box 2 Ranking špičkových světových univerzit

V mezinárodně uznávaném každoročním žebříčku 500 světových univerzit (Academic Ranking of World Universities – ARWU), který sestavuje šanghajska univerzita, resp. nyní nezávislá organizace Shanghai Ranking Consultancy (s tvůrci N. C. Liu a Y. Cheng) a jenž vznikl vlastně z čínské iniciativy zjistit gap mezi čínskými a světově proslulými univerzitami a vysokými školami, dlouhodobě dominují univerzity z USA [8] [9]. Hodnocení je metodicky založeno ve značně míře na výzkumné úspěšnosti akademických institucí (počet držitelů Nobelových cen i dalších významných oborových ocenění získaných učiteli a absolventy, počty publikací v prestižních vědeckých časopisech apod.). I v posledním žebříčku z roku 2010 je amerických univerzit podle tohoto hodnocení v první desítku osm. Na první pozici se nachází (již od počátku sestavování tohoto žebříčku) Harvard University následovaná University of California v Berkeley, Stanford University a Massachusetts Institute of Technology. Teprve na pátém místě je jiná než americká univerzita, a to University of Cambridge. Desáté místo zaujala University of Oxford. Evropa je pak v top 100 zastoupena celkem 32 vysokými školami (z toho je jich 27 z EU). Necelou třetinu z nich představují britské univerzity. Z „nebritských“ akademických institucí v zemích EU se v první stovce umístilo ještě pět německých univerzit, tři švédské, dvě francouzské, dánské a nizozemské a po jednom zástupci má i Finsko s Belgií. Jihoevropské země a nové členské země EU mají podstatně horší umístění. Z České republiky se mezi 500 nejlépe hodnocených univerzit dostala jen Univerzita Karlova v Praze, a to opakovaně na děleném 201. až 300. místě. Z evropských zemí mimo EU se do první stovky žebříčku dostaly ještě tři švýcarské akademické instituce, jedna norská a jedna ruská (Moskevská státní univerzita na 74. místě). Uvedené hodnocení potvrzuje, že evropské vysoké školy se zatím v konfrontaci se severoamerickými většinou zřetelně hůře prosazují z hlediska výzkumné kvality a s tím spojené jejich atraktivnosti. Nicméně z pohledu kontinentů jako celku zaujímá Evropa druhou pozici.

5. Orientace na růst vzdělávání

Jedním z klíčových aspektů znalostní ekonomiky je rozvoj samotného vzdělávání. Stěžejní iniciativa „Mládež v pohybu“ stanovená ve strategii Evropa 2020 je právě zaměřena tímto směrem a měla by přispět ke zlepšení výsledků a vyšší mezinárodní atraktivitě evropských univerzit a vysokých škol, ale také zvýšit celkovou kvalitu všech úrovní vzdělávání a odborné přípravy v EU, podporovat mobilitu studentů a celkově zlepšit situaci v oblasti zaměstnanosti mladých lidí. Komise chce na úrovni EU pracovat mimo jiné na těchto záměrech:

- zdokonalení a integrace programů EU zaměřených na mobilitu, univerzity a vědce (např. programy Erasmus, Tempus, Marie Curie) a jejich propojení s vnitrostátními programy a zdroji;

- modernizace vysokého školství (řízení, financování, učební osnovy) mimo jiné s využitím benchmarkingu výzkumných výsledků univerzit a výsledků jejich vzdělávání v celosvětovém měřítku; evropské vysoké školy se budou chtít prosadit zejména v konfrontaci se severoamerickými univerzitami (viz box č. 2);

- hledání způsobů podpory podnikání pomocí programů mobility pro mladé odborníky;

- zlepšení zaměstnanosti mládeže spojené i s podporou evropské mobility.

Na úrovni jednotlivých členských států by pak mělo jít v rámci strategie Evropa 2020 o tyto aktivity:

- účinné investice do systémů vzdělávání a odborné přípravy na všech úrovních;

- zvýšení otevřenosti a významu vzdělávacích systémů vytvořením národních kvalifikačních rámců a větší zacílení vzdělávání podle potřeb pracovního trhu;

- zlepšení vstupu mladých lidí na trh práce na základě poskytování potřebných informací, poradenství, odborného vzdělávání a dalších podpůrných činností;

- orientace na snížení počtu předčasných odchodů ze škol a zlepšení výsledků vzdělávání na všech jeho úrovních pomocí integrovaného přístupu.

Evropa však bude muset především účinně sladit zcela oprávněné a sílíci požadavky na zvýšení kvality vzdělávacího procesu s orgány EU požadovanými rostoucími kvantifikovanými cíli v podobě počtu vysokoškolsky vzdělaných odborníků v dané věkové kohortě. Prudký nárůst počtu studentů a absolventů vysokých škol v řadě evropských zemí nevedl v posledních letech k růstu kvality vzdělání a vzdělanosti, Českou republiku nevyjímaje. Nárůst počtu studující mládeže může mít své efekty pro řešení problémů nezaměstnanosti mladých lidí, snižování rizika jejich kriminality apod. Na druhé straně se ale často stává i významným faktorem snižování nároků na potřebnou kvalitu vzdělání a prosazování určité povrchnosti v získávání znalostí. Otázkou je vůbec pojetí vzdělanosti, v němž se mohou zrcadlit požadavky na zaměstnatelnost a úspěšnost na trhu práce a současně potřeba nepodlehnutí rezignaci na pochopení širších souvislostí a na vlastní uvažování. Podnikovou sférou, jejíž zdroje mohou sehrávat významnou roli v rozpočtech vysokých škol, jsou obvykle z pragmatických pozic mimo jiné vznášeny požadavky na získání komunikačních dovedností a různých schopností týmové práce a přizpůsobení se proměnlivým požadavkům trhu. V protikladu k tomu se objevují již některé kritické názory, které varují před určitou industrializací a kvantifikací vědění, jež se projevuje ve standardizaci kurzů, hromadné produkci absolventů, honbou za umístěním v různých srovnávacích žebříčcích apod. Poukazuje se také na to, že v současnosti neexistuje žádná normativní idea vzdělanosti, vědění chybí často syntetizující síla, je to spíše slepenina různých znalostí, které jsou poměrně rychle dosažitelné a také osvojitelné a jež lze zase snadno zapomenout [10].

S problematikou podpory výzkumu, inovací a vzdělávání souvisí také stěžejní iniciativa „Digitální program pro Evropu“ a bylo by možné hledat další vazby v rámci jednotlivých iniciativ. U všech sedmi iniciativ jsou však vždy stanoveny úkoly plněné Komisí na úrovni EU a úkoly, které by měly být zvládnuty na úrovni členských států. To ale bude klást při plnění všech priorit, cílů a iniciativ poměrně vysoké nároky na procesy řízení a koordinace. Ostatně s obtížemi při koordinaci politik jsou již četné zkušenosti z éry nepříliš úspěšné Lisabonské strategie. Každá strategie však nabude významu a smyslu, teprve když dojde k její realizaci. Jinak po ní zůstanou jen dobová hesla.

Literatura a prameny

- [1] *Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. COM(2010) 2020 final, Brussels, 3. 3. 2010
- [2] *Science and Policies of Governments*. OECD, Paris, 1963
- [3] *Science, Growth and Society. A New Perspective*. OECD, Paris, 1971
- [4] *Science, technology and innovation in Europe*. Pocketbooks, Eurostat, 2010
- [5] *European Innovation Scoreboard 2009. Comparative analysis of innovation performance*. PRO INNO Europe, 2010
- [6] *Innovation Union Scoreboard 2010. The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation*. PRO INNO Europe, 2011
- [7] *The Impact of the Economic Crisis on Innovation. Analysis based on the Innobarometer 2009 survey*. MERIT, December 2009
- [8] <http://euobserver.com>
- [9] <http://www.arwu.org>
- [10] Liessmann, K. P.: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Academia, Praha, 2008

Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států

Záznam přednášek
a diskuse
z vědeckopopularizačního semináře

Dopolední blok

Porovnání priorit, cílů a opatření
Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020,
hodnocení účinků a výsledků Lisabonské strategie,
podpora vzdělávání, výzkumu, vývoje a inovací
v evropských strategiích konkurenceschopnosti

Moderátor
Jiří Malý
ředitel Institutu evropské integrace,
NEWTON College, a. s.

PROGRAM SEMINÁŘE

DOPOLEDNÍ BLOK

ZAHÁJENÍ SEMINÁŘE	72
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Lisabonská strategie zvyšování konkurenceschopnosti EU z let 2000–2010: priority, cíle a opatření	73
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
DISKUSE	84
Úspěchy a neúspěchy Lisabonské strategie a jejich odraz v prioritách, cílech a opatřeních současné strategie Evropa 2020	87
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Znalosti, výzkum, vývoj a inovace jako pilíře zvyšování konkurenceschopnosti v Lisabonské strategii i strategii Evropa 2020	98
<i>Ing. Karel Mráček, CSc.</i> , Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
DISKUSE	112

ZAHÁJENÍ SEMINÁŘE

Jiří Malý

Dovolte mi, abych vás přivítal na dnešním vědeckopopularizačním semináři, který se bude věnovat tématu *Vyhodnocení Lisabonské strategie: vliv na konkurenceschopnost EU a členských států*. S některými z vás jsme se tady již setkali v minulosti několikrát, někteří účastníci tohoto semináře jsou noví; tak pouze připomenu, že tento seminář je součástí celé série podobných akcí v rámci projektu *Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace*. Jmenuji se Jiří Malý, jsem ředitelem Institutu evropské integrace NEWTON College a jsem také manažerem tohoto projektu. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Pokud jde o samotné téma semináře, tak vidíme, že je zaměřen na problematiku Lisabonské strategie. Tato strategie v loňském roce skončila, nebo také můžeme říci, že určitým způsobem vyzněla do ztracena. Je to strategie, která běžela od roku 2000, je to strategie konkurenceschopnosti Evropské unie, a když jsme projekt připravovali na konci roku 2008, tak jsme samozřejmě nemohli vědět, že po této Lisabonské strategii bude následovat nová strategie, která byla přijata v červnu loňského roku, a sice strategie Evropa 2020. Takže by se mohlo zdát, že název našeho semináře odpovídá starší tematice, ale budeme se tady samozřejmě věnovat jak vyhodnocení Lisabonské strategie, tak zároveň budeme pojednávat i o nové strategii, to znamená o strategii Evropa 2020. Také si v odpolední části řekneme i o úplně novém dokumentu, který se vztahuje ke konkurenceschopnosti Evropské unie, to je Pakt euro plus. I když tedy název semináře odkazuje pouze ke staršímu dokumentu, budou zde probrány také všechny dokumenty nové.

Pokud jde o organizaci, tak bych chtěl přítomné studenty NEWTON College upozornit, že opět získají za účast na tomto semináři hodiny do praxe; chtěl bych je tudíž požádat o účast po celou dobu trvání tohoto semináře. Každý účastník za absolvování tohoto semináře také obdrží certifikát a dále souhrnnou publikaci, kde budou zaznamenány všechny přednášky a diskusní příspěvky, které zde zazní. V tuto chvíli si myslím, že by to na úvod stačilo, a přesunul bych se ke svému prvnímu příspěvku.

LISABONSKÁ STRATEGIE ZVYŠOVÁNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI EU Z LET 2000–2010: PRIORITY, CÍLE A OPATŘENÍ

Jiří Malý

Prvním příspěvkem začínám já. Seznámíme se v něm s původní koncepcí nebo s původní strategií zvyšování konkurenceschopnosti Evropské unie. Příspěvek má název *Lisabonská strategie zvyšování konkurenceschopnosti EU z let 2000–2010: priority, cíle a opatření*.

Ještě než se pustíme do samotné Lisabonské strategie, tak bych se chtěl věnovat samotnému pojmu konkurenceschopnost. Když se chceme bavit o strategiích, tak stále narážíme na to, že se neustále hovoří o pojmu konkurenceschopnost; strategie konkurenceschopnosti jsou různé – nejen mezinárodní nebo evropské. Rovněž Česká republika má svou strategii zvyšování konkurenceschopnosti a ten pojem je velmi často používaný. V současné době je hodnocení konkurenceschopnosti jednotlivých zemí nebo jednotlivých národních ekonomik prováděno jak národními vládami jednotlivých zemí, tak mezinárodními organizacemi; provádí ho také různé národní i nadnárodní ekonomické instituce a výzkumné ústavy. Takže opravdu pojem konkurenceschopnost má v současné době velkou váhu, je mu věnována velká pozornost.

Konkurenceschopnost se vyhodnocuje na základě velkého množství nejrozličnějších dílčích kritérií konkurenceschopnosti. Na jejich základě jsou potom sestavovány různé žebříčky celkové konkurenceschopnosti států nebo různá pořadí konkurenceschopnosti zemí v určitých oblastech. Žebříčky jsou tedy buď dílčí, což znamená, že se konkurenceschopnost sleduje v každém dílčím kritériu, nebo souhrnné, kdy se udělá agregace, jednotlivá kritéria se dají dohromady, a sestaví se tak celkové pořadí. Jednotlivé země mezi sebou soutěží o dosažení co nejvyšší konkurenceschopnosti, snaží se získat co nejlepší umístění v těchto hodnoceních nebo v těchto žebříčcích konkurenceschopnosti. Pokud jde o samotné sledování konkurenceschopnosti v současné době, tak už se netýká pouze jednotlivých států, ale sleduje se také na úrovni světových regionů; to znamená, že se například uvažuje Evropa jako celek, nebo se sledují integrační seskupení typu Evropské unie.

Jak už jsme říkali v úvodu, v roce 2000 Evropská unie přijala svou první strategii zvyšování konkurenceschopnosti, která byla vypracována na deset let. To byla Lisabonská strategie. A v loňském roce, v roce 2010, přijala Evropská unie novou desetiletou strategii zvyšování konkurenceschopnosti s názvem Evropa 2020.

Chtěl bych upozornit na to, že pojem konkurenceschopnost státu je relativně nový. Z historického hlediska až do 70. let minulého století se pojem konkurenceschopnost používal výlučně na podnikové úrovni. Tam pojem konkurenceschopný

podnik znamenal, že podnik dosahuje růstu svých nejrůznějších ekonomických výsledků, že dokáže udržovat nebo zvyšovat svůj podíl na trhu, že podnik dokáže rovněž udržet svou finanční stabilitu a plnit své závazky vůči okolí – ať už vůči svým akcionářům, zaměstnancům, dodavatelům, bankám, nebo také vůči státu, že je schopen platit daně. O zdrojích konkurenceschopnosti podniku existuje celá řada pojednání; není sporu o tom, že mezi zdroje konkurenceschopnosti podniku patří ceny, tedy nižší náklady a nižší ceny oproti konkurenci, dále kvalita, to znamená vyšší kvalita výrobků nebo služeb oproti konkurenci, a samozřejmě v některých případech je to také samotné postavení firmy na trhu. Pokud má podnik dostatečnou tržní sílu nebo dominantní, či dokonce monopolní postavení, pak může ovlivňovat podmínky pro uplatnění svých produktů na trhu. Při ztrátě své konkurenceschopnosti podnik jednoduše opustí trh. Tedy opuštění trhu zase tak jednoduché být nemusí, protože do toho může vstoupit stát, který může podnik na trhu nějakými subwencemi udržovat při životě; ale my tady uvažujeme pouze ideální případ.

Od 80. let minulého století se potom samotný pojem konkurenceschopnost přesouval na vyšší úroveň, než je úroveň podniků. Nejprve se sledovala konkurenceschopnost celých odvětví, později už i konkurenceschopnost celých států, národních států či národních ekonomik. Od 90. let minulého století se potom proces sledování konkurenceschopnosti států dále zintenzivňoval a bylo děláno čím dál větší množství různých hodnocení konkurenceschopnosti. V současné době je konkurenceschopnost státu předmětem jak ekonomického výzkumu, tak hospodářské politiky. Jak odborná veřejnost, výzkumníci, tak politici a další lidé, kteří mohou ovlivňovat rozhodování o hospodářské politice státu, se na konkurenceschopnost státu zaměřují.

Proč došlo k přesunu sledování konkurenceschopnosti z úrovně podniku na úroveň jednotlivých států? Na to je řada různých názorů a věnuje se tomu mnoho pojednání. Vybral jsem jeden citát Stéphane Garelliho, který je ředitelem projektu jednoho takového hodnocení konkurenceschopnosti, a sice IMD World Competitiveness Yearbook. Je to jeho vyjádření z roku 2001, čili je deset let staré, ale myslím si, že je pořád platné. Právil tehdy, a dokonce to napsal i do uvedené ročenky konkurenceschopnosti: „Někteří vědci tvrdí, že soutěžit nemají státy, nýbrž podniky. Není pochybnosti o tom, že konkurenceschopné podniky jsou hlavním motorem konkurenceschopnosti země. Ale za posledních dvacet let vzrostla ekonomická odpovědnost vlád – ať již k lepšímu, či horšímu – do té míry, že je prostě nemožné ignorovat vliv, který mají státy na moderní ekonomiky. Státy mění prostředí, v nichž podniky působí, a ovlivňují tak jejich konkurenceschopnost. Významná část konkurenceschopnosti určitých zemí dnes plyne z agresivních incentivních nebo též podpůrných politik, uskutečňovaných s cílem přilákání zahraničních investorů...“ Tento citát vystihuje podle mého názoru situaci velmi dobře. Je v něm obsaženo zdůvodnění, proč se sleduje konkurenceschopnost celé země, nikoliv pouze konkurenceschopnost podniků. V současné době vlády opravdu značně zasahují do ekonomického prostředí, značně ovlivňují podmínky pro fungování firem a dalších

účastníků ekonomiky, a to mnohdy ne pro všechny stejně, ale selektivně, takže mění podmínky různě pro různé účastníky trhu nebo pro různé typy firem. Tyto zásahy jsou tak významné, že ročenky konkurenceschopnosti nebo hodnocení konkurenceschopnosti dnes sledují schopnost jednotlivých národních ekonomik prosadit se na globálním trhu v konkurenci s ostatními národními státy, schopnost národních států přitáhnout zahraniční investice, schopnost národních států vytvořit podmínky pro příchod zahraničních, resp. nadnárodních firem do domácí ekonomiky, schopnost národních států vytvořit podmínky pro udržení, resp. zabránění odchodu firem na domácím trhu již působících a konečně ochotu a schopnost národních států uplatňovat hospodářské politiky příznivé pro fungování firem a zvyšování technologické náročnosti jejich produkce.

V 80. letech byly ve Spojených státech amerických vypracovávány různé analýzy konkurenceschopnosti a začala být zkoumána možná opatření, jak konkurenceschopnost americké ekonomiky zvýšit. Bylo to vyvoláno obavou z nižší produktivity výrobních faktorů a obavou z rizika technologické mezery ve vztahu k Japonsku. Obavy ze ztráty konkurenceschopnosti USA vůči Japonsku vedly k analýzám konkurenceschopnosti ekonomiky USA a snahám o její zvyšování. Tento trend sledování konkurenceschopnosti ve Spojených státech pokračoval i v 90. letech. Velmi zesílil za prezidenta Billa Clintona. On sám se vyjádřil v tom smyslu, že každá země se podobá velké korporaci, která soutěží na globálním trhu. Jedna z jeho poradkyň, v té době předsedkyně Rady ekonomických poradců prezidenta Spojených států amerických, Laura D'Andrea Tyson, v roce 1992 ve své publikaci *Who's Bashing Whom* napsala: „Konkurenceschopnost je naše schopnost produkovat zboží a služby, které jsou schopny úspěšně projít testem mezinárodní konkurence, přičemž se naši občané budou moci těšit z rostoucí a dlouhodobě udržitelné životní úrovně.“ Definice je to opravdu vzletná a vidíme v ní důležitý mezinárodní prvek. Je zdůrazněno, že zboží a služby musí projít testem mezinárodní konkurence, a zároveň je tam akcentována skutečnost, že konkurenceschopnost není samoučelná, že by to mělo mít příznivý vliv na životní úroveň obyvatelstva.

Podobně jako Spojené státy americké se i Evropská společenství, předchůdce Evropské unie, o konkurenceschopnost ekonomik svých členských států začala zajímat v 80. letech. Tak jako se Spojené státy americké obávaly ztráty konkurenceschopnosti vůči Japonsku, Evropská společenství se v 80. letech obávala ztráty své konkurenceschopnosti jak vůči Japonsku, tak vůči Spojeným státům americkým. Vidíte, že vždycky na začátku byla obava z hlavních konkurentů. Jedno z prvních opatření v cestě za vyšší konkurenceschopností na území Evropských společenství bylo v roce 1985 založení programu EUREKA, který měl podpořit technologický rozvoj západní Evropy a určitým způsobem vyplnit technologickou mezeru západní Evropy vůči Spojeným státům a Japonsku, měl pomoci ji zmenšit. V 90. letech tažení za dosažení vyšší konkurenceschopnosti v Evropské unii pokračovalo. V tomto směru byl klíčový kodaňský summit Evropské unie v roce 1993,

protože na počátku 90. let – a koneckonců i po zbytek 90. let – se Evropská unie potýkala s vysokou mírou nezaměstnanosti a jako příčina této vysoké míry nezaměstnanosti v Evropské unii byla určena nedostatečná konkurenceschopnost Evropské unie ve vztahu ke Spojeným státům americkým a Japonsku. A opět – podobně jako v 80. letech – Evropská unie viděla řešení tohoto zaostávání ve zvýšení investic do špičkových technologií a také do infrastruktury. Tento trend pokračoval i v novém tisíciletí. To už proces zvyšování konkurenceschopnosti dostal podobu nejenom nějakých výstupů na summitu, ale opravdu konkrétního dokumentu. Jak už jsme říkali, Lisabonská strategie byla prvním takovým dokumentem. Byla to strategie zvyšování konkurenceschopnosti Evropské unie na období 2000 až 2010, která byla platná a závazná pro všechny členské země Evropské unie. Na další desetileté období byl vypracován a přijat další dokument, současná strategie Evropa 2020. Ta je rovněž závazná pro všechny členské státy EU. Další nový dokument, Pakt euro plus, který byl přijat v březnu letošního roku a který má rovněž sledovat zvyšování konkurenceschopnosti, ale také konvergenci jednotlivých ekonomik v Evropě, se už netýká úplně všech zemí Evropské unie; týká se povinně všech ekonomik eurozóny a potom těch dalších členů Evropské unie, kteří se dobrovolně rozhodli se ho zúčastnit. Nepřipojily se k němu Česká republika, Maďarsko, Švédsko a Velká Británie. Tento dokument tedy platí pro 23 členských zemí Evropské unie.

Nyní bych se ještě zaměřil na to, jakým způsobem se konkurenceschopnost jednotlivých zemí měří. Konkurenceschopnost ekonomik je sledována na multikriteriálním základě, to znamená, že se národní ekonomiky vyhodnocují na základě opravdu širokého spektra nejrůznějších dílčích kritérií konkurenceschopnosti. Některá kritéria jsou tvrdá, některá měkká. Tvrdá kritéria jsou statistická data za každou sledovanou zemi. Tak se sleduje například tempo ekonomického růstu, tj. růst hrubého domácího produktu, sleduje se míra inflace, deficit veřejných rozpočtů, celkový veřejný dluh té země, sledují se například podíly exportu a importu na hrubém domácím produktu, výsledky platební bilance. Sleduje se i velikost ekonomik, to znamená celkový hrubý domácí produkt apod. Je tam celá řada statistických dat.

Dále v hodnoceních figurují tzv. měkká kritéria, kdy jsou jednotlivé sledované země hodnoceny prostřednictvím výpovědí respondentů, to znamená, že v každé zemi je hodnotitelskou organizací oslovena řada významných odborníků nebo významných manažerů a bere se v úvahu jejich názor na dané téma. Z profesního hlediska jsou hodnotitelé namixováni a mají se vyjádřit například k tomu, jak hodnotí různé aspekty podnikatelského prostředí, jak hodnotí daňovou zátěž, jak hodnotí možnost zahájit podnikání, jak hodnotí možnost firmy opustit trh, jak hodnotí fungování soudního systému, bezpečnost, sociální smír v té zemi, trh práce, pružnost trhu práce, výši mezd apod. Při tomto tzv. měkkém hodnocení se neuplatňují konkrétní statistická data, ale vstupují sem názory jednak ekonomických odborníků – například odborných pracovníků z nějakého výzkumného či akade-

mického pracoviště –, jednak manažerů a dalších praktiků z oblasti ekonomiky a hospodářské politiky. Ti všichni poskytují své pohledy na ekonomiku, vyjadřují, jak oni vidí její přednosti a slabiny. Zajímavé je, že časem postupně klesal podíl tvrdých kritérií a narůstal podíl kritérií měkkých. To znamená, že dnes hodnocení konkurenceschopnosti více odráží názory jednotlivých hodnotitelů, takže do určité míry se tam mohou objevovat některé odchylky od skutečného stavu. Jestliže totiž vybereme mezi hodnotitele sebevědomější jedince, kteří svou zemi budou chválit, tak ta samozřejmě nakonec v žebříčku dopadne lépe.

Každá národní ekonomika je hodnocena na základě každého dílčího kritéria a na základě těchto hodnocení je potom zkonstruováno pořadí, umístění ekonomiky v každém tomto dílčím kritériu. Vzniká tak žebříček konkurenceschopnosti států v tom kterém dílčím kritériu. Potom se jednotlivá kritéria dají dohromady v určitých poměrech, určitých vahách a tímto souhrnným hodnocením, když se vezmou v potaz všechna kritéria, vznikne souhrnné pořadí nebo souhrnný žebříček konkurenceschopnosti států. Provádí se agregace hodnocení ekonomik podle dílčích kritérií a vzniká souhrnné pořadí, souhrnný žebříček. Informace, které jsou obsaženy v dílčích i souhrnných žebříčcích konkurenceschopnosti států, slouží vládám států jako vodítko při realizaci hospodářské politiky, ovlivňují jejich hospodářskopolitická opatření. Dále slouží tyto žebříčky do určité míry také investorům, a to jako podklad pro alokaci jejich investic. A konečně žebříčky zároveň slouží i nadnárodním institucím a integračním seskupením jako východisko pro hospodářskopolitická doporučení, která dávají jednotlivým státům.

Zde bych chtěl jenom upozornit na to, že když se podíváte, jak vypadaly žebříčky konkurenceschopnosti třeba v letech 2006 a 2007, a potom to porovnáte s tím, jaké byly důsledky globální krize, která proběhla v letech 2008 a 2009, tak uvidíte, že žebříčky konkurenceschopnosti ne vždy správně odhadly, jak by ta která země takovouto krizí mohla být postižena. To znamená, že takové hodnocení odráží realitu ne vždy zcela věrně, ale odráží ji jen do určité míry. Krize vypukla ve Spojených státech amerických a přitom se Spojené státy dlouhodobě umísťovaly na prvních místech žebříčků konkurenceschopnosti, takže v tom byl určitý rozpor. Mezi nejkonzervativnější ekonomiky byly zařazovány také země jako Island nebo Irsko, které pak byly velmi negativně a hluboce krizí zasaženy. Myslím si tedy, že musíme žebříčky konkurenceschopnosti brát s určitou rezervou. Jejich vypovídací schopnost není vždy zcela bezchybná.

Nejznámější hodnocení konkurenceschopnosti států jsou dvě. Vydávají se každoročně. Jsou opravdu velmi rozsáhlá. Jedno hodnocení vydává World Economic Forum (WEF), tedy Světové ekonomické fórum, toto hodnocení se jmenuje Global Competitiveness Report a souhrnný žebříček se jmenuje Global Competitiveness Index. Druhým rozsáhlým každoročním hodnocením je IMD World Competitiveness Yearbook, tedy Světová ročenka konkurenceschopnosti. Vydává ji International Institute for Management Development (IMD), tedy Mezinárodní institut pro

rozvoj managementu a souhrnný žebříček se jmenuje World Competitiveness Scoreboard. Když se podíváme na to, jak se jednotlivá hodnocení konkurenceschopnosti v čase vyvíjela, vidíme, že se zvyšoval jak počet vyhodnocovaných zemí, tak počet kritérií, na jejichž základě se hodnocení dělala. V roce 1979 bylo děláno první hodnocení konkurenceschopnosti států podle World Economic Forum a tehdy tam bylo hodnoceno pouze 16 evropských zemí. Hodnocení nemělo přesah přes evropský kontinent. V roce 2010 stejná instituce už hodnotila 139 zemí celého světa, a to na základě 112 kritérií. IMD hodnotil v roce 2010 menší počet zemí, pouze 58, ale na základě podstatně většího počtu kritérií. Pro rok 2010 jich bylo 327.

Jako poslední věc k celkovému pohledu na hodnocení konkurenceschopnosti bych řekl toto. Multikriteriální hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik národních států si nemohou jednotlivé státy dovolit ignorovat právě proto, že jim je věnována značná pozornost ze strany například mezinárodních institucí. Umístění země, ať už v dílčích, nebo souhrnných žebříčcích konkurenceschopnosti, je – navzdory potížím a do určité míry omezené vypovídací schopnosti žebříčků – vizitkou její pověsti, její kredibility, tj. důvěryhodnosti, její vstřícnosti k podnikatelskému sektoru, k zahraničním investorům, je vizitkou toho, jakým způsobem má určitá země nastaveno podnikatelské prostředí. Tento určitý tlak vede potom k soutěži mezi národními státy o co nejlepší umístění v žebříčcích konkurenceschopnosti, tedy o co nejvyšší konkurenceschopnost. Je ovšem určitým problémem, že tato soutěž se vede nejen mezi státy navzájem nezávislými, ale i v rámci integračních seskupení typu Evropské unie. V současné době se vedou odborné diskuse o tom, jestli soutěžení států o co nejvyšší konkurenceschopnost v rámci integrovaného celku má spíše celkově pozitivní, nebo negativní dopad. Pozitivní výsledky soutěže by bylo možno vidět v podobě celkového zvyšování konkurenceschopnosti Evropské unie, negativním výsledkem by bylo směřování ke zvětšování rozdílů mezi státy uvnitř Evropské unie, a tedy k oslabování vazeb mezi členy integračního seskupení.

Samozřejmě se také vedou diskuse o tom, jakou cestou zvyšovat konkurenceschopnost členských států Evropské unie. Můžeme zvyšovat konkurenceschopnost tím, že položíme důraz například na technologický rozvoj, na inovace, ale můžeme také zvyšovat konkurenceschopnost zlevňováním pracovní síly. Každá z těchto cest má jiné důsledky pro různé skupiny obyvatel, pro různé sektory ekonomik. Každá z těchto cest má různé dlouhodobé důsledky pro celkový rozvoj ekonomik a jejich postavení ve světě; některé mají pouze krátkodobý efekt, některé dlouhodobější. A také se samozřejmě vedou diskuse o jejich důsledcích pro postavení zemí Evropské unie v evropské a světové ekonomice a pro posilování konvergenčních, nebo naopak divergenčních tendencí mezi nimi. Tedy o tom, zda důsledky soutěže o co nejvyšší konkurenceschopnost povedou ke sblížení zemí Evropské unie, nebo naopak k jejich vzdalování se navzájem.

Po tomto úvodu poněkud sice teoretickém, ale myslím si, že nutném, se už můžeme věnovat konkrétně Lisabonské strategii. Samotná Lisabonská strategie byl dokument s poměrně komplikovanou historií. Nebylo to tak, že by se v roce 2000 strategie schválila a deset let se podle ní jelo. Minimálně v roce 2005 došlo k revizi Lisabonské strategie, takže můžeme celé období jejího naplňování rozdělit na dvě období. V prvním období, to je v době realizace první verze Lisabonské strategie z roku 2000, převládal velmi optimistický pohled na to, jakým způsobem se bude ekonomika Evropské unie vyvíjet. Když se podíváme na to, jaký byl začátkem roku 2000 pohled na budoucnost Evropy, tak to samozřejmě můžeme srovnávat s dnešním stavem. Tehdy byly za silné stránky ekonomiky Evropské unie považovány: a) nejlepší makroekonomický výhled za poslední generaci (víme, jak to nakonec skončilo); b) na stabilitu orientovaná měnová a fiskální politika a mzdová zdrženlivost; c) nízká inflace, nízké úrokové sazby, výrazná redukce rozpočtových deficitů (opravdu v období kolem roku 2000 většina zemí Evropské unie výrazně zredukovala své rozpočtové deficity, což je pravý opak současného stavu); d) úspěšný start jednotné měny euro a téměř dokončený vnitřní trh Evropské unie; e) dobře vzdělaná pracovní síla a pracovitý systém sociální ochrany. Tak viděla Lisabonská strategie silné stránky ekonomiky Evropské unie a o to opírala své pozitivní hodnocení, které bylo velmi výrazné.

Ovšem v původní Lisabonské strategii nebyly uvedeny pouze silné stránky, byly tam také vyjmenovány některé slabé stránky ekonomiky Evropské unie. Byly to: a) vysoká nezaměstnanost, 15 milionů nezaměstnaných v Evropské unii (to se táhlo už od 90. let); b) nízká míra zaměstnanosti a v jejím rámci zejména nízká míra zaměstnanosti žen a starších osob; c) dlouhodobá strukturální nezaměstnanost, která postihovala zejména některé oblasti nebo některé regiony v Evropské unii; d) nedostatečná rozvinutost sektoru služeb, zejména v oblasti informačních a komunikačních technologií, a nedostatečné znalosti části obyvatelstva v této oblasti. To byl podle Lisabonské strategie výčet nejzávažnějších slabých stránek ekonomiky Evropské unie.

Lisabonská strategie měla vizi, že celkový výhled je dobrý, že základy evropské ekonomiky jsou založeny správně a že stačí odstranit pouze několik slabých stránek a vše bude zase dobře pokračovat, že ekonomický růst může být rychlý a Evropská unie bude mít dobrou ekonomickou budoucnost. Tomuto hodnocení ekonomiky odpovídají také cíle a priority, které stanovila původní Lisabonská strategie z roku 2000. Základním cílem bylo učinit z Evropské unie do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa založenou na znalostech, schopnou dosahovat udržitelného ekonomického růstu, vytvářet početnější a lepší pracovní místa a zajišťovat větší sociální soudržnost. Jsou tam samé bohužel záměry, ovšem tento cíl se nepodařilo naplnit; jaký byl výsledek, víme. Hodnocení Lisabonské strategie budeme podrobněji probírat v další části dnešního semináře.

Z uvedeného základního cíle vycházely potom jednotlivé priority původní Lisabonské strategie. První prioritou bylo připravovat se na přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech prostřednictvím lepších politik na podporu výzkumu, vývoje a inovací, strukturálních reforem, které podporují konkurenceschopnost, a dotvořením vnitřního trhu. Druhou prioritou bylo modernizovat evropský sociální model, investovat do lidských zdrojů a bojovat proti sociálním vyloučením, zvýšit v Evropské unii celkovou míru zaměstnanosti z počátečních 62 % k 70 % v roce 2010 a míru zaměstnanosti žen z počátečních 53 % na více než 60 % v roce 2010. (To už je odkaz na jednu ze slabých stránek, kterou Lisabonská strategie identifikovala. Vidíte, že posuny v desetiletém období měly být celkem výrazné.) A konečně třetí a poslední prioritou – která je formulována velmi obecně, není formulován žádný číselný cíl – bylo vhodným mixem hospodářských politik udržovat příznivý ekonomický výhled a možnost dosahování budoucího ekonomického růstu. Přímo se nepraví, co je vhodným mixem hospodářských politik. To mělo být vyjádřeno na konkrétních jednáních v průběhu trvání a plnění Lisabonské strategie.

Vidíme, že základní cíl Lisabonské strategie byl opravdu velmi ambiciózní. Nepodařilo se ho naplnit, ale ten cíl vycházel z tehdejšího velmi příznivého výhledu evropských ekonomik. Nebudeme si zde vyjmenovávat všechna opatření původní Lisabonské strategie. Když si uděláme celkový stručný přehled, tak můžeme říci, že k dosažení základního cíle a priorit měla sloužit opatření, která byla rozčleněna do deseti hlavních oblastí: 1. Informační společnost pro všechny; tím se měl podpořit sektor informačních a komunikačních technologií. 2. Vytvoření Evropského výzkumného prostoru; tato oblast platí až do současné doby, i když už Lisabonská strategie doběhla. 3. Vytvoření příznivého prostředí pro vznik a rozvoj inovativních podniků, zejména malých a středních podniků. 4. Ekonomické reformy k dokončení plně funkčního vnitřního trhu; také tento cíl, dokončení vnitřního trhu, je i v současné době stále platný, i když už Lisabonská strategie je za námi. 5. Efektivní a integrované finanční trhy; v této oblasti došlo v současné době ke změně. 6. Koordinace makroekonomických politik: fiskální konsolidace, kvalita a udržitelnost veřejných financí; i v této oblasti se pokračuje až do dnešní doby. 7. Vzdělávání a odborná příprava pro život a práci ve znalostní společnosti; tedy podpora vzdělávání, to je opět něco, co se přejalo i do současného období. 8. Početnější a lepší pracovní místa pro Evropu: rozvoj aktivní politiky zaměstnanosti; opět žádná velká změna proti současným politikám Evropské unie. 9. Modernizace sociální ochrany. 10. Podpora sociálního začleňování. Většina oblastí patří mezi evergreeny evropské politiky, o které, i když Lisabonská strategie přestala platit, usilujeme i v současné době, nebo alespoň v nějaké modifikované podobě se je snažíme uskutečňovat dosud.

Jak už jsem říkal, v polovině průběhu platnosti Lisabonské strategie, tj. v roce 2004 a 2005, bylo prováděno hodnocení, jakým způsobem se Lisabonská strategie plní, a v roce 2005 byla přijata její revidovaná verze. Už jsem předeslal, že základ-

ní cíl ani mnohé z priorit původní verze nebyly naplněny. Tento výsledek nebyl rozpoznán až roku 2010, ale to, že její naplňování nějakým způsobem drhne, bylo patrné už v prvních letech platnosti Lisabonské strategie. Bylo tudíž provedeno hodnocení a byl konstatován nedostatečný pokrok při plnění původní Lisabonské strategie z roku 2000. Jako reakce na to byla v roce 2005 provedena revize Lisabonské strategie, kdy byly některé cíle a priority původní Lisabonské strategie utlumeny a jiné naopak zvýrazněny. Vycházelo se při tom opět z hodnocení ekonomiky Evropské unie, ale z hodnocení nového, aktualizovaného. V tomto novém hodnocení už vypadly některé silné stránky, takže v roce 2005 byly za silné stránky ekonomiky Evropské unie považovány pouze: a) dosažená vysoká úroveň ekonomické vyspělosti a tehdy poměrně hladce fungující jednotná měna; b) participativní sociální model a schopnost jít po cestě k udržitelnému rozvoji; c) rozvinutá vědecká základna, existence dynamických, inovativních a velmi konkurenceschopných společností působících na evropském trhu; d) možnost jednat společně v integrovaném celku. Vidíme, že v silných stránkách už chybí ekonomický výhled. Ten se tam nezmiňuje. Naopak, výčet silných stránek ekonomiky Evropské unie je více zaměřen na to, čeho bylo v Evropě dosaženo v minulosti. Budoucnost už tam obsažená není.

Pokud jde o slabé stránky, tak ty jsou viděny v podobných věcech jako v původní Lisabonské strategii. Tady se hovoří o situaci na trzích práce, protože vysoká míra nezaměstnanosti přetrvávala, dále o oblasti informačních a komunikačních technologií. To je stejné, jako to bylo v původní Lisabonské strategii, ale slabé stránky jsou v novém hodnocení dále rozšířeny. V revidované verzi Lisabonské strategie je uvedeno také zpomalení růstu produktivity v Evropské unii, zhoršující se ukazatele ekonomického růstu v Evropské unii v porovnání s jejími hospodářskými partnery, tenkrát zejména se Spojenými státy americkými. Dále byla konstatována nedostatečná výše investic do výzkumu, vývoje a inovací. Víme, že to byla v původní Lisabonské strategii jedna z hlavních priorit, ale za těch několik let od jejího přijetí státy nijak nepokročily ve zvyšování investic do výzkumu, vývoje a inovací. Jako další slabá stránka se začala objevovat vnější rizika vyplývající z nejistot v globální ekonomice. Už se tady začalo postupně uvažovat o tom, že v globální ekonomice jsou přece jen nějaké nerovnováhy, které by mohly eventuálně vyústit do nepříznivého vývoje, který by mohl Evropskou unii ohrozit. Že se tak nakonec stalo v míře, kterou nikdo nepředpokládal, je jiná věc, ale už určité náznaky tady byly. Vidíme tedy, že revidovaná Lisabonská strategie zúžila výčet silných stránek a rozšířila výčet slabých stránek v porovnání s původní Lisabonskou strategií a že ekonomický výhled opravdu již nebyl uváděn mezi silnými stránkami.

Na nové hodnocení ekonomiky Evropské unie samozřejmě zase reagovalo určení základního cíle a priorit revidované Lisabonské strategie z roku 2005. Základním cílem bylo dosáhnout vyššího a trvalého ekonomického růstu a vytvářet početnější a lepší pracovní místa. Při formulaci základního cíle se už neříká nic

vzletného o nejkonzervativnější a nejdynamičtější ekonomice světa, už je to o několik řádů níže. Cíle nej- nej- na světě už tam nejsou, prostě se říká „vyšší a trvalý ekonomický růst“, vyšší oproti současné době, oproti období v roce 2005, a početnější a lepší pracovní místa. Pokud jde o priority, ty ze základního cíle vycházejí. Jako první se uvádí snaha zvýšit přitažlivost Evropské unie pro investory a pracovníky. Dále nám v prioritách zůstala podpora znalostí, výzkumu, vývoje a inovací, aby byly motorem evropského ekonomického růstu. A tady se objevil konkrétní číselný cíl, totiž zvýšit v Evropské unii výdaje na výzkum a vývoj na 3 % HDP do roku 2010. Tím se samozřejmě myslel průměr Evropské unie, takže mohly být určité rozdíly mezi jednotlivými členskými zeměmi. Konečně jako třetí priorita tam zůstával požadavek vytvářet prostředí, které podnikům umožní generovat početnější a lepší pracovní místa. Důraz na zaměstnanost tedy v prioritách rovněž zůstal. Celkově Lisabonská strategie revizí poněkud oslabila svůj sociální akcent a zaměřila se na ekonomický růst jako na základ k dosažení dalších širších cílů právě v sociální oblasti a v oblasti životního prostředí, k dosažení prosperity, plné zaměstnanosti a sociální spravedlnosti. To už jsou zase taková vzletná hesla, která se často v evropských dokumentech objevují. Podle revidované verze Lisabonské strategie by měl být ekonomický růst také základem k udržení a zlepšení postavení Evropské unie ve světě a schopnosti Unie mobilizovat zdroje, které jí umožní čelit množství různých globálních problémů. Přímo tak je to v dokumentu formulováno. Z dnešní perspektivy se můžeme podívat do minulosti a posoudit, nakolik se mobilizace zdrojů k tomu, aby Evropská unie mohla čelit globálním problémům, podařila, nebo nepodařila.

Takže vidíme, že základní cíl byl po revizi zřetelně méně ambiciózní než v původní Lisabonské strategii a důraz byl více položen na ekonomický růst oproti sociálním otázkám. Na to také samozřejmě reagovala stanovená opatření k dosažení základního cíle a priorit. Ta byla v Lisabonské strategii v revidované verzi z roku 2005 podstatně zúžena. Už to nebylo deset oblastí opatření, nyní byla opatření rozčleněna do tří hlavních oblastí: 1. Přitažlivější Evropa pro investory a pracovníky; 2. Znalosti a inovace: cesta k růstu; 3. Vytváření většího počtu a lepších pracovních míst. Celkově se tedy Lisabonská strategie po revizi soustředila na menší počet opatření a zároveň jednotlivé členské státy EU musely vypracovávat své Národní Lisabonské programy nebo Národní programy reforem, kde měly k těmto cílům, prioritám a opatřením, které pojmenovávala Lisabonská strategie, směřovat a měly na ně navazovat, měly jim vyhovovat. Tyto Národní programy reforem jednotlivých členských států byly vyhodnocovány. Vidíme tedy, že kromě toho, že se zúžil počet priorit a opatření v revidované Lisabonské strategii, tak se položil větší důraz na to, aby samy členské země EU zaváděly priority a opatření do života.

Když se dnes podíváme na to, jak celkově Lisabonská strategie dopadla, tak můžeme říci, že se nepodařilo dosáhnout jejích hlavních cílů. Navzdory tomu, nebo naopak možná právě proto řada těchto cílů a opatření přešla i do nové strate-

gie Evropa 2020. Řada cílů a opatření Lisabonské strategie byla ve shodné či modifikované podobě přenesena do nového dokumentu. Je to například podpora výzkumu, vývoje, inovací a vzdělávání, podpora vysoké zaměstnanosti, podpora sociálního začleňování, důraz na koordinaci makroekonomických politik, na fiskální konsolidaci a udržitelnost veřejných financí. Některé cíle a opatření byly do strategie Evropa 2020 přejaty prakticky v nezměněné podobě. Naopak některé cíle a opatření z Lisabonské strategie nebyly už do nové strategie Evropa 2020 začleněny, protože z hlediska dopadů krize na evropskou ekonomiku byly tyto cíle a opatření vyhodnoceny jako sporné, nebo dokonce rizikové. Ukázalo se, že spíše mohou přispívat ke vzniku nových krizí v evropské ekonomice. V nové strategii Evropa 2020 tak už neobjevíme důraz na co nejrychlejší ekonomický růst. V novém dokumentu se hovoří o růstu s různými přívlastky, ale že by to měl být ekonomický růst co nejrychlejší nebo co nejdynamičtější, to už tam nenajdeme. Podobně původní i revidovaná Lisabonská strategie uváděla, že by měl být liberalizován finanční trh. To už také v nové strategii Evropa 2020 nevidíte. Tam je naopak kladen důraz na regulaci finančního trhu. To by, myslím, nyní k Lisabonské strategii stačilo.

Protože tematicky na tento příspěvek navazuje přednáška o vyhodnocení Lisabonské strategie a o strategii Evropa 2020, tak se stalo, že mám dva příspěvky za sebou, takže ještě budu pokračovat se svým druhým vystoupením. Ale vidím, že se někdo hlásí. Prosím.

DISKUSE

Viktor Jaroš

Dobrý den, jmenuji se Viktor Jaroš a jsem vedoucí oddělení metodického řízení ROP Jihovýchod. Ještě než začnete se svým druhým vystoupením, chtěl bych Vám položit dotaz. My se vlastně v současné době zabýváme přípravou nového programového dokumentu na další období a řešíme v něm i zapojení indexu konkurenceschopnosti, respektive jednotlivých pilířů indexu konkurenceschopnosti při přípravě strategie. I když jste to částečně naznačil, sdělte mi, prosím, Váš názor, jestli nějakým způsobem – jinak řečeno přes prostředky Evropské unie – podporovat některé z pilířů konkurenceschopnosti, nebo všechny, nebo zda se to má nejvíce týkat institucionálního prostředí. Jakým způsobem národní stát přistupuje k podpoře podnikání, jaké dává legislativní a jiné překážky? Čili jaké propojení regionálního rozvoje a indexu konkurenceschopnosti byste doporučil?

Jiří Malý

Děkuji za dotaz. Ano, pokud se podíváme na hodnocení konkurenceschopnosti, tak tam můžeme najít dvanáct pilířů a jedním z pilířů je institucionální uspořádání. Ostatní pilíře se týkají dalších záležitostí, například výzkumu a vývoje, podnikatelského prostředí, je tam makroekonomický pilíř, ale musíme říci, že opravdu základem ekonomiky je institucionální uspořádání. To znamená, jak jsou nastavena jednotlivá pravidla a právní systém. A protože jeden pilíř je základem, tak nějakým způsobem ovlivňuje další pilíře. To je první věc. Druhou věcí je, že existuje mezinárodní konsensus o tom, že takováto hodnocení konkurenceschopnosti se používají, s tím se nedá nic dělat. Když se podíváte do předmluv jednotlivých ročenek konkurenceschopnosti a zpráv o konkurenceschopnosti, tak se tam postupně ukazuje, že jednotlivá doporučení se musí brát s rezervou. Dříve se toto v předmluvách neuvádělo, ale postupně, jak šel čas, byl vhled jednotlivých aktérů hodnocení do problematiky větší, a tak také postupně i samotní tvůrci začali více přiznávat, že hodnocení mají samozřejmě určité nedostatky. Ale je o tom mezinárodní konsensus, tak nám nezbyvá nic jiného, než taková hodnocení používat, dokud je někdo nezruší, nebo nějakým způsobem výrazně neobmění. Dokud se neobmění sada kritérií, na jejichž základě se hodnocení dělají, tak nám nezbyvá nic jiného, než se podle těchto hodnocení řídit, i když si o nich nemusíme myslet vždycky úplně to nejlepší.

Je to určitý pyramidální systém. Jsou tady nadnárodní instituce, které dělají hodnocení, je tady konsensus na některých kritériích, která se musí splnit. Pak přijde Evropská unie, která vytvoří nějakou strategii a řekne, co si myslí, že máme dělat,

abychom byli nahoře v žebříčcích konkurenceschopnosti, aby nás investoři na finančních trzích dobře hodnotili, aby nám třeba půjčili peníze a mohli jsme svůj vládní dluh profinancovat za relativně výhodných podmínek. Musíme kritéria splňovat, i když si nemusíme myslet vždy to nejlepší o tom, jak jsou konstruována. Takže na pilíře konkurenceschopnosti musíme nějakým způsobem reagovat. Budeme muset nějakým způsobem navazovat na stanovené priority a opatření a to, že základem budou zákonná opatření, je jasné. Je tomu tak proto, že zákonná opatření se týkají jak podpory výzkumu, vývoje a inovací, tak podnikatelského prostředí. Tady se to týká zdanění, nepřímých nákladů práce atd. Ale týká se to také celkových makroekonomických výsledků, kde se třeba sleduje deficit veřejných financí, celkové zadlužení státu nebo míra inflace. Stav veřejných rozpočtů, míru inflace, pohyby v nepřímých daních, to všechno ovlivňují i zákonná opatření. Zákonná opatření a ekonomika se ovlivňují navzájem. Určitě to půjde přes jednotlivé pilíře konkurenceschopnosti, ale opatření budou mít vždy podobu nějakých norem, které bude navrhovat vláda a projednávat parlament.

Problém je také trochu v tom, že když se strategie Evropa 2020 připravovala a schvalovala – v březnu 2010 byla projednávána v Evropské radě, v červnu 2010 byla schválena její definitivní verze –, tak my jsme se projednávání té strategie zúčastňovali pouze okrajově. V České republice to nebylo téma. My, Institut evropské integrace NEWTON College a spoluorganizátor Vzdělávací středisko na podporu demokracie, jsme v Praze na Ministerstvu zahraničních věcí ČR v loňském roce v září, tj. po přijetí strategie Evropa 2020, pořádali konferenci, které se účastnilo hodně zainteresovaných lidí jak v auditoriu, tak mezi přednášejícími. Tam jsme měli náměstků z Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, měli jsme tam náměstků pro evropské záležitosti z Úřadu vlády ČR atd. A už tenkrát, tři měsíce po přijetí strategie se ukázalo, že jsme jako Česká republika neměli svou vlastní koncepci, jak na strategii Evropa 2020 reagovat. Máme v tomto určité zpoždění, takže to asi nakonec dopadne tak, že Evropská unie vyhlásí, nebo už vyhláší nějaké cíle, ke kterým jsme nezaujali včas stanovisko. Je nějakým způsobem určena struktura, jakou bude mít v dokumentu nový program reform, který má odrážet cíle a priority strategie Evropa 2020, a my se zase nějakým způsobem přizpůsobíme. Myslím si, že naše pozice nebude příliš aktivní a inovativní. Stačí vám tato odpověď?

Viktor Jaroš

Chtěl bych ještě doplnit, že jsou zde dva aspekty. Na jedné straně, pokud chceme čerpat prostředky Evropské unie, měli bychom brát v úvahu existenci evropské strategie, tj. strategie Evropa 2020, a to, že se v ní mluví o třech základních typech růstu a na to navázaných opatřeních. Tomu se určitě budeme muset přizpůsobit a zohlednit to v našich projektech. Na druhé straně, když sledujeme debaty Svazu měst a obcí ČR, tak vidíme, že tam se v projektech toto zohledňování moc neprojevuje. Svaz by byl radši pro posílení – přeneseme-li se zpátky k indexu konkurenceschopnosti – pilíře infrastruktury, jinak řečeno, raději by se zaměřil na silni-

ce, čistírny odpadních vod atd. To bychom snad ve strategii Evropa 2020 taky našli. Takže počítám, že to bude někde mezi, a doufejme, že naši na Ministerstvu pro místní rozvoj ČR a v Evropském parlamentu to projednají tak, aby byli všichni spokojeni.

Jiří Malý

De facto celé pojetí jak Lisabonské strategie, tak strategie Evropa 2020 víc odpovídá tomu, co si přejí největší a nejvyspělejší země Evropské unie. Méně to odpovídá tomu, v jaké fázi rozvoje jsou nové členské země. Proto třeba pilíř infrastruktura je nakonec jakoby akcentován méně, než by nám vyhovovalo. Ale to vypovídá zase o vyjednávací pozici jednotlivých států. Jestliže je Německo největší přispěvatel do společného rozpočtu Evropské unie a v současné době i do záchranného mechanismu či nástroje eurozóny, tak si nenechá od slabších zemí diktovat podmínky. Jasně řekne, co chce mít v dokumentech Evropské unie, a také si to z větší míry prosadí. Druhá věc je, že nehledí na to, že slabší země potřebují v tu chvíli něco jiného. Samozřejmě, že se dělají určité kompromisy, není to tak drsné, aby se v Evropské unii jednoznačně prosazovaly zájmy velkých ekonomik. Je samozřejmé, že se musí najít nějaký konsensus, ale víme, jak to v realitě chodí. Zástupce velkého členu může vyvíjet značný tlak, může třeba říci ostatním: „Berte, nebo nechte ležet; peníze v rozpočtu Evropské unie buď budou, nebo nebudou.“ Když je tam Německo nedá, tak tam ty peníze nebudou. Německo vyšlo z krize relativně dobře, vyšlo de facto posílené, takže si může trochu na evropské půdě vyskakovat. Bohužel naše pozice je výrazně slabší.

Děkuji za tento podnětný dotaz a můžeme se vrátit k systematictějšímu výkladu strategie Evropa 2020.

ÚSPĚCHY A NEÚSPĚCHY LISABONSKÉ STRATEGIE A JEJICH ODRAZ V PRIORITYÁCH, CÍLECH A OPATŘENÍCH SOUČASNÉ STRATEGIE EVROPA 2020

Jiří Malý

Budu nyní pokračovat v našem jednání svým druhým příspěvkem, který má název *Úspěchy a neúspěchy Lisabonské strategie a jejich odraz v prioritách, cílech a opatřeních současné strategie Evropa 2020*. Nejprve tedy podrobněji k vyhodnocení Lisabonské strategie.

Hodnocení Lisabonské strategie byla prováděna už v průběhu jejího trvání, ale až na jejím konci, v únoru loňského roku, zveřejnila Evropská komise určité celkové vyhodnocení. Hodnocení Evropské komise je hodnocením oficiálního orgánu Evropské unie, takže to trochu odpovídá oficiálnímu zakončení. I když tento dokument hodnotil oficiální orgán Evropské unie, tak si ho příliš nepochvátil. Podle názoru Evropské komise Lisabonská strategie přinesla řadu pozitivních efektů, avšak – a to už jsme konstatovali – nepodařilo se splnit její hlavní cíle. Podle hodnocení Evropské komise Lisabonská strategie nastolila agendu v oblastech podpory výzkumu, vývoje a inovací, investic do lidského kapitálu, modernizace trhu práce a zlepšení podnikatelského prostředí. To však mnohdy nestačilo k dosažení reálného pokroku. To znamená, že Lisabonská strategie nějakým způsobem přiměla členské státy, aby se určitou problematikou zabývaly, nebo ji alespoň vtělily do nějakých svých základních dokumentů, ovšem to, že se něčím začnete zabývat nebo si to napíšete do nějakého dokumentu, samozřejmě neznamená, že v té oblasti něco uděláte a že něco zlepšíte. Evropská unie nebyla v roce 2010 na konci běhu Lisabonské strategie ani nejkonkurenceschopnější, ani nejdynamičtější ekonomika světa.

Určitý pokrok – to zase musíme té strategii přiznat – byl dosažen při zvyšování míry zaměstnanosti v Evropské unii, avšak cíl, který tam byl stanoven, dosažen nebyl; v průběhu krize se situace v oblasti zaměstnanosti zhoršila. V roce 2009 činila v průměru Evropské unie celková míra zaměstnanosti 64,6 % ve věkové skupině 15 až 64 let a 69,1 % ve věkové skupině 20 až 64 let. Víme, že cílem Lisabonské strategie bylo dosáhnout zhruba 70% celkové míry zaměstnanosti, jak bylo zmíněno v předchozí přednášce, takže vidíme, že jsme se k tomu alespoň přiblížili, protože původní stav byl 62 %. Určitý pokrok je zde tedy patrný. Pokud jde o míru zaměstnanosti žen, tak u té bylo v roce 2009 dosaženo hodnoty 58,6 % ve věkové skupině 15 až 64 let a 62,5 % ve věkové skupině 20 až 64 let. Cílem Lisabonské strategie bylo dosažení více než 60 %, takže alespoň ve věkové skupině 20 až 64 let ho bylo dosaženo, ve věkové skupině širší jsme zůstali mírně pod cílem. V míře zaměstnanosti nastal tedy určitý pokrok.

Naopak prakticky žádný pokrok nebyl zaznamenán při snaze zvýšit výdaje na výzkum a vývoj v Evropské unii. Když vezmeme průměr za celou Evropskou unii, tak v roce 2000 byly tyto výdaje na úrovni 1,85 % HDP Evropské unie a v roce 2008 dosáhly 1,9 % HDP, takže zde nebyl téměř žádný pohyb a cíl, tj. 3 % HDP, byl vzdálen někde v mlhavé budoucnosti.

Pokud jde o fiskální konsolidaci, tak po roce 2005, kdy byla přijata revidovaná Lisabonská strategie, došlo v řadě zemí Evropské unie skutečně ke zlepšení stavu veřejných financí. Ale to bohužel platilo pouze do roku 2008, protože proběhnuvší globální krize v letech 2008–2009 opět fiskální pozici členských států Evropské unie velmi zhoršila. Protože před krizí země Evropské unie své rozpočty konsolidovaly, zmenšovaly rozpočtové schodky, tak jim toto jednání v průběhu krize umožnilo vytvořit určitý protikrizový rozpočtový stimul, rozpočtovou podporu, ale to samozřejmě předchází fiskální konsolidaci znehodnotilo, takže rozpočtové deficity a veřejné dluhy opět prudce narostly. V roce 2009 v průměru Evropské unie činil schodek veřejných rozpočtů 6,8 % hrubého domácího produktu, v roce 2010 to bylo 6,4 % HDP. Pokud jde o veřejný dluh, tak ten v roce 2009 vzrostl na 74,4 % hrubého domácího produktu v průměru Evropské unie a v roce 2010 to již bylo 80 % HDP. Pokud bychom chtěli širší mezinárodní srovnání, tak Spojené státy americké mají veřejný dluh přes 90 % HDP, Japonsko přes 200 % HDP. V tomto ohledu Evropská unie jako celek na tom ještě není tak špatně, ale existují obrovské rozdíly mezi jednotlivými členskými státy. V Evropské unii jsou země, které mají dluh třeba pouze 40 % HDP, ale máme tam také zemi, Řecko, která má dluh přes 140 % HDP. Problém není v průměru, problém je v tom obrovském rozdílu mezi jednotlivými členskými zeměmi.

Hodnocení Lisabonské strategie z pera Evropské komise z roku 2010 konstatuje řadu velmi zajímavých věcí, které někdy vyznívají i ironicky. Konstatuje se v něm, že eurozóna přispěla k udržení makroekonomické stability v období krize, avšak především v těch členských zemích, které i před krizí měly stabilnější a zdravější ekonomiky. Země s většími ekonomickými nerovnováhami před krizí vnesly do eurozóny v době krize nežádoucí turbulence a problémy. To by člověk neřekl, že když má někdo před krizí problémy, že v krizi se ještě zvětší. Strategie, jak je vidět, nedokázala selektivně reagovat na situaci jednotlivých zemí. Na všechny země Evropské unie vzala určitý jeden mustr; Národní programy reforem se sice potom země od země lišily, ale to není dostatečné. Přestože priority a cíle byly do značné míry podobné u všech zemí, implementace a výsledky v jednotlivých státech byly bohužel velmi odlišné. Hodnocení Lisabonské strategie dále konstatuje, že tato strategie podcenila význam vzájemné závislosti ekonomik členských zemí v úzce integrované eurozóně a že rozdíly v rozsahu a tempu provádění Lisabonské strategie mezi různými zeměmi měly podíl na vzniku prnutí eurozóny. Tím, že se Lisabonská strategie snažila napasovat do jednoho mustru velmi rozdílné země – a to je bohužel do značné míry potíží i současné strategie Evropa 2020 –, se stalo, že úspěšnost plnění Lisabonské strategie v různých zemích byla různá, takže

Lisabonská strategie v důsledku mohla rozdíly mezi členskými zeměmi spíše prohloubit.

Dále hodnocení Evropské komise konstatovalo, že se Lisabonská strategie neza-měřovala na kritické oblasti, které hrály zásadní roli při vzniku krize, jako je dohled nad finančními trhy, sledování a vyhodnocování systémového rizika na finančních trzích, vznik spekulativních bublin (například na trzích s nemovitostmi), konzumní způsob života spojený s nadměrným poskytováním úvěrů nebo nárůst schodků běžného účtu platební bilance. Víme, že původní Lisabonská strategie měla cíl dosáhnout nejdynamičtějšího ekonomického růstu ve světovém srovnání a že revidovaná verze Lisabonské strategie pak cíl upravila na dosažení vyššího ekonomického růstu. Státy Evropské unie se toho snažily dosáhnout nej-různějšími prostředky. Mezi ně samozřejmě patřila podpora soukromé spotřeby. To můžete dělat různě. Třeba můžete podporovat finanční sektor v tom, aby zvýšeným způsobem poskytoval úvěry. Podporou nadměrného poskytování například hypotečních úvěrů pak ovšem mohou vznikat a také vznikaly bubliny na trzích s nemovitostmi. Nebo třeba můžete podpořit spotřebu tak, že silně zvýšíte mzdy například státních zaměstnanců, což se vám potom ovšem negativně odrazí v míře vládního zadlužení, pokud nemáte dostatečné rozpočtové příjmy, které by takové zvýšení mezd ve veřejném sektoru kryly. Vidíte, že jeden cíl pro všechny, vysoký ekonomický růst, vám může generovat spoustu rizik a spoustu nerovnováh v ekonomice.

V hodnocení Evropské komise je jedna věta, která je tam nenápadně včleněna, a myslím si, že stojí za pozornost: Lisabonská strategie se více orientovala na to, jak Evropskou unii připravit na globalizaci, místo toho, aby sama načrtla podobu globalizace. Je to věta nenápadná, ale skrývá v sobě velkou ambici a skrývá v sobě, myslím, i zdůvodnění toho, proč je Evropská unie v problémech. Globalizace se začala rozvíjet od 70. let a pak výrazně od 80. let minulého století. Globalizace se děla pod taktovkou vyspělého světa. Vyspělý svět diktoval podmínky globalizované ekonomiky. Jak však roste síla nových tržních ekonomik typu Číny, Indie nebo Brazílie, tak rozhodovací váha a vliv vyspělých států na podobu globalizace přece jen klesá a roste vliv těchto původně slabších zemí, jejichž váha se ve světové ekonomice zvyšuje. Když západní země proces globalizace zahajovaly, nedomyslely všechny jeho důsledky a dnes v tomto procesu poněkud zaostávají a jsou tlačeny novými velkými tržními ekonomikami trochu do kouta. To se projevuje například na poli mzdových nákladů nebo na poli sociálního zajištění. Země typu Číny nebo Indie mají určitě značnou konkurenční výhodu proti Evropské unii, ale tlačit mzdové náklady směrem dolů nebo tlačit stupeň sociální ochrany směrem dolů je samozřejmě v rámci Evropské unie velmi nepopulární a mnohdy i velmi obtížné politicky průchodné. Uvedená jedna věta z Hodnocení Lisabonské strategie konstatuje, že by Evropská unie měla více načrtávat podobu globalizace nebo vyvážit svůj model společnosti a ekonomiky do zahraničí, a tím by také mohla určitým způsobem změnit poměry konkurenceschopnosti ekonomik. Kdyby totiž trochu nutila mimoevropské země, aby více používaly její model, tak by to mohlo mít vliv na

její i jejich konkurenceschopnost. Je ovšem otázka, jestli Evropská unie má, nebo může mít sílu, aby něčeho takového mohla dosáhnout. V současné době to spíš vypadá, že nikoliv.

Poslední oblast Hodnocení Lisabonské strategie, které provedla Evropská komise, se týká celkového pohledu. Hodnocení konstatuje, že při pohledu zpět na celé období realizace Lisabonské strategie je patrné, že svět prošel změnami, kterých bylo více a které proběhly jinak, než při vzniku Lisabonské strategie předvídali analytici a tvůrci politik. To je konstatování, které se snad týká každé prognózy nebo každého dokumentu, který má dlouhodobý výhled, protože v ekonomice nikdy nemůžeme na deset let dopředu odhadnout, co se bude dít, a vždycky, když si dáme nějaké velmi ambiciózní cíle, tak se vystavujeme značnému riziku, že je nenaplníme. Riziko je veliké proto, že domácí ekonomika je vždy ovlivňována jak svými vlastními vnitřními faktory a podmínkami, tak podmínkami vnějšími, které jsou z velké míry mimo náš dosah, ale působí na nás významně. Tyto vnější podmínky se mohou natolik změnit, že naše vytyčené cíle se stanou nedosažitelnými.

Kdybychom Lisabonskou strategii jako celek posoudili z hlediska krize, která proběhla, tak bychom viděli, že se jednak nevěnovala některým klíčovým problémům, které sehrály hlavní roli při vzniku globální krize, a jednak že svým zaměřením na podporu dynamického ekonomického růstu, deregulaci a liberalizaci ekonomik mohla v některých případech podporovat přijímání takových opatření, která spíše přispívala k vytváření prostředí náchylnějšího ke vzniku krize. Dnes už strategie Evropa 2020 taková opatření neobsahuje, nebo spíš od nich evropské státy odrazuje, doporučuje, aby taková opatření nepřijímaly.

Hodnocení úspěchů a spíše neúspěchů při realizaci Lisabonské strategie bylo využito při formulaci nové strategie Evropa 2020. Nová strategie je doplněna o nové oblasti, kterým se Lisabonská strategie buď nevěnovala vůbec, nebo se jich dotýkala jen okrajově. Některé cíle Lisabonské strategie, které se nepodařilo naplnit, které však byly zároveň vyhodnoceny jako žádoucí, strategie Evropa 2020 přejímá nebo dále rozvíjí, takže se v ní objevují v původní nebo modifikované podobě. Některé cíle a opatření Lisabonské strategie, které se ukázaly jako přímo rizikové, nebo alespoň sporné, již strategie Evropa 2020 neobsahuje. Jsou to například, jak už jsem uváděl, důraz na co nejrychlejší ekonomický růst nebo liberalizace finančního trhu.

Vrátím se ještě k žebříčkům konkurenceschopnosti. Když se podíváte na poslední hodnocení Global Competitiveness Report z roku 2010, tak zjistíte, že nejvíce konkurenceschopná ekonomika Evropské unie je švédská, která zaujímá druhé místo na světě ze 139 hodnocených zemí. Nejméně konkurenceschopná ekonomika Evropské unie je řecká, obsazuje 83. pozici na světě. Rozpětí, které zaujímají země Evropské unie, je na žebříčku 139 zemí světa mezi druhým místem pro nejlepší Švédsko a 83. místem pro nejhorší Řecko. Pro tyto země pak dělejte jednotnou strategii konkurenceschopnosti. To je požadavek tak trochu z říše snů. Země Evropské unie jsou dosti rozdílné, alespoň v současné době. Byly rozdílné

i v minulosti, ale teď se ty rozdíly spíše prohloubily, takže vidíme, že je to opravdu velmi komplikovaná záležitost.

Existuje takové klišé, že členství v Evropské unii obecně oslabuje konkurenceschopnost ekonomik. S tím bych nesouhlasil, protože když se podíváme na to, které země byly v roce 2010 v první desítce nejvíce konkurenceschopných ekonomik světa, tak vidíme, že je tam Švédsko, Finsko, Dánsko, Nizozemsko a Německo. V první desítce je pět zemí Evropské unie. Samotný fakt členství v Evropské unii nevypovídá nic o konkurenceschopnosti, členství samo neznámá automatické ohrožení konkurenceschopnosti. Tam působí jiné faktory. Spojené státy americké v tomto hodnocení byly čtvrté, Německo bylo na pátém místě. Když porovnáme země, které jsou v první desítce, tak zjistíme, že jsou tam Německo, Nizozemsko a Finsko, které mají euro. Je tam také Dánsko, které euro nemá, ale má měnu na euro navázanou, a je tam Švédsko, které má národní měnu a plovoucí kurz bez jakékoliv vazby na euro. Takže vidíme, že ani určitý systém měnového kurzu, ani členství v eurozóně automaticky neznámá ztrátu konkurenceschopnosti státu. U nás se taková zjednodušení dělají, ale ve skutečnosti tomu tak není. Těch pět zemí z první desítky žebříčku konkurenceschopnosti, které jsem uváděl, má různé systémy měnových kurzů, a tak jsou důkazem, že systém měnového kurzu není tím hlavním, co ovlivňuje konkurenceschopnost. Nakonec ani strategie Evropa 2020 se tímto nezabývá. To jsem uvedl spíše pro připomenutí.

Dále se zaměříme na strategii Evropa 2020, na to, jak jsou v tomto dokumentu hodnoceny slabé a silné stránky ekonomiky Evropské unie; tento postup jsme viděli už v Lisabonské strategii. Je trochu škoda, že se strategie Evropa 2020 nedokázala více podívat na evropské ekonomiky z širšího pohledu. Zase se zde projevuje určitý zavedený rituál v hodnocení, zase se provádí hodnocení ekonomik podle stejného nebo podobnéhoustru jako v Lisabonské strategii. Hodnocení ekonomik Evropské unie není ovšem stejné. Ve strategii Evropa 2020 výrazně převažují slabé stránky evropské ekonomiky nad silnými. Oproti předchozí Lisabonské strategii je pohled strategie Evropa 2020 tedy celkově výrazně méně optimistický.

Na první místo mezi slabé stránky je zařazeno to, že krize zcela znehodnotila výsledky ekonomického růstu a zvyšování počtu pracovních míst v posledním desetiletí. V roce 2009 poklesl reálný hrubý domácí produkt Evropské unie o 4 % a v Evropské unii bylo celkem 23 milionů nezaměstnaných. Viděli jsme, že v původní Lisabonské strategii to bylo 15 milionů nezaměstnaných, zatímco ve strategii Evropa 2020 je uváděno číslo 23 milionů nezaměstnaných. Další slabou stránkou podle strategie Evropa 2020 je to, že růstový potenciál Evropské unie během krize poklesl na polovinu a že krize také významně zkomplikovala cesty k dosažení ekonomického růstu v budoucnosti, zejména kvůli silnému zasažení finančního systému. Finanční systém je natolik zasažen, že nemůže rozdávat úvěry ani soukromému, ani veřejnému sektoru tak jednoduše, jak to dělal v minulosti. Ve veřejném sektoru se to dělo například v podobě nákupů státních dluhopisů. Také

bych zdůraznil, že nejenom veřejný dluh, ale samozřejmě i soukromý dluh je velkým problémem pro budoucnost evropských ekonomik. A nejenom evropských, i jiných, mimoevropských vyspělých zemí. Dále strategie Evropa 2020 konstatuje, že krize zmařila předchozí období fiskální konsolidace. Už jsme hovořili o tom, že silně narostly schodky veřejných rozpočtů a veřejné dluhy v zemích Evropské unie. Mezi slabé stránky ekonomiky Evropské unie je také zařazena skutečnost, že již před krizí byla úroveň ekonomického růstu v Evropské unii nižší než u hlavních obchodních či hospodářských partnerů a že i podnikatelské prostředí v Evropské unii bylo méně dynamické. Pokračuje kritika nedostatečných investic do výzkumu, vývoje a inovací. Za stále nedostatečnou je považována míra zaměstnanosti navzdory jejímu nárůstu v posledním desetiletí. Viděli jsme, že Lisabonská strategie do určité míry přispěla k jejímu růstu, že to se jí relativně povedlo, ale přesto nová strategie Evropa 2020 opět míru zaměstnanosti označuje jako slabou stránku evropské ekonomiky. Dále je v nové strategii konstatováno, že pracovní doba v Evropské unii je o 10 % kratší než ve Spojených státech a Japonsku a že se prohlubuje problém stárnutí populace a s tím související zatížení sociálních systémů v Evropské unii. Více se potom strategie Evropa 2020 věnuje celkovému posouzení vnějších podmínek, ale jen takovému globálnějšímu. Říká, že pro Evropskou unii je problémem sílící konkurence velkých rozvíjejících se ekonomik, jako jsou Čína a Indie, a jejich rostoucí ekonomická a politická moc. Dále je mezi slabé stránky ekonomiky Evropské unie zařazena slabost světového finančního systému v důsledku krize.

Potom se strategie Evropa 2020 věnuje silným stránkám ekonomiky Evropské unie, ale setkáme se zde jen s některými věcmi z minulosti nebo s obecnými formulacemi. Jako silné stránky ekonomiky Evropské unie vidí nová strategie jednak propojenost ekonomik členů EU, vnitřní trh a jednotnou měnu, jednak možnost společného postupu Evropské unie jako celku v globálním prostředí. Dále se mezi silnými stránkami uvádí v minulosti dosažené ekonomické výsledky a také snaha o dosahování hospodářské, sociální a územní soudržnosti. To je o silných stránkách ekonomiky Evropské unie podle strategie Evropa 2020 všechno; není v tom nic moc konkrétního a není v tom vůbec žádný výhled do budoucnosti. Takže můžeme oprávněně říci, že ve strategii Evropa 2020 opravdu velmi výrazně převažují slabé stránky nad silnými a, jak už jsem říkal, mezi silnými stránkami jsou pouze ekonomické výsledky z minulosti nebo obecnější formulace o propojenosti členských zemí nebo pokroku v integraci. Mezi slabými stránkami jsou jak ty, které přetrvávají z předkrizového období, tak ty, které nově způsobila či odhalila a zvýraznila globální krize. Celkově hodnocení ekonomiky Evropské unie je silně ovlivněno negativními dopady krize na Evropskou unii a je výrazně horší oproti Lisabonské strategii.

Hodnocení silných a slabých stránek ekonomiky Evropské unie zase určitým způsobem ovlivnilo stanovení cílů, priorit a opatření ve strategii Evropa 2020. Základním cílem této strategie je stanovit vizi evropského sociálně tržního hospo-

dářství pro 21. století. Vidíme, že základní cíl je opět vzletně formulován a je dost obecný; tady si dali tvůrci nové strategie záležet. Oproti revidované Lisabonské strategii to je posun směrem k vyšším ambicím. Na druhé straně je to méně ambiciózní, než byla původní verze Lisabonské strategie. Nová strategie má mít platnost do roku 2020 a v této perspektivě staví své tři priority. Patří mezi ně ekonomický růst, ale už to není nejdynamičtější ani nejrychlejší růst, ale je to růst inteligentní, udržitelný a podporující začlenění, tedy ekonomický růst s různými přívlasky. Inteligentní růst znamená rozvoj ekonomiky založené na znalostech a inovacích, udržitelný růst znamená podporu konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje a konečně růst podporující začlenění znamená podporu ekonomiky s vysokou zaměstnaností a hospodářskou, sociální a územní soudržností.

Nová strategie Evropa 2020 se navíc vyznačuje tím, že obsahuje větší množství dílčích hlavních cílů, které jsou kvantifikovány. Viděli jsme, že v předchozí Lisabonské strategii se kvantifikace týkala jenom míry zaměstnanosti a potom podílu výdajů na výzkum a vývoj na hrubém domácím produktu. Tady je kvantifikovaných hlavních cílů více. První kvantifikovaný cíl stanovuje zvýšit celkovou míru zaměstnanosti v Evropské unii u osob ve věku 20 až 64 let z počátečních 69 % na alespoň 75 %. Vidíte, že cíl zvýšit míru zaměstnanosti se opět posunul výše. Jako druhý zůstává v této strategii cíl zvýšit investice do výzkumu a vývoje na 3 % hrubého domácího produktu Evropské unie. Je to cíl totožný s tím, který byl v Lisabonské strategii, pouze je o deset let posunut jeho časový horizont, tj. do roku 2020. Další kvantifikované cíle jsou nové. Třetím je snížit podíl dětí s předčasně ukončenou školní docházkou z počátečních 15 % pod 10 % a zvýšit podíl osob ve věku 30 až 34 let s dosaženým terciárním vzděláním z počátečních 31 % na alespoň 40 %. Takže tady je položen větší důraz na vzdělávání, a to nejen na terciární vzdělávání, ale na vzdělávání na všech stupních, a je to zde charakterizováno konkrétním číselným vyjádřením. Čtvrtý kvantifikovaný cíl se týká oblasti sociální koheze nebo ochrany před sociálním vyloučením. Stanovuje snížit počet obyvatel Evropské unie žijících pod vnitrostátní hranicí chudoby o 20 milionů, tedy o 25 %. A konečně pátý cíl se týká oblasti energetiky a ochrany klimatu a stanovuje dosáhnout známého cíle 20-20-20; to znamená, že do roku 2020 se má zvýšit podíl obnovitelných energetických zdrojů na celkové spotřebě energií na 20 %, má se zvýšit o 20 % energetická účinnost a mají se snížit emise skleníkových plynů o 20 %.

Tyto cíle a priority se samozřejmě promítají do dlouhodobých opatření do roku 2020. Ta jsou rozčleněna do sedmi stěžejních iniciativ. První stěžejní iniciativou je „Unie inovací“, další je „Mládež v pohybu“, třetí „Digitální program pro Evropu“. Tyto tři stěžejní iniciativy se týkají priority inteligentního růstu, to znamená podpory znalostí, výzkumu, vývoje a inovací. Další stěžejní iniciativa je „Evropa méně náročná na zdroje“ a „Průmyslová politika pro éru globalizace“. Tyto iniciativy se týkají priority udržitelného růstu, to znamená konkurenceschopnější ekonomiky Evropské unie, která bude ohleduplnější k životnímu prostředí. Poslední dvě stě-

žejní iniciativy „Program pro nové dovednosti a pracovní místa“ a „Evropská platforma pro boj proti chudobě“ se týkají priority růstu, který podporuje začleňování. Dlouhodobé cíle a priority jsou opět ambicióznější a do značné míry navazují na Lisabonskou strategii, ale někdy v modifikované podobě. Kladou důraz na kvalitu růstu, ekonomický růst vidí jako prostředek k dosažení dalších cílů v sociální a environmentální oblasti.

Oproti předchozí Lisabonské strategii je ve strategii Evropa 2020 ještě další sada opatření, v tom se tyto dvě strategie liší. Nová strategie Evropa 2020 obsahuje nejen dlouhodobá opatření na desetileté období, ale i sadu opatření krátkodobých a střednědobých, která mají pomoci překonat důsledky globální krize a umožnit prevenci dalších krizí. Tato krátkodobá a střednědobá opatření jsou rozčleněna do čtyř hlavních oblastí, a protože od nich se musí začít, aby se vůbec dlouhodobé cíle splnily, tak se jim zde budu věnovat podrobněji. První oblastí je určit věrohodnou strategii k překonání krize. To už de facto nějakým způsobem proběhlo, takže tato skupina opatření vlastně nabádá členské země Evropské unie, aby svá dočasná stimulační protikrizová opatření nerušily předčasně, aby je ukončovaly, až bude mít hospodářské oživení pevný základ a bude obnovena finančních stabilita. Říká také, že by proces ukončování dočasných protikrizových opatření měl být koordinován na evropské úrovni, protože kdyby je různé země ukončovaly v různých fázích, tak by se zase změnila konkurenční podmínky mezi zeměmi navzájem. Toto, co jsem teď uvedl, bylo součástí dokumentu, který byl přijat v červnu 2010, a my dnes víme, že nakonec se prosadila cesta poněkud jiná a ukončování stimulačních programů nabralo rychlejší tempo kvůli situaci na finančních trzích, které už nechtěly respektovat vysoké a vzrůstající vládní zadlužení. Zároveň strategie Evropa 2020 doporučovala brzy ukončit režimy sektorové podpory, to znamená podpory pro jednotlivá odvětví, protože značně zatěžovaly veřejné rozpočty a samozřejmě narušovaly konkurenci na jednotném vnitřním trhu.

Druhá oblast krátkodobých a střednědobých opatření k řešení a prevenci krizí se týká reformy finančního systému. Je tomu tak proto, že z finančního systému vzešla celá globální krize. Sem patří opět věci, které už byly do značné míry projednány a některé i schváleny zhruba v průběhu roku, co strategie Evropa 2020 již běží. Je zde požadavek provést schválené reformy dohledu nad finančním sektorem, vyplnit mezery v právních předpisech, posílit transparentnost, stabilitu a odpovědnost, zejména u derivátů a tržní infrastruktury. Dále se doporučuje posílit obezřetnostní a účetní pravidla a ochranu spotřebitelů prostřednictvím jednotných evropských pravidel a odstranit nedostatky v oblasti zjišťování a řízení rizik. A konečně do této oblasti patří požadavek zahájit politiku umožňující v budoucnu lépe předcházet eventuelní finanční krizi, případně ji lépe zvládat, a přezkoumat dostatečnost příspěvků finančního sektoru k řešení krizí. Předchozí body v nějaké podobě už běží, nebo jsou už alespoň v procesu projednávání a schvalování. Bod, který se týká příspěvků finančního sektoru k řešení krizí, je předmětem značných diskusí a ještě se uvidí, jak se nakonec situace vyvine. I když tady určitý pokrok

nastal, je stále tlak finančního sektoru proti takovým opatřením silný. Byla představa, že by se vytvářel nějaký rezervní balík pro případ další krize, ale odpor a tlak finančního sektoru proti tomu je značný.

Poslední dvě oblasti krátkodobých a střednědobých opatření se týkají zejména eurozóny. Třetí oblastí je rozpočtová konsolidace pro dlouhodobý růst. Po ukončení dočasných stimulačních fiskálních protikrizových opatření by se měly provést reformy podporující udržitelnost veřejných financí a snížit rozpočtové schodky jednotlivých členských států Evropské unie pod 3 % HDP – to znamená pod maastrichtskou hranici – zpravidla do roku 2013. Je použito slovo „zpravidla“, protože každá země má samozřejmě jiné podmínky. V případě reforem příjmové strany rozpočtu je doporučováno přesunout daňové zatížení z pracovní síly na energetické a ekologické zdanění; to znamená, že se doporučuje snížit sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem, tedy vedlejší náklady práce, a zvýšit některé daně z některých druhů paliv nebo energií. Dále se v této oblasti navrhuje provést reformy systémů důchodové a zdravotní péče, sociálního zabezpečení a vzdělávacího systému. Jsou to krásná a vzletná slova, ale když se podíváme třeba na Českou republiku, jaké jsou potenciální finanční dopady reformy zdejšího důchodového systému, kdyby se zavedl kapitálový druhý pilíř, tak vidíme, že transformační náklady jsou tak vysoké, že mohou poměrně hodně zvyšovat deficit rozpočtu. To má za následek, že je kvůli tomu nutno zvyšovat některé typy daní apod., takže je otázka, jestli některé typy důchodových reforem skutečně mohou přispět k udržitelnosti veřejných financí, nebo zda ji spíše nezhorší. V dokumentu je vždycky o tom, jak provést reformu, jen nějaká obecná formulace. Jde o to, jakým způsobem ji provedeme ve skutečnosti. Můžeme ji provést tak, že skutečně systém veřejných financí zlepšíme, můžeme ji ale provést také tak, že výsledek bude ještě horší, než byl stav předtím. Takže ne každá reforma musí vést k lepšímu výsledku.

Čtvrtá oblast krátkodobých a střednědobých opatření k řešení a prevenci krizí se týká koordinace v rámci hospodářské a měnové unie. Do této oblasti patří úsilí vytvořit rámec pro podrobnější a širší rozpočtový a ekonomický dohled v zemích eurozóny k posílení rozpočtové kázně a k prevenci a řešení makroekonomických nerovnováh. Dále sem patří opatření snažící se vytvořit rámec pro řešení bezprostředních ohrožení finanční stability eurozóny jako celku. Opatření z této oblasti jsou už nějakým způsobem přijímána, i když i v tomto případě se jako vždy najde nějaká členská země, která by si to představovala jinak a přijímání opatření brzdí. Takže i když jsou opatření nějakým způsobem rozjednána a schvalována, není ten proces jednoduchý. Když to shrneme, tak můžeme říci, že krátkodobá a střednědobá opatření jsou reakcí na příčiny a důsledky krize, ale některá, i když reagují na krizi, zároveň navazují i na Lisabonskou strategii. To je zejména koordinace makroekonomických politik, fiskální konsolidace a udržitelnost veřejných financí.

Co bych řekl, kdybych chtěl celkově hodnotit, jak vypadá strategie Evropa 2020 oproti Lisabonské strategii? Myslím si, že ve strategii Evropa 2020 je do značné míry rozpor mezi některými dlouhodobými prioritami a cíli a některými krátkodo-

bými a střednědobými opatřeními k překonání krize. V některých případech a za určitých podmínek se jejich naplňování nemusí vzájemně doplňovat, ale vylučovat. Například krátkodobá a střednědobá opatření nabádají konsolidovat veřejné finance, takže zmenšují prostor pro veřejné výdaje. Ale dlouhodobé priority naopak říkají, že se má podporovat výzkum, vývoj a inovace, má se podporovat vzdělávání, zaměstnanost, sociální začleňování, máme směřovat k ekologičtější ekonomice a k větší hospodářské, sociální a územní soudržnosti. To se ale bez určité podpory veřejných financí asi neobejde. Takže vidíte, že například tyto dlouhodobé priority a krátkodobé a střednědobé cíle jsou v určitém vzájemném rozporu a jejich plnění se může do určité míry vzájemně vylučovat.

Zároveň platí, že plnění dlouhodobých priorit – to znamená zvyšování zaměstnanosti, zvyšování výdajů na výzkum a vývoj nebo zmenšování chudoby v Evropské unii – závisí také na tom, nakolik se podaří dynamicky nastartovat ekonomický růst. Víme, že v současné době Evropská unie ekonomický růst po krizi obnovila, ovšem stále je to ještě tempo nedostačující k tomu, aby takovéto dlouhodobé cíle ze strategie Evropa 2020 byly naplněny. Takže bude záležet na rychlosti překonání krize a na dalším makroekonomickém vývoji. Zároveň se hledají nové zdroje ekonomického růstu, když selhal model růstu stimulovaného nadměrnou likviditou či vysokou spotřebou podporovanou nadměrným poskytováním úvěrů. Strategie Evropa 2020 nachází nové zdroje ekonomického růstu v postupu k ekologičtější ekonomice a v rozvoji ekonomiky založené na znalostech a inovacích. Zase je otázka, jestli je to cesta, která je schůdná pro každou ekonomiku. Když to vezmeme intuitivně, tak cítíme, že se asi každá země nemůže zabývat pouze špičkovými technologiemi. Někde se musí dělat i základní výroby, někde se musí těžit suroviny apod. A každá země je i jinak surovinově vybavená, takže z toho budou stále plynout i rozdíly mezi ekonomikami zemí. Také není jasné, nakolik budou moci být tyto nové zdroje ekonomického růstu podpořeny z veřejných rozpočtů, protože ty jsou vyčerpány sanací finančního sektoru, podporou některých výrobních odvětví a dalšími stimulačními protikrizovými opatřeními.

Další riziko, které vidím, je v tom, že rychlost překonání důsledků krize v Evropské unii závisí nejen na opatřeních, která jsou uplatňována v rámci Evropské unie, ale také na opatřeních, která jsou přijímána dalšími velkými ekonomikami světa, a na ekonomickém vývoji mimo Evropskou unii. Jestliže se zhorší ekonomický výhled jiných velkých ekonomik světa a zvýší se rizika na globálních trzích, tak to může prodloužit cestu z krize i v členských zemích Evropské unie. Taková situace by však dále komplikovala vyhlídky na dosažení dlouhodobých cílů strategie Evropa 2020.

Závěrem se tedy můžeme ptát: Bude strategie Evropa 2020 úspěšnější než Lisabonská strategie? Pomůže strategie Evropa 2020 k prevenci dalších krizí nebo přispěje k řešení případných dalších krizí? Nevíme. Tak jako jsme to nemohli vědět u Lisabonské strategie, nemůžeme to bohužel vědět ani u strategie nové. Do určité míry je nová strategie poučena z neúspěchů předchozí Lisabonské strategie, ale

vývoj je natolik složitý a komplexní, že až budoucnost ukáže, jestli strategie Evropa 2020 bude úspěšná. Na cestě k realizaci strategie Evropa 2020 totiž stojí řada překážek a rizik, z nichž mnohé leží mimo dosah vlivu Evropské unie a jejích členských států. Děkuji za pozornost.

Jiří Malý

Nyní nás čeká čtvrt hodinová přestávka na občerstvení, po které bude následovat další příspěvek.

Dámy a pánové, budeme pokračovat v našem dopoledním programu. Nyní bych předal slovo svému kolegovi Ing. Karlu Mráčkovi, CSc., který rovněž působí v Institutu evropské integrace NEWTON College a který vystoupí s příspěvkem na téma *Znalosti, výzkum, vývoj a inovace jako pilíře zvyšování konkurenceschopnosti v Lisabonské strategii i strategii Evropa 2020*. Pan Mráček se tedy bude věnovat jednomu ze základních témat, jedné ze základních priorit obou strategií.

ZNALOSTI, VÝZKUM, VÝVOJ A INOVACE JAKO PILÍŘE ZVYŠOVÁNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI V LISABONSKÉ STRATEGII I STRATEGII EVROPA 2020

Karel Mráček

Znalosti, výzkum, vývoj a inovace představují jednu z hlavních klíčových problematik, které se objevují v obou těchto strategických dokumentech, tj. jak v Lisabonské strategii, tak ve strategii Evropa 2020, jak už bylo v předchozích vystoupeních ukázáno. Proč se tato problematika dostala do popředí pozornosti? V globalizované ekonomice vzrostly snahy o udržení a posílení konkurenceschopnosti, vzrostly konkurenční tlaky a začaly se hledat různé cesty, různé faktory, jak konkurenceschopnost udržet, posílit, jaké najít konkurenční výhody. Od 80. let se objevil a uplatnil nový pojem, nový termín, a to přechod k ekonomice a společnosti znalostí. Znalosti nebo vědění bylo v podstatě uznáno jako strategické aktivum v oblasti konkurenceschopnosti, a tak se začala v daleko větší míře obracet pozornost k výzkumu, vývoji a inovacím, k problematice vzdělávání a zvyšování kvalifikace.

Nelze říct, že věnování pozornosti výzkumu a vývoji by bylo něco zcela nového. Můžeme se s tím setkávat v 50. a 60. letech minulého století právě v souvislosti s termínem zvyšování růstu ekonomiky; výzkum a vývoj, respektive věda a technologie jsou uznávány za významné zdroje, které zvyšování růstu ekonomiky mohou umožnit. Od 80. let se to daleko výrazněji dává do souvislosti s konkurenčními faktory nebo s faktory, které ovlivňují konkurenceschopnost. Na to pochopitelně reagovala i Evropská unie a, jak tady bylo řečeno, v Lisabonské strategii se tak trochu v pozadí objevuje výrok, že musíme Evropskou unii připravit na globalizaci. K novým výzvám a příležitostem, které globalizace přináší, se zařadil přechod k ekonomice a společnosti znalostí (knowledge-based economy).

Zvýšená pozornost věnovaná výzkumu, vývoji a inovacím i vzdělávání v podmínkách globalizované ekonomiky se určitým způsobem odrazila v Lisabonské strategii, která byla přijata v roce 2000. Mezi vytyčenými cíli je tam formulován přechod ke znalostní ekonomice. V Lisabonské strategii můžeme najít také cesty určené k dosažení tohoto cíle, ať už to jsou výdaje na výzkum a vývoj ve výši 3 % HDP spojené s určitými pobídkami, které by měly být vytvářeny pro podnikové investice do výzkumu a vývoje, nebo určité nové impulsy v Evropském výzkumném prostoru (ERA), které byly hledány v 7. rámcovém programu výzkumu a vývoje Evropské unie. V tomto rámcovém programu se již nezdůrazňuje orientace na základní výzkum, ale je posunuta směrem k aplikacím, tj. více směrem k malým a středním podnikům apod. Dále byl podpořen nový program CIP. To je

program pro konkurenceschopnost a inovace, který je zaměřený do oblasti inovací především ve spojení s malými a středními podniky. Lisabonská strategie také vytyčila spolupráci a společný výzkum univerzit, veřejných výzkumných ústavů a podnikové sféry.

Pozornost se upíná k malým a středním podnikům, k různým inovativním malým firmám včetně nových hi-tech podniků, na ně mají být zaměřeny podpůrné mechanismy, jako je partnerství za účelem inovace, partnerství s určitým výzkumným ústavem či katedrou. Zdůrazňuje se potřeba zlepšení přístupu k rizikovému kapitálu pro malé a střední podniky. Tato opatření byla paradoxně doporučována v době – byl to rok 2000 –, kdy splaskla tzv. technologická bublina ve Spojených státech amerických, kdy v 90. letech poměrně silně narůstal právě rizikový kapitál a velmi se orientoval na informační technologie, konkrétně na různé dotcomové a internetové firmy apod. V té době byly ve finančním sektoru představy o tom, že to jsou velmi ziskové firmy, a když se ukázalo, že zisk není tak vysoký, tak mnoho investorů začalo z trhu couvat a technologická bublina splaskla. Nicméně se ukázaly nějaké nové možnosti investic pro rizikový kapitál v jiných technologiích a možnost určité diverzifikace investic. Lisabonská strategie znamená kromě jiného také posílení úlohy rizikového kapitálu v evropském prostoru, které zdůrazňuje.

Dále tato strategie v oblasti vědy a výzkumu doporučuje vytváření center transferu znalostí a technologií, inovačních center na regionální i místní úrovni a vytváření technologických platforem založených na partnerství veřejného a soukromého sektoru. Objevuje se celá řada pojmů jako klastry, vědecké a technologické parky, inovační sítě, nové technologické firmy typu start-up či spin-off. To jsou firmy, které jsou budovány u univerzit nebo vysokých škol a v podstatě by tam měly být rozvíjeny nové nápady, které vznikly v laboratorních univerzit a na katedrách. Měly by je vytvářet a zakládat vysokoškolští pedagogové, doktorandi a studenti magisterského studia.

Jenom tak pro zajímavost mohu uvést, že všechny tyto věci, tyto nástroje, které zdůraznila Lisabonská strategie, nemají svůj původ v Evropě, ale pocházejí ze Spojených států amerických. V těch nástrojích tedy nebyla Evropa v podstatě příliš inovativní. Tyto pojmy se objevují už na přelomu 50. a 60. let minulého století, užívá je například americký ekonom Michael Porter atd. Vědecké a technologické parky jsou také záležitostí, která začala vznikat ve Spojených státech v 60. letech, ale opravdu novou dimenzi a novou pozornost získaly ve světě od 90. let.

Ještě předtím, než si budeme uvádět něco k cílům z oblasti výzkumu, vývoje, inovací a vzdělávání ve strategii Evropa 2020, tak bych rád poukázal na to, že strategie takového typu, ať už je to Lisabonská strategie, nebo strategie Evropa 2020, jsou v podstatě v jisté míře politickými dokumenty, a proto také pracují s určitými dobovými hesly. Volí tedy taková hesla, která mají zaujmout, přitáhnout pozornost; s tím je třeba také počítat. Nicméně to představuje určité

prostředí pro Českou republiku. Jsme členským státem Evropské unie od roku 2004. Strategie Evropské unie pro nás představují nejen určité prostředí, ale i výzvy. Musíme se s nimi nějak srovnávat a musíme na ně nějak reagovat. Víze budoucí Evropy už tady byla zmíněna ve vystoupení pana doktora Malého. Jen připomenu, že inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění je v podstatě upravenou vizí evropského sociálně tržního hospodářství pro 21. století. Ale když se podíváme na vizi, jak je formulována ve strategii Evropa 2020, tak je zřejmé, že už je skutečně méně ambiciózní, než byla formulace vize v Lisabonské strategii. Tehdy se Evropská unie měla stát nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou – a víme, jak to nakonec bylo, jak to vyušmělo.

Tři vzájemně se posilující priority strategie Evropa 2020 jsou inteligentní růst (rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích), udržitelný růst (podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje) a růst podporující začlenění (podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat hospodářskou, sociální a územní soudržností). Zdůraznil bych inteligentní růst. Tam se právě výrazně objevuje problematika znalostí a inovací.

Strategie Evropa 2020 má v návaznosti na priority stanoveny pět hlavních cílů, o nichž už zde také byla řeč. Nás z hlediska problematiky, kterou se teď zabýváme, zajímají především dva cíle. Je to jednak cíl dosáhnout výdajů na výzkum a vývoj ve výši 3 % HDP (to je pokračování cíle z Lisabonské strategie, tam byl stejný cíl 3 % HDP), jednak cíl zvýšit podíl osob ve věku 30 až 34 let s ukončeným terciárním vzděláním z 31 % na alespoň 40 % v roce 2020.

Kdybych se měl zastavit u těchto cílů strategie Evropa 2020 a trochu se na ně podívat z určitých aspektů tvorby strategií vůbec, z hlediska poznatků o tvorbě strategií, tak bych mohl říci, že je pozitivním jevem, že strategie Evropa 2020 uvádí méně hlavních cílů ve srovnání s Lisabonskou strategií. Čili snažení zemí Evropské unie by mělo být koncentrovanější. Pozitivním jevem také je, že v nové strategii jsou cíle považovány za relevantní a reprezentativní.

Další podstatný posun je požadavek na měřitelnost cílů. Američané říkají: „Co je měřitelné, je kontrolovatelné.“ Použijme paralelu třeba z oblasti činnosti firmy. Je to, jako když řekneme, že firma zvýší podíl na trhu. Je rozdíl, řekneme-li to obecně, nebo řekneme-li, že firma zvýší podíl na trhu o tolik a tolik procent. Je to velký rozdíl, protože takový konkrétní cíl se nechá lépe hodnotit. Otázkou potom je realizovatelnost, dosažitelnost cílů, tj. do jaké míry cíle, které jsou vytyčeny, jsou reálné. Prostředí se pochopitelně mění, horizont deseti let je poměrně dlouhý a otázkou je, do jaké míry budou dělány korekce cílů, aby byla zachována jejich reálnost. Ve strategii Evropa 2020 je důraz kladen na vzájemné vazby mezi cíli, to je pozitivní moment.

Dále mají cíle odrážet rozmanitou situaci členských zemí Evropské unie. Současná Evropská unie, celá sedmadvacítka, je svou strukturou rozmanitější,

než byla kdysi, když vznikla Lisabonská strategie. To byla evropská patnáctka, pak přišlo dalších deset členských zemí, pak ještě dvě, takže teď jsme v situaci mnohem rozmanitějších struktur a větších rozdílů mezi zeměmi.

Číselné údaje, kvantifikace, které jsou ve strategii Evropa 2020 používány, jsou celoevropské průměry; tam vycházíme z toho, že by měly být převedeny do podoby vnitrostátních cílů a směrů, což znamená, že jednotlivé země by si to měly upravit podle svých podmínek. My už jsme nedávno signalizovali, že pokud jde o cíl výdajů na výzkum a vývoj ve výši 3 % HDP, tak ho do roku 2020 nesplníme. V tomto smyslu bylo přijato prohlášení naší vlády. Je to bráno tak, že je to celoevropský průměr a že jednotlivé země s ohledem na svoje podmínky se mohou odchýlovat. Národní cíle se vyjednávají individuálně a mohou se od cílů jiných států lišit.

Podívejme se nyní blíže na problematiku znalostí, výzkumu a inovací jako hybných sil dalšího růstu ekonomiky ve strategii Evropa 2020. Řekli jsme si, že na tom je založen tzv. inteligentní růst. Opět se to objevuje ve spojení s konkurenceschopností a odbouráním určité mezery ve vztahu ke Spojeným státům americkým, které tvoří tradiční benchmark.

Už jsme zmiňovali orientaci na vstupy výzkumu a vývoje, orientaci na růst výdajů na vědu a výzkum. Výše procent k HDP, tj. ona již zmiňovaná 3 %, je stejná jak v Lisabonské strategii, tak ve strategii Evropa 2020, rozdíl je ale v jisté podrobnosti. Pokud jde o Lisabonskou strategii, ta vytyčila 3 % HDP na výdaje na vědu a výzkum na zasedání Evropské rady v Barceloně na jaře 2002. Tam bylo také stanoveno členění 1:2. 1 % HDP mělo být zajištěno z veřejných prostředků a 2 % HDP ze soukromých zdrojů. Toto nebylo splněno ani v celku, ani v členění. Ve strategii Evropa 2020 je opět číslo 3 % HDP, ale již se nepracuje se striktním členěním ve výši 1 % HDP z veřejných prostředků a 2 % HDP ze soukromých zdrojů. Nicméně akcentováno je, že by se měly zvyšovat investice soukromého sektoru do výzkumu a vývoje, to trvá, ale je tady požadováno, aby se hledaly cesty, prostředky, pobídky, nástroje, které by to pozitivně ovlivnily. Jde o to, aby Evropská unie v tomto směru nadále nezaostávala za Spojenými státy.

Ještě udělám malou historickou odbočku, historický exkurs, protože požadavek tříprocentního podílu výdajů na výzkum a vývoj na HDP nebyl vlastně novinkou. Mladá studentská generace je v tomto auditoriu v převaze, ale možná řada z nás, z těch starších, si pamatuje, že v 60. letech se velmi silně rozvinul právě důraz na 3 % HDP jako investice do výzkumu a vývoje. Viděl se v tom předpoklad dalšího růstu ekonomik, byl názor, že takové investice budou automaticky znamenat pokrok. Tenkrát to bylo spojeno s kosmickými lety, s kosmickým výzkumem a technologiemi, to se velmi rozvinulo. Také se přednostně rozvíjel jaderný výzkum atd. To bylo všechno velmi náročné po stránce materiálně-technické, po stránce investic to byly velmi náročné výzkumy. Tak se to rozjelo ve Spojených státech i v OECD. Byla to magická americká 3 % HDP

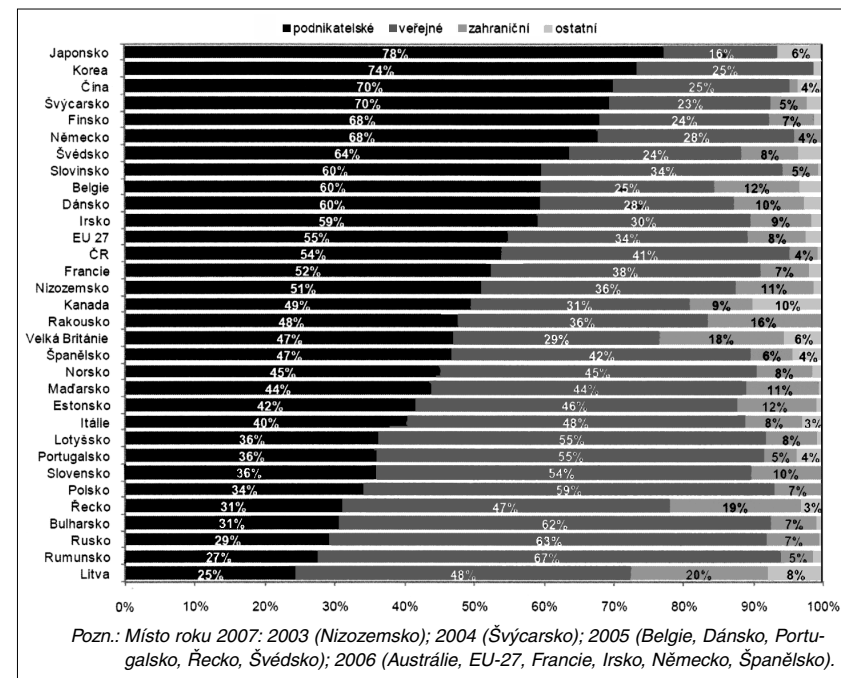
výdajů na výzkum a vývoj. To byl určitý start a pokračovalo to dál, soupeření v investicích do vědy a výzkumu pokračuje i v globalizované ekonomice. Chtěl jsem jenom ukázat, že to není úplně nová věc. I my, kteří jsme částečně prožili éru socialismu, jsme zažili, že to tady bylo rovněž vytyčováno jako cíl: „Dáme také 3 % HDP.“ Otázka je, co z toho potom vzejde. Stav v této oblasti je nyní takový, že celkové investice do výzkumu a vývoje v Evropské unii nedosahují ani 2 % HDP, jsou 1,9 % HDP. Spojené státy mají 2,7 % HDP, Japonsko 3,4 % HDP. Jinak pro zajímavost: zemí, která má nejvyšší podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP, je Izrael. Má přes 4 %.

Jaké jsou příčiny odstupu Evropské unie za Spojenými státy a Japonskem? Předně to budou rozdíly mezi členskými zeměmi Evropské unie v intenzitě výzkumu a vývoje; v Unii jsou země, které plní 3 % HDP, třeba i přesahují výši 3 % HDP, jako jsou Švédsko a Finsko, ale na druhé straně máte země, které nedosáhnou ani na 1 % HDP a jsou zřetelně pod tím, třeba Slovensko. Česká republika má 1,3 % HDP, z toho z veřejných rozpočtů 0,6 % HDP. Teď se operuje s tím, že máme strukturální fondy EU, tak nemusíme navyšovat výdaje z veřejných rozpočtů, protože prostředky z těchto fondů jsou také veřejné prostředky. Dále jsou rozdíly v úrovni soukromých zdrojů, které poskytují investice jdoucí do výzkumu a vývoje. Soukromé zdroje ve Spojených státech amerických a v Japonsku investují do vědy a výzkumu výrazně, mnohem více než v Evropě. Konkurenceschopné země ve výzkumu a vývoji mají poměr veřejných a podnikových výdajů na výzkum a vývoj 1:2 až 1:3, ale země, které mají ekonomické problémy, mají obvykle vyšší veřejné výdaje na výzkum a vývoj. Koneckonců to třeba potvrzuje Řecko, které má vysoký podíl veřejných výdajů oproti podnikovým. Česká republika má podnikové výdaje na úrovni 54 %, což není tak velký podíl (viz graf č. 1).

Nejde jen o to, víc do výzkumu a vývoje investovat, ale je zde i otázka výstupů. Je potřeba zvyšovat inovační výkonnost a tomu se strategie také věnovaly a věnují. I tady Evropa v řadě ukazatelů zaostává za USA i Japonskem. Pokud jde o Lisabonskou strategii, tak ta přišla s benchmarkingem v podobě Evropského inovačního zpravodaje (European Innovation Scoreboard, EIS), což je multikriteriální hodnocení inovační výkonnosti. Naposledy mělo 29 ukazatelů, které byly rozděleny do tří bloků (sledovaly se zdroje, firemní aktivity a výstupy) a sedmi skupin. Na základě výsledků ukazatelů byl vytvořen souhrnný inovační index (SII) a sledovalo se, jak se vyvíjí mezera mezi evropskou sedmadvacítkou a Spojenými státy, resp. Japonskem.

K podpoře vytyčených priorit a hlavních cílů je ve strategii Evropa 2020 stanoveno sedm stěžejních iniciativ. Jednou z nich je „Unie inovací“. Strategie Evropa 2020 ji vytyčila jako vůbec první a přikládá jí klíčový význam. První tři iniciativy se vztahují k prioritě inteligentního růstu, který má být založen na znalostech a inovacích; kromě „Unie inovací“ sem patří iniciativy „Mládež v pohybu“ a „Digitální program pro Evropu“. Pokud jde o „Unii inovací“, tak Komise má řadu záměrů,

Graf 1 **Financování výzkumu a vývoje – srovnání struktury zdrojů**
Struktura celkových výdajů na výzkum a vývoj podle zdroje financování, 2007 (v %)

Pramen: Ukazatele výzkumu a vývoje za rok 2008, ČSÚ, 2009

jak chce v této iniciativě pracovat. Jednak je zde záměr dokončit realizaci Evropského výzkumného prostoru a v dané souvislosti vytvořit i strategický program pro výzkum, který by byl zaměřen na určité aktuální a celoevropské problémy. Jako příklady jsou zde vyjmenovány některé výzvy z oblasti energie, dopravy, změny klimatu, je zde také třeba problém stárnutí evropského obyvatelstva nebo potřeba změny výrobních postupů.

Komise chce pozornost upřít dále na podmínky pro inovace v podnikové sféře, zejména pokud jde o malé a střední podniky. Sem náleží opatření v oblasti ochrany práv duševního vlastnictví, opatření ke zvýšení dostupnosti kapitálu a opatření ohledně veřejných zakázek, které by měly být zadávány tak, aby se sledoval přínos v oblasti inovací. Měl by být zahájen program „Evropská ino-

vační partnerství“ mezi Evropskou unií a členskými zeměmi, který by byl orientován na vývoj a využívání nových technologií. V první řadě se teď uvažuje o bioekonomice a o nějakých dalších klíčových technologiích pro průmysl budoucnosti. Dále jsou zde takové záměry, aby se dále rozvíjely a posilovaly nástroje Evropské unie na podporu inovací: strukturální fondy, rámcový program pro výzkum a vývoj, už zmiňovaný program pro konkurenceschopnost a inovace, efektivnější spolupráce s Evropskou investiční bankou apod. A konečně je zvýrazněna podpora partnerství a silnějších vazeb mezi sférou vzdělávání a podnikání, výzkumem a inovacemi, podpora inovativních firem při startu.

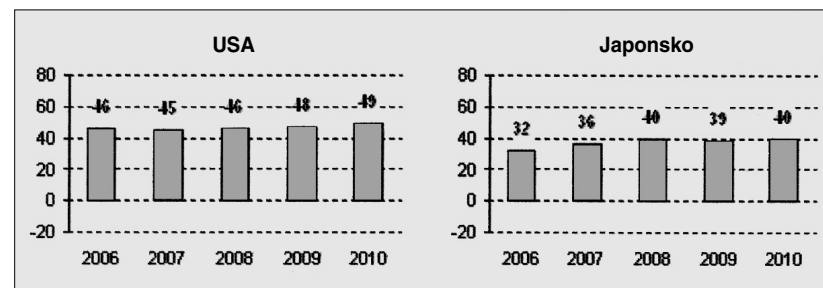
Pokud jde o národní státy, tj. členské státy Evropské unie, tady se od nich předpokládá, že budou realizovat reformy systému výzkumu, vývoje a inovací, které by byly zaměřeny na dosahování špičkových výsledků a vhodnou specializaci. Takové jednání se od členských států přímo požaduje.

Možná víte, že jsou to asi dva roky, co byla odstartována reforma systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice. Některé kroky již byly realizovány, například byla ustavena Technologická agentura České republiky, některé kroky jsou však stále diskutovány. To je třeba nový systém hodnocení výzkumu, který by byl více orientován na dosahované inovativní výsledky, na výsledky orientované do praxe, a s tím by bylo spojené financování výzkumných institucí a výzkumných organizací. O tom probíhá celá řada diskusí nejen u nás, ale i v jiných zemích, nicméně můžeme říct, že to trochu přeshlapuje na místě, pokrok není příliš velký.

Dále se už jako evergreen požaduje posílit spolupráci mezi univerzitami, výzkumnými ústavami a podniky a rozvíjení přeshraniční spolupráce. S tím trochu souvisí taková důležitá věc, totiž zajištění dostatečného počtu absolventů přírodovědných, matematických a technických oborů a zaměření školního vzdělávání ke kreativě, inovacím a podnikání. A konečně se od členských států požaduje využití daňových pobídek a dalších nástrojů financování na podporu soukromých investic do výzkumu a vývoje.

Se stěžejní iniciativou „Unie inovací“ je spojeno také multikriteriální hodnocení inovační výkonnosti. Záměrem je sledovat, jak se stěžejní iniciativa implementuje. Aby mohl být realizován benchmarking, byl k tomu účelu vytvořen nový Unijní inovační zpravodaj (Innovation Union Scoreboard, IUS). My jsme hovořili o Evropském inovačním zpravodaji v Lisabonské strategii a nyní dostáváme k dispozici nový nástroj, Unijní inovační zpravodaj. V předchozím Evropském inovačním zpravodaji bylo 29 ukazatelů, v nynějším Unijním inovačním zpravodaji je 25 ukazatelů, z nichž 18 je v podstatě ekvivalentních k těm předchozím, případně jsou u některých drobnější změny, 7 ukazatelů je zcela nových. Jsou shrnuty do osmi skupin a tří bloků (zdroje, podnikové aktivity a výstupy). Zase se pracuje s komplexním ukazatelem, se souhrnným inovačním indexem.

Graf 2 Rozdíl mezi inovační výkonností mimoevropských zemí a EU-27 (v %)

Pramen: IUS 2010

Pracuje se také s dynamikou růstu inovační výkonnosti. Pochopitelně ty země, které začínají na nižších hodnotách, mají obvykle nárůsty vyšší než země, které se na začátku pohybují v hodnotách vyšších. Nejde tady jen o to, stanovit si pořadí zemí, ale především jde o nalezení relativně silných a slabých stránek výzkumných a inovačních systémů.

Už byl zpracován první žebříček pro rok 2010, takže to je výchozí situace. V grafu č. 2 vidíme, jaký je rozdíl mezi inovační výkonností Spojených států a Japonska na jedné straně a Evropské unie na straně druhé. Je to v procentech, vidíme, kolik dělá podle ukazatelů v průměru náskok Spojených států amerických a Japonska před Evropskou unií. V případě Spojených států je to 49 %, v případě Japonska 40 %. Toto zaostávání Evropské unie za Spojenými státy americkými a Japonskem se vysvětluje především menší konkurenceschopností v mezinárodních patentových aktivitách a méně efektivními vazbami veřejného výzkumu a soukromého sektoru; ukazuje se, že horší hodnoty jsou v oblasti terciárního vzdělání, podniková sféra vydává méně prostředků na výzkum a vývoj a zřetelně je také méně úspěšná komercializace. Tady se myslí to, jak jsou výsledky výzkumu a vývoje uváděny až do úrovně inovací a jak jsou potom inovace uplatněny na trhu.

Pozornost unijního inovačního zpravodaje není věnována jen srovnání se Spojenými státy americkými a Japonskem, ale daleko větší pozornost než dříve se začíná věnovat skupině velkých rychle se rozvíjejících ekonomik označovaných zkratkou BRIC, tedy Brazílie, Rusko, Indie a Čína. Zatím si Evropská unie drží náskok, ale Čína se začíná rozvíjet v mnoha ukazatelích a i ostatní uvedené země rychle rostou.

Už bylo řečeno, že v předchozím hodnocení inovační výkonnosti byly jednotlivé členské země Evropské unie rozdělovány do skupin podle toho, jakých výsledků dosahují ve vztahu k evropskému průměru. Také v novém Unijním inovačním zpravodaji máme rozdělení zemí do čtyř skupin.

Vedoucími zeměmi v inovační výkonnosti (Innovation leaders) jsou Švédsko, Dánsko, Finsko a Německo, které dosahují značně vyšší inovační výkonnosti, než je průměr Evropské unie, přičemž ale existují i mezi nimi určité rozdíly v dynamice. Ještě v předchozím hodnocení byla v této vůdčí skupině země zařazena také Velká Británie. Tam se dynamika poměrně výrazně oslabila, takže Velká Británie byla začleněna do druhé skupiny, i když na první pozici.

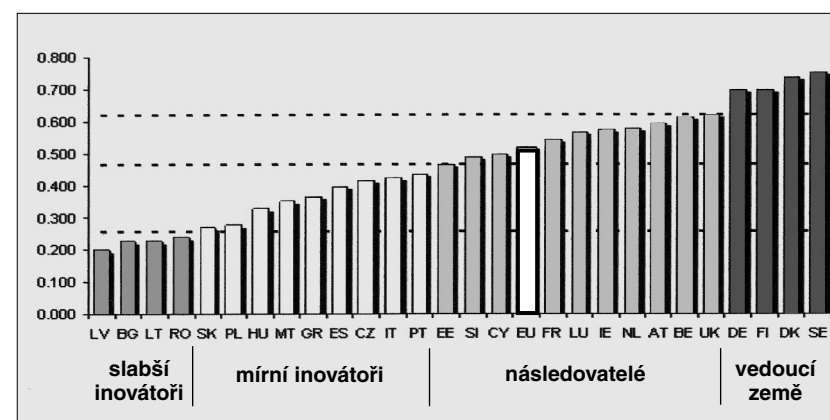
Mezi následovatele (Innovation followers) patří tedy Velká Británie, Belgie, Rakousko, Nizozemsko, Irsko, Lucembursko, Francie, Kypr, Slovinsko a Estonsko. Inovační výkonnost těchto zemí je nižší ve srovnání s inovačními lídry, ale na druhé straně je buď vyšší než průměr Evropské unie, nebo se mu značně blíží. Kypr, Slovinsko a Estonsko byly do skupiny následovatelů zařazeny v roce 2009 podle EIS a v IUS tam zůstaly, protože se u nich výrazně zlepšují hodnocené parametry, zůstávají těsně pod průměrem Evropské unie.

Třetí skupinu zemí tvoří mírní inovátoři (Moderate innovators). Do této skupiny patří Portugalsko, Itálie, Česká republika, Španělsko, Řecko, Malta, Maďarsko, Polsko a Slovensko. Hodnota jejich souhrnného inovačního indexu je nižší, než je průměr Evropské unie. Vidíte, že je to poměrně velký počet zemí. V roce 2009 EIS v této skupině nově uváděl pět členských zemí Evropské unie: Litvu, Maďarsko, Maltu, Polsko a Slovensko, z nichž byla nyní Litva přeřazena zpět do nejnižší výkonnostní skupiny.

Poslední skupinu tvoří slabší inovátoři (Modest innovators). Sem patří Rumunsko, Litva, Bulharsko a Lotyšsko, jejichž inovační výkonnost je značně nižší oproti průměru Evropské unie. Podle ukazatelů jsou Bulharsko a Rumunsko země s největší dynamikou, ale jak už jsem říkal, musíme brát v úvahu, jaký byl výchozí stav těchto zemí, od jaké základny se poměřuje. Dříve byly nejhorší země označovány jako dohánějící (catching-up countries). Teď už toto pojmenování bylo opuštěno a hovoří se o slabších inovátorech.

Graf č. 3 ukazuje přehledné seřazení od vedoucích zemí a následovatelů k mírným inovátorům – včetně České republiky – a nakonec ke slabším inovátorům. Graf č. 4 pak znázorňuje, jak vypadá situace z hlediska jednotlivých skupin ukazatelů. Skupin ukazatelů je osm a můžeme se podívat, jak si vede Česká republika. Na špičce se objevuje Švédsko, Finsko, Nizozemsko, Dánsko. Tyto země si prohazují pozice, ale jsou téměř vždy vepředu. Pokud jde o Českou republiku, tak v lidských zdrojích je mezi evropským průměrem. Ve financích a podpoře jsme spíše vzadu, ale ve výdajích podniků jsme nad evropským průměrem. Pokud jde o vazby a podnikání, tak se Česká republika nachází mírně pod evropským průměrem. Náš velký problém je v oblasti práv duševního a průmyslového vlastnictví. Když budete Českou republiku hledat podle ukazatele duševní (nehmotná) aktiva, tak uvidíte, že zde ztrácí nejvíce ze všech skupin ukazatelů. Naopak pokud jde o inovátory a ekonomické efekty, tak tam se Česká republika pohybuje nad evropským průměrem.

Graf 3 Souhrnný inovační index EU-27 (SII) 2010

Poznámka: Souhrnný inovační index (Summary Innovation Index – SII) 2010, který je neváženým průměrem standardizovaných hodnot všech 24 ukazatelů použitých pro porovnání jednotlivých členských zemí EU v intervalu výkonnosti od 0 do 1, vyjadřuje s ohledem na dostupnost dat výkonnost v letech 2008–2009. Průměr EU-27 dosáhl hodnoty 0,516. Inovační výkonnost vedoucích zemí je nejméně o 20 % vyšší než průměr EU-27, inovační následovatelé dosahují hodnoty inovační výkonnosti o méně než 20 % vyšší oproti průměru EU-27 nebo hodnoty do 10 % pod průměrem EU-27, mírní inovátoři se nacházejí v intervalu od 10 % do 50 % včetně pod průměrem EU-27 a slabší inovátoři vykazují hodnoty nižší než 50 % průměru EU-27.

Pramen: IUS 2010

Kdybychom to shrnuli, tak z hlediska jednotlivých ukazatelů Česká republika oprávněně patří do skupiny mírných inovátorů a mezi mírně rostoucí země. Podívejme se, kde jsou naše relativně slabé stránky. Zaostáváme, jak už tady bylo řečeno, v oblasti práv duševního a průmyslového vlastnictví. Zejména pokud jde o přihlášky vynálezů, tam jsme na 25 % průměru Evropské unie. To je v podstatě takový evergreen, o kterém se mnoho mluví a o kterém jste už asi mnohokrát slyšeli, ale který stále přetrvává. Naše slabá stránka je také v investicích rizikového kapitálu; tam jsme na úrovni 10 % průměru Evropské unie. Zaostáváme v nejvíce citovaných publikacích (45 % průměru EU) a ve společných public-private publikacích (68 % průměru EU). Rovněž máme relativně nízký podíl populace ve věku 30 až 34 let s úplným terciárním vzděláním (54 % průměru EU). Celkově máme problémy s transferem znalostí a technologií a s komercializací znalostí, čili s přeměnou znalostí na inovace.

Nyní se podívejme, v čem se nacházíme nad průměrem Evropské unie. Jak už vyplývalo z předchozího, mírně nad průměrem EU jsme v podnikových výda-

jích na inovace, nad průměrem jsme i ve skupině ukazatelů inovátoři, zejména zásluhou růstu inovací netechnického charakteru, tj. inovací organizačních a marketingových. Další bod v náš prospěch je skutečnost, že se nacházíme mírně nad průměrem Evropské unie ve skupině ukazatelů ekonomické efekty inovací. Tak tomu je i vlivem exportu medium-high-tech a high-tech výrobků zpracovatelského průmyslu a prodeje nových produktů z hlediska trhu i z hlediska firmy.

Kdybychom se podívali na hodnocení inovační výkonnosti, tak vidíme, jak už tady bylo řečeno v předchozích dvou příspěvcích, že umístění v žebříčcích není ve všem úplně perfektně vypovídající, má i své některé nedostatky, o kterých se ví. Jsou problémy jak koncepční, tak metodologické a datové.

Z koncepčních problémů zde uvedu menší pozornost zohlednění různých specifík národních inovačních systémů, dále problém toho, že procházíme konvergenčními procesy a pořád se zdůrazňuje princip dohánění a imitace. Proč by určitá země nemohla jít vlastní cestou, proč by měla jen napodobovat všechno, co je jinde? Chybí i hlubší rozbor příčin a důsledků nedostatečných inovačních aktivit v evropských zemích. A konečně posledním, ale nikoli nejméně významným problémem je to, že při hodnocení inovační výkonnosti dominují ekonomické pohledy. Ekologické a sociální pohledy se tam neobjevují tolik, kolik by si zaslouhovaly.

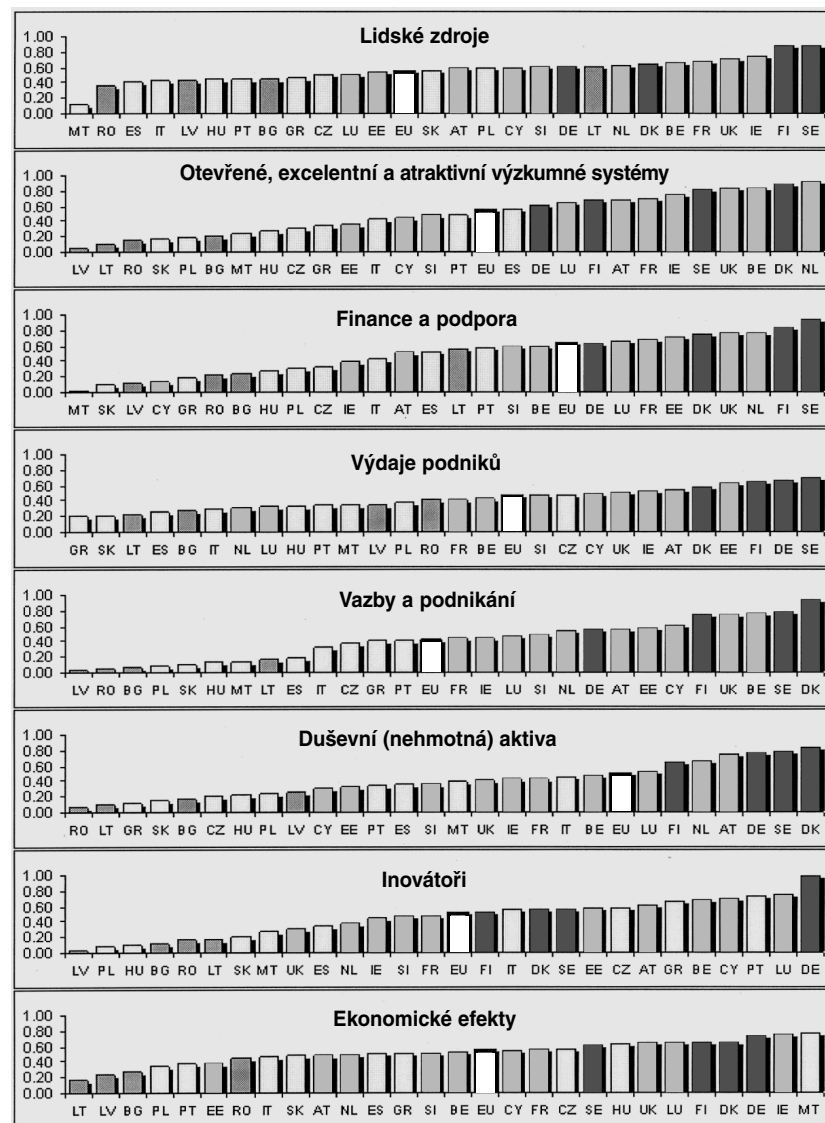
Co se týká metodologických a datových problémů spjatých s hodnocením inovační výkonnosti, jsou to především časté změny v metodice a používaných indikátorech, k nimž docházelo v průběhu realizace Lisabonské strategie. Měnil se také počet indikátorů a to pak pochopitelně vyvolává problémy, když chceme výsledky srovnávat v čase. Dále sem patří otázka dostupnosti a kvality dat z jednotlivých členských zemí. A konečně velkým metodologickým problémem je, že ukazatele mají stejnou váhu, jsou stejně významné.

Ještě bych se chtěl zmínit o stěžejní iniciativě „Mládež v pohybu“. Je to velmi významná iniciativa, alespoň tak je chápána z hlediska strategie Evropa 2020. V této iniciativě jde na prvním místě o zlepšení výsledků a mezinárodní atraktivitu evropských univerzit a vysokých škol.

Když se podíváme na světové žebříčky z tohoto oboru, tak vidíme, že na prvních pozicích jsou americké univerzity, v první desítku se nachází osm univerzit ze Spojených států amerických a dále britské University of Cambridge a University of Oxford. Pokud jde o Českou republiku, tak Univerzita Karlova v Praze drží sdílené 201. až 300. místo. To je z celosvětového měřítka dost slabé. Faktem je, že školy jsou hodnoceny především podle výsledků výzkumu, podle toho, kolik držitelů Nobelových cen a jiných ocenění na školách působí, nebo kolik jich za která škola vychovala. Tento ukazatel hraje v pořadí škol významnou roli.

Ve stěžejní iniciativě „Mládež v pohybu“ je dále požadavek na modernizaci vysokého školství v oblasti řízení, financování, učebních osnov; k tomu má být mimo jiné využito benchmarking. Také má být podporována mobilita studentů. To

Graf 4 Inovační výkonnost členských zemí EU podle skupin ukazatelů

Pramen: IUS 2010

již v jisté míře probíhá, jsou zde různé programy, které pocházejí ještě z éry Lisabonské strategie, například Erasmus atd., ty mají pokračovat a nové k nim přistoupit. Dále je třeba zlepšit situaci v oblasti zaměstnatelnosti mladých lidí a zvýšit celkovou kvalitu všech úrovní vzdělávání a odborné přípravy v Evropské unii. Nejde jen o vysoké školy, ale jde o celou oblast školství, počínaje základním školstvím, kde má být položen důraz na rozvoj kreativity.

Ovšem otázkou zůstává pojetí vzdělanosti. V oblasti dalšího rozvoje vzdělávání jsou stanoveny nějaké kvantifikované cíle, ale nejde jen o kvantitu, jde i o kvalitu. Jde o to, jak dál zvyšovat kvalitu, aby nebyl jen nárůst počtu absolventů vysokých škol atd., ale aby ze škol vycházeli absolventi kvalitní, dobře zařaditelní do praxe, pro niž by byli přínosem. To je jeden z velkých problémů, o kterém se zatím spíše jen hovoří v rámci strategických dokumentů.

Hovoří se o tom, že je třeba zvýšit podíl absolventů technických a přírodovědných oborů v Evropě, to platí pro Českou republiku zvláště v technické oblasti. My jsme země, která se svým způsobem liší od řady evropských zemí, v evropském měřítku jsme zemí, která má vysoký podíl průmyslového sektoru na ekonomice státu. To je dáno naší tradicí atd., a pokud se lká nad tím, že jsou tu rizika, že se z našich podniků stanou nějaké montovny, tak vlastně jde o přirozený proces. Jestliže nejsme schopni nabídnout nic jiného než levnou pracovní sílu, tak ano, tak budeme směřovat k tomu, že se staneme velikou montovnou, což ponese také velká rizika. Ale pokud budeme schopni nabídnout kvalifikované, technicky vysokoškolsky vzdělané lidi, tak je šance dále náš průmysl rozvíjet.

Vidím velký problém v tom, že v současné době existuje pouze malý zájem o tyto obory, že ho zatím neumíme zvýšit na takovou úroveň, abychom následně náš průmysl nemuseli ve větší míře odepisovat. Hledají se různé cesty, ale zatím, když se podíváme na strukturu poptávky, tak vidíme, že poptávka po společenských a ekonomických oborech je větší, než je reálná potřeba takto vzdělaných odborníků, zatímco zájem o technické vzdělání je menší, než je skutečná potřeba.

Vzdělání musí pochopitelně reagovat na potřeby trhu, musíme mladým lidem poskytnout takové vzdělání, aby byli zaměstnatelní. Svým způsobem i podniky zdůrazňují to, co by potřebovaly. Na druhé straně toto přizpůsobení se požadavkům firem by nemělo vést k situaci, že by ve vzdělávání úplně absentoval akcent na schopnost mladých lidí řešit věci v širších souvislostech a na rozvíjení kritického myšlení. V tomto směru je třeba koncipovat další rozvoj vzdělanosti.

Když si položíme otázku, jestli znalosti, výzkum, vývoj a inovace budou díky strategii Evropa 2020 silnějším motorem konkurenceschopnosti, tak váhám, co mám na to říci. Plnění priorit, cílů a iniciativ bude v případě nové strategie Evropa 2020 klást vysoké nároky na procesy řízení a koordinace. To už se prokázalo i u Lisabonské strategie, kde zkušenosti vyjevily obtíže při koordinaci

politik. Musíme si uvědomit jednu věc. To, že Lisabonská strategie vyšuměla trochu do prázdna, se svezlo s globální finanční a ekonomickou krizí. Ale strategie Evropa 2020 by neměla mít podobný osud. Jako každá strategie nabude i strategie Evropa 2020 na významu a smyslu jen tehdy, když dojde k její realizaci. V opačném případě z ní zůstanou jen dobová hesla, zůstane rozpačitá vzpomínka. Děkuji za pozornost.

DISKUSE

Jiří Malý

Dámy a pánové, dostali jsme se k další části našeho semináře, a sice k diskusi, k vašim dotazům. Chtěl bych se vás zeptat, kdo z vás má nějakou otázku, poznámku či připomínku k již probraným tématům. Prosím, vidím, že se někdo hlásí.

Oldřich Krpec

Dobrý den, jmenuji se Oldřich Krpec. Mluvílo se tady dost podrobně o evropských strategiích konkurenceschopnosti a v úvodu zazněly také informace o konkurenceschopnosti států obecně. Chtěl bych se vrátit právě k této úvodní části a zeptat se, jestli byste mohl podrobněji vysvětlit pojem konkurenceschopnost státu, jak se definuje, co představuje, o čem vypovídá. Také bych byl rád, kdybyste podrobněji vysvětlil metodiku hodnocení nebo měření konkurenceschopnosti států, co z ní vyplývá, případně jaká jsou její úskalí.

Jiří Malý

Za tento dotaz velice děkuji, protože když hovoříme o strategiích konkurenceschopnosti Evropské unie a jejích členských států, tak je samozřejmě důležité vědět, co se za pojmem konkurenceschopnost státu skrývá, o čem vypovídá. Z toho se totiž odvíjí poznání, co nakonec mohou, nebo nemohou různé strategie konkurenceschopnosti ovlivnit, jak mohou na Evropskou unii a její členské státy působit. Už v úvodu jsem říkal, že pojem konkurenceschopnost státu je trochu vágnější, než je to v případě konkurenceschopnosti podniku. Souvisí to s tím, že když se konkurenceschopnost definuje na makroekonomické úrovni, tak do toho vstupují vlastně i politická hlediska. Pokud jde o jednotlivé indikátory, chtěl bych uvést toto. Kdybychom podrobně rozepsali těch 112 nebo 327 indikátorů – počet závisí na tom či onom hodnocení –, tak byste viděli, že mezi mnoha indikátory konkurenceschopnosti jsou vnitřní rozpory. Například země je vysoce konkurenceschopná, pokud má levnou pracovní sílu, pokud má nízké náklady na sociální systém. Zároveň je země vysoce konkurenceschopná, pokud má vysokou míru sociální stability nebo sociální soudržnosti. To jsou věci, které nejdou dohromady. V některých dílčích žebříčcích je pořadí jednotlivých zemí sestavováno tak, že na špičce jsou země, které mají nízkou míru sociální ochrany, nízké výdaje na sociální ochranu, vysokou flexibilitu na trhu práce, velice snadné podmínky pro propouštění ze zaměstnání, nízké mzdy atd., ale naopak na předních místech souhrnných žebříčků konkurenceschop-

nosti se umísťují země jiné. Určitá míra rozpornosti metodiky v hodnoceních vždycky je.

Na internetu je dostupný Global Competitiveness Report za všechna minulá období a tam je mnohastránková metodika hodnocení. Když se na to podíváte, tak vidíte, že ne každé kritérium má stejnou váhu. Jednotlivá dílčí kritéria jsou řazena nebo seskupována do jednotlivých pilířů konkurenceschopnosti a ne každý pilíř má při konstrukci souhrnného indexu stejnou váhu. A ještě toto je zajímavé: jsou různé skupiny zemí, pro které mají různé pilíře konkurenceschopnosti různou váhu. Výsledky jsou potom skutečně dost obtížně srovnatelné. Jsou země, které patří mezi nejvyspělejší, a tam mají největší váhu ty pilíře, které mají souvislost s technologickým rozvojem nebo s výzkumem a vývojem. Pro ty nejméně rozvinuté země mají naopak největší váhu ty ukazatele, které se třeba týkají infrastruktury. Ta se tam sleduje nejvíce. Takže je vidět, že žebříčky do značné míry odrážejí pohled zahraničních firem, které mají do těchto zemí vstupovat. V nejméně vyspělých zemích jsou investice do výzkumu a vývoje mimo zájem firem, tam je zajímavá především infrastruktura těch zemí, jestli tam vedou silnice a podobně. U vyspělých zemí je zajímavá zase něco jiného. Takže vidíme, že země nakonec nejsou porovnávány úplně jednotně, jsou sice porovnávány stejnou sadou kritérií, ale na základě různých vah, tj. kritériím se přiřkládá pro tu či onu zemi různá závažnost. Srovnání nemá tedy jednoznačnou, nezpochybnitelnou vypovídací hodnotu. Proto jsem mluvil i o tom, že jde vlastně o mezinárodní konsensus, používá se to, ale dělat na základě toho hospodářskou politiku je ošidné, je-li hodnocení postavené na tomto, musí to mít nutně nějaké vedlejší efekty. Podrobnosti se lze dočíst v metodice.

Pokud jde o strategii – ať už o Lisabonskou strategii, nebo o současnou strategii Evropa 2020 –, tak ta nějakým způsobem na hodnocení konkurenceschopnosti reaguje, je na něj určitým způsobem napojena. Ale není to tak, že by se vzaly pilíře z těch multikriteriálních hodnocení a na to by navazovala evropská strategie. Tak to není. Prostě je to spíš takový obecnější, volnější vztah. Ví se, že hodnocení konkurenceschopnosti sledují takové a takové oblasti, takže Evropská unie potom podobně oblastí nějakým způsobem začala sledovat také, ale přidala si k tomu nějaké své vlastní cíle. Když se ta původní Lisabonská strategie schvalovala, tak byla Evropská unie užší a situace členských zemí byla jiná, než tomu bylo později. Tehdy bylo v Evropské unii několik slabších členů, ale základ tvořily země, které byly většinou vysoko v žebříčcích konkurenceschopnosti, některé věci se tehdy prostě neřešily. Dnes jsou země Evropské unie rozprostřené od 2. do 83. místa; není to tak, že by většina zemí byla někde na špičce a potom několik málo zemí bylo výrazně dole. Je to opravdu v žebříčku relativně rovnoměrně rozloženo, takže je složitější se potom nějakých společných požadavků a postojů dohodat. Snad stačí takováto odpověď.

Další otázka, prosím.

Petr Krajáč

Jmenuji se Petr Krajáč, jsem z organizace, která se zabývá podporou inovačních aktivit na Moravě, a v souvislosti s problematikou zde probíranou mě zajímají dvě věci, dvě otázky, které se týkají obou přednášejících. Předně pan inženýr Mráček přednesl zajímavou přednášku o různých ukazatelích a dost nás vybavil informacemi kvantitativního charakteru, různými daty, údaji apod. Je to nesmírně zajímavé, určitě velmi užitečné, nicméně z metodologického hlediska pro mě je důležité to, že kdykoliv se vytváří, vyvíjí nějaký teoretický konstrukt nebo nějaká poznatková představa, poznatková báze pro to, abychom mohli tvořit kvalifikovaným způsobem strategie, koncepce do budoucnosti apod., tak je zapotřebí vycházet z relevantních dat, z relevantních faktů a z nějaké solidní empirie, abychom v tom teoretickém uvažování neodběhli někam do nějakých fantazií apod. Z tohoto důvodu mě velmi zajímá, jak se z metodologického hlediska dávají dohromady podklady, jak se sbírají ta data, ze kterých se potom všechny tabulky, všechna pořadí dávají dohromady. Když si představím, že se jedná o čísla vztahující se v podstatě k ekonomikám celého světa, nejenom Evropské unie, tak vidím, jak na tom pracují nějakí lidé, nějaké instituce, nějaké mechanismy, jak se sbírají a zpracovávají empirická data v obrovském množství. Ale nedovedu si představit, že i když taková data jistě používáte v dobré víře a používáte i dobré zdroje, že by ta data, která zde uvádíte, mohla být skutečně dostatečně přesná, protože i malá procentuální odchylka může při koncipování složité strategie nebo koncepce budoucího vývoje znamenat různé nepřesnosti a vágnosti atd. To jsou moje úvahy o tom, co jste zde, pane inženýre Mráčku, přednášel.

Ale jsou tu i další problémy, například problém korupce a jejích různých podob. Víme, že se korupce stala součástí všech možných struktur, a to mnohdy i v hypertrofované podobě. U nás to začalo už tím klausovským nerozlišováním čistých a špinavých peněz a od té doby se tento problém velmi rozrostl. Netýká se však jenom českého prostředí včetně ekonomicko-sociálního, protože tomu čelí v podstatě všechny srovnatelné společnosti v Evropě i ve světě. Proč se nedostává třeba boj s korupcí do strategických úvah na úrovni Evropské unie jako velmi důležitý bod? To by znamenalo nějakým způsobem formulovat strategii boje proti nežádoucím společensko-ekonomickým jevům, zejména proti korupci apod. Kdyby se podařilo být jen o několik málo procent snížit úroveň těchto jevů, tak se domnívám, že by to automaticky přineslo jednak řešení velmi mnoha dalších návazných problémů, jednak velmi výrazné posílení konkurenceschopnosti. Bylo by tomu tak proto, že tímto způsobem unikají v obrovské míře velmi cenné ekonomické a sociální zdroje; prostě unikají jakoby do volného prostoru. Víme všichni, jak obrovské ztráty znamená korupce na celkové ekonomické výkonnosti atd. Tady se spíše jedná o takovou akademickou debatu. Jakou máte představu o tom, jak by se případně dalo napomoci tomu, aby se ve

strategických úvahách alespoň v českém prostředí trochu víc posílily tady tyto prvky? Podle mého názoru by to velmi prospělo a bylo by to velmi užitečné právě z hlediska celkové konkurenceschopnosti ekonomiky a společnosti evropské i české. Děkuji.

Jiří Malý

Poprosil bych pana Mráčka o odpověď.

Karel Mráček

Děkuji za dotaz. Myslím si, že je důležitý, protože když určité strategie a výhledy pracují s nějakými daty, tak by pochopitelně ta data měla být co nejlepší. Naznačoval jsem už problémy současného hodnocení, které se zase o tolik neliší od problémů různých žebříčků konkurenceschopnosti, a říkal jsem, že vedle koncepčních problémů jsou tam problémy metodologické povahy i problémy, pokud jde o kvalitu dat atd. Data se sbírala tím způsobem, že tam je část dat, která dodává Eurostat. Eurostat je získává na základě metodického pokynu z jednotlivých statistických úřadů členských zemí, případně potom získává data, která vydávají Američané, Japonci. Další zdroje jsou statistiky OECD, které jsou poměrně zpracované a které fungují v této oblasti už asi 40 až 50 let. Takže to jsou tvrdá data. A také jsou tam určitá data, která vypovídají o počtu inovací podniků apod. Ta jsou založena na průzkumech, které se dělají jednou za dva roky tak, že jsou do toho zapojeny statistické úřady jednotlivých členských zemí. Vybere se asi 5000 firem jako vzorek a z tohoto vzorku pak takový reprezentativní vzorek, který pokrývá danou ekonomickou strukturu. Na základě toho jsou zjištěny údaje tak, jak to bývá zpracováno v sociologických šetřeních. Hodnocení inovační výkonnosti je potom děláno s využitím těchto dat a přistupují k tomu další data. Třeba pokud jde o rizikový kapitál, to statistické úřady nesledují, ale jsou tady organizace nebo asociace, které tyto údaje shromažďují. Další zdroje dat jsou patentové úřady, které také poskytují data pro hodnocení inovací. Zpracovávají materiál, který není přímo v kompetenci Eurostatu. Čili můžeme říci, že je to seskládáno z různých těchto zdrojů. Potom to oficiálně zpracovává nizozemská společnost MERIT, která je v této činnosti etablovaná. Ta dává dohromady příslušný scoreboard.

Problémem u sběru dat je právě kvalita dat. Můžeme pochybovat, zda všechny země poskytují stejně přesná data. Nechci podezírat třeba Řeky z úpravy dat, ale není zcela jisté, že dávají stejně přesná data jako třeba Němci. To je další otázka. A je také problémem, že nemáme vždycky ta data nejnovější. Jsou země, které dodají data z roku 2009, a jiné dodají data z roku 2007. Práci s daty také ztěžují časté metodické změny. To jsou problémy obdobné jako u žebříčků konkurenceschopnosti a různých dat, která se toho týkají. Je zde třeba problém, pokud jde o měkká data, vyjádření manažerů, kdo to nakonec vyplňuje v jednotlivých

zemích. Nebo u Doing Business, v šetření Světové banky, se sleduje podle celé řady ukazatelů, jaké je prostředí pro podnikání v jednotlivých zemích. Když jsem svého času pátral po tom, jak se to dělá, tak jsem zjistil, že to přichází přes ministerstvo financí a je to potom zadáváno některým právním kancelářím k vyplnění a zpracování. A shodou okolností zadavatelé například zjišťují, jak dlouho trvá vyřízení žádosti o zahájení podnikání. Někdo také může znát extrémní případ, do odpovědi ho vložit, a tak podstatně ovlivnit třeba konečné hodnocení prostředí pro podnikání v naší zemi. Dále jsou určité problémy srovnatelnosti údajů, ale asi nic lepšího momentálně není. Pracuje se s tím, co je, ale mělo by se k tomu přistupovat s určitou obezřetností. Ne to stavět jako něco jednoznačně daného. Je ovšem otázka, do jaké míry k tomu tvůrci strategií přistupují s opatrností, do jaké míry to berou tak, že jsou tam určité problémy a rezervy. Ale zatím nic jiného není k dispozici.

Petr Krajáč

Nechci to příliš rozvádět, jenom mi jde o to, že jsem se v oblasti metodologie poznávání složitých procesů nějakou dobu pohyboval. Je mi jasné, že jak statistické chyby, tak sběr dat jsou vždycky závislé na konkrétních lidech. Závisí na lidech, jak dávají věci dohromady, jaká čísla a odkud je berou, z jakého základu je vyberou a pak je třeba poslou v hierarchii statistiky někam výš atd. Ale to nechci rozvádět. Když tady tyto koncepční a strategické úvahy rozvádíme a zabýváme se jimi, tak je dobré si uvědomit, že se opíráme o často dost volné základy, a proto je třeba být i obezřetný při práci s empirickými základy, které jsou samozřejmě tvárné a proměnlivé a podobně. Nic víc jsem svou připomínkou nesledoval.

Jiří Malý

Tady bych zareagoval. Jak se říká, statistika je přesný součet nepřesných čísel. To opravdu platí, a když se používají měkká data, tak to platí dvojnásob. I když děláte hodnocení jenom na základě statistických dat, tak to nikdy nebude úplně přesné. Jestliže v současných hodnoceních konkurenceschopnosti převažují kritéria, která jsou na základě výpovědí respondentů, tak to bude ještě nepřesnější. Je to bohužel tak, že Američan si zemi pochvává, ale Čech ji spíše pohání, čili už jenom tohle je první důvod, proč se nám určitá hodnocení zemí liší. A jestliže v čase roste váha měkkých kritérií, tak to musí mít na hodnocení konkurenceschopnosti stále větší vliv. Bohužel ano, ten subjektivní vliv je důležitý, projevuje se tam. Jedním z hodnotitelů za Českou republiku je tady sedící pan Karel Zeman. On není škarohlíd, on pozici České republiky určitě nezhoršuje.

Ale abych se vrátil k Vašemu dotazu. Máte naprostou pravdu v tom, že míra korupce má samozřejmě vliv na ekonomický výkon. I když peníze zůstanou na

území České republiky, má to vliv na ekonomický výkon země, protože my za stejné peníze dostaneme nakonec menší produkt. Ekonomická teorie tohle zná, rozvádí to hlavně institucionální ekonomie. Ta mluví o transakčních nákladech. Čím jsou větší, tím více ohrožují fungování ekonomického systému. Naopak čím jsou transakční náklady nižší, tím ekonomický systém funguje lépe a má samozřejmě větší výkon při stejných nákladech. Takže určitě z teoretického hlediska souhlasím s tím, že korupce je neblahý ekonomický faktor.

Dokonce i některá dílčí kritéria hodnocení konkurenceschopnosti se korupce týkají. Je tam index toho, jak se chovají vlády, nakolik jsou ovlivnitelné třeba podnikatelskými subjekty apod. Je tam několik takových dílčích kritérií, která na toto berou ohled, takže je to v tom přítomno, ale jenom jako marginálie. Když máte těch kritérií třeba více než sto, tak je to opravdu jen pár procent vlivu na celkové hodnocení konkurenceschopnosti.

Pokud jde potom o nějakou strategii, tak Evropská unie jede pořád v jakési setrvačnosti. Samozřejmě nejvyspělejší země v žebříčích hodnocení korupce jsou hodnoceny pozitivně, takže ony to v celkových strategiích v minulosti nikdy moc neřešily. Až když přistoupily nové členské země, tak se instituce Evropské unie začaly dívat více selektivně pouze na tyto nové členské státy. Nejvíce se dívají na Rumunsko a Bulharsko. Tam je dokonce s hodnocením míry korupce spojena i implementace určitých opatření nebo je tím třeba podmíněno uvolňování některých prostředků z rozpočtu Evropské unie. Minimálně jsou tam hrozby, že když s korupcí nebudou něco dělat, tak že jim ty prostředky z rozpočtu Evropské unie nebudou uvolňovány. Na druhé straně musíme vidět, že i samotné orgány Evropské unie v Bruselu jsou pod lobbistickým tlakem. Viděli jsme například, jak úspěšné jsou některé skupiny, které prosazují biopaliva atd., že si to dokázaly prosadit i do strategických dokumentů, a to i v případech, kdy se nakonec ukázalo, že technologie ještě nejsou tak vyvinuté, aby se daly masově používat a neměly vedlejší negativní efekty. Tyto lobbistické skupiny jsou schopny na evropské úrovni svůj tlak uplatnit a jak se jednou do strategického dokumentu jimi prosazované opatření dostane, tak se z něho dává obtížně pryč. Těžko pak můžeme čekat, že bude nějaká celoevropská strategie efektivní v boji proti korupci. To je moje odpověď. Je negativistická, ale viděl bych to zhruba takto.

Má ještě někdo dotaz nebo připomínku? Pan Zeman.

Karel Zeman

Měl bych jenom malou poznámku k Vašemu druhému dotazu. Kdyby se podařilo snížit vliv korupce nejenom na státní, ale i na podnikové úrovni z hlediska vazeb podniků vůči státu, například při zadávání veřejných zakázek, tak by to samozřejmě byl obrovský ekonomický přínos. Stačilo by, kdyby náš stát použil obdobné metody, jaké fungují například ve skandinávských státech, to znamená ve Finsku, Švédsku, ale i v Norsku a Dánsku. Kdyby stát postupoval stejným způso-

bem z hlediska vazeb státu na podnikovou sféru, tak by přenos zkušeností z těchto států České republiky nebo českému podnikatelskému sektoru velmi pomohl. Když se na to díváme z hlediska historického, tak vidíme, že i v těchto státech měli velké problémy, například ve Finsku z hlediska fungování státu, vazby státu na podnikatelský sektor. Ale dokázali to překonat a v hodnocení potírání korupce a ostatních jevů, které jsou s ní spojené, jsou skandinávské státy pořád na prvních místech. Samozřejmě záleží na státní správě, respektive na vztahu podnikatelské sféry a státu. Děkuji.

Jiří Malý

Jen ještě malé doplnění. Když se podíváme na základ protikorupční strategie v České republice, tak vidíme, že je dlouhodobě taková, že musíme snižovat daňovou zátěž a přerozdělování, aby nebylo s čím korumpovat veřejnou správu. Na druhé straně vidíme, že v žebříčcích mezi zeměmi, které jsou nejméně postiženy korupcí, jsou na nejvyšších příčkách skandinávské země, které naopak mají celosvětově nejvyšší zdanění. Takže bych řekl, že protikorupční strategie bude někde jinde než v míře zdanění, ono to bude v celkovém přístupu. Nakonec je zde nějaká tradice a kulturní prostředí v tom hraje také roli, protože při korupčním jednání musí být vždy dvě strany. Ta, která bere, a ta, která dává.

Má ještě někdo nějaký dotaz?

Karel Vališ

Jen na okraj bych se chtěl zeptat na Váš názor na problematiku populační dynamiky České republiky. Zhlédl jsem nějaká data z poslední doby, která prokazují, že průměrný počet dětí v rodině klesá a blíží se k číslu 1,5. Shodou okolností si pamatuji údaje z doby kolem roku 2000, kde bylo prokázáno, že česká rodina má průměrný počet dětí 2,3, což bylo varující, protože už to bylo nízké. My zachováváme populační rozvoj jenom díky přistěhovalcům. Jde o to, čím je motivován náš populační rozvoj. Sociologové v 90. letech varovali před konzumním modelem života a s tím souvisejícím konzumním modelem rodiny. Neprosadil se u nás a nepociťujeme nyní jeho důsledky?

Jiří Malý

Když se podíváme na strategii Evropa 2020, tak vidíme, že v hodnocení evropských ekonomik jsou populační vývoj a demografická krize uváděny mezi slabými stránkami. Také se uvádí, že nedobrý populační vývoj ohrožuje stabilitu sociálních systémů. Když se v té strategii na to reaguje, tak je tam řečeno, že sociální systémy se mají reformovat, že se má reformovat penzijní systém atd. Pokud chcete zvýšit populační růst, zase narážíte ve strategii Evropa 2020 na řadu vnitřních rozporů. Když chcete zvýšit populační růst, tak zřejmě mladá rodina potřebuje být relativně dostatečně finančně zajištěna. Měla by mít perspektivu relativně stabilní-

ho zaměstnání nebo relativně stabilního příjmu. Jestliže se příliš zaměříme na flexibilitu prostředí, tak to znamená, že všechno má být pružné, každý může přijít relativně snadno o zaměstnání atd. Tato nejistota se může promítnout i do populačního chování, to znamená, že se nějakým způsobem sníží počet narozených dětí. Také je v dokumentu rozpor v tom, že se doporučuje snižovat různé rozpočtové výdaje. Samozřejmě výdaje na podporu rodin se také snižují, takže to má v důsledku efekt, který jde proti rychlejšímu populačnímu růstu. Pomalý přírůstek obyvatelstva nám také zhoršuje bilanci penzijních systémů, protože se snižuje počet plátců do penzijního systému a naopak vzrůstá počet příjemců dávek. Ovšem reformy penzijních systémů, které se doporučují, znamenají, že se prostě část peněz z veřejného penzijního pojištění vyvede pryč a lidé si budou sami odvádět vlastní peníze do penzijních fondů. Toto opatření ještě dál prohloubí deficit veřejného průběžně financovaného penzijního systému, a to na dlouhé období. To jsou všechno věci, které jsou poskládané ve strategii Evropa 2020 vedle sebe, ale přitom jsou ve vzájemném rozporu. To, co tam je, nemohu mít asi všechno najednou.

Petr Krajáč

Navázal bych na dotaz, který před chvilkou zazněl a mě velmi zaujal, protože se touto věcí, o které teď chci učinit poznámku, zabývám v jiných souvislostech. Zaujal mne poukaz na to, že za řadu potíží může – já to teď budu volně parafrázovat – orientace na konzumní způsob života. Tak je to uváděno v dokumentech z hlediska strategie koncipované pro rok 2020. Já sám jsem dokonce v jednom svém textu, který vytvářím, dospěl k názoru, že konzumentarismus je jistou totalitní ideologií, která nahradila předchozí totalitní ideologie, a že nás teď dusí náš moderní, nebo lépe postmoderní způsob života. Tato ideologie, které podléhá ve značné míře velké procento populace, přináší řadu potíží včetně těch, které tady byly naznačeny. Zajímalo by mě, jaký máte náhled Vy osobně jako znalec problematiky strategie Evropské unie na to, jak se tento postřeh dotýká těchto věcí, které rozebíráme, to znamená strategických úvah, a jestli jste třeba zaznamenal – když už se to dostalo do dokumentů, o kterých jste přednášel –, že by součástí strategických úvah byla nějaká část, která by se zabývala touto problematikou z kulturně-ideového či psychologického hlediska. Jde o to, co udělat pro to, aby lidé nepodléhali v tak velké míře této totalitní konzumentaristické ideologii, jejíž propagandou je například reklama apod. Jak tomu podléhat relativně méně, abychom nemuseli čelit potížím, které z toho vyplývají? Co myslíte?

Jiří Malý

Vy mi dáváte téměř nezodpověditelné otázky. Ale řekl bych, že pokud uvažují dokumenty Evropské unie, které hodnotí Lisabonskou strategii, tak vidím, že tam skutečně bylo napsáno, že jednou z příčin krize byla orientace na konzumní způsob života podporovaný nadměrným úvěrováním atd. Problém je v tom, že přenos

hodnocení nějakých důsledků se ne vždy promítne do nové strategie nebo do nových opatření. Takže ono se sice řekne, že něco je špatně, ale ekonomika jede dál přibližně stejně. Jede dál z nějaké setrvačnosti, nějaké vazby jsou tam vytvořené a já je nemohu najednou podetnout, nemohu celou ekonomiku vynulovat a postavit znovu na jiném základě. Jsou tady silné zájmové skupiny, které nějak ovlivňují rozhodování politických představitelů. Tyto skupiny uplatňují v těch dokumentech také svůj vliv. O tom problému se ví, ale že by to nakonec mělo ten důsledek, že by se v dokumentech něco až tak pozitivního řešilo, to si nemyslím. Ten přenos je velmi volný. Občas se udělá třeba nějaké dílčí opatření. Koneckonců když jsme tu minulou a současnou strategii porovnávali, tak jsme viděli, že jsou si z velké části podobné. Jenom něco je tam vypuštěno, něco je tam přidáno nově, ale v zásadě do značné míry jsou si ty strategie podobné.

Má ještě někdo nějaký další dotaz? Není tomu tak, takže můžeme udělat přestávku na oběd.

Odpolední blok

Makroekonomické a mikroekonomické důsledky
evropských strategií konkurenceschopnosti,
Pakt euro plus,
rozpočtový a makroekonomický dohled,
koordinace hospodářských politik

Moderátor
Jiří Malý
ředitel Institutu evropské integrace,
NEWTON College, a. s.

PROGRAM SEMINÁŘE

ODPOLEDNÍ BLOK

Strategie Evropa 2020: posílí makroekonomickou rovnováhu a hospodářskou, sociální a územní soudržnost v EU?	125
<i>Ing. Petr Zahradník, MSc., EU Office České spořitelny a New York University, člen Národní ekonomické rady vlády</i>	
Pakt euro plus: podpoří konkurenceschopnost a konvergenci ekonomik členských zemí EU?	133
<i>Ing. Jan Mládek, CSc., předseda představenstva FONTES RERUM, družstva pro ekonomická, politická a sociální studia</i>	
DISKUSE	142
Pokrok a problémy při posilování makroekonomického dohledu a koordinace hospodářských politik v EU	146
<i>Ing. Ivana Dostálová, Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
Sbližování právních předpisů jako faktor upevnování jednotného vnitřního trhu EU	153
<i>Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
Vliv opatření Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020 na finanční a nefinanční sektor	157
<i>Ing. Karel Mráček, CSc., Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	

STRATEGIE EVROPA 2020: POSÍLÍ MAKROEKONOMICKOU ROVNOVÁHU A HOSPODÁŘSKOU, SOCIÁLNÍ A ÚZEMNÍ SOUDRŽNOST V EU?

Jiří Malý

Nyní budeme pokračovat odpoledním blokem našeho jednání. Jako první v programu v odpolední části měl vystoupit pan Ing. Petr Zahradník, MSc. z EU Office České spořitelny a člen Národní ekonomické rady vlády, ale protože byl náhle a neodkladně povolán premiérem Petrem Nečasem, aby se zúčastnil toto páteční odpoledne jedné porady, tak se bohužel nemohl dostavit a velice se omlouvá. Už tady přednášel na předchozích dvou seminářích, takže chtěl přijít i na tento třetí. Dodal nám alespoň svou prezentaci a dovolil mi, abych ji tady uvedl. Budu tedy prezentovat příspěvek pana Zahradníka. Budu se snažit vyhnout svým osobním komentářům, aby to bylo skutečně vystoupení, alespoň aproximativně, pana Zahradníka. Přednesu vám jeho příspěvek na téma *Strategie Evropa 2020: posílí makroekonomickou rovnováhu a hospodářskou, sociální a územní soudržnost v EU?*

Petr Zahradník

Na začátku pan Zahradník shrnuje věci, které jsme už probírali v dopolední části, totiž že strategie Evropa 2020 v současné době představuje základní dlouhodobý strategický rámec Evropské unie do roku 2020 a že byla přijata na červnovém summitu Evropské rady v roce 2010. Ambicí této nové strategie Evropské unie je nahradit Lisabonskou strategii, která byla přijímána s rozpaky, i když podle názoru pana Zahradníka byl tento dokument užitečný přesto, že zůstal nenaplněný. Strategie Evropa 2020 obsahuje na jedné straně nenaplněné nebo nedovršené úkoly Lisabonské strategie, ale na druhé straně se v ní objevují také nové skutečnosti, zejména ty, které reagují na dopady finanční a ekonomické krize a hledají východiska, jak se s těmito dopady vypořádat. Jako zásadní strategický dokument rozvoje ekonomiky by měla mít strategie Evropa 2020 určující, determinující efekt na budoucí podobu kohezní politiky Evropské unie po roce 2013. To znamená, že v kohezní politice by se měly priority a cíle strategie Evropa 2020 nějakým způsobem promítnout. Dále pan Zahradník ve své prezentaci uvádí, že globální krize nejen zkomplikovala ekonomickou výkonnost Evropské unie, ale také výrazně zvýšila nezaměstnanost a bezprecedentně zhoršila vývoj veřejných financí, ale zároveň také přinesla řadu nových témat, která jsou potenciálně využitelná i pro zacílení budoucí kohezní politiky Evropské unie po roce 2013.

Strategie Evropa 2020 z tohoto hlediska přináší určitý nový přístup, „new approach“, kdy překonávání ekonomické krize je vnímáno jako příležitost k naplňování nových rozvojových výzev Evropské unie. To znamená, že překonávání krize by nás mohlo a mělo posunout někam dál. Měl by být podle priorit strategie Evropa 2020 jednak silněji naplněn znalostní potenciál evropských ekonomik, jednak by měly být také silněji respektovány pohledy na ochranu životního prostředí či ekologické pohledy. Když se podíváme na strategii Evropa 2020 – to už do určité míry plyne z toho, co tady bylo řečeno v dopolední části –, tak vidíme, že klíčovými slovy, která se v ní velmi často opakují, jsou znalosti, inovace, šetrné a efektivní využívání přírodních zdrojů. Tak tomu je jak v jednotlivých prioritách, tak ve stěžejních iniciativách strategie. Očekávanými efekty, dopady strategie Evropa 2020 by měly být především tvorba nových pracovních míst a dále využívání intenzivních faktorů růstu ekonomiky před mnohdy stále dominujícími faktory extenzivními. To znamená, že strategie klade důraz například na znalosti, výzkum, vývoj a inovace a že se očekává rozvoj v těchto směrech.

Samozřejmě i nová strategie Evropa 2020 – podobně jako předchozí Lisabonská strategie – má nějaká rizika svého nenaplnění. Mezi tato rizika patří, že ani tato nová strategie nebude naplněna pro setrvalě nízký ekonomický růst nebo stagnaci v Evropské unii. To by ekonomika Evropské unie nadále ztrácela krok jak vůči Spojeným státům (z pohledu vyspělosti nebo z pohledu hrubého domácího produktu na obyvatele), tak vůči Číně a dalším asijským zemím (z pohledu dynamiky ekonomického růstu).

Strategie Evropa 2020 má několik priorit, kdy pozornost nástrojů a opatření hospodářské politiky by neměla být rozměňována do nějakého velkého, nepřehledného množství podporovaných oblastí, ale zaměřuje se na užší nebo nevelký počet těch oblastí, které mají reálnou šanci přinést nejlepší výsledky. Ve strategii Evropa 2020 je zároveň věnována pozornost úsilí o efektivní symbiózu nástrojů a opatření na národní a unijní úrovni právě k dosažení priorit a cílů.

Jak uvádí pan Zahradník ve své prezentaci, klíčovým omezením pro realizaci řady opatření strategie Evropa 2020 je stav veřejných financí členských států Evropské unie. Navržená opatření se budou muset obejít bez velkorysých rozpočtových injekcí a spoléhat se na výraznou omezenost veřejných zdrojů. Je tomu tak proto, že souběžně s tím se členské státy Evropské unie zaměřují na snižování rozpočtových schodků a veřejných dluhů, tedy na fiskální konsolidaci. Je potřeba dostat deficity veřejných financí zpět pod kontrolu a poté je třeba provést zásadní reformy struktury veřejných výdajů a zavést účinná preventivní opatření, která působí ex ante (předem); zároveň není doporučováno zařadit mezi úsporná opatření omezení výdajů na vzdělávání a výzkum. Tato oblast by neměla být předmětem rozpočtových škrtů. Podpory, které budou směřovat z veřejných financí, by měly být orientovány především do oblasti šetrného nakládání s energetickými zdroji, přírodou a surovinami a měly by přispět k řešení problémů demografického a sociálního charakteru formou podpory zaměstnanosti. Takže tyto dvě oblasti – kromě vzdělávání, výzkumu a vývoje – by měly být rovněž v rozpočtových výdajích členských států preferovány.

Dále ve své prezentaci věnuje pan Zahradník pozornost klíčovými prioritními oblastem strategie Evropa 2020. Je to determinace ekonomického růstu prostřednictvím znalostních a inovačních faktorů; to je inteligentní růst. Potom vstřícnost vůči občanskému začleňování a averze vůči jakýmkoliv formám diskriminace a bariérám tomuto procesu; to je růst podporující začleňování. A konečně sem patří konkurenceschopnější, propojenější a ekologičtější ekonomický systém a aktivity; to je udržitelný růst. To jsou tři vzájemně se posilující priority. Předpokládá se, že pro každý členský stát Evropské unie by mělo být výhodnější sdílet naplňování těchto priorit společně a koordinovaně s ostatními státy, než aby se je každý členský stát snažil vyřešit sám svými vlastními omezenými silami. Takže zde je důraz na společnou akci při naplňování těchto priorit.

Pokud se podíváme blíže na prioritu ekonomického růstu založeného na znalostech a inovačních faktorech, tak určitým inovačním prvkem strategie Evropa 2020

je, že oproti Lisabonské strategii se zabývá vzděláváním nebo podporou vzdělávání na všech úrovních. To znamená, že to není pouze podpora terciárního vzdělávání. Měla by to být podpora vzdělávání už od primárního stupně, od základního školství, protože už tam vznikají první problémy se vzdělaností. Když si přečteme výsledky za poslední období a porovnáváme je s posledními dvaceti lety v České republice, vidíme, jak se značně zhoršilo hodnocení vzdělanosti například těch, kdo dokončují základní školu, nebo těch, kdo ukončují střední školu, jak velké procento žáků není třeba schopno porozumět psanému textu apod. Pokud jde o výzkum, tam pokračuje z Lisabonské strategie orientace na vytváření Evropského výzkumného prostoru. To by měla být určitá vzájemně propojená výzkumná komunita s velkým prostorem pro partnerství, zejména partnerství veřejného a soukromého sektoru. V oblasti inovací – o tom mluvil už pan Mráček – je položen důraz na zlepšení atraktivnosti rámcových podmínek pro vytváření inovací a jejich uplatňování, zvláště na zlepšení přístupu k finančním zdrojům. Podpora kreativity by měla být spojena zejména s podporou účinné a funkční ochrany práv duševního vlastnictví. Orientace na digitální hospodářství by potom měla znamenat kvalitativní proměnu produktivních činností i výkonu demokracie. To znamená, že by tato orientace na digitalizaci měla směřovat například k uskutečňování voleb elektronickou cestou nebo třeba i k pořádání nějakých elektronických konferencí, kde by mohly probíhat diskuse nad celospolečenskými tématy nebo kde by se mohly diskutovat analýzy k různým tématům, například hospodářské politiky.

Zároveň priorita ekonomického růstu založeného na znalostech a inovacích vyžaduje určitou potřebu obsahového rozšíření jednotného vnitřního trhu EU. Zatím to nebylo schváleno v žádných dokumentech, ale objevuje se požadavek na volný pohyb znalostí, výzkumných, vývojových a technologických poznatků v rámci Evropské unie. V současné době je jednotný vnitřní trh založen pouze na čtyřech základních volných pohybech: zboží, služeb, osob a kapitálu. A tady se nám objevuje ještě volný pohyb znalostí, výzkumných, vývojových a technologických poznatků navíc.

Pokud jde o prioritu ekonomického růstu podporujícího sociální začleňování a obecněji společenskou vstřícnost, tak strategie Evropa 2020 zmiňuje známou strategii flexicurity, která se už uplatňovala i v minulém období v rámci Lisabonské strategie. Spojuje se zde flexibilita na pracovním trhu s určitým zajištěním nebo zabezpečením finančních příjmů propouštěných pracovníků a s intenzivní aktivní politikou zaměstnanosti. Snadné propouštění ze zaměstnání je kombinováno například s relativně vysokým odstupným. Z členských zemí Evropské unie to praktikuje ve velké míře například Dánsko. Takže to je jedna oblast, kterou doporučuje rozšiřovat strategie Evropa 2020 jako určitou reakci na významné změny v podobě a struktuře trhu práce. Dále se v této oblasti pokládá důraz na celoživotní vzdělávání a profesní trénink. Ten by měl být považován za naprostou samozřejmost. Další oblastí této priority, která je podporována, je

posílení mobility na trhu práce, která zůstává v Evropské unii přeshraničně stále velice nízká.

Pokud jde o prioritu udržitelného růstu – to znamená konkurenceschopnější, propojenější a ekologičtější ekonomiky –, klade se ve strategii Evropa 2020 důraz na řešení problému dostupnosti a cenové úrovně nejčastěji využívaných energetických zdrojů. Tímto způsobem se má přispět k ekologizaci hospodářství. Samozřejmě víme, že toto je spojeno s určitými problémy, například při naplňování cílů 20-20-20 v oblasti energetiky a ochrany klimatu. Ovšem tento přístup by měl také nějakým způsobem ovlivnit proces restrukturalizace na podnikové úrovni, měl by ovlivnit rozvoj dopravní, komunikační a energetické infrastruktury, protože si to bude vyžadovat například nějakou novou podobu těchto sítí a jejich vzájemné propojenosti. Zároveň je tam požadavek na integrovanou průmyslovou politiku, protože by takováto politika pomohla vnést změny do struktury ekonomik členských zemí. Jde o řešení problému strukturálního přebytku kapacit v některých zemích a rozvoje kapacit kvalitativně nových, kterých se prozatím v některých odvětvích ekonomiky v některých členských státech nedostává. A samozřejmě všechna tato opatření by zároveň měla být komplementární s prostředím vytvořeným jednotným vnitřním trhem, měla by s ním být v souladu. To znamená, že musíme pořádku brát v úvahu ty čtyři volné pohyby a ochranu hospodářské soutěže na jednotném vnitřním trhu Evropské unie.

Podíváme se na to, jakým způsobem je implementace nebo realizace strategie Evropa 2020 rozfázována. Prvním momentem je překonání krize, to znamená uplatnění krátkodobých a střednědobých opatření k překonání důsledků krize. Dále je zde požadavek na hladkost realizace tzv. exit strategií. To znamená, že strategie opouštění protikrizových opatření by měly být prováděny tak, aby nezpůsobily další prohloubení ekonomických problémů nebo návrat k ekonomickému poklesu. Překonání krize by mělo být doprovázeno obnovou investiční důvěry a zlepšením přístupu k finančním zdrojům, který byl samozřejmě značně ztížen v období finanční krize.

Strategie Evropa 2020 v sobě obsahuje prvek, který se věnuje zlepšení nebo posílení konvergence mezi členskými zeměmi Evropské unie. Strategie je založena na několika rovinách propojenosti v rámci Evropské unie jednak mezi členskými státy (to je horizontální rovina propojení), jednak mezi různými úrovněmi veřejné správy (to je vertikální rovina propojení). Dále se uvažuje a zdůrazňuje propojenost jednotlivých nástrojů hospodářských politik. Strategie Evropa 2020 by měla samozřejmě také zohledňovat nějaký globální kontext, to znamená fakt, že evropská ekonomika se vyvíjí v nějakém celkovém, globálním prostředí, že jsou tedy konkurenční tlaky ze strany například nových velkých rozvojových ekonomik nebo nových tržních ekonomik typu Číny, Indie či Brazílie. Aby se tento koncept propojenosti a hladkosti realizace strategie naplnil, tak by za prvé měly být plně využívány možnosti jednotného vnitřního trhu EU. Víme, že ten dnes není ve všech

oblastech plně funkční. Jednotný vnitřní trh by měl být rozšířen i na oblasti, které v době jeho vzniku neexistovaly. Tady pan Zahradník uvádí například internet, informační a komunikační technologie. Za druhé by Evropská unie měla více dbát na své fungování v globálním kontextu, na rozvíjení své pozice v rámci globální ekonomiky. To znamená jednak zlepšovat svou konkurenční pozici, zároveň však dbát i na partnerství s hlavními ekonomickými centry světa, i s těmi, která se nově vynořují. A také to samozřejmě znamená neopomíjet své závazky, které vyplývají z členství v různých mezinárodních organizacích typu Světové obchodní organizace.

Pokud jde o vnitřní ekonomický vývoj nebo o vnitřní hospodářské politiky v Evropské unii, pak by Evropská unie měla obnovit důvěryhodnost Paktu stability a růstu – to je ten pakt, který se zabývá veřejnými financemi zemí Evropské unie – a učinit z něj nástroj, který podporuje strukturální reformy, avšak při přísném střežení fiskální disciplíny a stability, což je pravý opak nynějšího stavu. V současné době se sice pakt jmenuje Pakt stability a růstu, ale o stabilitě a růstu se tam toho mnoho nedočtete; řeší se tam otázky veřejných financí, limity pro veřejné zadlužení, pro deficity veřejných rozpočtů a tak podobně. Teď by tomu mělo být jinak.

Dále se prezentace pana Zahradníka věnuje vzájemným vztahům mezi strategií Evropa 2020 a kohezní politikou Evropské unie. Strategie Evropa 2020 se bude samozřejmě nějakým způsobem promítat do kohezní politiky Evropské unie. Tady je zajímavé zmínit pozici České republiky. Česká pozice je následující. Podporujeme evropskou přidanou hodnotu kohezní politiky i její vazbu na strategii Evropa 2020. Ovšem Česká republika nesouhlasí, alespoň podle svých současných stanovisek, se sektorizací až fragmentací kohezní politiky, s vymezením povinných, neměnných, rigidních priorit, jež dominantně navazují na strategii Evropa 2020.

Česká republika podporuje v hlavních směrech kohezní politiky zachování statu quo, zachování současného stavu. To znamená, že podporujeme zachování sedmiletého cyklu rozpočtu Evropské unie a jsme pro udržení základních headlinových nebo rozhodných ukazatelů, podle nichž se vyplácí podpora ze strukturálních fondů Evropské unie těm regionům, jejichž hrubý domácí produkt na obyvatele je nižší než 75 % průměru Evropské unie, a podpora z Kohezního fondu těm státům, které mají hrubý domácí produkt na obyvatele nižší než 90 % průměru Evropské unie. Česká republika nechce tyto hladiny měnit, chce je zachovat tak, jak jsou v současné době nastaveny. V České republice jsou regiony, které mohou čerpat podporu ze strukturálních fondů nebo z Kohezního fondu, proto Česká republika samozřejmě nadále chce, aby byla respektována míra zaostalosti, a chce také zesílit rozvoj přeshraničních forem spolupráce. Dále Česká republika podporuje nějaké rozumně definované podmíněnosti, kondicionality, které obsahově souvisí s kohezní politikou; to znamená, za jakých podmínek se bude podpora ze strukturálních fondů Evropské unie nebo z Kohezního fondu čerpat. A dále Česká repub-

lika podporuje zjednodušení implementace kohezní politiky. To znamená, že podporujeme opatření směřující k tomu, aby čerpání bylo pokud možno jednodušší, než je v současnosti.

Česká pozice vychází samozřejmě z našich rozvojových potřeb a priorit. Podle názoru České republiky by se měla kohezní politika zaměřovat na intervence, které nezpůsobují vytěšňování soukromého kapitálu, které řeší důsledky tržních selhání, kde není efektivně a dostatečně zajišťováno poskytování veřejných statků a kde je řešen problém chudoby a sociálního vyloučení. Jak pan Zahradník ve své prezentaci uvádí, Česká republika neprosazuje revoluční změny v pravidlech kohezní politiky po roce 2013, protože my jsme stále z evropského hlediska podrozvinutou ekonomikou. Požadujeme zachování rozhodného kritéria hrubého domácího produktu na obyvatele na úrovni 75 % vzhledem k průměru Evropské unie proto, aby pro nás byly dosažitelné prostředky ze strukturálních fondů. Zároveň se Česká republika chce zaměřovat na snižování regionálních disparit (rozdílů). Kohezní politika by se po roce 2013 měla zaměřovat na limitovaný počet jasně definovaných priorit a zajištění dostatečné míry flexibility pro členské státy a jejich regiony.

Základní typy priorit, které by měla sledovat kohezní politika Evropské unie, jsou konvergenční a rozvojové. Směřují tedy ke zvyšování a sblížování ekonomické úrovně jednotlivých regionů Evropské unie. Budoucí kohezní politika Evropské unie by měla naplňovat priority a cíle strategie Evropa 2020, mezi nimi i priority sociálního typu. Měla by tedy mít vazby na sociální začleňování a sociální konsensus.

Kohezní politika by měla v souladu se strategií Evropa 2020 podporovat zvyšování konkurenceschopnosti ekonomik, měla by být zaměřena na rozvoj, zlepšování podnikatelského prostředí, při své realizaci by měla podporovat výzkum, vývoj a inovace i rozvoj sektoru služeb. Dále by měla podporovat malé a střední podniky – to už je také takový evergreen evropské politiky – a měla by podporovat i konkurenceschopnost dominantních průmyslových sektorů. To je určitý nový aspekt strategie Evropa 2020, protože v předchozím desetiletí se neustále zdůrazňoval rozvoj sektoru služeb, ale teď, v pokrizovém období, jsme se vrátili k tomu, že by se měl podporovat i rozvoj průmyslového sektoru v členských státech Evropské unie. Ty země Evropské unie, v nichž průmyslový sektor hraje významnější roli, totiž nebyly krizí zasaženy tak výrazně. Největší problémy měly státy, kde byl nejvíce hypertrofován sektor služeb a zejména sektor finančních služeb. Takže koncentrace na rozvoj průmyslu, to je jakási inovace strategie Evropa 2020. Dále by se měla v rámci podpory konkurenceschopnosti kohezní politika zaměřovat na zaměstnanost absolventů škol a osob v předdůchodovém věku. Opět jsou zmiňovány prvky flexicuritity a podpora vzdělávání.

Pokud jde o infrastrukturu, tak kohezní politika Evropské unie by po roce 2013 měla přispívat ke zlepšení parametrů životního prostředí, mělo by se pokračovat ve

zlepšování dopravní infrastruktury a mobility. Dále by kohezní politika Evropské unie měla přispívat k diverzifikaci aktivit na venkově, ke zlepšení technické infrastruktury a občanské vybavenosti právě na úrovni regionů. Měla by tedy celkově zlepšovat homogenitu prostředí v rámci státu, aby nebyly velké rozdíly mezi hlavními centry a okrajovými oblastmi jak v rámci jednotlivých členských zemí, tak v rámci Evropské unie jako celku.

Když se podíváme na situaci České republiky z hlediska současně prováděné i budoucí kohezní politiky a rozčleníme si jednotlivé regiony České republiky, tak vidíme, že nejrozvinutějším regionem je Praha. Ta má jen omezené možnosti čerpání dotací Evropské unie. Významné prvky rozvojových priorit můžeme vidět v regionech Střední Čechy, Jihozápad a Jihovýchod. V regionu Jihovýchod se nacházíme i my tady v Brně. Pro tyto regiony, kde jsou významné prvky rozvojových priorit, je váha konvergenčních priorit menší. Váha konvergenčních priorit roste s klesající vyspělostí regionů, těch by se měly tyto priority týkat. V naší zemi je oblast s vyšší váhou konvergenčních priorit region Severovýchod. A nakonec jsou zde regiony, pro které je váha konvergenčních priorit významná. Významnou váhu mají konvergenční priority v regionech Střední Morava, Moravskoslezsko a zejména Severozápad, to je oblast Ústeckého kraje a Karlovarského kraje.

Když se podíváme na to, co se v kohezní politice po roce 2013 považuje za klíčové, jaké termíny a slova se tam nejčastěji opakují, které jsou dominantní, tak je to nově schválený Pakt euro plus. Ten byl přijat s cílem posilovat konkurenceschopnost a konvergenci ekonomik zemí eurozóny a dalších členů Evropské unie, kteří se k tomuto Paktu připojili. Dále kohezní politika Evropské unie samozřejmě bude těsně navázána na podobu rozpočtu Evropské unie a jeho rámce po roce 2013. Dále bude kohezní politika navázána na strategii Evropa 2020 a měla by zohledňovat určitý rozvojový kontrakt jako hlavní formu vztahu mezi Evropskou unií a členským státem. Aby členský stát vnímal pozitivně své členství v Evropské unii, tak by pro každý stát mělo být členství v Evropské unii rozvojovým impulsem. Členský stát by měl vidět, že mu členství přináší něco pro rozvoj jeho ekonomické úrovně, jeho sociální stability apod. Je samozřejmé, že takový vztah je oboustranný, že budou různé kondicionality, podmínky, za nichž lze podpory vyplývající z kohezní politiky čerpat.

Další termíny, které se velice často objevují, jsou place-based přístup v kohezní politice a integrace intervencí. Jednotlivé intervence by měly být zaměřeny na jedno místo, na jeden region apod. a do tohoto místa, které je potřebné, by mělo směřovat více podpor, nebo by tam měla směřovat větší souhrnná podpora. Dalším klíčovým souslovím je tematická koncentrace intervencí v kohezní politice a přístup orientovaný na výsledky. Mělo by se neustále vyhodnocovat, průběžně vyhodnocovat, jaký má kohezní politika Evropské unie vliv, jestli skutečně přispívá k rozvoji zaostávajících regionů, jestli snižuje regionální disparity, jestli přispívá ke konvergenci ekonomické úrovně mezi jedno-

tlivými regiony Evropské unie, mezi těmi slabšími a silnějšími. Dále by měla nová kohezní politika zjednodušit řízení intervencí strukturálních fondů. A také jsou nějaké požadavky na implementační strukturu – také ve směru jejího zjednodušování.

To by bylo z prezentace pana Zahradníka vše. Ještě jednou mám vyřídit jeho velkou omluvu, že se nemohl zúčastnit osobně našeho vědeckopopularizačního semináře. Děkuji za pozornost.

Jiří Malý

Nyní bych předal slovo panu Ing. Janu Mládkovi, CSc., předsedovi představenstva FONTES RERUM, družstva pro ekonomická, politická a sociální studia. Pan Mládek se bude zabývat tématem *Pakt euro plus: podpoří konkurenceschopnost a konvergenci ekonomik členských zemí EU?* Prosím.

PAKT EURO PLUS: PODPOŘÍ KONKURENCESCHOPNOST A KONVERGENCI EKONOMIK ČLENSKÝCH ZEMÍ EU?

Jan Mládek

Dobré odpoledne, dámy a pánové. Děkuji za možnost tady vystoupit. Chtěl bych, aby vaše informace o mně byly úplné, a tak bych na začátek uvedl, že kromě předsedy představenstva FONTES RERUM jsem také stínový ministr financí za ČSSD.

Rád bych začal tím, jaký je vztah mezi Lisabonskou strategií a strategií Evropa 2020 a Paktem euro plus. Představte si to asi tak, že Evropská unie je velká loď a ta si udělala desetiletý plán, že vymění jeden motor za rychlejší, bude do motorů lít kvalitnější palivo, lepší naftu, občas pojede na plachty a každý pasažér bude mít ve své kajutě vysokorychlostní internet. Prostě se rozhodla, že udělá všechno pro to, aby předstihla čínskou a americkou loď. To je všechno pěkné, stále to platí, jenomže problém je v tom, že evropská loď má do boku díru a teče jí do podpalubí voda, reálně jí hrozí potopení. Odhlédneme-li od metafory, hrozí státní bankrot některým zemím Evropské unie. Dírou v boku jsou země jako Řecko, Irsko, Portugalsko. To by Evropské unii tak nevažilo, kdyby nehrozil dominový efekt, že to postihne Španělsko, Itálii a další země. Takže Pakt euro plus není zaměřen ke vzdálenější budoucnosti, ale k vyřešení díry v evropské lodi. Strategie Evropa 2020 má sloužit především k udržení konkurenceschopnosti vůči hlavním konkurentům. Bylo tady poukázáno na těch pět cílů, které si Evropská unie do roku 2020 dala, nebudu je zde znovu opakovat.

Podle mého názoru má strategie Evropa 2020 dva problémy. Je otázkou, jestli evropský kompromis není příliš shnilý a jestli tyto cíle jsou dostatečnou odpovědí na výzvu jiných světových ekonomik. Je docela možné, že tento evropský kompromis nepovede k obratu v dosažení konkurenceschopnosti Evropské unie vůči konkurentům. Evropská unie pracuje tak, že se musí vždy dobrat nějakého kompromisu a ještě navíc národní státy mají hodně kompetencí ve stanovení způsobu, jak tyto cíle budou naplňovat. Takže Evropská unie se sice po hledání kompromisu shodne na zadání určitých velkolepých cílů, ale konkrétní politiky jsou do značné míry závislé na národních státech. Z českého hlediska cítím, že největší potíží je v obnovitelných zdrojích. Kapacita vodních elektráren je víceméně vyčerpána, vítr příliš nefouká a solární elektrárny jsou zdiskreditovány jako příliš drahé. Fotovoltaika se nepovedla, může být ještě dražší, ve zkratce – je to velké selhání elit. Výstavba geotermálních zdrojů je možná perspektivní, ale je v nedohlednu. Současná vláda doma vede silné řeči, jak je to špatné, ale v Bruselu toho moc nevyjednala přesto, že my s tím máme velké problémy. Ale to tak bývá vždycky, že ne

všechny malé země budou spokojeny s kompromisem, který je udělán v Evropské unii.

Nicméně to není hlavní problém. Hlavní problém Evropské unie je teď těžká krize eurozóny, hrozící default Řecka, Portugalska a Irska. A samozřejmě zlý sen je default Španělska, a pokud to nebude vyřešeno v krátké době, tak bavit se o cílech strategie Evropa 2020 je do značné míry abstraktní debata. Tohle jsou ty okamžité problémy. Proč je dnes euro v tak těžké krizi? Co bude s eurem v budoucnu? Problémem je především to, co není moc chápáno, nebo co snad bylo úmyslně zakrýváno, totiž že zavedení eura je jak politický, tak ekonomický problém. Řekněme, že je to zhruba 50 na 50, ale ekonomický a politický aspekt nejde od sebe odtrhnout. To je asi tak, jako když jste spoluvlastník ideální poloviny bytu nebo pozemku. To nemáte půlku bytu. Vy máte půlku každého čtverečního metru bytu, každého čtverečního centimetru. A u eura je to přesně takové, je to politicko-ekonomický problém, nelze to roztrhnout. Pro měnovou unii je zapotřebí, aby fungovalo obojí.

Pro euro musí být splněny technicko-legislativní předpoklady společné měny, musí se vyřešit, kdo tiskne bankovky, kdo razí mince, ochrana měny, kdo dělá měnovou politiku, jak hlasuje ve Frankfurtu Evropská centrální banka. To jsou ekonomické předpoklady, to je celkem známo. Mezi politicko-ekonomické problémy patří maastrichtská kritéria, jejich plnění a dodržování v čase. Sem patří veřejný dluh, veřejný deficit, úrok státních dluhopisů, inflace a nejméně dvouletý pobyt v systému ERM II. To je také celkem jasné. O maastrichtských kriteriích se již hodně hovořilo, nebudu se k nim vracet. Další politicko-ekonomický problém je reálná konvergence, o níž se vedla debata. Samozřejmě pionýrem reálné konvergence byli Britové, kteří v podstatě nikdy nechtěli do eurozóny vstoupit, protože mají svoji City a ta o to nemá zájem. Nicméně ministr financí Spojeného království se vždycky touto problematikou zabýval, Britové ji zkoumali, snažili se dodržovat maastrichtská kritéria a vyhodnocovali, jestli by nebylo pro Británii dobré do eurozóny vstoupit. Podobně postupovalo Švédsko. V České republice to dostalo takový bizarní nádech. Pan prezident, který má rád symboly, tak lezl na Blaník, když jsme vstupovali do Evropské unie. A českolipská kritéria reálné konvergence v jeho pojetí jsou spíše důvodem proti prohlubování evropské integrace.

Nechtěl bych ten problém zlehčovat, protože skutečně existuje. Víme, že splnění ekonomických podmínek nestačí. Je třeba politické sjednocení Evropy, jsou zapotřebí jakési Spojené státy evropské nebo alespoň Evropská konfederace svobodných národů. A možná se ukáže, že je potřebný i evropský politický národ. A to je věc, ve které to drhne. Zavedení eura, vznik eurozóny byl tak trochu – kdybych chtěl být ošklivý, tak bych řekl ve stylu Mao Ce-tunga – skok dopředu. Založení Evropské centrální banky bylo fakticky vytvoření první centrální instituce Evropské konfederace. Máte najednou centrální banku a pak zjistíte, že ECB nemá partnera. Brzy se zjistilo, že na evropské úrovni by bylo dobré koordinovat monetární a fiskální politiku. Obvyklé je, že mezi centrální bankou země a ministerstvem

financí probíhá nějaký dialog. Tady najednou byla situace, že byl nadnárodní finanční orgán, Evropská centrální banka, a národní ministerstva financí. Evropské federální ministerstvo financí není, takže dialog tak úplně nefunguje. Samozřejmě není to tak úplně absolutní, jakýsi dialog probíhá, ale je tady snaha ho nějakým způsobem zlepšit, a tak suplování nadnárodní druhé strany dialogu provádí ECOFIN. To je společná schůze evropských ministrů financí, kteří se minimálně jednou za měsíc sejdou a snaží se koordinovat evropskou fiskální politiku. Jenže kdyby potom bylo Evropské federální ministerstvo financí, tak samozřejmě velmi brzy zjistíte, že je potřeba koordinovat i jiné hospodářské politiky, že je třeba minimálně Evropská ekonomická vláda. Kdyby byla Evropská ekonomická vláda, tak zjistíte, že je třeba koordinovat také jiné resorty než jen ekonomiku. Uvedu například sociální problematiku, tam se mluví o panevropském důchodovém systému nebo alespoň nějaké koordinaci důchodových systémů v rámci Evropské unie. Když chce Evropská unie volný pohyb pracovních sil, tak musí minimálně zajistit, aby se vaše důchodové nároky přenášely, nebo aby vám byl vyplácen důchod z každé země, kde jste pracovali významnou dobu. To je jedna z otázek, které přináší volný pohyb pracovních sil. A samozřejmě je také třeba myslet na obranu, protože, jak už říkal Švejk, když je válka, tak se musí vyhrát. Když je válka, kterou chcete vyhrát, tak nepočítáte deficit veřejných financí. Prostě válka něco stojí, deficit veřejných financí může být o mnoho větší, než jsou maastrichtská 3 % HDP, ale na to potřebujete tu vládu, která realizuje politické rozhodnutí ve věci schválené Evropským parlamentem. To jsou věci, u kterých neumíme odhadnout ani obsahovou, ani časovou stránku.

Teď stojíme před diskrepancí, která vznikala léta, totiž že máme euro, ale nemáme integraci. Dokonce bych řekl, že evropští politici neřekli občanům eurozóny, že když jim zavádějí euro, tak že je také potřebná politická integrace, že je potřeba také daleko větší míra solidarity a podpory nerozvinutých regionů, než jakou dosud Evropa provádí. Eurokraté asi doufali, že integrace půjde tak nějak sama od sebe, že mechanismus se dostaví, že potřeba dne vyvolá pokračování politické integrace. Jenomže integrace se zasekla. Byla k ní zaměřena referenda, v nichž francouzský a nizozemský lid řekl: „Ne.“ Zejména francouzský nesouhlas byl důležitý, protože eurokraté měli podle všeho vymyšlená schémata, jak obejít nesouhlas lidu některých menších zemí. Ale Francii nikdo obejít nemůže. Aktuální je otázka, co se stane s eurem, když chybí ochota k politické integraci. A také existuje druhá část té otázky, totiž jak dlouho může euro existovat bez politické integrace. Tady musím pokorně přiznat, že nevím. Když se podíváme do historie, tak vidíme, že vytváření měnové unie Spojených států amerických – a to je u nás málo známé – trvalo desetiletí. Jenomže to byl počátek 19. století, kdy čas běžel pomaleji než dnes. Takže já opravdu nedovedu odhadnout, kolik času máme k dispozici, jak dlouhá může být doba, po kterou současný diskrepantní stav může trvat bez výrazných následků. Pravděpodobně to nebudou desetiletí, spíše roky.

Co bude s eurem? George Soros říkal, že za dva roky euro nebude existovat. Bral bych to vážně, protože Soros je člověk, který o euru nejenom filozofuje, ale občas na něm pracuje svými finančními operacemi. Václav Klaus se nechal slyšet, že euro přežije, ale bude to drahé. Jinak je zajímavé, že tvůrci eura vycházeli z toho, že když se ten problém objeví, že se vytvoří nové ekonomické nástroje. Romano Prodi to přímo anticipoval, to dokazuje citát z jeho článku, který byl uveřejněn v lednu 2002 v *The Economist*: „Taková krize jednou přijde. Pak vytvoříme nové ekonomické nástroje.“ Není to tedy tak úplně překvapení. Očekávalo se, že přijde nějaká krize, a očekávalo se, že potom budou vyvinuty nové ekonomické nástroje, což je přesně ta doba, která nastala, kdy jsou pokusy ty nástroje nalézt. Milton Friedman říkal, že eurozóna nevydrží do roku 2017. Myslím, že to bude trochu jinak.

Především je třeba říci, a to je, myslím, u nás dost nepochopeno, že boj o euro a eurozónu je bojem o Evropskou unii jako celek. Představa, že se rozsype eurozóna, ale Evropská unie by mohla pokračovat, je, myslím, nereálná. Proto byl vytvořen Pakt euro plus z března 2011, aby se tomu zabránilo. Nicméně máme zde – alespoň podle mě – tři základní scénáře toho, co se může stát, tři varianty budoucího vývoje. Pakt euro plus je udělán proto, aby to euro ustálo; euro přežije ve stávající podobě a Evropská unie se bude posunovat k politické integraci, k Evropské konfederaci. Této variantě bych dal 50% šanci. Pak je tady varianta, že se eurozóna rozsype, vrátí se ke svým starým měnám. Tady bych dal šanci maximálně 10 %, protože to by byla opravdu velká katastrofa, a já doufám, že se to nestane.

Ale myslím si, že existuje ještě jedno řešení, to je vlastně třetí varianta, a to, že euro přežije v jakési užší verzi, libozvučně to zní Deutsche Euro. Myslím si, že v Německu mají takovou variantu schovanou někde v trezoru. Je totiž třeba uvědomit si jednu věc. Když máte špatně fungující měnovou unii, kdo má nejsilnější pobídky odejít z takové špatně fungující unie? Jsou to Řekové, Portugalci nebo Irové? Nikoliv. Kdyby tyto země odešly z měnové unie, tak by zavedly řeckou drachmu nebo irskou libru nepochybně v kurzu 1:1. Ale pravděpodobně několik dní po zavedení této nové národní měny by došlo k její dramatické devalvaci, a to asi o desítky procent. A jelikož většina veřejného dluhu těchto zemí je denominována v eurech, která jsou půjčena ze zahraničí, tak závazky by zůstaly v eurech a deficit veřejných financí vyjádřený v procentech vůči HDP by se pravděpodobně vyšplhalo někam do úrovně 200 %, čili dluhy by byly úplně nesplacitelné. Větší zájem na odchodu z měnové unie mají země silné. Nemyslím si, že pro Německo je odchod nejlepší variantou, ale second best, druhou nejlepší možností je vytvoření menší eurozóny, které by se účastnily kromě Německa země, které ho v podstatě obklopují (Lucembursko, Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Rakousko, Slovinsko a Česká republika). Samozřejmě se dá spekulovat, které země by tam spadaly, protože z hlediska ekonomické logiky by Německo potřebovalo například severní Itálii, nikoliv Itálii jižní. Velká otázka je, co by dělala Francie. Asi by to politicky proběhlo tak, že by se Německo dohodlo s malými zeměmi a pak by jednalo s Francií. Pravděpodobně by Němci řekli: „Pojďte taky, ale pouze vy, jen vy bez ostatních

románských zemí, protože teď už budeme držet jinou fiskální stabilitu.“ V této souvislosti je třeba jasně říci, že Česká republika a její ekonomika – její průmysl postavený především na zpracovatelském průmyslu – potřebuje stejnou měnu, jaká bude platit na území Spolkové republiky Německo, ať už se bude jmenovat euro, Deutsche Euro, nebo nějak jinak. Second best pro nás je historický rakouský model, kdy po desetiletí byl kurz německé marky k rakouskému šilinku 1:7. Bohužel v politické věřavě, v níž se řešily pseudoproblémy, kdo koho odposlouchává, kdo koho mystifikuje, zapadlo rozhodnutí české vlády, která odmítla účast na Paktu euro plus. Domnívám se, že to je velmi dobrodružná politika, protože poškozují zájmy České republiky. Hrozí, že země bude marginalizována do pozice třetířadé země. To, co udělala Nečasova vláda, udělalo i Maďarsko. Jsou i další dvě země, které zůstaly mimo Pakt euro plus, Spojené království a Švédsko, ale ty měly trochu jiné důvody než my. Spojené království je země, která má asi nejméně důležitou, ale pořád ještě světovou rezervní měnu, má své City atd. Švédsko je bohatá země, která dělá do určité míry vlastní politiku. Odmítnutím Paktu euro plus bez zjevného důvodu Česká republika sama sebe zmarginalizovala. Tím Nečasova vláda vsadila na rozpad eurozóny.

Ono to samozřejmě není úplně jednoduché, protože eurozóna ještě donedávna byla takovým klubem arogantních pánů, kteří pro vstup do klubu měli velmi přísná kritéria, jež byla občas velmi flexibilně vykládána, a někteří členové Evropské unie nebyli do toho klubu přizváni. Musím ale říct, že takové chování je legitimní taktika. Pokud jste elitní klub, tak si můžete dovolit zacházet ošklivě s těmi, kteří se teprve do vašeho klubu dobývají. Tak to kluby občas dělají. Teď se situace změnila. Teď je to tak, že členové klubu si udělali mejdan, při mejdanu rozbili nábytek a pozvali koberec a teď říkají novým členům, že nejenom musí splnit všechny podmínky, ale ještě že se budou podílet na odstraňování škod z mejdanu, kterého se ani nezúčastnili. A to je samozřejmě politicky velmi obtížné. Z tohoto hlediska chápu, proč Nečasova vláda byla rezervovaná. Zejména když za to máte ještě platit. Jenže tam se jednalo o dvě věci, jednou je přihlášení se k Paktu euro plus a druhou placení peněz do evropského stabilizačního fondu. Takže to, že se vláda stavěla zdrženlivě vůči stabilizačnímu fondu – to ve skutečnosti znamená nutnost připlácet na škody, které udělali členové klubu, než do něj vstoupíte –, je legitimní a tomu samozřejmě rozumím. Ale neúčast na Paktu euro plus je něco neskutečného. Musím říci, že politicky je to absurdní situace, protože na evropské úrovni pravicové strany sdružené v Evropské lidové straně spíše Pakt euro plus podporují, zatímco evropské sociální demokracie jsou k němu velmi rezervované. V České republice je to jako obvykle naopak.

Ještě něco o Paktu euro plus. Jak funguje současný rámec hospodářské politiky, bylo už zmíněno v prezentaci Petra Zahradníka. Pakt stability a růstu zjevně selhal. Nebyl schopen uchránit mnoho zemí Evropské unie před neudržitelným hospodářským a rozpočtovým vývojem. Dokonce bych řekl, že situace je velmi znepokojivá, protože v Evropské unii už zjevně nastalo dělení na členské země první, druhé

a třetí kategorie. Prvně Evropská unie selhala, když nebyla schopna pomoci Maďarsku, Lotyšsku, Rumunsku, tedy zemím, které se dostaly z různých důvodů do vážných problémů platební neschopnosti. Místo toho, aby zasáhla Evropská unie, tak nastoupily tradiční mechanismy Mezinárodního měnového fondu, na které v podstatě Unii nepotřebujete, ta při tom procesu hrála druhořadou roli. Nicméně to nějak bylo přijato a nějak se to absorbovalo. Teď je samozřejmě problém daleko větší, protože v tuto chvíli už nejde o nějaké postkomunistické členské země Evropské unie, které mají vlastní měnu, ale už jde o eurozónu. Jde o zmíněné Řecko, Irsko, Portugalsko a čeká se, co bude se Španělskem. Takže se narychlo vyráběl dočasný nástroj na pomoc zemím eurozóny (500 miliard eur do roku 2013) a dále se vytváří trvalý nástroj na pomoc zemím eurozóny, což je změna Smlouvy o fungování Evropské unie.

Mimochodem ono se sice mluví o pomoci těmto zemím, ale ono to často vypadá, že ani tak moc o pomoc těmto zemím nejde, protože, upřímně řečeno, v Berlíně, v Paříži a v Londýně by jim bankroty nebo defaulty těchto zemí až tolik nevadily. Problém je v tom, že se také bojuje o německé, britské, francouzské, španělské a další banky. To je příklad Řecka, kde v případě defaultu budou prodělavat na prvním místě francouzské, německé a kyperské banky, které v minulosti půjčovaly různými kanály Řecku spousty peněz. Rolí zde hraje také politický moment, protože v Německu bylo populární shazovat všechno na rozmařilé Řeky, kteří mají vysoké důchody a nepracují. V tom samozřejmě část pravdy byla, ale už se méně mluví o tom, že byli také nezodpovědní bankéři, kteří těmto rozmařilým, málo pracujícím Řekům masivně půjčovali. Ty obrovské objemy jim musel někdo půjčit a půjčil jim je soukromý sektor.

Pakt euro plus je oficiálně od března 2011 klíčovou prioritou. To ovšem jenom potvrzuje to, že je to skutečně zacpávání díry v trupu lodi. Je snaha udělat to pouze změnou sekundárního práva v rámci Smlouvy – výjimka je krizový mechanismus pro eurozónu –, ale národní rozpočtové pravomoci a zodpovědnosti se nemění.

Zde by bylo na místě uvést obsah Evropského semestru. Jde o nové opatření. V dubnu je projednán konvergenční program a Národní program reforem, kde se předpokládá, že země vypracují své programy reforem a v nich zohlední závěry Evropské rady. To se u nás nyní také projednává. V červnu pak Rada vydá doporučení členskému státu, které také zohledňuje závěry Evropské rady. Ve státních rozpočtech na následující rok pak mají země zohlednit doporučení Rady.

Byly určeny tři pilíře reformy ekonomického řízení v Evropské unii. V Bruselu pochopili, že problémy jsou v posílení rozpočtového dohledu, v ustavení nového dohledu nad makroekonomickými nerovnováhami a v zavedení nástroje krizového řízení pro země eurozóny. Tam potom budou překvapivě některá úplně nová kritéria jdoucí daleko za maastrichtská.

Rozpočtový dohled má preventivní část. Důležité je to, že pro všechny státy se zavádí nové dodatečné kritérium růstu výdajů vlády. Bude se sledovat tempo růstu výdajů, zda je nižší než obezřetně odhadnuté střednědobé tempo růstu HDP. Může

být vyšší, ledaže by překročení tohoto kritéria bylo zcela kompenzováno zvýšením příjmů. Pokud členský stát nedosáhl svého střednědobého rozpočtového cíle a má nadměrný dluh nebo nadměrné makroekonomické nerovnováhy, má uloženo snižovat rozpočtový schodek o více než 0,5 % HDP ročně. Měly by se zavést sankce pro tu zemi eurozóny, která nebude provádět obezřetnou fiskální politiku. Nejsem si jistý, jestli to nakonec bude platit, protože tady je dramatická změna přístupu k počínání suverénních zemí. Evropská unie i v minulosti měla určité tresty za nedodržování fiskální disciplíny, ale k jejich realizaci bylo zapotřebí schválit je kvalifikovanou většinou, což se nepovedlo. Teď to má být obráceně. Když Evropská komise navrhne potrestání, tak naopak bude muset být kvalifikovaná většina proti uložení trestu, čili břemeno té kvalifikované většiny se přeneslo z „ano“ na „ne“. Návrh Komise na sankci je přijat, pokud Rada ve složení členů eurozóny nerozhodne jinak kvalifikovanou většinou. To může znamenat dramatickou změnu. Jsou také stanoveny různé formy trestu. Buď je tam úročený vklad, nebo neúročený vklad ve výši 0,2 % HDP.

Bude provedena také reforma nápravné části Paktu stability a růstu. Smyslem Paktu stability a růstu je podporovat dodržování rozpočtové kázně členských států a vynuocovat rychlou nápravu nadměrných rozpočtových schodků a veřejných dluhů. Mělo by to vést k větší koordinaci hospodářských politik. Má se přitvrdit v tom, že když bude vůči některému členu zahájena procedura při nadměrném schodku, tak ten složí neúročený vklad ve výši 0,2 % HDP. Abyste měli představu, co to znamená, tak uvedu, že v případě České republiky je to něco kolem 8 miliard korun. Tento neúročený vklad bude přeměněn na nenávratnou pokutu, pokud Rada po šesti měsících stanoví, že dotčený stát neplní její doporučení. A opět o tom bude v Radě prováděno obrácené hlasování.

Také jsou zde požadavky na národní rozpočtové rámce. Smyslem je zajistit, aby postupy na národní úrovni v rozpočtové oblasti umožňovaly plnit závazky. Sem patří požadavek na zlepšení vládního účetnictví, zlepšení makroekonomických a fiskálních předpovědí, číselných fiskálních pravidel, střednědobých rozpočtových rámců a transparentnosti. Tyto požadavky mají být splněny závaznou formou nejpozději do konce roku 2013. Zejména mají spadeno na mimorozpočtové fondy.

Zmiňoval jsem tady maastrichtská kritéria. Jedna věc, na kterou se přišlo během této krize, je, že by to chtělo sledovat daleko více parametrů než jenom ty, které byly v maastrichtských kritériích. Především by měl být zlepšen dohled nad makroekonomickými nerovnováhami. Běžný účet platební bilance by se měl pohybovat v intervalu ± 4 % HDP, čistá mezinárodní investiční pozice maximálně do -35 % HDP, nominální jednotkové náklady práce do $+9$ % pro země eurozóny a do $+12$ % pro země mimo eurozónu. Jednotkové náklady práce jsou mimochodem strašně důležitá věc. Klíčový pro ně je růst produktivity. Naše vláda si myslí, že důležité jsou nízké náklady práce, ale to samozřejmě nikdo nechce, protože lidé chtějí mít vysoké mzdy. Ale aby vysoké mzdy byly udržitelné, tak musí

růst produktivity a právě produktivitu odrážejí jednotkové náklady práce. V Evropské unii probíhá v poslední době obrovská diferenciací jednotkových nákladů práce. V Německu a v některých dalších zemích se podařilo snižovat jednotkové náklady práce přesto, že to bylo politicky a jinak těžké. Ale v těch zemích, které jsou blízko bankrotu nebo defaultu, byl vývoj přesně opačný.

Máme zde další indikátory makroekonomických nerovnováh. Podtrhl bych tady zejména dluh soukromého sektoru. Dluh soukromého sektoru je něco, co bylo naprosto zanedbáno. Bylo to pravděpodobně zanedbáno i z ideologicko-politických důvodů. Pořád byly země důrazně upozorňovány na to, jaké mají problémy s veřejnými financemi, ale ono se teď zjistilo, že země může zbankrotovat také kvůli soukromému sektoru. Jistým příkladem je Irsko, které bylo premiant z hlediska doporučení všech politik neoliberálního typu, protože Irsko po roce 2000 dokonce produkovalo rozpočtové přebytky. Problém byl v tom, že dovolilo expanzi neregulovaného bankovního sektoru, který nacpal spoustu peněz do reality a vytvořil si obrovské dluhy. Když bublina praskla, tak si banky prosadily nejprve zajištění vkladů, poté i státní garanci pro banky. Banky zbankrotovaly a ze soukromého dluhu se stal dluh veřejný. Proto je Irsko v problémech. Ne proto, že by veřejný sektor primárně vynaložil peníze na sociální stát nebo na podporu v nezaměstnanosti, ale protože veřejný sektor nereguloval bankovní sektor, dovolil morální hazard, dal plnou garanci za bilance bankovního sektoru a soukromý dluh se přelil do veřejného. A mimochodem, podobný problém je ve Španělsku. Je tam podobný problém v soukromých dluhích, jako byl v Irsku. Jde také o realty, Španělsko provozovalo realitní boom na celoevropské úrovni. Poskytovalo druhé hypotéky jednak svým občanům, aby si koupili vilu na Costa Brava, ale také Britům a dalším. Bohužel platí, že když vám teče do bot, zbavíte se poměrně snadno té druhé hypotéky na rozdíl od první, protože už nemáte na druhé bydlení. Vám to tolik nevadí, ale vadí to bankám. Dohled nad makroekonomickými nerovnováhami stanovuje maximálně přípustný dluh soukromého sektoru ve výši 160 % HDP a vládní dluh ve výši 60 % HDP.

Dále bych chtěl zdůraznit, že evropský stabilizační fond není jediný kanál, jak se potřebné země podporují. Je tam také kanál, který byl ještě před pár lety centrálními bankéři a Mezinárodním měnovým fondem vydáván za naprostý zločin, je to tzv. kvantitativní uvolňování. To není nic jiného než pumpování nekrytých peněz do ekonomiky. Začal s tím americký Fed, který nakupuje obligace americké vlády tempem asi 75 miliard dolarů měsíčně. Podobně postupuje Evropská centrální banka, která také skupuje obligace postižených zemí, a tím jim umožňuje financování za lepších podmínek. Otázkou je, jak dlouho to může fungovat.

Jsem na konci svého vystoupení, které nevyznělo příliš optimisticky. Default Řecka bude. Otázkou je, jestli se podaří zabránit dominovému efektu, protože, upřímně řečeno, to je hlavní cíl Paktu euro plus. Hlavní cíl evropského stabilizačního fondu je, aby problém byl izolován v uváděných třech zemích. Z hlediska předlužených zemí by bylo daleko lepší vyhlásit default, než kumulovat další dluhy

a půjčovat si stále dál. Default znamená začít jednat s věřiteli o tom, že se odepíše něco mezi čtyřiceti až sedmdesáti procenty dluhu, což samozřejmě bude mít řadu negativních důsledků. Budou to například obrovské problémy v bankách, které lehkomyslně půjčovaly předluženým zemím. Bankrot hrozí nejen Řecku, ale také Kypru, který mu půjčoval. Ale stále je default daleko lepší řešení, protože když stále kupíte dluhy, je to naprostá beznaděj. Default je samozřejmě bolestivý, nese s sebou řadu nákladů, ale obsahuje šanci na nový začátek. A ještě jednu věc bych chtěl zdůraznit. Je velmi znepokojující, že země, která je také v malé, je Irsko. Irsko mělo mobilní, kvalifikovanou, anglicky mluvící pracovní sílu, což bylo považováno za jeho výhodu. Ale z té se stala nevýhoda, přímo neštěstí, protože relativně mladá část této anglicky mluvící kvalifikované pracovní síly má snadné uplatnění i mimo Irsko. Mladí Irové se najednou ocitli v zemi, kde nevidí perspektivu, nevidí, že by začaly v dohledné době fungovat nějaké veřejné služby, protože země je těžce předlužená, tak jednoduše odcházejí do některých jiných zemí, kde je situace o něco lepší.

Tímto skončím. Děkuji za pozornost a jsem připraven na diskusi.

DISKUSE

Jiří Malý

Chtěl bych poděkovat panu Mládkovi za jeho podrobné vystoupení o současných problémech eurozóny, o jejich širších souvislostech a navrhovaných a realizovaných řešeních, mezi nimi zejména o Paktu euro plus. Chtěl bych se zeptat, jestli má někdo z vás nějaký dotaz.

Oldřich Krpec

Velice děkuji za toto vystoupení. Přesně splnilo to, co jsem od tohoto tématu očekával, ale přesto bych měl dvě otázky. Chtěl bych se zeptat na to, nakolik je pravděpodobné, že se bude postupovat podle mechanismu z března letošního roku, respektive které státy jsou tak silně pro tento mechanismus, že podstoupí politická rizika s ním spojená. Chtěl bych se dozvědět, jaký je Váš odhad ohledně toho, které vlády to budou schopny prosadit ve svých státech, eventuálně zda jsou některé státy, které s opatřeními původně souhlasily, ale teď jsou proti. To znamená, že se ptám, nakolik se to povede implementovat a nakolik pravděpodobně se podle toho pojede. Druhá otázka je spíše hypotetická. Kdyby existovala Evropská federace a v jejím rámci by některý její člen měl problémy buď řeckého, nebo irského typu, dovedla by se taková federace s touto situací vyrovnat a jaký způsob by pravděpodobně zvolila? Možná k tomu v rámci federace spíše vůbec nedojde, ale kdyby přeče jen došlo, jakým způsobem se s tím federace vyrovná? Děkuji.

Jan Mládek

Už jsem se o pravděpodobném vývoji zmínil. V podstatě jde o to, jestli zejména Německo a některé další země budou schopné vnutit disciplínu ostatním a udržet eurozónu pohromadě. Odhadl jsem pravděpodobnost takové možnosti na 50 %. Ale řekl jsem také, že je poměrně významná pravděpodobnost, že vytáhnou plán B, že udělají eurozónu menší; tu jsem odhadl na 40 %. A konečně myslím, že pravděpodobnost úplného rozpadu eurozóny je 10 %.

S Francií je to tak, že ona je na hraně. V Německu se nelíbí, že Francie umí hrát politické hry. Je to tradiční velmoc, takže používá při vyjednávání s Německem jižní křídlo Evropské unie. Myslím, že Německo by ji do užšího společenství vzalo za podmínky, že tam spolu s ní nebude jižní křídlo Evropské unie. Francie tam nejspíš bude, ale bude politicky slabší. Nehledě na to, že cítím, že jsou známky určité averze, určitého rozklížení i u francouzsko-německé osy. To

poslední bych viděl v tom, že když německý ministr financí začal mluvit o defaultu Řecka – o tom ekonomové včetně německých mluví dlouho, ale samozřejmě jiná věc je, když o tom začne mluvit německý ministr financí –, tak se z Paříže ozvala rozhořčená reakce, že to tak není, že to tak být nemůže. To znamená, že Německo a Francie nejsou dohodnuty, že nekoordinovaly svá stanoviska. Když Německo hovoří o defaultu Řecka, může to pro Francouze znamenat, že Němci to mají propočítáno, že si spočítali, že to německé banky utáhnou, ale francouzským bankám to zřejmě stále nevychází. Postoj Německa v otázce defaultu zlepšuje vztahy mezi Berlínem a Moskvou, což my vnímáme poněkud se znepokojením.

Problém defaultu je v zemi fiskálního federalismu aktuální vždy, protože i v této zemi jsou například zbankrotované obce. Málo se ví, že když česká obec zbankrotuje, že když má dluhy, které není schopna platit, tak český stát je v obtížné situaci, protože na jedné straně není možné dovolit, aby občané, kteří si zvolili nezodpovědné zastupitelstvo, nebyli potrestáni za svoji lehkomyšlnost, ale na straně druhé jsou to pořád občané České republiky, kteří musí dostat alespoň nějaké základní služby. Řeší se to tak, že pokud obec zbankrotuje, tak je tlak, aby prodala veškerý svůj majetek, snad kromě radnice a školy, a zbytek dluhu se zpravidla té obci odpustí. Takhle se to řeší. Když byly debaty v německém parlamentu o tom, jak řešit případ Řecka, tak se mluvilo také o tom, že by Řekové mohli prodat německým bankám některé ostrovy, nebo třeba v krajním případě i Akropoli. To vyvolalo ostrou reakci, protože v tom okamžiku začaly debaty o německé okupaci Řecka a o tom, co se dělo na Krétě, kde byly za druhé světové války zvlášť surové boje atd. Federace není unitární stát a na konkrétním případě Řecka vidíme, jak začíná drhnout solidarita, protože není vůči Řekům jednotná vůle zajistit jim alespoň minimální služby. Ano, fiskální federalismus je problém a nemá to jednoduchou odpověď.

Jiří Malý

Má někdo další dotaz? Prosim, paní Dostálová.

Ivana Dostálová

Nemám přímo dotaz, spíše poznámku. Chtěla jsem říct, že se mi moc líbila Vaše přednáška, k níž bych chtěla podotknout tři drobnosti. Jak jste říkal, že Maďarsku, Lotyšsku a Rumunsku nedala Evropská unie pomoc, tak si myslím, že Evropská unie nakonec využila ve Smlouvě o fungování EU článek 143, který umožňuje dát střednědobou pomoc na podporu platební bilance nečlenským státům eurozóny. Ta byla také poskytnuta a Mezinárodní měnový fond se na tom podílel. Velký problém to byl u Řecka, protože ten nástroj nebyl ve Smlouvě stanoven pro eurozónu. Předpokládalo se, že eurozóna bude ctít dobrou rozpočtovou disciplínu a vůbec k takové situaci nedojde. Druhá připomínka se týká Paktu euro

plus a České republiky. Říkal jste, že se Česká republika odmítla k němu přihlásit. Problém je, že Česká republika nechce přistoupit k harmonizaci daňové soustavy u daní z příjmu korporací.

A třetí poznámku mám k tomu, jak jste říkal, že je možné, že neprojde obrácené hlasování kvalifikovanou většinou v Radě. Myslím si, že teď už je spíše jasno, že asi projde, protože Rada přijala svou obecnou pozici – říkají tomu obecný přístup; letos v březnu Rada ve složení ECOFIN potvrdila v podstatě návrh Komise na toto obrácené hlasování, ale jenom pro rozhodování o sankcích a pokutách pro eurozónu. Je to v nařízení pro vyšší vynutitelnost rozpočtové kázně pro eurozónu. A řekla bych, že další problém je, že probíhá projednávání s Evropským parlamentem, mezi Radou a Evropským parlamentem, protože u některých předpisů je spolurozhodování Evropského parlamentu. Jak jsem viděla jejich pozměňovací návrhy, tak tam je, že chtějí rozšířit obrácené hlasování i na další oblasti, to znamená i třeba na všechna doporučení, která by byla v rámci rozpočtových procedur. A to je přesně to, co je proti rámcové pozici České republiky. Tam bude problém, proti tomu bude náš ministr asi protestovat, pokud by se dohadované kompromisní řešení klonilo k tomuto. Děkuji.

Jiří Malý

Ano, pan Mládek bude reagovat.

Jan Mládek

S tím posledním mi nezbyvá než souhlasit. K tomu prvnímu: já jsem problematiku poněkud zjednodušil. Očekával jsem totiž – a myslím, že nejenom já –, že při jednání o pomoci a fondech pro Maďarsko, Lotyšsko a Rumunsko bude Evropská unie vystupovat nejen jako juniorní partner, ale že se k tomu postaví jako seniorní partner, že to nebude dělat jako pomocník Mezinárodního měnového fondu. Ne že by Evropská unie při jednáních úplně nebyla, ale očekávání byla větší.

Co se týká odmítnutí Paktu euro plus, souhlasím s Vámi. Současná vláda chce být konkurenceschopná v daních, v daňové oblasti, dokonce bojkotuje snahu o vytvoření společného evropského daňového základu u daní z příjmu korporací. Tomu, upřímně řečeno, ne zcela rozumím, protože teprve ustavení společného evropského daňového základu by umožnilo konkurenceschopnost. Když se dnes podíváte na nominální sazbu daně, která je třeba u nás 19 %, tak je úplně jiná otázka, jaká je efektivní sazba daně. Ta je podle některých odhadů u nás někde skoro na úrovni irské nominální sazby, která je 12,5 %. Společný evropský daňový základ by zajistil, že by sice země měly stále různé daňové sazby, ale nikoli z jiného základu. Nicméně bych chtěl říct ještě jednu věc. Víím, že problém toho jako by doзору z Bruselu by nemusel být problémem jen pro naši současnou vládu.

K tomu ovšem už jen říkám, že pokud se na snaze o řešení dnešních problémů Evropské unie nebudeme podílet a nepokusíme se přispět k udržení stávající eurozóny, tak koordinace rozpočtů nebude probíhat na Komisi v Bruselu, ale na Ministerstvu financí Spolkové republiky Německo v Berlíně. Já bych byl pořád pro ježdění do Bruselu, i když to bude těžké.

Jiří Malý

Děkuji za odpovědi. Chtěl bych se zeptat, jestli má ještě někdo nějaký dotaz. Není tomu tak. Velice děkuji panu Mládkovi za jeho vystoupení i za odpovědi v diskusi a chtěl bych vás pozvat na krátké občerstvení.

Budeme pokračovat v odpolední části našeho jednání. Dalším vystupujícím bude paní Ing. Ivana Dostálová, která je naší spolupracovnicí z Institutu evropské integrace NEWTON College. Přednese nám příspěvek na téma *Pokrok a problémy při posilování makroekonomického dohledu a koordinace hospodářských politik v EU*. Prosím, máte slovo.

POKROK A PROBLÉMY PŘI POSILOVÁNÍ MAKROEKONOMICKÉHO DOHLEDU A KOORDINACE HOSPODÁŘSKÝCH POLITIK V EU

Ivana Dostálová

Dobré odpoledne. Můj příspěvek v podstatě bude o novelizaci dohledového a koordinačního rámce pro hospodářské politiky členských států EU. Hlavní normou Evropské unie je v tomto ohledu pakt, který má v angličtině název Stability and Growth Pact a většinou se překládá jako Pakt stability a růstu. Tento Pakt však není ani o stabilitě, ani o růstu, ale je o rozpočtové kázni. Stabilita a růst jsou tam v preambuli nařízení, kde je jedna věta, která zní zhruba tak, že zdravé veřejné finance jsou předpokladem pro cenovou stabilitu, finanční stabilitu, silný udržitelný ekonomický růst a zaměstnanost. Jinak k tomu Paktu ještě jednu poznámku. Je trochu obtížné ho najít a dát si ho celý dohromady, pokud ho člověk hledá poprvé; představa, že to je jedna knížka, která má titulní stranu a tam je nadpis Pakt stability a růstu, je falešná, protože se ve skutečnosti jedná o dvě nařízení.

My jsme tady hovořili o podpoře konkurenceschopnosti, tak na začátku svého příspěvku bych jenom zdůraznila, že nestačí dobrá hospodářská strategie, pokud by byla ve špatně nastaveném regulačním rámci, a i když máte dobrou strategii a dobrý rámec, tak to ještě nemusí vlády dodržovat, nemusí se s těmi dokumenty, jejich cíli nebo prioritami ztotožňovat. Chybou, která se v průběhu času ukázala, slabinou Paktu stability a růstu bylo, že byl aplikován v měkké podobě, bylo podle něj možné dávat sankce členům eurozóny, nikdy však nebyly v praxi použity. Byla možnost zastavit platby z Kohezního fondu, pokud by měl stát špatnou rozpočtovou disciplínu, ale ani to nebylo nikdy použito. Ukázalo se, že státy v příznivém období nevytvářely rezervy, ale naopak některé zvyšovaly svou zadluženost. Rozpočtový dohled nebyl provázán s mnohostranným dohledem nad strukturálními reformami, chyběl makroekonomický dohled. Dohled nad finančními trhy byl silně fragmentovaný. V ekonomice, jakou má Evropská unie a zvláště eurozóna, kde jsou členské státy silně obchodně a investičně provázány, se negativní signály šíří rychle. Tohle, co jsem nyní uvedla, byl výčet slabých stránek regulačního rámce.

Pokračovat budu citáty z přednášky, kterou měl José Manuel Barroso, předseda Evropské komise, 15. března 2011 a která se vztahovala ke strategii Evropa 2020. Řekl: „Chceme dobrá pracovní místa, vyšší životní standard a lepší kvalitu života pro všechny Evropany... Uvědomuji si, že mnoho lidí chybně považuje strategii Evropa 2020 za další Lisabonskou strategii, která selhala ve své slibu učinit z Evropy nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější region světa... Máme jasné

cíle, máme sedm stěžejních iniciativ a posílili jsme ekonomické řízení, včetně zavedení Evropského semestru.“ Barroso tím myslel, že jsme posílili dohledový a koordinační rámec. Moje přednáška je vlastně o tom, jak jsme posílili ekonomické řízení v Evropské unii.

Nyní probíhá první fáze reformy dohledového mechanismu; začala se připravovat v březnu 2010, kdy Evropská rada stanovila tuto oblast za klíčovou prioritu Evropské unie a rozdělila evropským institucím úkoly. V březnu 2011 již uvítala, že Rada ECOFIN potvrdila obecný přístup k balíčku legislativních návrhů k ekonomickému řízení, které by měly vstoupit v účinnost od ledna 2012. V podstatě Evropská rada potvrdila svou pozici k návrhu legislativních balíčků Evropské komise. Předpisy by sice měly vstoupit v účinnost od ledna 2012, ale už od ledna 2011 byl zaveden v rámci preventivní části Paktu stability a růstu Evropský semestr. Ten již platí.

Celkově se reforma skládá z pěti nařízeních, která mají přímou platnost, a ze směrnice k požadavkům na národní rozpočtové rámce, která požaduje, aby oněch pět nařízeních státy zavedly do národních procedur do konce roku 2013. Směrnice sama bude zavedena od ledna 2012 a bude mít od té doby účinnost.

Pak nastoupí druhá fáze reformy. Protože sankce za špatnou rozpočtovou disciplínu budou moci být uplatněny jen vůči členům eurozóny, tak v druhé fázi reformy dohledového mechanismu, která se bude připravovat v souvislosti s přípravou nové finanční perspektivy EU, se předpokládá, že od ledna 2014 budou mít výdajové programy zavedeny kondicionality tak, jako to má nyní Kohezní fond. To znamená: máš špatnou rozpočtovou disciplínu, nebudeme ti dávat peníze z rozpočtu Evropské unie.

Nyní k časovým mezníkům. V roce 2010 schválila Evropská rada novou hospodářskou strategii, která má tři dlouhodobé priority. O těch jste již dnes slyšeli. Má také čtyři bezprostřední priority, z nichž čtvrtá je posilování koordinace hospodářských politik. Takto tedy je provázána strategie Evropa 2020 s novým dohledovým rámcem. Evropská rada vyzvala Komisi, aby předložila návrhy na posílení koordinace hospodářských politik. Tak to bylo, když Evropská rada zahájila tuto klíčovou prioritu v loňském roce. Pak celý rok probíhala intenzivní jednání a nyní v březnu 2011 už je jasno. V září 2010 nastal okamžik, kdy Komise představila balíček šesti legislativních návrhů, v nichž je definován nový dohledový rámec. Jen pro zajímavost uvádím, že tomu balíčku se říká six pack, tj. balíček šesti návrhů. V březnu 2011 Rada ECOFIN potvrdila návrhy Komise změněné podle intenzivního vyjednávání, které probíhalo od listopadu 2010 do března 2011. Vyjednávání v rámci Rady se zúčastnily členské státy, jejich zástupci jezdili jednou, nebo i dvakrát v týdnu na zasedání ad hoc zřízené pracovní skupiny a tam se všechny návrhy doladily tak, aby byla pozice Rady sjednocena. Evropská rada koncem března 2011 – tzv. jarní Evropská rada – otevřela projednávání balíčku šesti legislativních návrhů s Evropským parlamentem. Rovněž potvrdila ve svých závěrech horizontální doporučení a priority pro fiskální konsolidaci a strukturální reformy. Členské

státy by je měly promítnout do svých Národních programů reforem a do konvergenčních programů nebo programů stability; tyto programy by měly odevzdat nejlépe v polovině dubna. Evropská rada zdůraznila, že je třeba přednostně se zaměřit na návrat ke zdravým rozpočtům a fiskální udržitelnosti, na snižování nezaměstnanosti prostřednictvím reforem trhu práce a na posílení ekonomického růstu.

Základní východiska reformy, základní východiska pro změnu pravidel a procedur jsou tedy od března 2010 dána. Už jsem říkala, že od března 2010 se reforma ekonomického řízení stala prioritou Evropské unie. Postupovalo se v rámci Smlouvy, výjimkou je ustavení stálého krizového mechanismu pro eurozónu, kde dochází k drobné úpravě Smlouvy, jinak národní rozpočtové pravomoci a odpovědnosti zůstávají.

Základem nového rámce pro ekonomické řízení se stává legislativní balíček Komise upravující rozpočtový dohled a zavádějící makroekonomický dohled. Balíček šesti předpisů obsahuje dva návrhy, které jsou přijímány Radou zvláštním legislativním postupem. To znamená, že o nich rozhoduje jenom Rada, takže v podstatě by měly být v definitivní podobě. Čtyři návrhy jsou projednávány v rámci řádného legislativního postupu, takže tam musí jednat dvě instituce, Rada a Evropský parlament, a dospět ke kompromisní verzi. Toto jednání začalo před nedávnem. Evropský parlament shromáždil zhruba dva tisíce pozměňovacích návrhů.

Nejsilnější opozice vůči návrhům je ze strany Evropské centrální banky, která chce, aby eurozóna měla ještě silnější pravidla (tzv. „kvantový skok“) a aby ta nyní navrhovaná pravidla platila pro členské státy Evropské unie, které nejsou v eurozóně. Evropská centrální banka chce přitvrdit obrácené hlasování, chce ho zavést, jak jsem říkala, při rozhodování Rady o těch doporučeních všude tam, kde to není v rozporu se Smlouvou. Prezident Evropské centrální banky Jean-Claude Trichet uvedl 16. února 2011 pro časopis Die Zeit: „V Evropě máme hospodářskou a měnovou unii. My v Evropské centrální bance pečujeme o měnovou unii; politikové se starají o fungování hospodářské unie a jeho zlepšování. Euro jako měna neprošlo žádnou krizí, jeho hodnota se udržela velmi dobře, stejně jako důvěryhodnost a mimořádná stabilita. A to nejen v jedné zemi, ale v celé eurozóně. Problémem jsou špatné fiskální politiky některých zemí a ztráty konkurenceschopnosti. Návrhy Evropské komise jdou podle našeho názoru správným směrem, ale nejsou dostatečně ambiciózní. Sdělení je jasné: v posilování evropského ekonomického řízení musíme jít na všech úrovních tak daleko, jak to bude možné.“

První dva pilíře reformy jsou rozpočtový dohled a makroekonomický dohled. Rozpočtový dohled obsahuje dvě novely Paktu stability a růstu; Pakt má hlavní dvě složky, preventivní část a nápravnou část, a v obou dochází ke změnám. Dále do rozpočtového dohledu patří nové nařízení o posílení vynutitelnosti rozpočtového dohledu pro eurozónu. Nová směrnice k rozpočtovým rámcům je z tohoto hlediska podobná. Ta říká státům, jaké postupy, pravidla a instituce mají zavést do svých národních rámců.

Druhým pilířem je makroekonomický dohled. To je nová věc, protože se ukázalo, že rozpočtový dohled sám o sobě nestačí. Makroekonomický dohled má dvě nařízení. Jedno nařízení je v podstatě jako u rozpočtového dohledu, pro prevenci a nápravu makroekonomických nerovnováh v Evropské unii. Druhé nařízení je pro vynucení nápravy makroekonomických nerovnováh v eurozóně, takže to je symetrické k nařízení o posílení vynutitelnosti rozpočtového dohledu pro eurozónu. Obě nová nařízení obsahují sankce pro eurozónu.

Hlavní změny v preventivní části rozpočtového dohledu jsou tyto: zavádí se Evropský semestr, zavádí se nové výdajové pravidlo, zavádí se sankce za porušení rozpočtové disciplíny ve formě složení úročeného vkladu u Komise, který se státu vrátí po nápravě. Pokud stát nezjedná nápravu a dostane se do procedury při nadměrném schodku, tak při rozhodnutí o proceduře je přeměněn vklad úročený na vklad neúročený a po šesti měsících, pokud země nepřijme účinná opatření, je přeměněn na pokutu. Nově se zavádí mechanismus obráceného hlasování v Radě; ten vám vysvětloval pan inženýr Mládek, nebudu to opakovat. Pak se zavádí únikové doložky pro snižování nebo zrušení sankce. Jde o to, že Komise má určitou možnost zmírnit sankce, dokonce i je neuložit. Když Komise navrhne Radě, že má dát sankci, tak ta sankce je ve výši 0,2 % HDP. Pokud se členský stát do deseti dnů na ni obrátí s tzv. odůvodněnou žádostí – nikde ale není vysvětleno, co to ta odůvodněná žádost je –, tak může Komise sankci zmírnit, nebo zrušit. Nově se zavádí, že ze zástupců Komise a Evropské centrální banky bude jezdit do jednotlivých států kontrolní mise a bude udělovat státu, který neplní rozpočtové požadavky, různá doporučení; to je další sankce, taková reputační nebo politická.

Hlavní změny v nápravné části rozpočtového dohledu jsou následující. Větší důraz je položen na dluhové kritérium. Do nápravné procedury se dostává stát, když poruší referenční hodnoty Paktu stability a růstu, to znamená, že překročí nebo plánuje překročit rozpočtový schodek ve výši 3 % HDP. Nyní se má do nápravné procedury dostávat i kvůli veřejnému dluhu, pokud je dluh nadměrný a není snižován náležitým tempem. Takže je definováno i numerické tempo, při němž je snižování nadměrného dluhu dostatečné. Tam je zakomponováno určité zpoždění, odložení, protože když má stát vysoký dluh – třeba dvojnásobný než jiný stát –, tak ho nemůže snižovat tak rychle jako stát s dluhem podstatně menším. Vysoký dluh se nesníží ze dne na den. Když se probíralo toto ustanovení, tak státy s vysokým veřejným dluhem nesouhlasily s tím, aby pravidla byla nastavena tvrdě. Takže se tam začlenilo období tří let, po roce 2012 to může vstoupit v platnost, ale až tři roky poté, co s těmito státy bude ukončena současná procedura, takže to je ještě za hodně let. Větší důraz je také položen na relevantní faktory, jako jsou výše dluhu, dluhová udržitelnost, makroekonomické nerovnováhy, závazky ze stárnutí obyvatelstva, vývoj zadluženosti soukromého sektoru, úvěrová emise, vývoj cen nemovitostí. Zdůrazněn je také rychlejší nástup sankcí, jejich stupňování a konečně i větší flexibilita zohlednění penzijních reforem u zemí, které nemají nadměrný dluh.

Evropský semestr je první změnou v reformě Paktu stability a růstu. Ta změna už nastala. Zjednodušeně řečeno to znamená, že konvergenční programy nebo programy stability a Národní programy reform se nepředkládají v podzimním termínu, ale na jaře během dubna. Je představa, že klíčová rozhodnutí o národních rozpočtech budou ministři financí přijímat až poté, co dostanou doporučení Rady, a to bude někdy začátkem léta. Předseda Komise José Manuel Barroso komentoval zavedení Evropského semestru v Evropském parlamentu slovy: „Nový Evropský semestr kombinuje přísná fiskální pravidla posilování Paktu stability a růstu s efektivní hospodářskou koordinací... Nabízí ex ante koordinaci, což znamená, že si navzájem diskutujeme politiky jak hospodářské, tak fiskální předtím, než jsou přijaty.“

V rámci prevence se v rozpočtovém dohledu státům ukládá povinnost specifikovat střednědobý rozpočtový cíl a cestu k jeho dosažení náležitým tempem. Střednědobý rozpočtový cíl je strukturální saldo, to znamená nominální saldo očištěné od cyklických vlivů a jednorázových a dočasných opatření. Zjednodušeně řečeno, v podstatě se tak mají státy motivovat k tomu, aby neměly schodky, ale aby směřovaly k vyrovnaným rozpočtům. Pokud stát nedosáhne střednědobého rozpočtového cíle, musí snižovat rozpočtový schodek minimálně o 0,5 % HDP ročně. A státy, které mají nadměrný dluh (nad 60 % HDP) nebo výrazné riziko celkové dluhové udržitelnosti, musí postupovat rychleji, musí snižovat nadměrný schodek o více než 0,5 % HDP ročně.

Pokud stát nedosáhl střednědobého rozpočtového cíle, tak platí výdajové pravidlo. Monitoruje se, zda dynamika jeho rozpočtových výdajů nepřevyšuje omezené tempo růstu HDP. Hlavně jde o to, aby stát nezvyšoval výdaje na základě nenadálých, nečekaných příjmů, aby s nimi nezakládal trvale zvýšené výdaje. Ty se potom těžko odstraňují, když se někomu něco dá, tak se mu to později těžko bere. Nečekané příjmy se mají prvořadě využívat ke snížení dluhu. Nově jsou zařazeny sankce pro země eurozóny za neplnění střednědobého rozpočtového cíle a konsolidační cesty k jeho dosažení.

V rozpočtovém dohledu sankce pro země eurozóny přicházejí dříve. Je tam několik možností. Buď má stát špatnou rozpočtovou disciplínu v preventivní části – to znamená, že pomalým tempem postupuje ke střednědobému rozpočtovému cíli –, pak dostane jako sankci povinnost složit u Komise úročený vklad ve výši 0,2 % HDP. Pokud se jeho rozpočtový schodek přehoupne přes 3 % HDP, dostane se do nápravné části. V tom případě se přemění úročený vklad na neúročený vklad. Stejný postup se uplatní, když se zjistí, že člen eurozóny má významné rozpočtové problémy. Rada mu udělí sankci hned při rozhodnutí o existenci nadměrného schodku. Pokud je stát v nápravné proceduře a při první kontrole se ukáže, že nepřijal účinná opatření, tak se neúročený vklad přemění na nenávratnou pokutu. Pokuta má stejnou výši, tj. 0,2 % HDP. Tohle všechno jsou nové věci. Když se stát dostane do další fáze a stále se nenapravuje, tak pak mu dají výzvu k nápravě. Když výzvu nesplní, tak mu dají pokutu, která je 0,2 % HDP plus jedna desetina rozdí-

lu mezi skutečně dosaženým schodkem v předchozím roce a jeho referenční hodnotou (3 % HDP). Pokud je stát nepoučitelý další rok, tak mu zase dají tu variabilní část pokuty, tu jednu desetinu, a to mu dávají tak dlouho, dokud je v nápravné proceduře. Jednotlivá pokuta nesmí překročit výši 0,5 % HDP.

Pak je zde nová směrnice o minimálních požadavcích na národní rozpočtové rámce. Až budou platit, tak se podle nich bude muset chovat i Česká republika. S požadavky směrnice mohou mít některé státy problémy. Směrnice specifikuje nároky na podobu účetnictví vládních institucí a vládní statistiky, makroekonomických a fiskálních předpovědí, číselných fiskálních pravidel a střednědobých rozpočtových rámců a na transparentnost veřejných financí a ucelenost rozpočtového rámce. Požadavky směrnice mají být splněny do konce roku 2013.

Druhý pilíř reformy je makroekonomický dohled. Makroekonomický dohled je založen na dvou nařízeních. Jedno je zrcadlovou obdobou Paktu stability a růstu. Je tam prevence i náprava. Definuje postupy pro prevenci a nápravu nadměrných makroekonomických nerovnováh. Dále specifikuje proceduru při nadměrné nerovnováze založenou na mechanismu včasného varování k odhalení těchto nerovnováh, která bude postavena na sadě ukazatelů a jejich prahových hodnot. Komise monitoruje, dává státu varování, Rada pak rozhoduje, dává státu doporučení. Když je stát nerespektuje, dostává sankce. Druhé nařízení specifikuje sankce pro země eurozóny za opakované nepřijetí účinných opatření. Teď se o tom jedná, vyvolává to velké diskuse, protože státy, které jsou vysoce zadlužené, nechtějí, aby i zde byl sledován jejich dluh. Říkají: „Proč by měl být dluh zakomponován i tady, když už je v rozpočtovém dohledu?“ Sankce je pouze 0,1 % HDP za druhé nesplnění doporučení. Vlády států totiž nemají možnost ovlivňovat makroekonomické nerovnováhy takovým způsobem, jako ovlivňují rozpočet, a navíc jsou ekonomiky eurozóny propojené. Určitý problém je v tom, co se považuje za nápravu. V podstatě se vezme za napravené, když vláda přijme nějaká opatření, ne když se ukazatel třeba za půl roku dostane na požadovanou hodnotu.

Obsahem třetího pilíře reformy ekonomického řízení je ustavení trvalého mechanismu pro řešení krizí eurozóny. Tady se ukázal problém, protože Evropská unie měla podle Smlouvy o fungování EU možnost dát střednědobou pomoc na podporu platební bilance pouze státu, který není v eurozóně, protože se při založení eurozóny předpokládalo, že koordinace bude stačit a že státy se budou chovat vzorně. Když pak nastal problém s Řeckem, tak Evropská unie neměla ani dočasný, ani stálý mechanismus, který by v této situaci mohla uplatnit. Zvolila se proto mezivládní dohoda, což byl velmi netradiční, nestandardní postup. Státy eurozóny se dohodly, že budou Řecku půjčovat peníze. Potom přišla nutnost další pomoci, a to Irsku a Portugalsku. Tady už se uplatňují dva dočasné nástroje, které byly nastaveny v minulém roce. Ty se mohou použít i v dalších nezbytných případech. Stálý mechanismus pro řešení krizí eurozóny by měl být účinný od července 2013 a má být založený na článku 136 Smlouvy o fungování EU. Bude nutná menší změna článku 136 Smlouvy, jejíž národní ratifikace by měly proběhnout do konce roku 2012.

Jaká je lekce z minulosti? Krásná pravidla nestačí, pokud zůstanou na papíře. Musí se také dodržovat. Můj názor je, že někde něco funguje, někde nefunguje a že ta síla je v neformálních institucích. Ty formální se dají zavést v zákoně, ale to nestačí. Třeba skandinávské země jsou na tom dobře, protože tam lidé dělají to, co je v pravidlech nebo co je slušné. Jinde se pravidla obcházejí. Pakt stability a růstu i Lisabonská strategie měly společného jmenovatele, nebyly implementovány tak, jak to bylo původně zamýšleno. Byly založeny na nadměrně optimistických očekáváních politiků a pak chyběla politická vůle je dodržovat. Iniciativy samozřejmě neskončí tím, že je přijatý nový rámec, protože každé nové předsednictví má nové ambice. Těch iniciativ je spousta, stejně jako je spousta priorit, cílů, opatření, akčních plánů. Jenom bych na závěr chtěla říct, že se v tom někdy člověk špatně orientuje a chce silnou vůli to číst. Děkuji za pozornost.

Jiří Malý

Děkuji Ivaně Dostálové za příspěvek. Skutečně udělat takovýto výtah ze všech možných evropských, unijních materiálů, které mají v souhrnu stovky stran, to je náročný úkol, to mohu potvrdit. Dalším přednášejícím bude Mgr. Ing. Petr Wawrosz z Institutu evropské integrace NEWTON College, který přednese příspěvek na téma *Sbližování právních předpisů jako faktor upevňování jednotného vnitřního trhu EU*.

SBLIŽOVÁNÍ PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ JAKO FAKTOR UPEVŇOVÁNÍ JEDNOTNÉHO VNITŘNÍHO TRHU EU

Petr Wawrosz

Dobré odpoledne. Děkuji panu doktoru Malému za uvedení. Měl jsem přípravu poněkud jednodušší než moji předřečníci, protože jsem nemusel dělat výtah ze spousty předpisů, ale vzal jsem si vlastně jen strategii Evropa 2020 a dával jsem se, co by se mělo podle ní měnit v oblasti právních předpisů. Teď vám zde předestřu stručný přehled.

Řada věcí už samozřejmě existuje ve stávajícím uspořádání, je zde Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie. Je logické, že pokud je cílem Evropské unie zabezpečit jednotný trh, volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu, tak je nutné, aby existovala nějaká jednotná pravidla, která by to umožňovala. Jinak rostou transakční náklady a nerealizuje se řada směnných aktů. Pokud pro nakládání se zbožím bude mít Česká republika odlišná pravidla, než mají třeba v Portugalsku, tak může dojít až k tomu, že zboží z České republiky do Portugalska vlastně ani nedopravíte. Volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu musí být založen na důvěře, ochraně slabší smluvní strany, záruce dodržování dobrovolně přijatých smluv, volném vstupu do odvětví. A pravidla musí být nějakým způsobem závazná, vynutitelná, čili musí to být zakotveno v nějakých právních předpisech.

Pokud si dále Evropská unie dá za cíl posilovat, zvyšovat svoji konkurenceschopnost, tak opět vlastně platí, že tyto cíle musí být nějakým způsobem kvantifikovány a k jejich dosažení je opět zapotřebí určitých pravidel. Je třeba zdůraznit, že zatímco věci, o kterých tady mluvila paní inženýrka Dostálová, jsou přinejmenším už v nějakém procesu schvalování, tak my se tady často budeme pohybovat ve fázi úvah.

Dále je dobré vědět, kdo za co v Evropské unii zodpovídá. Není to zase nic tak překvapivého, něco, co by se podstatně lišilo od fungování státu. Máme zde Evropskou radu, čili shromáždění předsedů vlád, eventuálně prezidentů, která ponese za novou strategii Evropa 2020 plnou zodpovědnost. Evropská komise je jakoby vláda na úrovni Evropské unie. Ta bude sledovat pokrok vedoucí k dosažení cílů, usnadňovat výměnu politických postupů, činit nutné návrhy, jejichž cílem bude stanovit směr, kterým by se činnosti měly ubírat, a provádět stěžejní iniciativy Evropské unie. Evropský parlament má být jakýsi zástupce občanů. Bude vůdčí silou mobilizující občany a působící jakožto spolutvůrce právních předpisů. Pokud budou pravidla přijímána, tak v rámci uvedených dvou zakládajících smluv EU, především v rámci Smlouvy o fungování Evropské unie, a pojedje se podle standardních procedur, nemělo by se dít nic překvapivého.

Strategie Evropa 2020 má několik stěžejních iniciativ, o čemž tady bylo řečeno hodně už dopoledne, a tak se zastavím jen u některých z nich. Začnu iniciativou Unie inovací. V rámci této stěžejní iniciativy existuje několik témat vztahujících se k fungování jednotného vnitřního trhu EU. Patentová ochrana je velké ekonomické téma a není na to jednotný názor. V podstatě jde o to, že pokud něco inovativního vymyslíte, tak vás ten proces stojí nemalé náklady. A pokud by každý vaši myšlenku mohl použít, tak vy byste byli pochopitelně znevýhodněni, protože on už přijde k hotovému. Diskutuje se proto o tom, co všechno by se mělo patenty chránit. Z mého pohledu jsou odůvodněné námitky, že se – když to řeknu otevřeně – patent dává prakticky na každou věc a že patentová ochrana potom vytváří bariéry vstupu do odvětví. Když si patentujete každou věc a tvrdíte, že nikdo jiný to nemůže dělat bez vašeho souhlasu, tak to vede k tomu, že máte monopolní nebo tomu blízké postavení. Jak se to konkrétně bude řešit, to se teprve uvidí. Strategie Evropa 2020 si tento problém do určité míry uvědomuje, ví, že s patenty bude třeba něco dělat, protože na jednu stranu nelze připustit, aby kdokoli mohl použít jakoukoliv myšlenku, na druhou stranu pokud chce být Evropská unie konkurenceschopná, tak samozřejmě musí umožnit, aby se jednotlivé podniky dostávaly k vyspělým technologiím a aby je byly schopny aplikovat.

Dále je tady oblast veřejných zakázek, která souvisí s praktickým využíváním inovací. Je známá věc, že právní předpisy v oblasti veřejných zakázek se mění velmi často. Také český zákon o zadávání veřejných zakázek se mění hodně často a není to jen proto, že v této oblasti je největší míra korupce, ale je to i proto, že ten zákon musí být v souladu s pravidly Evropské unie, která se často mění.

Přejdu k dalšímu bodu, který se týká právních předpisů, a to je stěžejní iniciativa Digitální program pro Evropu. Evropská komise bude pracovat na záměru zajistit stabilní právní rámec, který bude stimulovat investice do otevřené a konkurenceschopné infrastruktury pro vysokorychlostní internet a do souvisejících služeb. Členské státy EU budou muset vytvořit právní rámec pro koordinaci veřejných prací, aby se snížily náklady na plošné zavedení sítí. Vidíme, že se opět pohybujeme v oblasti veřejných zakázek. Navíc musíme u této problematiky brát v úvahu to, že státy, respektive jejich vlády, jsou subjektem, který hraje v Evropské unii významnou roli. Víte, že podíl veřejných výdajů se pohybuje v zemích EU většinou kolem 40 % HDP, někde i více.

Další úkoly pro Evropskou unii a její členy plynou ze stěžejní iniciativy Evropa méně náročná na zdroje. Je evidentní, že ve světě stále vzácnějších zdrojů bude nutné více je šetřit a zajistit, aby jejich využívání, pokud k němu v budoucnosti dojde, bylo maximálně ekonomické. K tomu je potřeba vytvořit příslušný právní rámec nebo zdokonalit stávající rámec pro využívání nástrojů trhu například při obchodování s emisemi. Musí se provést revize zdanění energií, vytvořit rámec pro podporu většího zadávání ekologických veřejných zakázek atd.

Další stěžejní iniciativou strategie Evropa 2020 je Průmyslová politika pro éru globalizace. V jejím rámci je velkým tématem malé a střední podnikání. Řada eko-

Obr. 1 Jednotný trh pro 21. století

Evropská komise navrhne následující kroky vedoucí k odstranění překážek na jednotném vnitřním trhu EU:

- posílit struktury pro včasné a přesné provádění opatření na jednotném trhu (mimo jiné regulace sítí, směrnice o službách a balíček právních předpisů pro finanční trhy a o dohledu nad nimi), účinně je prosazovat a rychle řešit případné problémy;
- prosazovat program promyšlených právních předpisů, například zvážit širší využívání nařízení než směrnic, začít hodnotit stávající právní předpisy ex post, provádět sledování trhu, snížit administrativní zátěž, zlepšit podnikatelské prostředí, zejména pro malé a střední podniky, a podporovat podnikání;
- upravit právní předpisy EU a členských států dle požadavků digitálního věku tak, aby podpořily volný pohyb obsahu s vysokou úrovní důvěryhodnosti pro spotřebitele a podniky; to si vyžádá úpravu pravidel týkajících se odpovědnosti, záruk, dodávek a řešení sporů;
- zajistit, aby pro podniky a spotřebitele bylo snazší a méně nákladné uzavírat smlouvy s partnery v jiných zemích EU, zejména jim zpřístupnit harmonizovaná řešení pro spotřebitelské smlouvy a modely smluvních ustanovení EU a pokročit dále ve vytváření fakultativního evropského smluvního práva;
- zajistit, aby pro podniky a spotřebitele bylo jednodušší a méně nákladné dosahovat prosazování smluv a uznávání soudních rozsudků a dokumentů v dalších zemích EU.

nomických studií poměrně jednoznačně říká, že malé a střední podniky jsou motorem růstu ekonomiky. Malé a střední podniky můžeme definovat různě, kritériem může být počet zaměstnanců, obrat nebo jiný ukazatel. Je pravda, že vznik ani zánik menšího počtu malých či středních podniků nehraje z celkového hlediska státu větší roli, ale stejně se musí uplatňovat taková politika, takové předpisy, které by pro malé a střední podniky jako pro celek zlepšily podnikatelské prostředí a zajistily, aby

velké podniky nebyly zvýhodněny. Dalším bodem, dalším úkolem je snížit administrativní zátěž podniků a zlepšit kvalitu právních předpisů upravujících podnikání. Administrativní zátěž je pro podnikání brzdou. Důležitá věc je, aby firmy v členských státech Evropské unie mohly vznikat co nejrychleji.

Přes velký pokrok – kdybychom to srovnali se situací před deseti, dvaceti lety, tak jsme jednoznačně dále – existuje pořád řada méně viditelných, nebo téměř neviditelných bariér pro existenci volného trhu v Evropské unii. Je samozřejmé, že čím větší je trh, tím větší je i šance, že bude existovat konkurence, ale pokud existují bariéry, tak je konkurenci bráněno. Dopoledne tady bylo řečeno hodně věcí k tomu, jestli strategie Evropa 2020 může být úspěšná, ale bylo také řečeno, že současný stav Evropské unie a její ekonomiky není dobrý. Proto jsem se strategie Evropa 2020 vybral opatření či záměry, které by měly přispět ke zdokonalení fungování jednotného vnitřního trhu Evropské unie. Tady jsou vypsány kroky, které by měla navrhnout Evropská komise (viz obr. č. 1).

A nakonec se v tomto výkladu o právních předpisech EU dostáváme k reakci Evropské unie na finanční krizi. Z určitého hlediska je strategie Evropa 2020 právě takovou reakcí. Důsledky finanční krize mají značný dopad na schopnost evropských podniků a vlád financovat investiční a inovativní projekty. Pro dosažení cílů strategie Evropa 2020 je zásadní mít regulační rámec, který zajistí efektivnost a současně bezpečnost finančních trhů. V tomto směru je třeba provést již schválené reformy dohledu nad finančním sektorem, vyplnit mezery v právních předpisech, posílit transparentnost, stabilitu a odpovědnost, zejména u derivátů a tržní infrastruktury. Dále je třeba dokončit posilování obezřetnostních a účetních pravidel a pravidel ochrany spotřebitelů prostřednictvím jednotných evropských pravidel, jež se budou příslušným způsobem vztahovat na všechny finanční aktéry a trhy.

Úplně na závěr má smysl ještě zdůraznit, že řada těch předpisů nebo opatření vstoupí v účinnost někdy v letech 2013, 2014 nebo 2015 a jejich důsledky uvidíme ještě později. Samozřejmě budou i reakcí na aktuální vývoj, ale je zřejmé, že má-li být strategie Evropa 2020 úspěšná, tak se musí spousta nového vložit do právních předpisů a hlavně spousta nového se musí prosadit v každodenním životě. Děkuji vám za pozornost.

Jiří Malý

Děkuji Petru Wawroszovi. Máme před sebou poslední přednášku. Pan Karel Mráček vystoupí dnes již podruhé, tentokrát s příspěvkem na téma *Vliv opatření Lisabonské strategie a strategie Evropa 2020 na finanční a nefinanční sektor*. Proším, máte slovo.

VLIV OPATŘENÍ LISABONSKÉ STRATEGIE A STRATEGIE EVROPA 2020 NA FINANČNÍ A NEFINANČNÍ SEKTOR

Karel Mráček

Otázku, jaké dopady Lisabonská strategie měla, nebo neměla na finanční a nefinanční sektor, je těžké zodpovědět úplně. U dokumentů typu strategií jde spíše o vytváření určitého rámce, které je spojeno s určitými politickými tlaky. Je faktem, že pokud jde o Lisabonskou strategii, tak k ní vznikla celá řada různých memorand a doporučení ve vztahu k podnikatelské sféře. Řada z nich se týkala oblasti inovací, byla cílena na to, jak dál zvyšovat inovační výkonnost. Poslední léta existence Lisabonské strategie byla provázána globální finanční a hospodářskou krizí a můžeme říci, že celkově Lisabonská strategie nějak vyšuměla. O tom se již mluvilo dopoledne.

Pokud jde o podnikovou sféru, tak se objevují časté kritické hlasy, které poukazují právě na to, že Lisabonská strategie skončila, aniž by se provedla nějaká hlubší analýza výsledků a skutečných dopadů toho, co přinesla, či nepřinesla. Faktem je, že Lisabonská strategie přece jen zvýšila pozornost věnovanou výzkumu a inovacím, posílila podporu směřovanou k malým a středním podnikům, a přinesla tedy i více pozornosti, která se věnovala podnikatelskému prostředí a fungování vnitřního trhu Evropské unie.

V období před přijetím strategie Evropa 2020 reagovala Evropská unie na finanční krizi se záměrem udržet finanční stabilitu, navrátit důvěru ve finanční sektor, předcházet rizikům atd. Za účelem zachování finanční stability byla přijata krátkodobá i dlouhodobá opatření. Tady máte přehled krátkodobých opatření, jsou tam vyčísleny záruční režimy, rekapitalizační režimy, záchranná a restrukturalizační opatření ad hoc určená jednotlivým bankám a dalším finančním institucím (viz obr. č. 1). Některé země kombinovaly i více opatření. Pokud jde o Českou republiku, tak žádné z těchto opatření nebyla nucena udělat. Rovněž byla připravována dlouhodobá opatření. Nejprve byla zpracována tzv. Larosièrova zpráva s ambiciózními záměry v oblasti regulace finančních trhů a nové architektury dohledu nad finančními trhy. Tato zpráva vytyčila cíle, které souvisejí především s posílením evropského systému dohledu. Patří mezi ně: a) vybudovat evropský systém dohledu se schopností zjistit a odhalit možná rizika již na počátku jejich vzniku; b) zaplnit mezery nedostatečné nebo neúplné evropské i národní regulace; c) zvýšit ochranu spotřebitelů, malých a středních podniků a investorů; d) zkvalitnit řízení rizika ve finančních společnostech; e) vytvořit systém účinných sankcí proti zneužití trhu. V této souvislosti již byly realizovány následující institucionální změny: a) vytvoření evropského orgánu dohledu nad stabi-

Obr. 1 Reakce Evropské unie na finanční krizi**Evropská komise:**

- podpora opatření k udržení finanční stability, navrácení důvěry ve finanční sektor a předcházení rizikům včetně jejich přiměřeného podstupování
- zároveň zachování soudržnosti vnitřního trhu a předcházení narušování hospodářské soutěže a pasti protekcionismu

Za účelem zachování finanční stability přijaly členské státy EU:

- záruční režimy (částka ve výši 2300 mld. EUR, skutečný rozpočtový výdaj nastává pouze při čerpání státní záruky, 12 členských zemí EU)
- rekapitalizační režimy (300 mld. EUR, 5 zemí EU)
- záchranná a restrukturalizační opatření ad hoc určená jednotlivým bankám a dalším finančním institucím (400 mld. EUR, 10 zemí EU)
- kombinace několika opatření (5 zemí EU)

litou finančního systému jako celku (European Systemic Risk Board), který by měl zajistit makroekonomický obezřetnostní přístup; b) svěřením dohledových kompetencí na mikroekonomické úrovni novému systému dohledu (European System of Financial Supervisors). Čili vznikl tady nový celoevropský systém dohledových orgánů, a to v oblasti bankovníctví, kapitálového trhu a pojišťovnictví.

Dosud však přetrvává určitá fragmentace dohledových orgánů v Evropě. Je v ní nadměrný počet národních orgánů dohledu, v současné době je jich asi 80. Česká republika je na tom dobře, protože se jí podařilo všechny oblasti dohledu koncentrovat na Českou národní banku. V evropském dohledovém systému stále přetrvává i poměrně složitá Lamfalussyho struktura (má čtyři úrovně) z hlediska spolupráce a koordinace činností. Byla zde příležitost zjednodušit a zefektivnit síť různých orgánů, výborů a dalších institucí. To se však podařilo jen částečně.

Teď už se budeme věnovat strategii Evropa 2020 a budoucnosti finančního sektoru. Strategie Evropa 2020 jako jeden z cílů vytyčila reformu finančního systému. K tomu požadovala zavést sérii opatření, z nichž některá již byla přijata i v jiných materiálech. Jsou to: a) reformy dohledu nad finančním sektorem (nové instituce finančního dohledu – již bylo schváleno a vstoupilo v účinnost); b) posílení obezřetnostních a účetních pravidel, posílení ochrany spotřebitele na finančních trzích; c) řešení nedostatků v řízení rizik; d) předcházení krizím a jejich případné řízení (identifikace systémových rizik, speciální fondy na jejich financování); e) odpovědnost finančního sektoru za současnou krizi a tomu odpovídající výše příspěvků finančního sektoru jako nástroje financování řešení krizí (bankovní daň, o které se rozvinula poměrně velká diskuse; tady je třeba říci, že k tomu měla čtené výhrady právě Česká republika a podařilo se jí dosáhnout výjimky – jsme zemí, která není povinna tuto bankovní daň zavádět; ve své argumentaci se Česká republika opírala o to, že se u nás neprojevila finanční krize, že daně jsou nástrojem národních vlád a že je zde riziko přenosu nákladů na spotřebitele, že banky na jim uloženou daň budou reagovat tak, že zvednou bankovní poplatky); f) harmonizace systémů pojištění vkladů; g) zvýšení transparentnosti na trhu s deriváty; h) regulace ratingových agentur.

Nová podoba dohledu nad finančním trhem v Evropské unii byla schválena v září 2010 a její účinnost byla stanovena od začátku roku 2011. Tento rok už tedy platí. Základem nové podoby unijního dohledu nad finančním trhem jsou čtyři nové instituce. Jednak byly založeny tři evropské dohledové orgány pro bankovníctví, kapitálové trhy a pojišťovnictví. Potom byla vytvořena Evropská rada pro systémová rizika (European Systemic Risk Board), čili instituce, která vyhodnocuje a upozorňuje na systémová rizika z hlediska celé unijní ekonomiky a finančního trhu. Je jí svěřen obezřetnostní dohled na makroúrovni, varování a doporučení dohledovým institucím, vyhlásování krizové situace a vývoj kvantitativních a kvalitativních ukazatelů pro identifikaci a měření systémového rizika. Tento poslední úkol má provádět společně s evropskými dohledovými orgány pro bankovníctví, kapitálové trhy a pojišťovnictví. Tady uvádím celé schéma nového dohledu nad finančním trhem v Evropské unii, jaké jednotlivé orgány ho tvoří (viz obr. č. 2).

Nová podoba dohledu nad finančním trhem v Evropské unii má své zastánce, kteří doufají, že se tak zabrání tomu, aby vznikaly nějaké nové finanční krize. Kritici zase říkají, že národní státy ztrácejí další část pravomocí na úkor unijních institucí.

Globální finanční krize pochopitelně přinesla řadu poznatků a poučení v oblasti regulace finančních trhů a dohledu nad nimi. Nastolila řadu otázek pro diskusi a hlubší poznání. Jaké jsou a jaké mohou existovat cesty k předcházení finančním krizím globálního typu? Jaké jsou směry a efektivita posílení regulace a dohledu? Jaké nové orgány dohledu mají být vytvořeny? Jaká je účinná míra regulace se zřetelem k zachování konkurenčního prostředí a možnému stupňování regulator-

Obr. 2 Nový systém orgánů dohledu nad finančním trhem v Evropské unii

ních nákladů? To jsou otázky, o nichž se pořád diskutuje. Zjevně kolem toho budou pokračovat různé zájmové střety. Finanční sektor je silný, dokáže dobře lobbovat, bojovat za své zájmy. Myslím, že určité třenice v těchto otázkách budou dále pokračovat.

Pokud jde o nefinanční sektor, čili o podniky z reálné ekonomiky, tak se budu věnovat stěžejní iniciativě strategie Evropa 2020 s názvem Průmyslová politika pro éru globalizace. Na úrovni Evropské unie bude Evropská komise v rámci této stěžejní iniciativy pracovat na následujících záměrech: a) vytvořit evropskou průmyslovou základnu konkurenceschopnou v celosvětovém měřítku; b) vytvořit moderní průmyslovou politiku, podporující podnikání a vytvářející pro něj to nejlepší prostředí; c) zlepšit podnikatelské prostředí zejména pro malé a střední podniky, podpořit jejich internacionalizaci; d) podpořit technologie a výrobní postupy snižující využívání přírodních zdrojů, celkově přejít na účinnější využívání zdrojů; e) vybudovat dopravní a logistické sítě poskytující efektivní přístup k jednotnému trhu; f) obnovit strategii Evropské unie podporující sociální odpovědnost podniků, zajištění dlouhodobé důvěry zaměstnanců a spotřebitelů; g) zvýšit konkurenceschopnost evropského odvětví cestovního ruchu. Na úrovni členských států pak bude nutné: a) zlepšit podnikatelské pro-

středí, zejména pro malé a střední podniky; b) zlepšit podmínky pro ochranu práv duševního vlastnictví; c) snížit administrativní zátěž podniků; d) zlepšit kvalitu právních předpisů upravujících podnikání; e) prohloubit spolupráci se stakeholdery v různých odvětvích. Tímto přehledem bych skončil. Děkuji vám za pozornost.

Jiří Malý

Děkuji, dámy a pánové, že jste vydrželi až do těchto pozdních odpoledních hodin. Chtěl bych také poděkovat všem přednášejícím a dalším členům realizačního týmu, mezi nimi panu Hynku Opoleckému a panu Václavu Votýpkovi, kteří se podíleli na organizaci tohoto semináře, i dalším spolupracovníkům z NEWTON College za organizační podporu. Za půl roku, v listopadu 2011, bude další vědeckopopularizační seminář, který se bude týkat institucionálního rámce Evropské unie a jeho vlivů na globální regulaci, nebo naopak vlivů globálního prostředí a globalizované ekonomiky na podobu institucí a pravidel v Evropské unii. Takže to bude takové širší téma, ale myslím si, že by mohlo být zajímavé. Uvidíme ještě, jak ho pojmem. Ještě jednou vám děkuji za pozornost a na shledanou.

**Vyhodnocení Lisabonské strategie:
vliv na konkurenceschopnost EU
a členských států**

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
pořádaného
dne 6. května 2011 v Moravském zemském muzeu v Brně
vysokou školou NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář byl realizován
jako klíčová aktivita projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128),
který je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím
Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Vydalo Vzdělávací středisko na podporu demokracie,
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Vytiskla tiskárna
SV, spol. s r. o., Na Louži 1/947, Praha 10

1. vydání, Praha 2011

ISBN 978-80-904281-6-4